

Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων
ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων

Gender **E**quality **A**wareness **R**aising

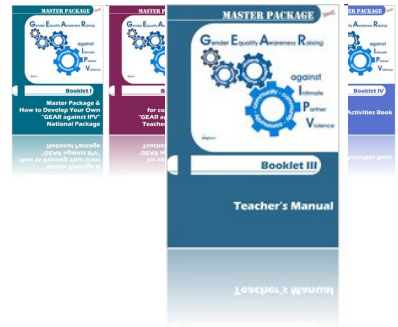
Τεύχος III

Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού

Gender Equality Awareness Raising

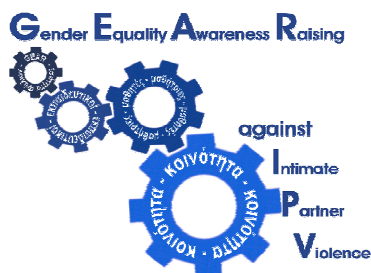
Τεύχος III

Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού

Προτεινόμενη Αναφορά

Τσιριγώτη, Α., Πετρουλάκη, Κ., & Ντιναπόγιας, Α. (2011). *Ελληνική Έκδοση GEAR against IPV. Τεύχος ΙΙΙ: Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας.

Copyright © 2011. Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας

Στοιχεία Επικοινωνίας:

Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας

Ζαχαρίτσα 12 , 11742, Αθήνα

E-mail: info@antiviolence-net.eu

Ιστοσελίδα Προγράμματος: www.gear-ipv.eu

Ιστοσελίδα ΕΔκΒ: www.antiviolence-net.eu

Σχεδιασμός: Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας
ISBN: 978-960-9569-00-2

Το πρόγραμμα "Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων" (**Gender Equality Awareness Raising against Intimate Partner Violence - GEAR against IPV**) (JLS/2008/DAP3/ AG/1258) πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το Πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (80%) και τους συμμετέχοντες φορείς-εταίρους (20%).

**Συντονιστικός Φορέας του Προγράμματος
Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας (Ε.Δ.κ.Β.) - Ελλάδα**

*Κική Πετρουλάκη, Υπεύθυνη Προγράμματος
Αντωνία Τσιριγώτη, Συντονίστρια Προγράμματος
Αθανάσιος Ντιναπόγιας, Ερευνητής
Susan Morucci, Συνεργάτιδα Προγράμματος
Βάσω Παπασωτηρίου, Διαχειρίστρια Προγράμματος*

Φορείς - Εταίροι

SPI Forschung gGmbH - Γερμανία

*Elfriede Steffan, Συντονίστρια Προγράμματος σε Εθνικό επίπεδο
Christiane Firnges, Επιστημονική Συνεργάτιδα*

**Austrian Women's Shelter Network, AÖF/
Information Centre Against Violence - Αυστρία**

*Maria Rösslhuber, Συντονίστρια Προγράμματος σε Εθνικό επίπεδο
Christina Perka και Irene Muller, Συνεργάτιδες Προγράμματος*

Πανελλήνιος Σύλλογος Εκπαιδευτικών Αγωγής Υγείας - Ελλάδα

*Πασχαλίνα Κόζυβα, Συντονίστρια Προγράμματος σε τοπικό επίπεδο
Αθηνά Τζιούμα, Διαχειρίστρια Προγράμματος*

Συνεργαζόμενος Φορέας

Center for Education, Counseling and Research - Κροατία

*Sanja Cesar, Συντονίστρια Προγράμματος σε Εθνικό επίπεδο
Natasa Bijelic και Vedrana Kobas, Συνεργάτιδες Προγράμματος*

Εξωτερική Αξιολόγηση Προγράμματος: *Prof. Carol Hagemann-White.*

Η παρούσα έκδοση συγχρηματοδοτήθηκε από το Πρόγραμμα DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τα περιεχόμενα αυτής της έκδοσης αποτελούν αποκλειστική ευθύνη των συγγραφέων και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να εκληφθεί ότι απηχούν απόψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Πίνακας Περιεχομένων

ΤΕΥΧΟΣ ΙΙΙ: ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Συντομεύσεις	iv
Ευχαριστίες	iv
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Η Ελληνική Έκδοση του Υλικού "GEAR against IPV"	4
Το Τεύχος ΙΙΙ και Πώς να το Χρησιμοποιήσετε	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ "GEAR against IPV"	9
Α.1. Σκοπός και Επιμέρους Στόχοι	10
Α.2. Ομάδα-Στόχος	10
Α.3. Γιατί τα Σχολεία και οι Εκπαιδευτικοί πρέπει να Συμμετάσχουν;	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΠΩΣ ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΣΕΤΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΣΑΣ "GEAR against IPV" ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	13
Β.1. Προετοιμασία του Προγράμματος "GEAR against IPV"	14
Β.1.1. Απόκτηση Άδειας ή Έγκρισης	14
Β.1.2. Σχεδιασμός και Ενσωμάτωση του Προγράμματος στο Σχολικό Πρόγραμμα	14
Β.1.3. Ενημέρωση Μαθητών και Μαθητριών	14
Β.1.4. Προετοιμασία του/της Εκπαιδευτικού	15
Β.1.5. Εκτίμηση Αναγκών	15
Β.1.6. Πώς να Επιλέξετε Δραστηριότητες	16
Β.1.7. Πρόγραμμα Συναντήσεων	18
Β.2. Πώς να Τεκμηριώσετε το Δικό σας Πρόγραμμα "GEAR against IPV"	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: ΠΩΣ ΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΤΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΣΑΣ "GEAR against IPV" ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	26
Γ.1. Στόχος της Αξιολόγησης	27
Γ.2. Μέθοδος Αξιολόγησης	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ.: ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΑΣ ΚΑΙ ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΝΕΤΕ ΤΗΝ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε: ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ "GEAR against IPV"	34
ΕΝΟΤΗΤΑ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ	35
Έναρξη και Προ-Ερωτηματολόγιο	36
Δραστηριότητα 1.1: Παιχνίδι με Ονόματα: Τι Σημαίνει το Όνομά σου;	37
Δραστηριότητα 1.2: Προσδοκίες και Στόχοι	39
Δραστηριότητα 1.3: Κανόνες	41
ΕΝΟΤΗΤΑ 2. ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ & ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	43
ΜΕΡΟΣ 1: Στερεότυπα των Φύλων και Αρρενωπότητα εναντίον Θηλυκότητας	46
Δραστηριότητα 2.1.1. Πώς Είναι να Είσαι Κορίτσι... Πώς Είναι να Είσαι Αγόρι...	46
Δραστηριότητα 2.1.2. Κοινωνικοί Ρόλοι των Φύλων	48
Δραστηριότητα 2.1.3. Τι μου Αρέσει - Τι δεν μου Αρέσει	50
Δραστηριότητα 2.1.4. Άνδρες, Γυναίκες και Κοινωνία	52
Δραστηριότητα 2.1.5. Ανακαλύπτοντας τον Εαυτό μας	53
Δραστηριότητα 2.1.6. Βιολογικό και Κοινωνικό Φύλο	55
Δραστηριότητα 2.1.7. Συμφωνώ - Διαφωνώ	57
Δραστηριότητα 2.1.8. Επαγγέλματα, Ρόλοι & Δραστηριότητες Ανδρών και Γυναικών	59
Δραστηριότητα 2.1.9. Στο Τέλος Λέει...	61

Δραστηριότητα 2.1.10. Κοινωνικό, Όχι Βιολογικό Φύλο	62
Δραστηριότητα 2.1.11. Η «Φυλακή» του Φύλου μας	64
Δραστηριότητα 2.1.12. Αληθινός Άνδρας και Αληθινή Γυναίκα	68
Δραστηριότητα 2.1.13. Βήμα Μπροστά	69
Δραστηριότητα 2.1.14. Μύθοι για τις Γυναίκες και τους Άνδρες και οι Επιπτώσεις τους	71
Δραστηριότητα 2.1.15. Το Μονοπάτι της Ζωής	73
Δραστηριότητα 2.1.16. Παροιμίες και Αποφθέγματα	74
Δραστηριότητα 2.1.17. Δημιουργία Στερεοτύπων Φύλου	75
Δραστηριότητα 2.1.18. Η Βιομηχανία της Διαφήμισης	79
Δραστηριότητα 2.1.19. Αυτή είναι η Μουσική μου	80
Δραστηριότητα 2.1.20. Απόδοση του Κοινωνικού Φύλου	82
Δραστηριότητα 2.1.21. Παιχνίδι Ρόλων	83
Δραστηριότητα 2.1.22. Για Φαντάσου να...	84
ΜΕΡΟΣ 2: Πατριαρχικές Κοινωνίες	85
Δραστηριότητα 2.2.1. Τα Πλεονεκτήματα του να Είσαι Άνδρας	85
Δραστηριότητα 2.2.2. Ο Χάρτης της Ισχύος	88
Δραστηριότητα 2.2.3. Παγωμένες Εικόνες	90
Δραστηριότητα 2.2.4. Το Συνεχές των Επώδυνων Συμπεριφορών για Κορίτσια και Αγόρια	91
Δραστηριότητα 2.2.5. Κυριαρχική Συμπεριφορά	95
Ομάδες Εργασίας – Ασκήσεις	96
ΕΝΟΤΗΤΑ 3: ΥΓΙΕΙΣ ΚΑΙ ΜΗ ΥΓΙΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	97
Δραστηριότητα 3.1. Τι Είναι Αγάπη;	98
Δραστηριότητα 3.2. Εφηβικές Σχέσεις	99
Δραστηριότητα 3.3. Υγιείς και μη Υγιείς Σχέσεις -Αναγνωρίζοντας τις Προειδοποιητικές Ενδείξεις	100
Δραστηριότητα 3.4. Πρόσωπα και Πράγματα	106
Δραστηριότητα 3.5. Η Πραγματιστική Αντιμετώπιση ενός Προβλήματος	108
Δραστηριότητα 3.6. Γνωρίζοντας το Σώμα μας	110
ΕΝΟΤΗΤΑ 4: ΒΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΕΡΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ (ΒΕΣ)	111
ΜΕΡΟΣ 1: Ευαισθητοποίηση	112
Δραστηριότητα 4.1.1. Ορισμός και Τύποι της Βίας στις Σχέσεις/ Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων	112
Δραστηριότητα 4.1.2. Η Άννα και ο Δημήτρης	114
Δραστηριότητα 4.1.3. Τι Είναι η Έμφυλη Βία	119
Δραστηριότητα 4.1.4. Περιστατικά Βίας	120
Δραστηριότητα 4.1.5. Ο Τροχός της Ισχύος και του Ελέγχου και ο Τροχός της Ισότητας	121
Δραστηριότητα 4.1.6. Ευαισθητοποίηση των Νέων στις Προειδοποιητικές Ενδείξεις της ΒΕΣ και στους Τρόπους που Μπορούν να Προσφέρουν Βοήθεια	127
Δραστηριότητα 4.1.7. Μύθος ή Πραγματικότητα;	131
Δραστηριότητα 4.1.8. Μύθοι για τη Βία	137
ΜΕΡΟΣ 2: Τι Μπορούμε να Κάνουμε για να Σταματήσει η Βία στις Σχέσεις/ ΒΕΣ – Τρόποι Παρέμβασης στη ΒΕΣ	138
Δραστηριότητα 4.2.1. Τι Μπορούμε να Κάνουμε Εμείς για να Σταματήσει η ΒΕΣ: για μια Εργαλειοθήκη Στρατηγικών Παρέμβασης	139
Δραστηριότητα 4.2.2. Παίρνοντας Θέση	144
Δραστηριότητα 4.2.3. Από τη Βία στο Σεβασμό σε μια Ερωτική Σχέση	145
Δραστηριότητα 4.2.4. Κοίτα, Άκου και Μάθε-Ο Δρόμος για την Επίτευξη Καλής Επικοινωνίας	148

Παραρτήματα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ	150
ΆΛΛΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ	152
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
	155
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	156
A.1. (ΑΝ)ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ	156
A.1.1. Έμφυλοι Ρόλοι, Στερεότυπα του Φύλου και Ισότητα των Φύλων	156
A.1.2. Πατριαρχικές Κοινωνίες και Ανισότητα των Φύλων	160
A.1.3. (Αν)Ισότητα των Φύλων στην Ελλάδα	161
A.2. ΒΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΕΡΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ/ΒΙΑ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ/ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ	173
A.2.1. Τι Είναι η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ);	173
A.2.2. Έκταση του Προβλήματος της ΒΕΣ	179
A.2.3. Έκθεση των Παιδιών στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων	184
A.2.4. Τι Είναι η Βία στις Ρομαντικές Σχέσεις των Εφήβων;	190
A.2.5. Τι Είναι η Έμφυλη Βία;	196
A.2.6. Πρωτογενής Πρόληψη της ΒΕΣ/Βίας στις Ρομαντικές Σχέσεις	197
A.2.7. Πώς να Αναγνωρίζετε την Κακοποίηση	199
A.2.8. Πώς να Αντιδράσετε εάν Υποψιάζεστε ή εάν σας Αποκαλύφθηκε Κακοποίηση	
Παιδιού & Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων	204
A.2.8.1. Αναφορά και/ή παραπομπή περιστατικού Κακοποίησης ή Παραμέλησης Παιδιού	206
A.2.8.2. Παραπομπή περιστατικού ΒΕΣ/Βίας στις Ρομαντικές/Ερωτικές Σχέσεις Εφήβων	208
A.2.9. Βιβλιογραφία	210
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	215
B.1. ΠΡΟ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	215
B.2. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	222
B.3. ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	229
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ	235
Γ.1. ΦΟΡΜΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	241
Δ.1. Κατάλογος προτεινόμενης βιβλιογραφίας στα Αγγλικά	241
Δ.1. Κατάλογος προτεινόμενης βιβλιογραφίας στα Ελληνικά	242

ΣΥΝΤΟΜΕΥΣΕΙΣ

ΒΕΣ (IPV)	Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (Intimate Partner Violence)
CEDAW	Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
GEAR against IPV	Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (Gender Equality Awareness Raising against Intimate Partner Violence)
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικός Οργανισμός
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΟΥ	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το πρόγραμμα "Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων" (GEAR against IPV) (JLS/2008/DAP3/AG/1258) πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η εργασία, αποτέλεσμα της οποίας υπήρξε αυτό το έγγραφο, συγχρηματοδοτήθηκε από το Πρόγραμμα DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε αυτό το εγχειρίδιο προέκυψαν από βιβλιογραφική ανασκόπηση δημοσιεύσεων και υλικών που έχουν δημιουργηθεί από πολλούς οργανισμούς και επαγγελματίες σε όλο τον κόσμο, και θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους/τις συγγραφείς και τους εκδοτικούς οίκους που μας παραχώρησαν την άδειά τους για χρήση, προσαρμογή και μετάφραση των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονταν στα αντίστοιχα υλικά τους.

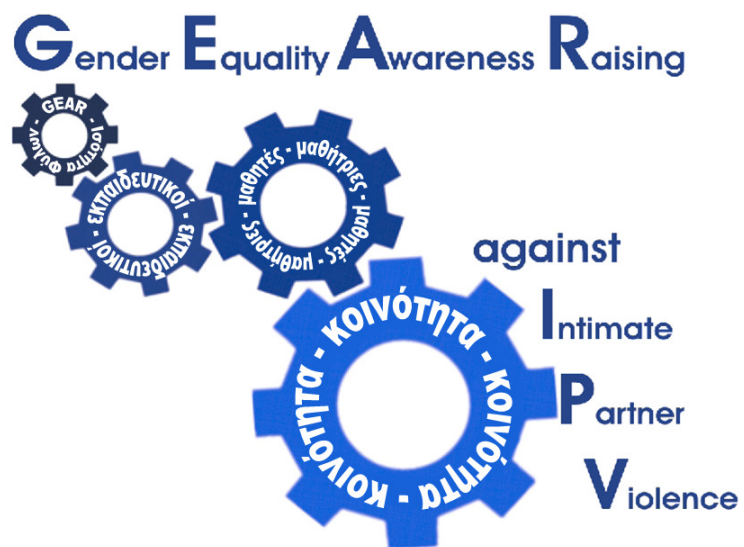
Το Εγχειρίδιο αυτό αξιολογήθηκε σε εθελοντική βάση από ειδικούς επιστήμονες ανά τον κόσμο. Για το λόγο αυτό θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερω τους/τις παρακάτω ειδικούς για τη σημαντική συνεισφορά τους ως προς τη βελτίωση όλων των Τευχών της πρότυπης έκδοσης του υλικού "GEAR against IPV":

- ♦ **Maria de Bruyn**, Senior Policy Advisor, Ipas
- ♦ **Shanna Burns**, M.Ed., Research Associate, CAMH Centre for Prevention Science
- ♦ **Regine Derr**, German Youth Institute, Information Centre Child Abuse and Neglect
- ♦ **Amir Hodžić**, MSc, Croatian National Expert
- ♦ **Maja Mamula**, Croatian National Expert, Psychologist
- ♦ **Anna Markulin**, Teacher of Croatian culture and philosophy
- ♦ **Lori Michau**, Co-Director, Raising Voices
- ♦ **Artemis Pana**, Independent Consultant – Gender Based Violence
- ♦ **Ματίνα Παπαγιαννοπούλου**, Κοινωνιολόγος/Εγκληματολόγος, Ειδικό Επιστημονικό Προσωπικό, Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, Υπουργείο Εσωτερικών
- ♦ **E. Lisa Price**, Ph.D., Associate Professor and Registered Psychologist
- ♦ **David A. Wolfe**, Ph.D., RBC Chair in Children's Mental Health (CAMH) and Professor of Psychiatry and Psychology (University of Toronto)

Τεύχος III

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Εισαγωγή

Το πρόγραμμα DAPHNE III με τίτλο "Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων" (GEAR against IPV) (JLS/2008/DAP3/AG/1258) επιδιώκει να συμβάλει στην πρωτογενή πρόληψη της Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ) μέσω παρεμβάσεων στο σχολικό περιβάλλον οι οποίες στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση και την αποδόμηση των εδραιωμένων στερεοτύπων στους/στις μαθητές/-τριες και στους/στις εκπαιδευτικούς της Β' βάθμιας εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, έπειτα από ειδική εκπαίδευση που στοχεύει τόσο στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών όσο και στην ανάπτυξη των ικανοτήτων τους ώστε να εφαρμόσουν στην τάξη προγράμματα πρωτογενούς πρόληψης της ΒΕΣ, οι εκπαιδευτικοί, μέσω των δραστηριοτήτων του "GEAR against IPV" καλούνται με τη σειρά τους να συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών έναντι των επιζήμιων επιπτώσεων των στερεοτύπων του φύλου, όπως η ΒΕΣ και η βία στις σχέσεις. Η αποδόμηση των στερεοτύπων του φύλου των μαθητών/-τριών θα συμβάλει στην ανάπτυξη συμπεριφορών μηδενικής ανοχής έναντι της βίας σε σχετικά νεαρή ηλικία, έχοντας σαν απώτατο στόχο την ανάπτυξη υγιών και ισότιμων σχέσεων ανάμεσα στους νέους ανθρώπους.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα κληθούν, μέσω ενός κατάλληλου και ειδικά δημιουργημένου για την ηλικία τους υλικού ευαισθητοποίησης, να αξιολογήσουν και να αναθεωρήσουν τα «κληρονομημένα» στερεότυπα τους και να προσεγγίσουν τις διαφυλικές διαφορές όχι ως χαρακτηριστικά υπεροχής του ενός φύλου έναντι του άλλου, αλλά ως ατομικές διαφορές.

Γιατί είναι σημαντική η πρωτογενής πρόληψη της ΒΕΣ;

Από τη γέννηση του κάθε άτομο λαμβάνει συνεχώς από την οικογένεια του, το σχολείο και την κοινότητα στην οποία ζει μια πληθώρα ρητών και άρρητων μηνυμάτων, που καθορίζουν το «ορθό» πρότυπο θηλυκότητας και ανδρισμού. Αυτά τα μηνύματα ασκούν πίεση στα άτομα να συμμορφωθούν με μια πληθώρα ρόλων και προσδοκιών που απορρέουν από το κοινωνικά κατασκευασμένο φύλο τους. Και όσο εντονότερη πατριαρχική δομή έχει μια κοινωνία, τόσο περισσότερο υπογραμμίζονται οι διαφορετικές αξίες που καλούνται τα άτομα διαφορετικού φύλου να υιοθετήσουν. Υπό αυτές τις συνθήκες, αγόρια και κορίτσια, γυναίκες και άνδρες, "παγιδευμένοι/-ες" στη "φυλακή" των έμφυλων στερεοτύπων τους, πείθονται να αποδεχτούν και να εκπληρώσουν τους εκ διαμέτρου αντίθετους ρόλους που τους επιβάλλονται: το αγόρι/άνδρας οφείλει να είναι πάντα νικητής, να έχει τον έλεγχο και να είναι δυνατός, επιθετικός και ανταγωνιστικός, ενώ το κορίτσι/γυναίκα οφείλει να είναι ευαίσθητη και συναισθηματική, ανεκτική, παθητική και να δείχνει αυτοθυσία. Με πλήρως εδραιωμένες τέτοιου είδους αντιλήψεις, που καθιστούν το ένα φύλο κυρίαρχο πάνω στο άλλο, δεν είναι καθόλου τυχαία η εμφάνιση ΒΕΣ στις σχέσεις. Το παράδοξο είναι εμφανές: όλοι/όλες μας, συνειδητά ή ασυνείδητα, ενισχύουμε τα κοινωνικά στερεότυπα που οδηγούν στη βία και, την ίδια στιγμή, «παλεύουμε» να εξαλείψουμε τη βία από την κοινότητα, χωρίς καν να κατανοούμε τη σύνδεση μεταξύ των στερεοτύπων του φύλου και της βίας κατά των γυναικών και κοριτσιών.

Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο η πρόληψη της ΒΕΣ πρέπει να ξεκινάει σε όσο το δυνατόν μικρότερη ηλικία και, ως εκ τούτου, το σύστημα όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων καθίσταται το ιδανικό πλαίσιο όπου μια τέτοια προσπάθεια μπορεί σταδιακά να χτιστεί, ξεκινώντας από το Νηπιαγωγείο και τερματίζοντας στο Πανεπιστήμιο ή μπορεί ακόμη και να συνεχίζεται μέσω της δια βίου μάθησης. Η προσέγγιση πρέπει φυσικά να διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία της ομάδας στόχου: στο νηπιαγωγείο και τις πρώτες τάξεις του δημοτικού, η προσπάθεια για την πρόληψη της ΒΕΣ πρέπει να εσπάζεται περισσότερο στην ανάπτυξη μιας υγιούς προσωπικότητας, απελευθερωμένης από στερεοτυπικές αντιλήψεις του φύλου (όπου μια τέτοια προσωπικότητα, δεν θα χρησιμοποιούσε βία ως μέσο αυτοαξίας, ούτε θα αποδεχόταν να θυματοποιείται ή να ανέχεται τη βία στον κοινωνικό της περίγυρο) σε ένα μετέπειτα στάδιο, όταν οι μαθητές/-τριες είναι πιο ώριμοι/ες, θα μπορούσαν να «διδασχθούν» τρόπους άσκησης κοινωνικής πίεσης στην ομάδα συνομηλίκων τους ως ένα μέσο επίτευξης της επιθυμητής κοινωνικής αλλαγής προς τη μηδενική ανοχή της βίας.

Οι εκπαιδευτικοί επιλέχθηκαν γιατί μπορούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην εφαρμογή τέτοιου είδους δραστηριοτήτων ευαισθητοποίησης μέσα στις τάξεις, καθώς πρόκειται για εκείνη την ομάδα ενηλίκων που βρίσκεται πιο κοντά στα παιδιά, με την εξαίρεση των γονιών τους. Ωστόσο, αν δεν είναι ειδικά εκπαιδευμένοι, οι περισσότεροι/-ες εκπαιδευτικοί είναι αναμενόμενο να έχουν την ίδια εσωτερικευμένη στερεοτυπική άποψη για τα δύο φύλα με το γενικό πληθυσμό, κάτι που αποτελεί πολύ σοβαρό φραγμό και τους εμποδίζει από το να επιτελέσουν τον καθοριστικό τους ρόλο. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο το πρόγραμμα "GEAR against IPV" περιλαμβάνει επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, η οποία, εκτός της ανάπτυξης των απαραίτητων δεξιοτήτων και ικανοτήτων, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αποδόμηση των στερεοτύπων φύλου των ίδιων των εκπαιδευτικών καθώς και στην προσπάθεια να πειστούν πράγματι για τη σπουδαιότητα της εφαρμογής του προγράμματος. Καθώς όλα σχεδόν τα παιδιά και οι έφηβοι/-ες πηγαίνουν σχολείο, είναι επιτακτική ανάγκη να υπάρχει προσφορά προγραμμάτων στα σχολεία που αφορούν την ισότητα των φύλων, ως μέσο πρωτογενούς πρόληψης της έμφυλης βίας, της βίας στις σχέσεις και της ΒΕΣ, από εκπαιδευτικούς που είναι κατάλληλα ευαισθητοποιημένοι/-ες και εκπαιδευμένοι/-ες σε ζητήματα σχετικά με τα στερεότυπα του φύλου και πως αυτά σχετίζονται με τη βία.

Δυστυχώς, σε πολλές χώρες της ΕΕ –ανάμεσα τους και αυτές που συμμετέχουν στο συγκεκριμένο πρόγραμμα¹ -τέτοιου είδους προσπάθειες δεν είναι ενσωματωμένες στο σχολικό πρόγραμμα· οι εκπαιδευτικοί δεν είναι ούτε εκπαιδευμένοι/-ες ούτε ευαισθητοποιημένοι/-ες, με αποτέλεσμα όχι μόνο να φέρουν οι ίδιοι/-ες στερεοτυπικές αντιλήψεις για τα δύο φύλα αλλά και με βάση αυτές να έχουν διακριτική συμπεριφορά απέναντι στους μαθητές και τις μαθήτριες ανάλογα με το φύλο τους. Πολλοί/-ές εκπαιδευτικοί συχνά δεν συνειδητοποιούν καν ότι έχουν συμπεριφορά που διακρίνει υπέρ του ενός φύλου και, έτσι, συχνά ενισχύουν στερεοτυπικές του φύλου συμπεριφορές. Ο στόχος του προγράμματος “GEAR against IPV” είναι να συνεισφέρει στην αλλαγή αυτής της κατάστασης ευαισθητοποιώντας τους εκπαιδευτικούς και καθοδηγώντας τους ώστε να αναγνωρίσουν και να αναθεωρήσουν τα προσωπικά τους στερεότυπα του φύλου.

Η ηλικία των παιδιών που αποτελούν το στόχο του προγράμματος “GEAR against IPV” δεν είναι η μικρότερη δυνατή (14-16 ετών), αν και όλοι/όλες οι επιστήμονες που εργάστηκαν για τη δημιουργία του υλικού πιστεύουν ότι οι προληπτικές προσπάθειες που στοχεύουν στην αποδόμηση των στερεοτύπων του φύλου πρέπει να ξεκινούν στο σχολικό περιβάλλον από τη μικρότερη δυνατή ηλικία (δηλαδή το νηπιαγωγείο)· σε πολλές χώρες όμως, υπάρχει ακόμη ισχυρή αντίσταση από τις εκπαιδευτικές αρχές αναφορικά με την πιο πρόσφορη ηλικία συμμετοχής των παιδιών σε τέτοιου είδους δραστηριότητες, με αποτέλεσμα να μην επιτρέπεται η εφαρμογή παρόμοιων προγραμμάτων, ακόμη και σε παιδιά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Προκειμένου να καμφθεί η αντίσταση, αποφασίστηκε ότι σε αυτές τις χώρες πρέπει να ακολουθηθεί αντίστροφη πορεία, δηλαδή να ξεκινήσουν οι προληπτικές προσπάθειες από μία υψηλότερη εκπαιδευτική βαθμίδα και να προχωρήσουν σταδιακά προς τις χαμηλότερες.

Ωστόσο παρά το γεγονός ότι τα παιδιά βομβαρδίζονται με στερεότυπα από τη γέννηση τους, γεγονός που καθιστά ιδιαίτερα σημαντική την έναρξη της αποδόμησής τους σε όσο το δυνατόν μικρότερη ηλικία, η ηλικία 14-16 αποτελεί εξίσου κρίσιμη ηλικία διότι, στις περισσότερες χώρες, αυτή είναι η ηλικία κατά την οποία τα περισσότερα έφηβα άτομα, αγόρια και κορίτσια, ξεκινούν ή έχουν ήδη ξεκινήσει να έχουν ερωτικές σχέσεις. Το σχολικό σύστημα μπορεί να αποτελέσει κύριο σημείο παρέμβασης παρέχοντας στους μαθητές/-τριες τις απαραίτητες πληροφορίες και δεξιότητες που χρειάζονται έτσι ώστε να αποφύγουν να γίνουν θύτες ή θύματα βίας στις σχέσεις τους καθώς επίσης και πως να αντιδράσουν απέναντι σε αυτού του είδους τη βία.

---

¹Ελλάδα, Γερμανία, Αυστρία και Κροατία

Η Ελληνική Έκδοση του Υλικού "GEAR against IPV"

Η Ελληνική Έκδοση του Υλικού "GEAR against IPV" αποτελείται από τέσσερα τεύχη:

Τεύχος I: Το Πρόγραμμα "GEAR against IPV": Ευαισθητοποίηση για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων

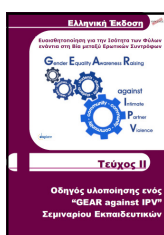
Τεύχος II: Οδηγός Υλοποίησης ενός "GEAR against IPV" Σεμιναρίου Εκπαιδευτικών

Τεύχος III: "GEAR against IPV" Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού

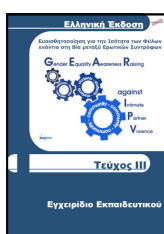
Τεύχος IV: "GEAR against IPV" Βιβλίο Δραστηριοτήτων για Μαθητές και Μαθήτριες

Το **Τεύχος I** παρέχει πληροφορίες για το πλαίσιο δημιουργίας του Προγράμματος "GEAR against IPV" καθώς και υποδείξεις προς κάθε ενδιαφερόμενο φορέα ή άτομο, αναφορικά με τη δημοσιοποίηση, τόσο του ίδιου του προγράμματος όσο και του υλικού, τρόπους προσέγγισης των ομάδων-στόχων και ιδέες για άσκηση πίεσης σε εθνικό επίπεδο μέσω συγκεκριμένων δράσεων με στόχο την ενσωμάτωση του Προγράμματος "GEAR against IPV" στο σχολικό πρόγραμμα της Β' βάθμιας εκπαίδευσης.

Το **Τεύχος II** που τιτλοφορείται, "Οδηγός Υλοποίησης ενός GEAR against IPV Σεμιναρίου Εκπαιδευτικών" δημιουργήθηκε με στόχο να καθοδηγήσει, όσο το δυνατό αποτελεσματικότερα, μια ομοιόμορφη εκπαίδευση εκπαιδευτικών της ίδιας χώρας ή διαφορετικών χωρών της ΕΕ που σκοπεύουν να εφαρμόσουν το Πρόγραμμα "GEAR against IPV" σε μαθητές Β' βάθμιας εκπαίδευσης (14-16 ετών).

Το **Τεύχος III** παρέχει στους/στις εκπαιδευτικούς χρήσιμες γενικές θεωρητικές πληροφορίες όπως και πληροφορίες ως προς την οργάνωση ενός "GEAR against IPV" προγράμματος καθώς και τη βήμα προς βήμα εφαρμογή, τεκμηρίωση και αξιολόγηση του προγράμματος στην τάξη. Το κύριο μέρος του Τεύχους III συνίσταται από μία εργαλειοθήκη δραστηριοτήτων έτοιμων να εφαρμοστούν στην τάξη.

Το **Τεύχος IV**, το οποίο εστιάζεται στους μαθητές/-τριες και είναι στενά συνδεδεμένο με το Τεύχος III, δημιουργήθηκε κατά τέτοιον τρόπο ώστε να παρέχει στους/στις εκπαιδευτικούς έτοιμα προς χρήση φύλλα εργασίας και φυλλάδια για την εφαρμογή του προγράμματος.

Το Τεύχος III & Πώς να το Χρησιμοποιήσετε

Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας (Ε.Δ.κ.Β.) έχοντας ως στόχο –στο πλαίσιο του Προγράμματος **DAHPNE “GEAR against IPV”²**– στο Τεύχος III να συμπεριλάβει και να επεκτείνει τα αποτελέσματα προηγούμενων προγραμμάτων DAPHNE, αρχικά ξεκίνησε με την προσαρμογή του Υλικού Ευαισθητοποίησης, το οποίο είχε δημιουργηθεί στα πλαίσια του Προγράμματος DAPHNE “Improving the Response to Intimate Partner Violence (IPV) in Military Settings” (JAI/DAP/2004-1/101/WY). Κύριος στόχος της προσαρμογής ήταν η τροποποίηση του Υλικού Ευαισθητοποίησης, με τρόπο που να αποτελεί υλικό κατάλληλο για μαθητές/-τριες Β΄βάθμιας Εκπαίδευσης. Το Υλικό Ευαισθητοποίησης του εν λόγω Προγράμματος αποτελούνταν από τα εξής υλικά:

- ♦ Εγχειρίδιο Εκπαιδευτή/-τριας³
- ♦ Φυλλάδια Εκπαιδευόμενων⁴
- ♦ Παρουσιάσεις PowerPoint⁵

Αυτό το προσαρμοσμένο υλικό συμπληρώθηκε με δραστηριότητες –οι οποίες προέκυψαν από ανασκόπηση της βιβλιογραφίας που πραγματοποιήθηκε από όλους τους φορείς-εταίρους του προγράμματος “GEAR against IPV”- με σκοπό τη μεταφορά και εφαρμογή του στο σχολικό πλαίσιο για την ευαισθητοποίηση εκπαιδευτικών και μαθητών/-τριών Β΄βάθμιας εκπαίδευσης. Σε αυτό το εγχειρίδιο έχουν επίσης συμπεριληφθεί και δραστηριότητες που έχουν δοκιμαστεί πιλοτικά σε δύο Λύκεια κατά τη διάρκεια της εφαρμογής στην Ελλάδα του Προγράμματος DAPHNE III “**PERSPECTIVE: Peer Education Routes for School Pupils to Enhance Consciousness of Tackling and Impeding women Violence in Europe**”[JLS/2007/DAP-1/100].⁶

Το Εγχειρίδιο αυτό απευθύνεται...

Αυτό το Εγχειρίδιο δημιουργήθηκε για εκπαιδευτικούς Β΄βάθμιας εκπαίδευσης, που είτε είναι ήδη έμπειροι/-ες είτε όχι σε θέματα ισότητας των φύλων και βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων. Γι’ αυτό και έγιναν προσπάθειες να δημιουργηθεί ένα εγχειρίδιο όσο το δυνατό φιλικότερο προς το/τη χρήστη/-τρια, παρέχοντας όμως ταυτόχρονα στον/στην εκπαιδευτικό, που δεν είναι τόσο εξοικειωμένος/-η με τα θέματα αυτά, τις απαιτούμενες γενικές θεωρητικές πληροφορίες προκειμένου να προετοιμαστεί για την εφαρμογή του Προγράμματος “GEAR against IPV”.

Ωστόσο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από επαγγελματίες που δουλεύουν με έφηβα και νεαρά ενήλικα άτομα, προκειμένου να τα ευαισθητοποιήσουν σε θέματα στερεοτύπων του φύλου και σε θέματα βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων και βίας στις σχέσεις, από ΜΚΟ, κοινωνικούς λειτουργούς και επαγγελματίες υγείας που πιθανόν έχουν επαφές με εφήβους/-ες, καθώς το Εγχειρίδιο αυτό προσφέρει –εκτός από μία επαρκώς δομημένη εργαλειοθήκη δραστηριοτήτων, οι οποίες έχουν προσεκτικά επιλεγεί από το έργο διάφορων οργανισμών και επαγγελματιών ανά τον κόσμο– όλες τις απαιτούμενες πληροφορίες για τον τρόπο οργάνωσης και αξιολόγησης ενός Προγράμματος “GEAR against IPV”.

²Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του προγράμματος: www.gear-ipv.eu

³Petroulaki, K., Dinarogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV)-Trainer’s Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.

⁴Petroulaki, K., Dinarogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006b). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainee’s Handouts. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.

⁵Petroulaki, K., Dinarogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006c). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): PowerPoint Presentations. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.

⁶Δραστηριότητες Αλληλοδιδασκτικής με στόχο την Ευαισθητοποίηση Μαθητών και Μαθητριών για την Αντιμετώπιση της Βίας κατά των Γυναίκων στην Ευρώπη. Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφτείτε την ιστοσελίδα του προγράμματος: <http://www.perspective-daphne.eu/>

Πώς να χρησιμοποιήσετε αυτό το Εγχειρίδιο

Καθώς ο στόχος του Εγχειριδίου για τους Εκπαιδευτικούς δεν εξαντλείται μόνο στην παροχή μιας χρήσιμης εργαλειοθήκης δραστηριοτήτων για τους εκπαιδευτικούς αλλά στοχεύει και στην πληροφόρηση για τον τρόπο οργάνωσης, εφαρμογής, αξιολόγησης και αναφοράς των αποτελεσμάτων ενός προγράμματος "GEAR against IPV", το εγχειρίδιο αποτελείται από πέντε μέρη:

Κεφάλαιο Α: το πρώτο κεφάλαιο παρέχει μία επισκόπηση του σκοπού και των επιμέρους στόχων της εφαρμογής του Προγράμματος "GEAR against IPV" στα σχολεία Β' βάρθμιας εκπαίδευσης, καθώς και πληροφορίες για την ομάδα-στόχο και τους λόγους για τους οποίους θα πρέπει να συμμετέχουν σχολεία και εκπαιδευτικοί

Κεφάλαιο Β: το δεύτερο κεφάλαιο παρέχει πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο **σχεδιασμού, προετοιμασίας, οργάνωσης και τεκμηρίωσης** της εφαρμογής ενός προγράμματος "GEAR against IPV" μέσα στις σχολικές τάξεις

Κεφάλαιο Γ: το τρίτο κεφάλαιο παρέχει πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο **αξιολόγησης** του Προγράμματος "GEAR against IPV" και για ποιο λόγο είναι απαραίτητη η αξιολόγηση

Κεφάλαιο Δ: το τέταρτο κεφάλαιο παρέχει πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο **παρακολούθησης** και **αναφοράς** των αποτελεσμάτων ενός προγράμματος "GEAR against IPV"

Κεφάλαιο Ε: το πέμπτο κεφάλαιο αποτελεί τον πυρήνα του περιεχομένου αυτού του εγχειριδίου, καθώς παρέχει στους εκπαιδευτικούς τις απαιτούμενες πληροφορίες και τη βήμα-προς-βήμα διαδικασία σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής του προγράμματος "GEAR against IPV" στη σχολική τάξη. Το Κεφ. Ε αποτελεί μια εργαλειοθήκη δραστηριοτήτων, η οποία διαιρείται σε **τέσσερις Ενότητες** που επιλαμβάνονται των θεμάτων των Στερεοτύπων του Φύλου, των Υγιών και Μη Υγιών Σχέσεων και της ΒΕΣ.

Ενότητα 1: Εισαγωγή και Προσδιορισμός Στόχων

Ενότητα 2: Στερεότυπα του Φύλου και Ισότητα των Φύλων

Ενότητα 3: Υγιείς & Μη Υγιείς Σχέσεις

Ενότητα 4: Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων.

Οι τέσσερις Ενότητες συνδέονται στενά μεταξύ τους καθώς κάθε Ενότητα αποτελεί προαπαιτούμενο για τις ακόλουθες Ενότητες. Κάθε Ενότητα περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο **διαδραστικές δραστηριότητες** που συστήνεται να χρησιμοποιηθούν (π.χ. παιχνίδια ρόλων, ομαδική εργασία, καταγισμός ιδεών και συζήτηση, μελέτες περιπτώσεων, καλλιτεχνικές δραστηριότητες) και οι οποίες στοχεύουν σε μία πιο **βιωματική** διαδικασία μάθησης, σε αντίθεση με τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας που χρησιμοποιούνται στο σχολείο. Όλες οι δραστηριότητες ενθαρρύνουν την **ενεργητική συμμετοχή** και **μάθηση** και συστήνεται οι μαθητές/-τριες να κάθονται σε καρέκλες κυκλικά, χωρίς θρανία μπροστά τους.

Οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε κάθε Ενότητα έχουν δομηθεί ως ακολούθως:

- ➔ Σύντομη Εισαγωγή
- ➔ Μαθησιακοί Στόχοι
- ➔ Διάρκεια
- ➔ Υλικό και Προετοιμασία
- ➔ Βήμα-προς-βήμα Διαδικασία
- ➔ Αναμενόμενα Αποτελέσματα
- ➔ Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό (όπου υπάρχουν)

Η **“Διάρκεια”** των δραστηριοτήτων έχει υπολογιστεί δουλεύοντας με μια ομάδα 20-30 μαθητών/-τριών. Ωστόσο, η προβλεπόμενη διάρκεια μιας δραστηριότητας υπόκειται πάντα σε αναπροσαρμογές καθώς εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες, όπως η εμπειρία του/της εκπαιδευτικού, πόσο δραστήριοι/-ες είναι οι μαθητές/-τριες, καθώς και το μέγεθος της ομάδας.

Το τμήμα **“Υλικό και Προετοιμασία”** παρέχει πληροφορίες στον/στην εκπαιδευτικό – εκτός από τα υλικά και την προετοιμασία που χρειάζεται για κάθε δραστηριότητα – σχετικά με τα Φύλλα Εργασίας και/ή τα Ενημερωτικά Φυλλάδια που προτείνεται να διανεμηθούν στους/στις μαθητές/-τριες, ανά δραστηριότητα. **Όλα τα Φύλλα Εργασίας και τα Ενημερωτικά Φυλλάδια περιλαμβάνονται στο Τεύχος IV: Βιβλίο Δραστηριοτήτων για Μαθητές και Μαθήτριες**, και γι’ αυτόν ακριβώς το λόγο το Τεύχος III είναι τόσο στενά συνδεδεμένο με το Τεύχος IV.

Το τμήμα **“Βήμα-προς-βήμα διαδικασία”** παρέχει λεπτομερείς πληροφορίες στον/στην εκπαιδευτικό για τη διαδικασία που προτείνεται να ακολουθηθεί για την εφαρμογή των δραστηριοτήτων μέσα στην τάξη.⁷ Περιλαμβάνει όσο το δυνατόν περισσότερες “αυτολεξεί διατυπώσεις” αναφορικά με τις οδηγίες που ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να δώσει στους/στις μαθητές/-τριες, καθώς και ερωτήσεις για συζήτηση· αυτές οι **“αυτολεξεί διατυπώσεις”** επισημαίνονται μέσα στο κείμενο με **μπλε γραμματοσειρά** προκειμένου οι εκπαιδευτικοί να τις εντοπίζουν εύκολα κατά τη διάρκεια της εφαρμογής της δραστηριότητας και να τις ξεχωρίζουν από τις οδηγίες που απευθύνονται αποκλειστικά προς τον/την εκπαιδευτικό (**μαύρη γραμματοσειρά**). Το τμήμα “Βήμα-προς-βήμα διαδικασία” συνήθως ακολουθείται από το τμήμα **“Αναμενόμενο Αποτέλεσμα”** της δραστηριότητας, το οποίο πληροφορεί τον/την εκπαιδευτικό για το ποιο αναμένεται ότι θα είναι το αποτέλεσμα της δραστηριότητας.

Τα δύο τελευταία τμήματα που προαναφέρθηκαν αποτελούν στην πραγματικότητα τον καινοτόμο χαρακτήρα αυτού του Εγχειριδίου καθώς κατατοπίζουν τους/τις εκπαιδευτικούς όχι μόνο αναφορικά με το *τι να κάνουν* αλλά, πολύ πιο σημαντικό, με το *πώς να το κάνουν*. Αυτό το τμήμα, δηλαδή “πώς να υλοποιείτε μια δραστηριότητα”, είναι κάτι που απουσιάζει από τα εγχειρίδια που έχουν δημοσιευτεί μέχρι τώρα.

Το «Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού» αποτελείται επίσης από τα ακόλουθα Παραρτήματα:

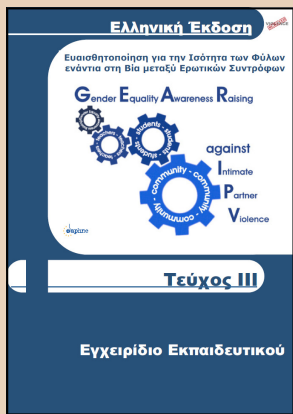
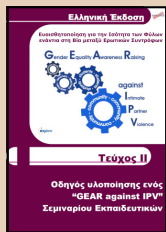
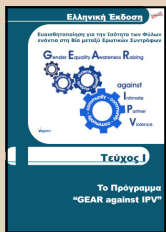
Το **Παράρτημα Α**, που δημιουργήθηκε με στόχο να ενισχύσει την ευαισθητοποίηση, τη γνώση και την κατανόηση των εκπαιδευτικών, καθώς παρέχει χρήσιμες πληροφορίες για τους/τις εκπαιδευτικούς που δεν είναι εξοικειωμένοι/-ες με τα στερεότυπα του φύλου, και με τα θέματα που αφορούν τη ΒΕΣ και τη βία στις σχέσεις. Συστήνεται στους/στις εκπαιδευτικούς που δεν έχουν εκπαιδευτεί σε τέτοια θέματα, προτού οργανώσουν και μπουν στην τάξη να εφαρμόσουν ένα πρόγραμμα, να διαβάσουν το Παράρτημα Α.

Το **Παράρτημα Β**, που περιλαμβάνει τα εργαλεία αξιολόγησης που συστήνεται να χρησιμοποιηθούν για την αξιολόγηση της επίπτωσης και της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής Προγραμμάτων “GEAR against IPV”.

Το **Παράρτημα Γ**, που περιλαμβάνει τα Εργαλεία Αναφοράς της εφαρμογής του προγράμματος.

Το **Παράρτημα Δ**, που περιλαμβάνει δύο καταλόγους για περαιτέρω μελέτη: α) ένα κατάλογο προτεινόμενης βιβλιογραφίας στα Αγγλικά και β) ένα κατάλογο προτεινόμενης βιβλιογραφίας στα Ελληνικά.

⁷ Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ, ότι οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνονται με κάθε τρόπο να προσαρμόσουν τις δραστηριότητες στις ανάγκες των συμμετεχόντων/-ουσών και στο συγκεκριμένο πλαίσιο τους.

Α. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ “GEAR against IPV”

A.1. Σκοπός και Επιμέρους Στόχοι

Ο γενικός στόχος του Προγράμματος "GEAR against IPV" είναι να συνεισφέρει στην αποδόμηση των στερεοτύπων του φύλου, να προάγει τη δημιουργία υγιών σχέσεων και να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες σε θέματα Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων/Βίας στις Σχέσεις. Οι μαθητές/-τριες της Β' βάθμιας εκπαίδευσης, μέσω της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα "GEAR against IPV", θα καθοδηγηθούν να αναγνωρίσουν και να αποδομήσουν τα δικά τους στερεότυπα φύλου και θα ενδυναμωθούν ώστε να είναι σε θέση να αναπτύξουν, τόσο για τον εαυτό τους όσο και για τους άλλους, πιο υγιείς αναπαραστάσεις για τους ρόλους των δύο φύλων, που θα βασίζονται στην ισότητα. Το προσδοκώμενο μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα του Προγράμματος "GEAR against IPV" είναι αγόρια και κορίτσια με μηδενική ανοχή στην έμφυλη βία, χωρίς στερεοτυπικές αναπαραστάσεις για τους ρόλους των δύο φύλων, των οποίων οι σχέσεις θα χαρακτηρίζονται από ισότητα και αλληλοσεβασμό και, ως εκ τούτου, θα είναι απαλλαγμένες από κάθε μορφή βίας.

Οι μαθητές/-τριες Β' βάθμιας Εκπαίδευσης θα έχουν την ευκαιρία να εξερευνήσουν και να επανεξετάσουν –μέσα σε ένα ασφαλές περιβάλλον- τα δικά τους στερεότυπα και τις δικές τους παρανοήσεις για τα δύο φύλα, πως αυτές μπορούν να συνδέονται με τη βία ενάντια στα κορίτσια και τις γυναίκες και ποια είναι τα χαρακτηριστικά των υγιών σχέσεων σε αντιδιαστολή με τις μη υγιείς σχέσεις. Λόγω της αφθονίας αρνητικών προτύπων για τις σχέσεις στα οποία είναι εκτεθειμένοι/-ες οι έφηβοι/-ες, είναι κρίσιμο να τους προσφερθούν υγιείς εναλλακτικές και η ευκαιρία να αποκτήσουν δεξιότητες, και να τις εξασκήσουν, προκειμένου να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν -σε πρώιμο στάδιο- τα μη υγιή χαρακτηριστικά μιας σχέσης ή ακόμη και τα χαρακτηριστικά που αποτελούν ενδείξεις κακοποίησης. Εξίσου κρίσιμη είναι και η ενίσχυση των δεξιοτήτων των εφήβων, τέτοιων που να διευκολύνουν την ανάπτυξη υγιών σχέσεων.

Στο τέλος της εφαρμογής του προγράμματος, αναμένεται να έχει διαφοροποιηθεί το επίπεδο γνώσεων, οι στάσεις και η αυτό-αναφερόμενη συμπεριφορά των μαθητών/-τριών αναφορικά με τα στερεότυπα του φύλου και ζητήματα σχετικά με τη ΒΕΣ, σε σύγκριση με πριν την εφαρμογή του προγράμματος.

A.2. Ομάδα-Στόχος

Η **ομάδα-στόχος αυτού του Εγχειριδίου είναι πρωτίστως οι Εκπαιδευτικοί Β' βάθμιας εκπαίδευσης**, αλλά και επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται σε τομείς που σχετίζονται με την εκπαίδευση, όπως οι Υπεύθυνοι/-ες Αγωγής Υγείας, Σχολικοί Σύμβουλοι, Σχολικοί Ψυχολόγοι και Κοινωνικοί Λειτουργοί, καθώς επίσης και οι υπεύθυνοι/-ες χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής και άλλα ενδιαφερόμενα άτομα.

Η **ομάδα-στόχος των προγραμμάτων "GEAR against IPV" είναι οι μαθητές/-τριες Β' βάθμιας εκπαίδευσης, ηλικίας 14-16 χρονών**. Οι νέοι και νέες αυτής της ηλικίας πρόκειται –νωρίτερα ή αργότερα- να αρχίσουν την πρώτη τους ερωτική ή σεξουαλική σχέση ή έχουν ήδη ξεκινήσει τέτοιου είδους σχέσεις· αυτό το γεγονός καθιστά αυτή την ηλικιακή ομάδα ως την πιο κατάλληλη να συμμετάσχει σε ένα πρόγραμμα πρόληψης της ΒΕΣ, που θα έχει ως αποτέλεσμα νέους ανθρώπους λιγότερο δεκτικούς στη ΒΕΣ, που γνωρίζουν περισσότερο για τα χαρακτηριστικά και τις συνέπειες της βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων και που έχουν εφοδιαστεί με "προστατευτικές δεξιότητες" ενάντια στη ΒΕΣ, προστατευτικές τόσο για τους ίδιους όσο και για τους ανθρώπους που γνωρίζουν.

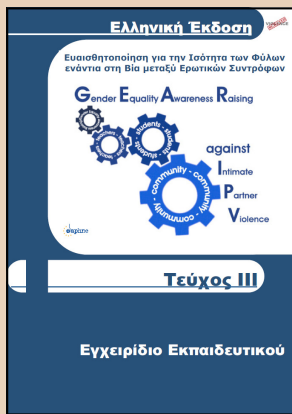
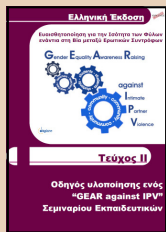
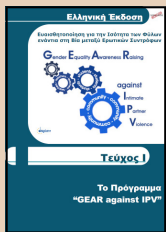

A.3. Γιατί τα Σχολεία και οι Εκπαιδευτικοί πρέπει να Συμμετάσχουν;

Το σχολείο αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς χώρους εκπαίδευσης των παιδιών πέρα από την οικογένεια τους. Ωστόσο, το σχολείο θεωρείται το πλαίσιο που παρέχει στα παιδιά, εκτός από την εκπαίδευση, ένα περιβάλλον κοινωνικής μάθησης, ένα σημαντικό χώρο για την ανάπτυξη των πεποιθήσεων και των διαπροσωπικών δεξιοτήτων και το πλαίσιο στο οποίο τα παιδιά διαμορφώνουν τη δική τους ταυτότητα. Τα παιδιά περνούν μεγάλο μέρος του χρόνου τους στο σχολείο, αλληλεπιδρώντας με τους/τις συμμαθητές/-τριές τους και τους/τις εκπαιδευτικούς, επηρεάζοντας τα συνομήλικά τους άτομα, τους/τις καθηγητές/-τριές τους, ενώ, ταυτόχρονα, επηρεάζονται και από αυτά τα άτομα. Σε ιδανικές συνθήκες, όλα τα συστατικά μέρη του σχολείου συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτικών, του περιβάλλοντος, των μαθητών/-τριών, των συλλόγων γονέων και κηδεμόνων, των σχολικών και εκπαιδευτικών πολιτικών, καθώς και των σχολικών βιβλίων, θα ενίσχυαν την προοπτική της ισότητας των φύλων. Ωστόσο στην πραγματικότητα αυτό δεν συμβαίνει σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Το τυπικό περιβάλλον του σχολείου της Β' βάθμιας εκπαίδευσης τείνει να επιβραβεύει συμπεριφορές οι οποίες είναι συνεπείς με τους στερεοτυπικούς ανδρικούς και γυναικίους ρόλους. Τέτοιου είδους "επιβραβεύσεις" προέρχονται από τα σχολικά βιβλία, από τους ίδιους τους μαθητές και τις μαθήτριες και τους/τις εκπαιδευτικούς. Έχοντας υπόψη ότι το επάγγελμα του/της εκπαιδευτικού θεωρείται ως ένα παραδοσιακά γυναικείο επάγγελμα –όσο χαμηλότερη η εκπαιδευτική βαθμίδα τόσο περισσότερες γυναίκες εκπαιδευτικοί υπάρχουν– υποθέτουμε ότι το φύλο του/της εκπαιδευτικού διαδραματίζει κάποιο ρόλο στη μεταβίβαση στερεοτυπικών αντιλήψεων για τα δύο φύλα στους μαθητές και τις μαθήτριες. Επιπρόσθετα, τα σχολεία αποτελούν ιδανικό χώρο για την εισαγωγή ενός προγράμματος πρόληψης της ΒΕΣ σε ένα μεγάλο αριθμό παιδιών (θα πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη ότι όσο χαμηλότερη είναι η εκπαιδευτική βαθμίδα, τόσο μικρότερο είναι το ποσοστό μαθητικής διαρροής και, κατά συνέπεια, τόσο υψηλότερη η πιθανότητα να συμμετάσχει σε προγράμματα ευαισθητοποίησης μεγαλύτερο τμήμα του γενικού πληθυσμού των παιδιών). Δεδομένου ότι η πλειοψηφία των παιδιών φοιτά σε σχολεία, μπορούμε εύκολα να φανταστούμε, τον αντίκτυπο ενός τέτοιου προγράμματος –όχι μόνο σε Ευρωπαϊκό Επίπεδο αλλά και παγκοσμίως– εάν αυτό ήταν ενσωματωμένο στο ωρολόγιο σχολικό πρόγραμμα και εφαρμοζόταν κάθε χρόνο, σε κάθε σχολείο και σε κάθε σχολική τάξη, σε κάθε χώρα του πλανήτη!

Ο λόγος για τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών στην εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος είναι διττός. Πρώτον, οι εκπαιδευτικοί έχουν ήδη μια εδραιωμένη σχέση με τους μαθητές/-τριές τους, η οποία ενδέχεται να συνεισφέρει στη μεγιστοποίηση του οφέλους που θα αποκομίσουν οι μαθητές/-τριες από την εφαρμογή ενός προγράμματος "GEAR against IPV". Δεύτερον, οι εκπαιδευτικοί αποτελούν μια μόνιμη "ομάδα δράσης" στα σχολεία, η οποία έχει τη δυνατότητα να συνεχίσει να εφαρμόζει τις θεμελιώδεις αρχές του προγράμματος "GEAR against IPV" μέσα στις σχολικές τάξεις. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί διδάσκουν μαθήματα και χρησιμοποιούν σχολικά βιβλία τα οποία ενδέχεται να ενισχύουν τις στερεοτυπικές αντιλήψεις αγοριών και κοριτσιών. Αυτό σημαίνει ότι αν οι ίδιοι/-ες είναι εκπαιδευμένοι/-ες και ευαισθητοποιημένοι/-ες σε τέτοια θέματα θα είναι σε θέση να ευαισθητοποιήσουν τους μαθητές/-τριες προς την κατεύθυνση της αποδόμησης των στερεοτύπων του φύλου, "εκμεταλλεόμενοι/-ες" κάθε είδους περιστάσεις κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας των μαθημάτων τους. Κι αυτό θα σημαίνει πως η ευαισθητοποίηση για την ισότητα των φύλων δεν θα χρειάζεται να αποτελεί μόνο ένα ανεξάρτητο θέμα ή ένα επιπρόσθετο πρόγραμμα αλλά θα μπορούσε να είναι ενσωματωμένη σε κάθε μάθημα, όπως η λογοτεχνία, η φυσική ή τα μαθηματικά.

Τέλος, όταν τέτοιου είδους προγράμματα εφαρμόζονται στο σχολικό πλαίσιο, μπορούν να ενισχυθούν -και ενθαρρύνεται η ενίσχυσή τους– και από άλλες εκδηλώσεις που μπορεί να διοργανωθούν στο χώρο του σχολείου όπως, προσκεκλημένες ομιλίες, καμπάνιες μέσω των Μ.Μ.Ε., επισκέψεις σε χώρους (π.χ. οργανισμούς που ασχολούνται με την πρόληψη της βίας) και συναντήσεις γονέων και κηδεμόνων.

Β. ΠΩΣ ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΣΕΤΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΣΑΣ “GEAR against IPV” ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

**Β. ΠΩΣ ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΣΕΤΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΣΑΣ
“GEAR AGAINST IPV” ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

B.1. Προετοιμασία του Προγράμματος “GEAR against IPV”

B.1.1. Απόκτηση Άδειας ή Έγκρισης

Η προπαρασκευαστική φάση της οργάνωσης της εφαρμογής του προγράμματος στην τάξη περιλαμβάνει, πριν από όλα, τη διασφάλιση άδειας από το εκπαιδευτικό πλαίσιο ή την/ τις αρμόδια(ες) αρχή(ες) για να εφαρμοστεί το πρόγραμμα στο σχολείο.

Καθώς αυτή η διαδικασία ποικίλει από χώρα σε χώρα και από σχολείο σε σχολείο, ο/η εκπαιδευτικός ή οποιοδήποτε άλλο ενδιαφερόμενο άτομο που θέλει να εφαρμόσει ένα τέτοιο πρόγραμμα στην τάξη θα πρέπει να διερευνήσει και να ακολουθήσει τη συνιστώμενη διαδικασία προκειμένου να αποκτήσει έγκριση για να εφαρμόσει το πρόγραμμα στη τάξη.

Σε περίπτωση που απαιτείται έγκριση από οποιαδήποτε αρχή, δώστε ιδιαίτερη προσοχή στο χρόνο που χρειάζεται για να αποκτηθεί μια τέτοια έγκριση, καθώς μερικές φορές αυτή η διαδικασία μπορεί να είναι γραφειοκρατική και να απαιτεί χρόνο.

B.1.2. Σχεδιασμός & Ενσωμάτωση του Προγράμματος στο Σχολικό Πρόγραμμα

Οι προτεινόμενες δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε αυτό το Εγχειρίδιο μπορούν φυσικά να διεξαχθούν και εκτός του σχολικού προγράμματος, μετά το τέλος των ωρών διδασκαλίας. Ωστόσο, ο μακροπρόθεσμος στόχος του Προγράμματος “GEAR against IPV” είναι να προάγει την ενσωμάτωση τέτοιου είδους δράσεων στο εκτεταμένο σχολικό πρόγραμμα. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, συστήνεται το πρόγραμμα “GEAR against IPV” να εφαρμοστεί κυρίως εντός του σχολικού προγράμματος, συνδυαζόμενο με ορισμένες δραστηριότητες που προτείνεται να διεξαχθούν εκτός του σχολικού προγράμματος (βλ. για παράδειγμα τις προτεινόμενες «Ασκήσεις των Ομάδων Εργασίας» στο Κεφ. Ε αυτού του Εγχειριδίου).

Ο/Η εκπαιδευτικός θα πρέπει, επομένως, να διερευνήσει εάν τυχόν προϋπάρχει ένα πλαίσιο εντός του ωρολογίου ή του αναλυτικού σχολικού προγράμματος όπου θα μπορούσαν να ενσωματωθούν οι δραστηριότητες του προγράμματος.

B.1.3. Ενημέρωση Μαθητών και Μαθητριών

Ο/Η εκπαιδευτικός πρέπει να ενημερώσει τους μαθητές και τις μαθήτριες για την επερχόμενη εφαρμογή του προγράμματος και να προσπαθήσει να προσελκύσει το ενδιαφέρον τους και να τους/τις κινητοποιήσει. Πρέπει να σημειωθεί ότι η συμμετοχή των μαθητών/-τριών είναι απολύτως εθελοντική και θα πρέπει να παρουσιάζεται ως τέτοια.

Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να ενημερώσει τους μαθητές/-τριες χρησιμοποιώντας τα εξής λόγια ή κάτι παρεμφερές:

Στο σχολείο μας πρόκειται να εφαρμοστεί ένα πρόγραμμα Ευαισθητοποίησης για την Ισότητα των Φύλων ενάντια στη Βία στις Σχέσεις και προσκαλούνται να συμμετάσχουν όλοι/-ες οι μαθητές/-τριες της <τάξης/-εις ηλικιών-στόχου>. Το πρόγραμμα θα σας προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες για τους ρόλους των φύλων, για τις σχέσεις με το αντίθετο φύλο, για τις υγιείς και μη υγιείς σχέσεις και για την έμφυλη βία και θα πραγματοποιηθεί μέσω διαδραστικών δραστηριοτήτων όπως ομάδες εργασίας, παιχνίδια ρόλων, ομαδικές συζητήσεις κτλ.

Οι μαθητές/-τριες πρέπει επίσης να ενημερωθούν για τη διάρκεια και, αν είναι δυνατό, για τις ημερομηνίες και την ώρα εφαρμογής του προγράμματος.

B.1.4. Προετοιμασία του/της Εκπαιδευτικού

Πριν από όλα, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να καταρτίσει το πρόγραμμα των συναντήσεων, με βάση την εμπειρία του/της, τις ανάγκες των μαθητών/-τριών (βλ. παρακάτω «Εκτίμηση Αναγκών») και το χρόνο που έχει στη διάθεση του/της προκειμένου να επιλέξει τις πιο κατάλληλες δραστηριότητες (βλ. παρακάτω «Πώς να Επιλέξετε Δραστηριότητες»).

Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί που δεν έχουν εμπειρία σε θέματα ισότητας των φύλων και Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων/Βίας στις σχέσεις πρέπει να προετοιμαστούν –πριν μπουν στην τάξη για την εφαρμογή του προγράμματος– μελετώντας τις Γενικές Θεωρητικές Πληροφορίες στο Παράρτημα Α. Θα πρέπει επίσης να μελετήσουν τόσο το παρόν Εγχειρίδιο (Τεύχος ΙΙΙ) όσο και το «Βιβλίο Δραστηριοτήτων για Μαθητές και Μαθήτριες» (Τεύχος ΙV) και να εξοικειωθούν με ολόκληρο το περιεχόμενο αυτών των δύο Τευχών πριν την έναρξη του προγράμματος. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να είναι εξοικειωμένοι/-ες με όλες τις Ενότητες αυτού του Τεύχους πριν ξεκινήσουν την εφαρμογή του προγράμματος και να έχουν προετοιμάσει τα απαιτούμενα υλικά (π.χ. φύλλα εργασίας και ενημερωτικά φυλλάδια). Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει επίσης να λάβουν υπόψη τους τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της ομάδας τους και να προσαρμόσουν, εάν χρειάζεται, κάποιες από τις δραστηριότητες χωρίς όμως να αλλάξουν τους στόχους τους.

Επιπρόσθετα, αν και οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε αυτό το Εγχειρίδιο δεν ζητούν άμεσα από τους μαθητές/-τριες να μοιραστούν προσωπικές εμπειρίες βίας, ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να είναι προετοιμασμένος/-η να αντιδράσει σε περίπτωση που ένας/μία μαθητής/-τρια αποκαλύψει ότι είναι θύμα ή θύτης βίας στην σχέση του/της ή θύμα παιδικής κακοποίησης ή είναι ή υπήρξε μάρτυρας ενδοοικογενειακής βίας στο σπίτι (βλ. Παράρτημα Α.2.8. για περισσότερες πληροφορίες).

Στο τέλος αυτού του Εγχειριδίου (Παράρτημα Δ) παρέχεται, στα Αγγλικά και στα Ελληνικά προτεινόμενη βιβλιογραφία για περαιτέρω ενημέρωση των εκπαιδευτικών που θελήσουν να διερευνήσουν περισσότερο το θέμα και να επεκτείνουν τις γνώσεις τους.

B.1.5. Εκτίμηση Αναγκών

Η διεξαγωγή της εκτίμησης αναγκών από τον/την εκπαιδευτικό συστήνεται για πολλούς λόγους. Πρώτα από όλα, είναι απαραίτητη προκειμένου να μπορέσει ο/η εκπαιδευτικός να διερευνήσει το τρέχον επίπεδο των γνώσεων των μαθητών/-τριών, τις στάσεις τους και τις αυτοαναφερόμενες συμπεριφορές τους πριν την εφαρμογή του προγράμματος με στόχο α) να αποκτήσει πληροφορίες για τυχόν κενά στις γνώσεις των μαθητών/-τριών, β) για τις στάσεις τους και γ) την αυτό-αναφερόμενη συμπεριφορά τους σχετικά με τα θέματα που πραγματεύεται το πρόγραμμα. Έτσι, ο/η εκπαιδευτικός θα μπορέσει να επισημάνει σε ποιες στάσεις και συμπεριφορές να εστιάσει περισσότερο, στοχεύοντας στην τροποποίηση τους προς την επιθυμητή κατεύθυνση. Κατ' επέκταση, η εκτίμηση αναγκών -η οποία προτείνεται να διεξαχθεί με τη χρήση του προ-της-παρέμβασης ερωτηματολογίου (βλ. Παράρτημα Β.1)- θα διευκολύνει τον/την εκπαιδευτικό να επιλέξει τις καταλληλότερες δραστηριότητες.

Επιπρόσθετα, η εκτίμηση αναγκών θα διευκολύνει τον/την εκπαιδευτικό – μέσω της χρήσης του μετά-την-παρέμβαση και του επαναληπτικού ερωτηματολογίου (βλ. Παραρτήματα Β.2. και Β.3.)– να αξιολογήσει, στο τέλος της παρέμβασης, εάν και κατά πόσο το πρόγραμμα που εφάρμοσε πέτυχε τους στόχους του, ποιες ήταν οι αλλαγές στις γνώσεις, τις στάσεις και τη συμπεριφορά των μαθητών/-τριών κτλ.

Συστήνεται στον/στην εκπαιδευτικό να μελετήσει πρώτα (ή να κωδικοποιήσει και να αναλύσει) τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια προκείμενου να εντοπίσει ποιες είναι οι ανάγκες των μαθητών/-τριών, έπειτα να επιλέξει τις καταλληλότερες δραστηριότητες και στη συνέχεια να ξεκινήσει την εφαρμογή των δραστηριοτήτων.

Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι οι δραστηριότητες που θα επιλέξει αρχικά ο/η εκπαιδευτικός μπορούν να αλλάξουν κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του προγράμματος, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και την απόδοση των μαθητών/-τριών. Εάν, για παράδειγμα, ο/η εκπαιδευτικός έχει στη διάθεσή του/της 3 διδακτικές ώρες στη διάρκεια των οποίων έχει σχεδιάσει να πραγματοποιήσει 4 δραστηριότητες, αλλά οι μαθητές/-τριες έχουν ολοκληρώσει τις δραστηριότητες σε λιγότερο από 3 ώρες, ή φαίνεται ότι έχουν βαρεθεί ή ότι κάποιες από τις δραστηριότητες δεν τους αρέσουν, προκειμένου να καλύψει τον εναπομείναντα χρόνο, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να έχει προετοιμάσει κάποιες «εφεδρικές» δραστηριότητες ή να επινοήσει κάτι άλλο (π.χ. να ενθαρρύνει τους/τις μαθητές/-τριες να σκεφτούν και να ερμηνεύσουν ένα παιχνίδι ρόλων).

B.1.6. Πώς να Επιλέξετε Δραστηριότητες

Ο **αριθμός δραστηριοτήτων** που πρέπει να επιλεγούν για ένα Πρόγραμμα “GEAR against IPV” εξαρτάται απολύτως από τη διάρκεια του προγράμματος, η οποία, με τη σειρά της, εξαρτάται από την άδεια της αρμόδιας Αρχής (π.χ. τον/τη Διευθυντή/-τρια του σχολείου, το Υπουργείο) και, μερικές φορές, από απρόβλεπτα εμπόδια και άλλους εξωτερικούς παράγοντες που μπορεί να εμφανιστούν κατά τη διάρκεια της εφαρμογής (π.χ. μια παρατεταμένη απεργία των εκπαιδευτικών, μια κατάληψη του σχολείου από τους/τις μαθητές/-τριες).

Ένας δεύτερος πολύ σημαντικός παράγοντας για να έχουν οι επιλεγμένες δραστηριότητες το επιθυμητό αποτέλεσμα είναι να επιλέξει ο/η εκπαιδευτικός που εφαρμόζει το πρόγραμμα μόνο εκείνες τις δραστηριότητες με τις οποίες αισθάνεται άνετα.

Από την άλλη πλευρά, **η εφαρμογή των επιλεγμένων δραστηριοτήτων πρέπει πάντα να προσαρμόζεται** από τον/την εκπαιδευτικό προκειμένου να ταιριάζει με το δικό του/της προσωπικό στυλ, καθώς και με τη δυναμική της κάθε ομάδας μαθητών/-τριών. και, παρόλο που η πρώτη προσαρμογή μπορεί να έχει γίνει εκ των προτέρων, η δεύτερη, τις περισσότερες φορές, δεν είναι δυστυχώς εμφανής μέχρι τη στιγμή της εφαρμογής της κάθε δραστηριότητας και, γι’ αυτόν το λόγο, η δυνατότητα της επί τόπου προσαρμογής μιας δραστηριότητας εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από την ευελιξία και την εμπειρία του/της εκπαιδευτικού. Η καλύτερη λύση (ειδικά για τους/τις μη έμπειρους/-ες στο θέμα εκπαιδευτικούς) για να αντεπεξέλθουν αυτού του προβλήματος εάν ανακύψει, είναι να είναι προετοιμασμένοι/-ες να πραγματοποιήσουν περισσότερες δραστηριότητες από αυτές που απαιτούνται (“εφεδρικές δραστηριότητες”). έτσι, θα έχουν τη δυνατότητα να μην ολοκληρώσουν μια δραστηριότητα που εμφανώς δεν “δουλεύει καλά” ή μία δραστηριότητα κατά την οποία οι μαθητές/-τριες φαίνεται να βαριούνται, και να συνεχίσουν με μία διαφορετική δραστηριότητα με το ίδιο ή ένα νέο θέμα. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να προχωρήσει στην επόμενη δραστηριότητα χρησιμοποιώντας φράσεις όπως “Βλέπω ότι δεν σας αρέσει αυτή η άσκηση. θα προτιμούσατε μήπως να την αφήσουμε και να συνεχίσουμε με την επόμενη;” ή “μήπως θα προτιμούσατε, αντί να γράφετε, να παρουσιάσετε την άποψη σας μέσω παιχνιδιού ρόλων/ενός τραγουδιού που θα γράψετε και θα μας το τραγουδήσετε;”

Παρότι ο βαθμός ευελιξίας είναι προσωπικό χαρακτηριστικό του/της κάθε εκπαιδευτικού, αναμένεται ότι οι μη έμπειροι/-ες εκπαιδευτικοί θα αντιμετωπίσουν περισσότερες δυσκολίες. Με την πάροδο του χρόνου, ωστόσο, αναμένεται ότι θα εξοικειώνονται όλο και περισσότερο με το υλικό και τη διαδικασία του "GEAR against IPV", γεγονός που θα τους επιτρέψει, όχι μόνο να ακολουθούν το ρυθμό και τις ανάγκες των μαθητών/-τριών, αλλά και να βελτιώνουν τις δραστηριότητες ανάλογα με αυτούς τους δύο παράγοντες. Πολλές ιδέες για το πώς μια δραστηριότητα μπορεί να εφαρμοστεί καλύτερα αναδύονται από τα ίδια τα παιδιά, κατά τη διάρκεια της εφαρμογής και καλός/-ή συντονιστής/-τρια είναι αυτός/-ή που δεν φοβάται να εμπιστευτεί και να ακολουθήσει την παρόρμηση και την έμπνευση της τάξης του/της. Στο κάτω-κάτω, οι εκπαιδευτικοί δεν θα πρέπει ποτέ να ξεχνάνε ότι όλη αυτή η προσπάθεια δεν είναι μόνο για να προσφέρουμε τα κατάλληλα εργαλεία και την "τεχνογνωσία" στα παιδιά και τους εφήβους, αλλά και για να επιτρέψουμε στους νέους ανθρώπους να τα χρησιμοποιήσουν για να βελτιώσουν τη ζωή τους, κατά τον τρόπο που οι ίδιοι/-ες θα αποφασίσουν ότι είναι ο καλύτερος για εκείνους/-ες.

Επιλέγοντας συγκεκριμένες δραστηριότητες: Ανεξάρτητα από τη διάρκεια του Προγράμματος, ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να φροντίσει να συμπεριλάβει δραστηριότητες και από τις τέσσερις Ενότητες αυτού του Τεύχους, δηλαδή από την Εισαγωγική Ενότητα 1, την Ενότητα 2: Στερεότυπα του Φύλου και Ισότητα των Φύλων, την Ενότητα 3: Υγιείς και Μη Υγιείς Σχέσεις και την Ενότητα 4: Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων. Είναι επίσης πολύ σημαντικό να διατηρηθεί η σειρά των Ενότητων όπως παρουσιάζεται, διότι οι δραστηριότητες κάθε ενότητας βασίζονται στα αποτελέσματα των προηγούμενων ενότητων. Συστήνεται επίσης στους/στις εκπαιδευτικούς (ιδιαίτερα σε όσους/-ες δεν γνωρίζουν τις ανάγκες των μαθητών/-τριών τους σε σχέση με τα συγκεκριμένα θέματα) να αποφασίσουν ποιες από τις δραστηριότητες κάθε Ενότητας θα χρησιμοποιήσουν σε κάθε τάξη λαμβάνοντας υπόψη τις απαντήσεις που έδωσαν οι μαθητές/-τριες κατά την εκτίμηση αναγκών (στο προ-της-παρέμβασης ερωτηματολόγιο που συμπληρώνουν οι μαθητές/-τριες).

Αφού καταρτίσει τον κατάλογο δραστηριοτήτων που πρόκειται να χρησιμοποιήσει σε ένα συγκεκριμένο Πρόγραμμα, μαζί με κάποιες εφεδρικές δραστηριότητες, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να τις τσεκάρει στη Φόρμα Αναφοράς (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ, «Προγραμματισμένες Δραστηριότητες»).

Πρόσθετες εξωσχολικές δραστηριότητες: οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ενθαρρύνουν τους/τις μαθητές/-τριες να αναπτύσσουν και να οργανώνουν δραστηριότητες εκτός σχολείου, οι οποίες θα αντανakλούν το αποτέλεσμα της παρέμβασης που εφαρμόστηκε στο σχολείο τους (ορισμένες ιδέες θα μπορούσαν να είναι π.χ. διαγωνισμός αφίσας, καλλιτεχνικές εργασίες όπως κολάζ, σκίτσα, φωτογραφίες, μουσική/βίντεο, ημερολόγια με εικόνες, θεατρικά δρώμενα, ομάδες/δίκτυα μαθητών/-τριών κτλ). όλες οι ιδέες των μαθητών/-τριών πρέπει να ενθαρρύνονται και να υποστηρίζονται καταλλήλως, γιατί έτσι θα αποκτήσουν έναν ακόμη πιο ενεργητικό ρόλο στο πρόγραμμα. Ένας ωραίος τρόπος για να κλείσει το πρόγραμμα στο τέλος της χρονιάς, είναι η οργάνωση μιας εκδήλωσης από τους/τις ίδιους/-ες τους/τις μαθητές/-τριες, στην οποία θα εκτεθούν και θα παρουσιαστούν όλες οι δημιουργίες τους (είτε έγιναν στην τάξη είτε έξω από αυτήν). Και άλλες δραστηριότητες θα μπορούσαν να συμπεριλαμβάνονται σε αυτήν την εκδήλωση, όπως να γίνει απονομή αναμνηστικών διπλωμάτων στους/στις μαθητές/-τριες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, να διατεθεί χρόνος και τα μέσα για να ζωγραφίσουν, να οργανωθεί μια ανεπίσημη αξιολόγηση ολόκληρου του προγράμματος, προτρέποντας τους/τις μαθητές/-τριες να γράψουν ή

να ζωγραφίσουν σε ένα μεγάλο ρολό χαρτί, το οποίο θα μπορούσατε να κολλήσετε στο πάτωμα της σκηνής (αν υπάρχει) ή στον τοίχο, τι εντύπωση τους έκανε το πρόγραμμα. Σ' αυτή την εκδήλωση, θα μπορούσαν ακόμη και να προσκληθούν να συμμετάσχουν μαθητές/-τριες άλλων σχολείων και να γνωρίσουν, έτσι, τις δραστηριότητες του Προγράμματος "GEAR against IPV".

Ο θεσμός των εξωσχολικών δραστηριοτήτων, όπου μπορούν να εφαρμοστούν, αποτελεί θαυμάσια ευκαιρία να επιμηκυνθεί μια εξαιρετικά περιορισμένη εφαρμογή, που μπορεί να υπαγορευθεί από τυχόν αντίξοους εξωτερικούς παράγοντες.

B.1.7. Πρόγραμμα Συναντήσεων

Το πρόγραμμα "GEAR against IPV" προτείνεται να εφαρμοστεί στην τάξη ως ακολούθως:

Διάρκεια: η ελάχιστη προτεινόμενη διάρκεια του προγράμματος είναι τουλάχιστον 13 διδακτικές ώρες,⁸ δηλαδή, 10 ώρες.

Συναντήσεις: Ο αριθμός των συναντήσεων μπορεί να ποικίλει από σχολείο σε σχολείο και από τμήμα σε τμήμα. Η απόφαση για τον αριθμό συναντήσεων εξαρτάται κυρίως από το σχολικό πρόγραμμα. Προτείνεται το πρόγραμμα να εφαρμοστεί σε 5 εβδομαδιαίες συναντήσεις.

Για παράδειγμα:

- 1^η εβδομάδα-1^η μέρα:** 1 διδακτική ώρα
- 2^η εβδομάδα-2^η μέρα:** 4 διδακτικές ώρες
- 3^η εβδομάδα-3^η μέρα:** 3 διδακτικές ώρες
- 4^η εβδομάδα-4^η μέρα:** 2 διδακτικές ώρες
- 5^η εβδομάδα-5^η μέρα:** 3 διδακτικές ώρες

Το πρόγραμμα θα μπορούσε, ωστόσο, να εφαρμοστεί και σε δύο μόνο συναντήσεις, δηλαδή σε **δύο ολόκληρες σχολικές ημέρες**.

Προτεινόμενος αριθμός συμμετεχόντων/-ουσών: Οι δραστηριότητες έχουν προγραμματιστεί με τέτοιο τρόπο προκειμένου να μπορούν να εφαρμοστούν σε αριθμό συμμετεχόντων/-ουσών ίσο με αυτόν μιας τάξης, δηλαδή, σε 20 - 25 μαθητές και μαθήτριες.

⁸ Μια διδακτική ώρα υπολογίζεται σε **45 λεπτά**.

Ο κατάλογος όλων των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται στο Κεφάλαιο Ε αυτού του Εγχειριδίου μαζί **με τις οδηγίες για την επιλογή δραστηριοτήτων που έχουν παρεμφερείς στόχους** αναφέρονται στη συνέχεια. Ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να δημιουργήσει το δικό του/της πρόγραμμα συναντήσεων (ένα υπόδειγμα προγράμματος των συναντήσεων παρουσιάζεται στην Εικόνα 1).

	Ημέρα	Διδακτικές ώρες	Δραστηριότητες
1^η Εβδομάδα	Ημέρα 1	1	Έναρξη & Συμπλήρωση ερωτηματολογίου πριν την έναρξη του προγράμματος (προ-ερωτηματολόγιο) Δραστηριότητα 1.2 Δραστηριότητα 1.3
2^η Εβδομάδα	Ημέρα 2	4	Δραστηριότητα 2.1.1 Δραστηριότητα 2.1.2 Δραστηριότητα 2.1.3 Δραστηριότητα 2.1.4 (Εφεδρική δραστηριότητα) Δραστηριότητα 2.1.6 Δραστηριότητα 2.1.7 (Εφεδρική δραστηριότητα) Δραστηριότητα 2.1.8 Δραστηριότητα 2.1.10 Δραστηριότητα 2.1.14 (Εφεδρική δραστηριότητα) Δραστηριότητα 2.1.16 Δραστηριότητα 2.1.19 (Εφεδρική δραστηριότητα) Δραστηριότητα 2.1.22 (Εφεδρική δραστηριότητα)
3^η Εβδομάδα	Ημέρα 3	3	Δραστηριότητα 2.2.1 Δραστηριότητα 2.2.2 (Εφεδρική δραστηριότητα) Δραστηριότητα 2.2.4 Ομάδες Εργασίας – Ασκήσεις: 1, 3 & 4 (εκτός διδακτικών ωρών) Δραστηριότητα 3.1 Δραστηριότητα 3.2
4^η Εβδομάδα	Ημέρα 4	2	Δραστηριότητα 3.3 Δραστηριότητα 3.4 Δραστηριότητα 4.1.2 Δραστηριότητα 4.1.4 (Εφεδρική δραστηριότητα)
5^η Εβδομάδα	Ημέρα 5	3	Δραστηριότητα 4.1.6 Δραστηριότητα 4.1.7 Δραστηριότητα 4.1.8 (Εφεδρική δραστηριότητα) Δραστηριότητα 4.2.2 Δραστηριότητα 4.2.3 (Εφεδρική δραστηριότητα)
Αμέσως μετά το τέλος του προγράμματος			Συμπλήρωση ερωτηματολογίου στο τέλος του προγράμματος (μετά-ερωτηματολόγιο)
4 μήνες μετά το τέλος του προγράμματος			Συμπλήρωση επαναληπτικού ερωτηματολογίου

Εικόνα 1. Υπόδειγμα του προγράμματος συναντήσεων ενός "GEAR against IPV".

ΕΝΟΤΗΤΑ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ			
Έναρξη & Προ-Ερωτηματολόγιο (Εκτίμηση Αναγκών)			Συστήνεται να διεξάγεται εκτίμηση αναγκών
Δραστηριότητα	Μαθησιακοί Στόχοι	Διάρκεια	Παρατηρήσεις
Δραστηριότητα 1.1: Παχνίδι με Ονόματα: Τι Σημάνει το Όνομά σου;	<ul style="list-style-type: none"> Γνωριμία των συμμετεχόντων/-ουσών (εφόσον ισχύει) Δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και σεβασμού Έκφραση διαφορετικών προσωπικών & πολιτισμικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων/-ουσών. 	30 λεπτά	Προαιρετική δραστηριότητα
Δραστηριότητα 1.2: Προσδοκίες και Στόχοι	Να ενημερωθούν οι μαθητές/-τριες για τους στόχους του προγράμματος και να διερευνηθούν οι προσδοκίες τους συγκρινόμενες με τους στόχους του προγράμματος.	10 λεπτά	Υποχρεωτική δραστηριότητα
Δραστηριότητα 1.3: Κανόνες	Δημιουργία κοινά αποδεκτών κανόνων συμπεριφοράς κατά τη διάρκεια του προγράμματος.	15 λεπτά	Υποχρεωτική δραστηριότητα
ΕΝΟΤΗΤΑ 2: ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ			
ΜΕΡΟΣ 1: ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΚΑΙ Αρρενωπότητα εναντίον Θηλυκότητας			
Δραστηριότητα 2.1.1. Πώς Είναι να Είσαι Κορίτσι... Πώς Είναι να Είσαι Αγόρι...	<ul style="list-style-type: none"> Διερεύνηση των υπέρ και κατά του να είσαι αγόρι ή κορίτσι. Διερεύνηση των κοινωνικών αντιλήψεων και προσδοκιών για τα δύο φύλα. 	25-30 λεπτά	
Δραστηριότητα 2.1.2. Κοινωνικοί Ρόλοι των Φύλων	Διερεύνηση των στερεοτύπων φύλου και των συνεπειών τους.	30 λεπτά	
Δραστηριότητα 2.1.3. Τι Μου Αρέσει - Τι Δεν Μου Αρέσει	<ul style="list-style-type: none"> Διερεύνηση των σχέσεων ανάμεσα στα δύο φύλα στη ζωή των συμμετεχόντων/-ουσών. Να δοθεί η ευκαιρία στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες να μιλήσουν για τον εαυτό τους και για τα συναισθημάτά τους. 	25-30 λεπτά	Παρόμοιες ασκήσεις
Δραστηριότητα 2.1.4. Άνδρες, Γυναίκες και Κοινωνία	Ευαισθητοποίηση μαθητών/-τριών στα στερεότυπα του φύλου και τις πεποιθήσεις των ίδιων των συμμετεχόντων/-ουσών για τους ρόλους των φύλων.	45 λεπτά	προτείνεται να γίνει επιλογή δραστηριοτήτων
Δραστηριότητα 2.1.5. Ανακαλύπτοντας τον Εαυτό μας	Συζήτηση για τις θετικές και τις αρνητικές πλευρές του να είσαι αγόρι και κορίτσι.	30-45 λεπτά	
Δραστηριότητα 2.1.6. Βιολογικό και Κοινωνικό Φύλο	<ul style="list-style-type: none"> Κατανόηση της διαφοράς ανάμεσα στο κοινωνικό και το βιολογικό φύλο. Διάκριση των βιολογικών χαρακτηριστικών που συνδέονται με το φύλο από τους κοινωνικούς ρόλους, τις μαθημένες συμπεριφορές και τα στερεότυπα του φύλου. Διερεύνηση των στάσεων για τα δύο φύλα. 	25-30 λεπτά	Παρόμοιες ασκήσεις
Δραστηριότητα 2.1.7. Συμφωνώ – Διαφωνώ	<ul style="list-style-type: none"> Διερεύνηση των προσωπικών πεποιθήσεων και αντιλήψεων των μαθητών/-τριών για τα στερεότυπα των φύλων και τους κοινωνικούς ρόλους. Κατανόηση της διαφοράς ανάμεσα στο κοινωνικό και το βιολογικό φύλο. 	15-20 λεπτά	προτείνεται να γίνει επιλογή δραστηριοτήτων
Δραστηριότητα 2.1.8. Επαγέλματα, Ρόλοι και Δραστηριότητες Ανδρών και Γυναικών	<ul style="list-style-type: none"> Να δοθεί η ευκαιρία στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες να διερευνησουν τις δικές τους στάσεις για τους άνδρες και τις γυναίκες, τα αγόρια και τα κορίτσια. Να δουν τους ρόλους και τα στερεότυπα των φύλων από διαφορετική οπτική γωνία. 	30 λεπτά	

Δραστηριότητα	Μαθησιακοί Στόχοι	Διάρκεια	Παρατηρήσεις
Δραστηριότητα 2.1.9. Στο τέλος λέει...	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Ευαισθητοποίηση και διερεύνηση των στάσεων που σχετίζονται με ρόλους των φύλων, συμπεριφορές και προσδοκίες. ◆ Να προσφερθεί στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες η δυνατότητα να σκεφτούν για τους τρόπους και τα υπάρχοντα πρότυπα μέσω των οποίων μαθαίνουμε τους ρόλους των φύλων. 	25 Λεπτά	
Δραστηριότητα 2.1.10. Κοινωνικό, όχι Βιολογικό Φύλο	Κατανόηση της διαφοράς ανάμεσα στο «βιολογικό φύλο» και το «κοινωνικό φύλο» και αναγνώριση των στερεοτύπων του φύλου.	30 Λεπτά	
Δραστηριότητα 2.1.11. Η «Φυλακή» του Φύλου μας	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Κατανόηση της έννοιας των στερεοτύπων των φύλων. ◆ Κατανόηση του γεγονότος ότι οι κοινωνικοί ρόλοι δεν αποτελούν μια δεδομένη πραγματικότητα αλλά είναι κοινωνικά κατασκευασμένοι. ◆ Συζήτηση για τους κοινωνικούς ρόλους: πώς μαθαίνονται και πώς ενισχύονται, τι κόστος συνεπάγεται για τα αγόρια και τα κορίτσια όταν προσπαθούν να συμμορφωθούν σύμφωνα με το κοινωνικά κατασκευασμένο φύλο τους; 	30 Λεπτά	Παρόμοιες ασκήσεις – προτείνεται να γίνει επιλογή δραστηριοτήτων
Δραστηριότητα 2.1.12. Αληθινός Άνδρας και Αληθινή Γυναίκα	Ευαισθητοποίηση των συμμετεχόντων/-ουσών σε σχέση με τις πολιτισμικά κατασκευασμένες ταυτότητες ανδρών και γυναικών.	45 Λεπτά	
Δραστηριότητα 2.1.13. Βήμα Μπροστά	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Κατανόηση της σύνδεσης ανάμεσα στα στερεότυπα του φύλου και τη βία. ◆ Διερεύνηση των κοινωνικών νομών σχετικά με τα στερεότυπα του φύλου. 	30 Λεπτά	
Δραστηριότητα 2.1.14. Μύθοι για τις Γυναίκες & τους Άνδρες & Επιπτώσεις τους	Ανάλυση των τρόπων με τους οποίους η κουλτούρα μεταφέρει μηνύματα και εκφρασμένες πεποιθήσεις σχετικά με τους άνδρες και τις γυναίκες. Οι συμμετέχοντες/-ουσες θα συνειδητοποιήσουν τα μηνύματα που κρύβονται κάτω από τους παραδοσιακούς μύθους και πώς αυτά τα μηνύματα επηρεάζουν τη συμπεριφορά.	60-70 Λεπτά	
Δραστηριότητα 2.1.15. Το Μονοπάτι της Ζωής	Να δουν τη διαδικασία της ανάπτυξης μέσα από την οπτική του δικού τους ρόλου του φύλου.	60 Λεπτά	
Δραστηριότητα 2.1.16. Παροιμίες και Αποφθέγματα	Οι διαφορές μεταξύ των φύλων και οι προσδοκίες που σχετίζονται με τη συμπεριφορά, τα χαρακτηριστικά και τις ικανότητες ανδρών και γυναικών αποτελούν τμήμα των μορφών επικοινωνίας, και είναι ιδιαίτερα ορατά στις παροιμίες και τα αποφθέγματα κάθε πολιτισμικού πλαισίου.	15-20 Λεπτά	
Δραστηριότητα 2.1.17. Δημιουργία Στερεοτύπων Φύλου	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Διερεύνηση του τρόπου δημιουργίας των στερεοτύπων του φύλου στα μέσα ενημέρωσης και ψυχολογίας - ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής θεώρησης των μέσων ενημέρωσης και ψυχολογίας ◆ Διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο τα μέσα ενημέρωσης και ψυχολογίας διαμορφώνουν σχέσεις εξουσίας ◆ Αναγνώριση των τρόπων μέσω των οποίων οι δικές τους ζωές επηρεάζονται από αυτά τα στερεότυπα 	45 ή 15 Λεπτά	Παρόμοιες ασκήσεις – προτείνεται να γίνει επιλογή δραστηριοτήτων
Δραστηριότητα 2.1.18. Η Βιομηχανία της Διαφήμισης	Αναγνώριση των στερεοτύπων του φύλου και των μύθων που χρησιμοποιούνται από τη βιομηχανία της διαφήμισης.	60-120 Λεπτά	οι δραστηριότητες αυτές μοιάζουν επίσης και με τις Ασκήσεις των Ομάδων Εργασίας
Δραστηριότητα 2.1.19. Αυτή είναι η Μουσική μου	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Αναγνώριση των στερεοτύπων του φύλου και κατανόηση της επιρροής της μουσικής στα στερεότυπα του φύλου και στις έννοιες "άνδρας" ή "γυναίκα" ◆ Προσφορά θετικών μηνυμάτων. 	45 ή 15 Λεπτά	
Δραστηριότητα 2.1.20. Απόδοση του Κοινωνικού Φύλου	Αυτή η δραστηριότητα καταπνίγεται με το θέμα του κοινωνικού φύλου. Στόχος της είναι να αμφισβητήσει την κατηγορία "κοινωνικό φύλο" και να οδηγήσει σε μια συζήτηση για το πώς αντιλαμβάναστε το φύλο στην καθημερινή μας ζωή.	15-20 Λεπτά	
Δραστηριότητα 2.1.21. Παιχνίδι Ρόλων		30-45 Λεπτά	Η δραστηριότητα αυτή μοιάζει με την άσκηση Νο4 των Ομάδων Εργασίας
Δραστηριότητα 2.1.22. Για Φαντάσου να...	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Ανάπτυξη ενσυναίσθησης για τους άλλους/-ες και για τους έμφυλους ρόλους ◆ Στοχασμός για την κανονικότητα της ετεροφυλοφιλίας 	50 Λεπτά	

ΜΕΡΟΣ 2: Πατριарχικές Κοινωνίες		Μαθησιακοί Στόχοι		Διάρκεια	Παρατηρήσεις
Δραστηριότητα 2.2.1. Τα Πλεονεκτήματα του να Είσαι Άνδρας	Κατανόηση του τρόπου λειτουργίας του σεξισμού προς όφελος των ανδρών και εις βάρος των γυναικών.			30 λεπτά	
Δραστηριότητα 2.2.2. Ο Χάρτης της Ισχύος	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Συζήτηση για την ισχύ και την καταπίεση στην κοινωνία ◆ Να εξερευνήσουν ποιες ομάδες έχουν ισχύ στην κοινωνία και να συζητήσουν δικές τους εμπειρίες, που είχαν ή που δεν είχαν ισχύ, να αναγνωρίσουν τις ιδέες και τις ιστορίες που νομιμοποιούν την καταπίεση και να καθοδηγηθούν προς την ανάπτυξη ενσυναίσθησης για τις ομάδες που δεν έχουν ισχύ, καθώς και να συζητήσουν τους ρόλους της αντίστασης και των προνομίων στην προσπάθεια τερματισμού της έμφυλης βίας. 			30 λεπτά	Παρόμοιες ασκήσεις – προτείνεται να γίνει επιλογή δραστηριοτήτων
Δραστηριότητα 2.2.3. Παγωμένες Εικόνες	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Να γίνουν κατανοητές οι διακρίσεις που εδράζονται στην ισχύ ◆ Να γίνει κατανοητό πως οι διαφορές μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για διακρίσεις 			60 λεπτά	
Δραστηριότητα 2.2.4. Το Συνεχές των Επώδυνων Συμπεριφορών για Κορίτσια και Αγόρια	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Να εντοπιστούν οι καθημερινές στάσεις και συμπεριφορές που υποστηρίζουν το σενάριο κυριαρχίας της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας και οι οποίες συμβάλουν στη βία των ανδρών κατά των γυναικών. ◆ Να αναγνωριστούν οι καθημερινές ευκαιρίες που μας δίνονται για να αμφισβητήσουμε την κυριαρχία του ανδρισμού και της θηλυκότητας και να αποτρέψουμε τη βία των κατά των γυναικών 			45 λεπτά	
Δραστηριότητα 2.2.5. Κυριαρχική Συμπεριφορά	Ευαισθητοποίηση απέναντι στα στερεότυπα του φύλου και τις παραβιάσεις των προσωπικών ορίων			60 λεπτά	
ΟΜΑΔΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ - ΑΣΚΗΣΕΙΣ					
1η Άσκηση: «Τα δύο φύλα μέσα από τα μάτια του Τύπου»	3η Άσκηση: «Τα δύο φύλα μέσα από τα μάτια των Μ.Μ.Ε.»				
2η Άσκηση: «Τα δύο φύλα μέσα από τα μάτια του Σχολείου»	4η Άσκηση: «Παίζοντας ρόλους... ισότητας και ... ανισότητας»				
ΕΝΟΤΗΤΑ 3: ΥΓΙΕΙΣ ΚΑΙ ΜΗ ΥΓΙΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ					
Δραστηριότητα 3.1. Τι είναι Αγάπη;	Να κατανοήσουν οι μαθητές/-τριες τις διάφορες συμπεριφορές που χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε την αγάπη μας προς τον/τη σύντροφο μας.			20 λεπτά	
Δραστηριότητα 3.2. Εφηβικές Σχέσεις	Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/-τριες τους παράγοντες που κάνουν μια σχέση επιτυχημένη καθώς κι εκείνους που μπορούν να συνεισφέρουν στην αποτυχία μιας σχέσης.			35 λεπτά	
Δραστηριότητα 3.3. Υγιείς και μη Υγιείς Σχέσεις – Αναγνωρίζοντας τις Προειδοποιητικές Ενδείξεις	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Αναγνώριση των χαρακτηριστικών των υγιών σχέσεων που βασίζονται στα ίσα δικαιώματα σε αντίθεση με τις μη υγιείς σχέσεις – αναγνώριση της σημασίας της υγιούς επικοινωνίας ◆ Περιγραφή των δεξιοτήτων, στάσεων και συμπεριφορών που χρειάζονται για να τη δημιουργία και διατήρηση υγιών σχέσεων. 			30-45 λεπτά	
Δραστηριότητα 3.4. Πρόσωπα και Πράγματα	Ευαισθητοποίηση σχετικά με τη δύναμη/ισχύ στις σχέσεις και την επίδρασή που έχει τόσο στα άτομα όσο και στις σχέσεις.			15-20 λεπτά	
Δραστηριότητα 3.5. Η Πραγματική Αντιμετώπιση ενός Προβλήματος	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Εκπαίδευση σε τρόπους πραγματιστικής αντιμετώπισης ενός προβλήματος ◆ Εκπαίδευση στην ενσυναίσθηση, ως βάση που θα επιτρέψει στους/τις μαθητές/-τριες να λύσουν τα προβλήματα τους και να είναι υποστηρικτικοί. ◆ Ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων και εκμάθηση τρόπων διαχείρισης της επιθετικότητας και της βίας 			35 λεπτά	
Δραστηριότητα 3.6.: Γνωρίζοντας το Σώμα μας	Στόχος της άσκησης είναι η γνωριμία των μαθητών/-τριών με το σώμα τους και να γνωρίζουν ότι πρέπει να εμπιστεύονται τα συναισθήματά τους.			30 λεπτά	

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: ΒΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΕΡΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ

ΜΕΡΟΣ 1: ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ

Δραστηριότητα	Μαθησιακοί Στόχοι	Διάρκεια	Παρατηρήσεις
Δραστηριότητα 4.1.1. Ορισμός και Μορφές της Βίας στις Σχέσεις/ΒΕΣ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Διερεύνηση των γνώσεων των μαθητών/-τριών σχετικά με τη ΒΕΣ και διατύπωση του ορισμού της ΒΕΣ ◆ Προσδιορισμός των διαφόρων ειδών συμπεριφορών κακοποίησης που συνιστούν τη ΒΕΣ ◆ Προσδιορισμός των διαφόρων μορφών της ΒΕΣ 	30 λεπτά	Παρόμοιες ασκήσεις – προτείνεται να γίνει επιλογή δραστηριοτήτων
Δραστηριότητα 4.1.2. Η Άννα και ο Δημήτρης	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Αναγνώριση των μορφών βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων/ βίας στις σχέσεις. ◆ Αναγνώριση των προεδοποιητικών ενδείξεων της βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων/ βίας στις σχέσεις. 	45 λεπτά	
Δραστηριότητα 4.1.3. Τι Είναι η Έμφυλη Βία	Αναγνώριση και συζήτηση των διαφόρων μορφών Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων.	30-45 λεπτά	
Δραστηριότητα 4.1.4. Περιστατικά Βίας	Αναγνώριση και συζήτηση για τις διάφορες μορφές βίας/ συμπεριφοράς στις εφηβικές ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις.	45 λεπτά	
Δραστηριότητα 4.1.5.: Δραστηριότητα 4.1.5. Ο Τροχός της Ισχύος και του Ελέγχου και ο Τροχός της Ισότητας	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Αναγνώριση των διαφόρων μορφών συμπεριφορών κακοποίησης που χρησιμοποιεί ο δράστης προκειμένου να αποκτήσει ισχύ και έλεγχο πάνω στο θύμα ◆ Να γίνει κατανοητό ότι έστω και μία πράξη μπορεί να συνιστά κακοποίηση ◆ Να αναγνωριστούν οι τακτικές της βίας στη σχέση ◆ Να αναγνωριστεί τι συνιστά συμπεριφορά ισότητας μέσα σε μια σχέση 	45 λεπτά	
Δραστηριότητα 4.1.6. Ευαισθητοποίηση των Νέων στις Προεδοποιητικές Ενδείξεις της ΒΕΣ και στους Τρόπους που Μπορούν να Προσφέρουν Βοήθεια	<p>Να μάθουν:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ πώς να αναγνωρίζουν ότι υπάρχει κακοποίηση σε μια σχέση ◆ τις συνηθισμένες ενδείξεις που εμφανίζονται σε ένα κακοποιημένο άτομο ◆ τη συνηθισμένη συμπεριφορά ενός δράστη προς το/τη σύντροφο του/της ◆ τι μπορεί κάποιος/-α να κάνει αν ένα θύμα ή ένας δράστης ζητήσει βοήθεια 	60 λεπτά	
Δραστηριότητα 4.1.7. Μύθος ή Πραγματικότητα;	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Συζήτηση σχετικά με τις σεξιστικές στάσεις και πεποιθήσεις ◆ Προσδιορισμός και αποδοχή των κοινών μύθων σχετικά με τη Βία στις Σχέσεις και τη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ) ◆ Συζήτηση για τις προεδοποιητικές ενδείξεις της βίας και των βίαιων συμπεριφορών 	20-45 λεπτά	Παρόμοιες ασκήσεις – προτείνεται να γίνει επιλογή δραστηριοτήτων
Δραστηριότητα 4.1.8. Μύθοι για τη Βία	Αύξηση της ευαισθητοποίησης και των γνώσεων σχετικά με τους μύθους γύρω από τη βία.	45 λεπτά	
ΜΕΡΟΣ 2: ΤΙ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ ΓΙΑ ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕΙ Η ΒΙΑ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ/ ΒΕΣ – ΤΡΟΠΟΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΗ ΒΕΣ			
Δραστηριότητα 4.2.1. Τι Μπορούμε να Κάνουμε για να Σταματήσει η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων: μια Εργαλειοθήκη Στρατηγικών Παρέμβασης	<p>Στο τέλος της άσκησης, οι μαθητές/-τριες θα είναι σε θέση να:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ αναλογιστούν τι μπορούν να κάνουν ως θεατές ◆ γνωρίζουν συγκεκριμένες τεχνικές για να αμφισβητούν τις στάσεις και τις συμπεριφορές των συμμαθητών/-τριών που υποστηρίζουν τη βία εναντίον των γυναικών ◆ προσδιορίσουν τι μπορεί να κάνει κάθε άτομο για να σταματήσει τη ΒΕΣ και ◆ προσδιορίσουν τι είναι μια υγιής σχέση και πώς μπορούν να αποκτήσουν μία. 	45 λεπτά	Παρόμοιες ασκήσεις – προτείνεται να γίνει επιλογή δραστηριοτήτων
Δραστηριότητα 4.2.2. Παίροντας Θέση	Αναγνώριση προεδοποιητικών ενδείξεων της βίας στις σχέσεις, συζήτηση των επιλογών που υπάρχουν για το πώς και πότε μπορούν οι φίλοι/-ες να εμπλακούν και τέλος εκμάθηση εφικτών τρόπων αντίδρασης και απομυθοποίησης των σχετικών μύθων γύρω από αυτό το θέμα.	45 λεπτά	
Δραστηριότητα 4.2.3. Από τη Βία στο Σεβασμό σε μια Ερωτική Σχέση	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Να γίνει κατανοητό ότι η βία στις ερωτικές σχέσεις αποτελεί ένα μέσο επιβολής εξουσίας, προνομίων και ελέγχου ◆ Να γίνει κατανοητό ότι μια υγιής ερωτική σχέση βασίζεται στο σεβασμό 	60 - 90 λεπτά	
Δραστηριότητα 4.2.4. Κοίτα, Άκου και Μάθε – Ο Δρόμος για την Επίτευξη Καλής Επικοινωνίας	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Να αναπτυχθούν επικοινωνιακές δεξιότητες ◆ Να προσδιοριστούν οι θετικές μέθοδοι επίλυσης διαφορών 	45 λεπτά	
Κλείσιμο & Μετα-Ερωτηματολόγιο			

Β.2. Πώς να Τεκμηριώσετε το Δικό σας Πρόγραμμα "GEAR against IPV"

Συστήνεται ιδιαιτέρως να τεκμηριώνονται αυτού του είδους οι προσπάθειες παρέμβασης πρωτογενούς πρόληψης στο σχολικό πλαίσιο προκειμένου να υπάρχει η δυνατότητα ενημέρωσης της επιστημονικής κοινότητας καθώς και των ατόμων που χαράσσουν την εκπαιδευτική πολιτική τόσο για την εφαρμογή όσο και για τα αποτελέσματα των προγραμμάτων. Η τεκμηρίωση τέτοιου είδους δράσεων πρωτογενούς πρόληψης προσφέρει επιχειρήματα για την περαιτέρω ανάπτυξη της ισότητας των φύλων και της πρόληψης της ΒΕΣ.

Οι προτεινόμενες μέθοδοι που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Συμπληρωμένα μεγάλα φύλλα χαρτιού: κατά την εφαρμογή των δραστηριοτήτων προτείνεται η χρήση μεγάλων φύλλων χαρτιού (flipchart), αντί του πίνακα. Κι αυτό γιατί τα μεγάλα χαρτιά (τα οποία μπορούν να τοποθετηθούν σε πλαίσια ανάρτησης ή να κολληθούν στον πίνακα ή τον τοίχο) επιτρέπουν στον/στην εκπαιδευτικό να κρατάει αρχείο με τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων, να τραβάει φωτογραφίες κλπ.

Συμπληρωμένα Φύλλα Εργασίας Μαθητών/-τριών: όπου υπάρχει οδηγία να χρησιμοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί συγκεκριμένα φύλλα εργασίας για τους/τις μαθητές/-τριες (τα οποία θα βρείτε στο Τεύχος IV), δίνεται επίσης η οδηγία να συλλέγουν τα συμπληρωμένα φύλλα εργασίας στο τέλος της δραστηριότητας. Αυτό επιτρέπει στον/στην εκπαιδευτικό, μετά το πέρας της συνάντησης, να διαβάσει και να οργανώσει τις απαντήσεις των μαθητών/-τριών, αλλά και να τεκμηριώσει έτσι την εφαρμογή των δραστηριοτήτων και να κρατήσει αρχείο με τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων.

Φωτογραφίες: προτείνεται να φωτογραφίζονται τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων των μαθητών/-τριών και γίνεται λήψη φωτογραφιών κατά τη διάρκεια της εφαρμογής των δραστηριοτήτων, όπως τα παιχνίδια ρόλων, οι ομάδες εργασίας και οι συζητήσεις. Ωστόσο, πρέπει πρώτα να ζητήσετε την άδεια των μαθητών/-τριών για να βγάλετε φωτογραφίες (και/ή για να τις παρουσιάσετε σε άλλους).

Βιντεοσκόπηση: η βιντεοσκόπηση μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί περιστασιακά όπου κρίνεται αναγκαία, όπως για παράδειγμα όταν οι μαθητές/-τριες αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία να παίξουν θέατρο. Για άλλη μια φορά, μην ξεχάσετε να ζητήσετε την άδεια των μαθητών/-τριών για να βιντεοσκοπήσετε (και/ή για να το παρουσιάσετε σε άλλους).

Φόρμες Αναφοράς: η Φόρμα Αναφοράς, την οποία κάθε εκπαιδευτικός πρέπει να συμπληρώσει και να στείλει στον υπεύθυνο για το πρόγραμμα Φορέα στο τέλος του προγράμματος (βλ. Παράρτημα Γ), θεωρείται ως ένα ακόμα εργαλείο τεκμηρίωσης.

Πρέπει επίσης να σημειωθεί εδώ ότι τα υλικά του προγράμματος πρέπει να φέρουν τη σημαία της ΕΕ, το λογότυπο του DAPHNE και το λογότυπο του προγράμματος, καθώς η δημιουργία του παρόντος υλικού έχει χρηματοδοτηθεί από το Πρόγραμμα DAPHNE III της ΕΕ Κοινότητας,

A.

B.

Γ. ΠΩΣ ΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΤΕ ΤΟ ΔΙΚΟ ΣΑΣ
“GEAR AGAINST IPV” ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Δ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

**Γ. ΠΩΣ ΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΤΕ
ΤΟ ΔΙΚΟ ΣΑΣ
“GEAR against IPV”
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ**

Γ.1. Στόχος της Αξιολόγησης

Οι προσπάθειες πρόληψης και παρέμβασης στη δημόσια υγεία συνιστάται να αξιολογούνται, εάν είναι εφικτό, σε σχέση με τον αντίκτυπο που έχουν στην ομάδα-στόχο και την αποτελεσματικότητά τους. Οι παρεμβάσεις, ωστόσο, των οποίων ο αντίκτυπος έχει αξιολογηθεί είναι ελάχιστες, ενώ λίγες είναι και εκείνες που έχουν αξιολογηθεί ως προς την αποτελεσματικότητά τους στην αύξηση γνώσεων και την τροποποίηση στάσεων και συμπεριφορών.

Ένα από τα βασικά συστατικά του Προγράμματος "GEAR against IPV" είναι η πρόβλεψη για **αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας** της εφαρμογής του προγράμματος.

Γ.2. Μέθοδος Αξιολόγησης

Συνιστάται η συλλογή δεδομένων, τόσο από τους/τις μαθητές/-τριες που θα συμμετέχουν στο πρόγραμμα (ομάδα παρέμβασης) όσο και από μαθητές/-τριες που δεν θα συμμετέχουν στο πρόγραμμα (ομάδα ελέγχου), μέσω τριών ερωτηματολογίων: **προ της παρέμβασης, μετά την παρέμβαση, και επαναληπτικό ερωτηματολόγιο**. Συγκεκριμένα, προκειμένου να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα των εφαρμοζόμενων προγραμμάτων συνιστάται η χρήση ενός μεικτού παραγοντικού σχεδίου (2x3), στον οποίο ο χειρισμός του πρώτου παράγοντα γίνεται μεταξύ υποκειμένων (παρουσία - απουσία προγράμματος) ενώ ο χειρισμός του δεύτερου παράγοντα γίνεται εντός των υποκειμένων (μετρήσεις πριν και μετά την παρέμβαση και επαναληπτική μέτρηση).

Για να αξιολογηθεί η επίδραση του προγράμματος στην τροποποίηση των γνώσεων, των στάσεων και της αυτοαναφερόμενης συμπεριφοράς των μαθητών/-τριών για τα στερεότυπα του φύλου και τη ΒΕΣ, οι μαθητές/-τριες που θα συμμετάσχουν στο πρόγραμμα (**ομάδα παρέμβασης**) θα συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο πριν την έναρξή του προγράμματος (προ-ερωτηματολόγιο), ένα στο τέλος του προγράμματος (μετά-ερωτηματολόγιο) και ένα ερωτηματολόγιο 4 μήνες μετά το τέλος του προγράμματος (επαναληπτικό ερωτηματολόγιο). Οι μαθητές/-τριες που δεν θα συμμετάσχουν στο πρόγραμμα (**ομάδα ελέγχου**) θα συμπληρώσουν τα ίδια ερωτηματολόγια, κατά τα ίδια χρονικά διαστήματα. Η ομάδα ελέγχου συνιστάται να χρησιμοποιείται προκειμένου να ελεγχθεί ότι κάθε παρατηρούμενη μεταβολή στην ομάδα παρέμβασης μπορεί να αποδοθεί με βεβαιότητα στην επίδραση του προγράμματος και όχι σε οποιοδήποτε άλλο εξωτερικό παράγοντα που μπορεί να συνέβη την ίδια περίοδο και που είχε ως αποτέλεσμα τη βελτίωση των γνώσεων, την τροποποίηση των στάσεων ή των συμπεριφορών των μαθητών (π.χ. μια καμπάνια κατά της βίας, μία περίπτωση κακοποίησης με την οποία ασχολήθηκαν ιδιαίτερα τα μέσα ενημέρωσης). Τέλος, συνιστάται ο αριθμός των μαθητών/-τριών που θα συμμετάσχουν στο πρόγραμμα (ομάδα παρέμβασης) να είναι ίσος με τον αριθμό των μαθητών/-τριών που θα αποτελέσουν στην ομάδα ελέγχου.

Στόχος του προ της παρέμβασης ερωτηματολογίου είναι να μετρήσει:

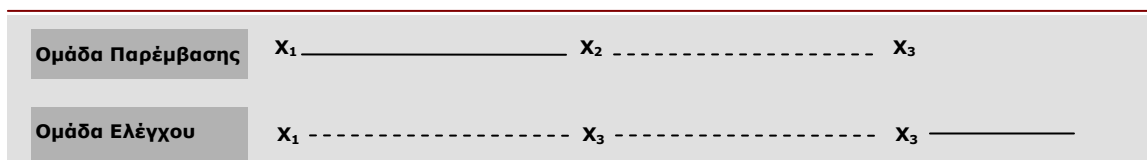
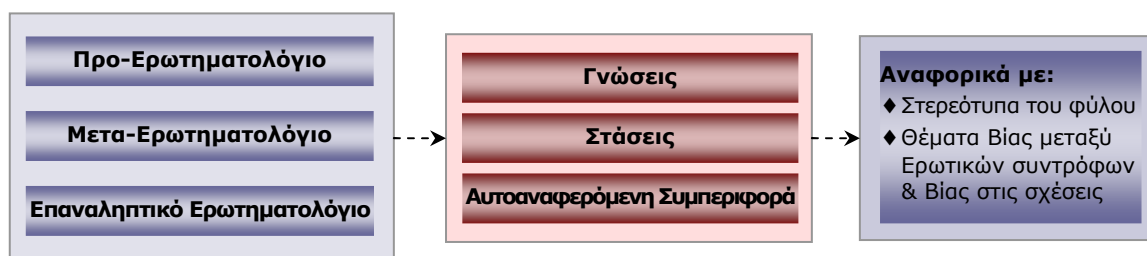
- ☛ την έκταση της ανισότητας των φύλων, και ειδικότερα πόσο πατριαρχική είναι η δομή της κοινωνίας και την έκταση της έκθεσης των μαθητών/-τριών στη βία καθώς και τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των μαθητών/-τριών. Η υπόθεση που διατυπώνεται είναι ότι όσο περισσότερο πατριαρχική είναι η δομή της κοινωνίας τόσο μεγαλύτερη ανισότητα μεταξύ των φύλων και έκθεση στη βία θα καταγραφεί.
- ☛ τις γνώσεις, τις στάσεις και την αυτοαναφερόμενη συμπεριφορά των μαθητών/-τριών σχετικά με τα στερεότυπα του φύλου και ζητήματα σχετικά με τη ΒΕΣ πριν την εφαρμογή του προγράμματος

Στόχος του μετά-την-παρέμβαση ερωτηματολογίου αλλά και του επαναληπτικού είναι να μετρήσουν την όποια διαφοροποίηση στις γνώσεις, τις στάσεις και την αυτοαναφερόμενη συμπεριφορά των μαθητών/-τριών σχετικά με τα στερεότυπα του φύλου και ζητήματα σχετικά με τη ΒΕΣ μετά την εφαρμογή του προγράμματος (στα ίδια χρονικά διαστήματα με την ομάδα ελέγχου).

Το μετά-ερωτηματολόγιο πρέπει να συμπληρωθεί από τους/τις μαθητές/-τριες κατά τη λήξη του προγράμματος, ενώ το επαναληπτικό ερωτηματολόγιο προτείνεται να συμπληρωθεί τουλάχιστον 4 μήνες μετά το τέλος του προγράμματος, εφόσον αυτό είναι εφικτό.

Η σύγκριση της προ-μέτρησης με τις δύο μετα-μετρήσεις (μετά την παρέμβαση και επαναληπτικό ερωτηματολόγιο), αναμένεται να αποκαλύψουν, αντίστοιχα, τη βραχυπρόθεσμη και τη μακροπρόθεσμη αποτελεσματικότητα του προγράμματος, δηλαδή το κατά πόσο τροποποιήθηκαν οι αρχικές γνώσεις, οι στάσεις και η αυτοαναφερόμενη συμπεριφοράς των μαθητών/-τριών, σχετικά με τα στερεότυπα του φύλου και τα ζητήματα της ΒΕΣ, καθώς και εάν οι όποιες τροποποιήσεις παρατηρήθηκαν εξακολουθούν να υφίστανται 4 μήνες μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος.

Αξιολόγηση της Αποτελεσματικότητας του Προγράμματος "GEAR against IPV"

X_1 =προ της παρέμβασης ερωτηματολόγιο, X_2 =μετά την παρέμβαση ερωτηματολόγιο, X_3 =επαναληπτικό ερωτηματολόγιο
—— = πρόγραμμα, ----- = μη πρόγραμμα

Εικόνα 1. Σχεδιασμός αξιολόγησης του προγράμματος "GEAR against IPV".

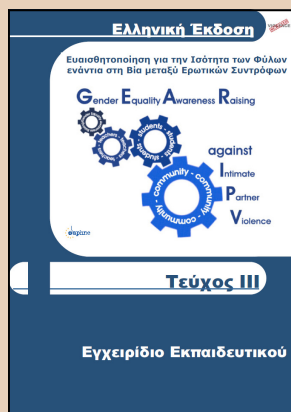
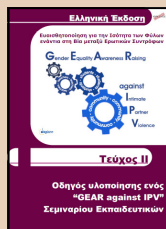
Μέσω του μετα-ερωτηματολογίου που θα συμπληρώσουν τα μέλη της ομάδας παρέμβασης θα αποτιμηθεί και η ικανοποίηση των μαθητών/-τριών από το πρόγραμμα, όπως και η προσωπική τους εμπειρία από τη συμμετοχή στο πρόγραμμα, η διαδικασία, η μέθοδος και το υλικό που χρησιμοποιήθηκε καθώς και η διαφαινόμενη χρησιμότητα ενός τέτοιου προγράμματος.

Όπως, για λόγους αξιολόγησης, συνιστάται η ύπαρξη μιας ομάδας ελέγχου, από δεοντολογικής απόψεως συνιστάται η διεξαγωγή μιας **σύντομης συνάντησης ευαισθητοποίησης** της ομάδας ελέγχου μετά την τελευταία, επαναληπτική μέτρηση.

Τα εργαλεία που προτείνονται να χρησιμοποιηθούν στην αξιολόγηση περιλαμβάνονται στο Παράρτημα Β.

Τι εργαλεία πρέπει να χρησιμοποιηθούν σε κάθε ομάδα και πότε:

	Ομάδα Παρέμβασης	Ομάδα Ελέγχου
X_1 μέτρηση	Προ-Ερωτηματολόγιο	Προ-Ερωτηματολόγιο
X_2 μέτρηση	Μετα-Ερωτηματολόγιο	Επαναληπτικό Ερωτηματολόγιο
X_3 μέτρηση	Επαναληπτικό Ερωτηματολόγιο	Επαναληπτικό Ερωτηματολόγιο

**Δ. ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΕ
ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΑΣ ΚΑΙ
ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΝΕΤΕ ΤΗΝ ΑΝΑΦΟΡΑ
ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΟΥ**

**Δ. ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΕ ΤΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΑΣ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Οι εκπαιδευτικοί που θα εφαρμόσουν προγράμματα "GEAR against IPV" κατά τη διάρκεια του Ευρωπαϊκού Προγράμματος, δηλαδή κατά το σχολικό έτος 2010-2011, πρέπει να συμπληρώσουν και να αποστείλουν στο Φορέα που συντονίζει το πρόγραμμα τη Φόρμα Αναφοράς του Παραρτήματος Γ, καθώς και όλο το υλικό που θα υπάρχει διαθέσιμο, όπως φωτογραφίες, τα συμπληρωμένα μεγάλα φύλλα χαρτιού, τα συμπληρωμένα φύλλα εργασίας και τα ερωτηματολόγια των μαθητών/-τριών, κλπ.

Οι εκπαιδευτικοί ή άλλοι επαγγελματίες που πιθανόν χρησιμοποιήσουν αυτό το Εγχειρίδιο ως οδηγό προκειμένου να εφαρμόσουν ένα πρόγραμμα "GEAR against IPV" μετά το πέρας του Ευρωπαϊκού Προγράμματος (μετά το Δεκέμβριο του 2011), παρακαλούνται και ενθαρρύνονται να αναφέρουν τα αποτελέσματα της παρέμβασής τους στον αρμόδιο Εθνικό Οργανισμό, δηλαδή στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας.⁹

Η Φόρμα Αναφοράς (Παράρτημα Γ) διαιρείται σε τέσσερις ενότητες:

Ενότητα Α: Γενικές Πληροφορίες

Κάθε εκπαιδευτικός ή επαγγελματίας που πραγματοποιεί ένα πρόγραμμα "GEAR against IPV" θα πρέπει να παρέχει κάποιες γενικές πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος, όπως: ονοματεπώνυμο, ειδικότητα και στοιχεία επικοινωνίας, το όνομα και τη διεύθυνση του σχολείου, την τάξη που εφαρμόστηκε το πρόγραμμα (π.χ. Γ' Γυμνασίου) καθώς και τον αριθμό των μαθητών και μαθητριών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα.

Ενότητα Β: Πρόγραμμα Συναντήσεων, Διεξαγωγή και Αποτελέσματα

Η ενότητα Β αποτελείται από επτά τμήματα:

Το **τμήμα Β.1** αναφέρεται στο πρόγραμμα των συναντήσεων που σχεδιάστηκε και σε εκείνο που πραγματοποιήθηκε. Ο/η συντονιστής/-τρια αναγράφει τον αριθμό των προγραμματισμένων και εφαρμοσμένων: συναντήσεων, ημερών, διδακτικών ωρών, συνολικών ωρών (συμπεριλαμβανομένων και των εξωσχολικών δραστηριοτήτων) και των επιλεγμένων δραστηριοτήτων.

Το **τμήμα Β.2** αποτελείται από μια λίστα όλων των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται σε αυτό το Εγχειρίδιο, στην οποία ο/η συντονιστής/-τρια τσεκάρει στην 1^η στήλη (Π) ποιες ήταν οι προγραμματισμένες δραστηριότητες, και στη 2^η στήλη (Ε) ποιες δραστηριότητες εφαρμόστηκαν τελικά με τους/τις μαθητές/-τριες, καθώς μερικές φορές δραστηριότητες που έχουν προγραμματιστεί να πραγματοποιηθούν δεν πραγματοποιούνται εξαιτίας διάφορων απρόβλεπτων παραγόντων. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο υπάρχει διαθέσιμος χώρος στην τελευταία στήλη του πίνακα στο Τμήμα Β.2. ώστε όποιος/-α επιθυμεί να καταγράψει σχόλια/παρατηρήσεις/επεξηγήσεις.

Στο **τμήμα Β.3** οι συντονιστές/-τριες πρέπει να αναφέρουν εάν πραγματοποιήθηκαν εξωσχολικές δραστηριότητες και εάν ναι, να περιγράψουν το περιεχόμενο αυτών των δραστηριοτήτων (π.χ. οργάνωση διαγωνισμού αφίσας ή θεατρικό έργο).

---

⁹ Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας, Ζαχαρίτσα 12, 11742, Αθήνα
E-mail: info@antiviolence-net.eu, Τηλ.: 210-92 25 491

Στο **τμήμα Β.4** οι συντονιστές/-τριες μπορούν να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με κάθε είδους προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίσαν κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του προγράμματος (π.χ. ένας γονιός παραπονέθηκε για το περιεχόμενο του προγράμματος και...) αλλά και παράγοντες που ενδεχομένως διευκόλυναν την εφαρμογή του προγράμματος.

Στο **τμήμα Β.5** ζητείται μια περιγραφή κάθε προσαρμογής που μπορεί να έγινε στις δραστηριότητες είτε πριν είτε κατά τη διάρκεια της εφαρμογής τους (π.χ. προσαρμογές στη διαδικασία βήμα προς βήμα, στη χρονική διάρκεια, στα φύλλα εργασίας).

Στο **τμήμα Β.6** οι συντονιστές/-τριες καλούνται να καταγράψουν τυχόν "διδάγματα" από την εφαρμογή του προγράμματος.

Στο **τμήμα Β.7** οι συντονιστές/-τριες καλούνται, με βάση την εμπειρία τους από την εφαρμογή του προγράμματος, να προτείνουν οποιεσδήποτε βελτιώσεις πιστεύουν ότι χρειάζονται είτε στις δραστηριότητες είτε στη διαδικασία του προγράμματος.

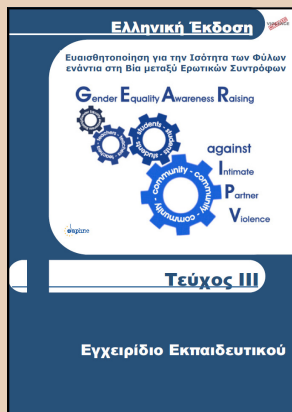
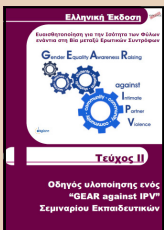
Ενότητα Γ: Αναφορά Αξιολόγησης

Σε αυτή την ενότητα, ζητείται από τους/τις συντονιστές/-τριες να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποίησαν (π.χ. πόσα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια συνέλεξαν).

Οι εκπαιδευτικοί που εφαρμόζουν τα εργαστήρια στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος DAPHNE πρέπει να αποστείλουν όλα τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια στο Φορέα που συντονίζει το πρόγραμμα. Οι επαγγελματίες που στο μέλλον θα εφαρμόσουν προγράμματα "GEAR against IPV" (μετά το τέλος του Ευρωπαϊκού Προγράμματος), εφόσον επιθυμούν να κοινοποιήσουν τα αποτελέσματά τους στο Φορέα που δημιούργησε το παρόν υλικό, έχουν τις ακόλουθες επιλογές: είτε να αποστείλουν τα κωδικοποιημένα δεδομένα ή μια φωτοτυπία των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων ή απλά να αποστείλουν μια περιγραφή των αποτελεσμάτων στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας.

Ενότητα Δ: Φωτογραφίες

Εφόσον οι μαθητές/-τριες έχουν συναινέσει να φωτογραφηθούν, οι συντονιστές/-τριες μπορούν να αποστείλουν τις φωτογραφίες μαζί με τη Φόρμα Αναφοράς.

Ε. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ “GEAR against IPV”

Αυτό το Κεφάλαιο περιλαμβάνει τις δραστηριότητες και οδηγίες προς τους/τις εκπαιδευτικούς για την εφαρμογή του προγράμματος “GEAR against IPV” στην τάξη. Το Κεφάλαιο Ε διαιρείται σε τέσσερις Ενότητες:

Ενότητα 1: Εισαγωγή και Οριοθέτηση Στόχων

Ενότητα 2: Στερεότυπα του Φύλου και Ισότητα των φύλων

Ενότητα 3: Υγιείς & Μη Υγιείς Σχέσεις

Ενότητα 4: Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων

Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει δραστηριότητες από διαφορετικές Ενότητες και να τις ταιριάξει με άλλες προκειμένου να δημιουργήσει το δικό του/της σύνολο δραστηριοτήτων για το πρόγραμμα. Ωστόσο οι επιλεγμένες δραστηριότητες κάθε Ενότητας πρέπει να εφαρμοστούν χωρίς να τροποποιείται η σειρά των Ενότητων, καθώς η Ενότητα 1 αποτελεί τη βάση για την Ενότητα 2, η Ενότητα 2 είναι προαπαιτούμενη για την Ενότητα 3 η οποία, με τη σειρά της, είναι προαπαιτούμενη για την Ενότητα 4. Κατά την επιλογή δραστηριοτήτων από διαφορετικές Ενότητες, η ακολουθία τόσο των Ενότητων όσο και των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται σε κάθε Ενότητα, πρέπει να διατηρείται. Επιτρέπονται, ωστόσο, παραλείψεις, προσθέσεις και μετατροπές/προσαρμογές των δραστηριοτήτων.

Επιπρόσθετα, καθώς οι δραστηριότητες σε αυτό το εγχειρίδιο στοχεύουν τόσο σε έμπειρο όσο και σε άπειρο ακροατήριο, οι Ενότητες είναι δομημένες κατά τέτοιο τρόπο ώστε να παρέχουν τη δυνατότητα εφαρμογής τους είτε μαζί είτε ανεξάρτητα, ως μεμονωμένες Ενότητες.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ & ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Συνοπτική Περιγραφή της Ενότητας

Αυτή η Εισαγωγική Ενότητα παρέχει στους/στις μαθητές/-τριες τη δυνατότητα να ενημερωθούν για τους στόχους των συναντήσεων του προγράμματος "GEAR against IPV". Με τη βοήθεια τους/της εκπαιδευτικού, οι μαθητές/-τριες θέτουν βασικούς κανόνες και διερευνούν τις προσδοκίες τους, οι οποίες συγκρίνονται με τους στόχους του προγράμματος.

Μαθησιακοί Στόχοι

Πιο συγκεκριμένα, οι στόχοι αυτής της ενότητας είναι:

- ♦ ο καθορισμός και διευκρίνιση των στόχων των συναντήσεων του προγράμματος
- ♦ η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και σεβασμού (ασφαλές πλαίσιο)
- ♦ η συλλογή δεδομένων για την υπάρχουσα γνώση των μαθητών/-τριών, τις στάσεις και συμπεριφορές τους όσον αφορά την ανισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα, τα στερεότυπα φύλου και ζητήματα που αφορούν τη βία στις σχέσεις (για τους σκοπούς της εκτίμησης αναγκών και της αξιολόγησης)

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 1.1.: Παιχνίδι με ονόματα: Τι σημαίνει το όνομά σου;

Δραστηριότητα 1.2.: Προσδοκίες και Στόχοι

Δραστηριότητα 1.3.: Κανόνες

Όλες οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε αυτή την ενότητα προτείνονται για εφαρμογή στην τάξη, εκτός από τη Δραστηριότητα 1.1 που είναι προαιρετική.

Έναρξη και Προ-Ερωτηματολόγιο

Διάρκεια: 35'-40'

Υλικό και Προετοιμασία

- ♦ Φωτοτυπίες του προ-ερωτηματολογίου
- ♦ Στυλό ή μολύβια
- ♦ Ένα μεγάλο κουτί ή μεγάλους φακέλους για τη συλλογή των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

1 Έναρξη: Σήμερα θα συζητήσουμε διάφορα θέματα που αφορούν τους κοινωνικούς ρόλους των δύο φύλων, τις σχέσεις μας με το άλλο φύλο και το πώς μπορούμε να χτίζουμε υγιείς σχέσεις.

Όλα αυτά θα τα συζητήσουμε μέσα από ασκήσεις και ομαδικές δραστηριότητες που θα κάνουμε μαζί. Σε λίγο θα δούμε μαζί πιο αναλυτικά τι ακριβώς θα κάνουμε στις συναντήσεις μας. Πριν από αυτό όμως θα σας ζητήσω να απαντήσετε σε μερικές ερωτήσεις που θα με βοηθήσουν να οργανώσω καλύτερα τις ασκήσεις που θα κάνουμε στις επόμενες συναντήσεις μας.

2 Ενημερώστε τους/τις μαθητές/-τριες για τον αριθμό και τις ώρες των συναντήσεών σας (ημέρες και ώρες).

3 Προ-ερωτηματολόγιο: Καθώς μοιράζετε στους/στις μαθητές/-τριες το προ-ερωτηματολόγιο, εξηγήστε τους πώς να συμπληρώσουν τον Κωδικό της Ταυτότητας τους. Βοηθήστε τα παιδιά κατά τη συμπλήρωση του κωδικού τους έτσι ώστε να μειωθούν οι πιθανότητες λανθασμένης συμπλήρωσης του κωδικού ή παράλειψης της συμπλήρωσής του. Έχετε διαθέσιμο ένα κουτί ή μεγάλο φάκελο προκειμένου να συλλέξετε τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια των παιδιών.

4 Οδηγίες για τη συμπλήρωση του Κωδικού Ταυτότητας (ID):

Παρακαλώ γράψτε στο πρώτο τετραγωνάκι "το 3^ο γράμμα του ονόματος της μητέρας σας". Εάν για παράδειγμα το όνομα της μητέρας μου είναι Μαρία, τότε πρέπει να γράψω στο τετραγωνάκι "α." το γράμμα "Ρ". Τώρα γράψτε στο τετραγωνάκι "β." το 3^ο γράμμα του ονόματος του πατέρα σας (π.χ. εάν το όνομα είναι Ιωάννης, τότε πρέπει να γράψετε το γράμμα "Α"). Τώρα στα δύο τετραγωνάκια "γ." πρέπει να γράψετε τον αριθμό του μήνα που γεννηθήκατε (π.χ. εάν έχετε γεννηθεί τον Ιούνιο, τότε θα πρέπει να γράψετε "06": γράψτε το 0 στο πρώτο τετραγωνάκι "γ." και το 6 στο δεύτερο τετραγωνάκι "γ."). Στα δύο τελευταία τετραγωνάκια "δ." γράψτε τα 2 τελευταία ψηφία του τηλεφωνικού σας αριθμού.

Οδηγίες δημιουργίας προσωπικού Κωδικού

Συμπλήρωσε κάθε πλαίσιο με τα αντίστοιχα στοιχεία

- α. 3^ο γράμμα του ονόματος της μητέρας σου
 β. 3^ο γράμμα του ονόματος του πατέρα σου
 γ. μήνας γέννησης (01-12)
 δ. 2 τελευταία ψηφία του τηλεφώνου σου

α	β	γ	γ	δ	δ
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Δραστηριότητα 1.1: Παιχνίδι με Ονόματα: Τι Σημαίνει το Όνομά σου;

Προσαρμογή από: Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (σ. 51-52) . Oxfam UK and Ireland.

Σύντομη Εισαγωγή

Η δραστηριότητα αυτή αποτελεί έναν ενδιαφέρον τρόπο εισαγωγής των μαθητών/-τριών στην έννοια των στερεοτύπων των φύλων, ενθαρρύνοντας τα παιδιά να διερευνήσουν τι σημαίνει το όνομά μας και πώς συνδέεται με το φύλο μας που συχνά αντικατοπτρίζει κοινωνικά αποδεκτούς ρόλους και προσδοκίες.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ◆ Γνωριμία των συμμετεχόντων/-ουσών (εφόσον ισχύει)
- ◆ Δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και σεβασμού
- ◆ Διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο τα ονόματα συνδέονται με το φύλο
- ◆ Να εκφράσουν οι συμμετέχοντες/-ουσες τα διαφορετικά προσωπικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά τους.

Υλικό

- ◆ Μεγάλα φύλλα χαρτιού (δείτε επίσης και το αναμενόμενο αποτέλεσμα αυτής της δραστηριότητας)
- ◆ Ετικέτες για τα ονόματα: αυτοκόλλητες λευκές ετικέτες για να γράψουν οι μαθητές/-τριες τα ονόματά τους
- ◆ Στυλό και μαρκαδόροι

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Διάρκεια: 30'

- 1** Οι μαθητές/-τριες κάθονται σε κύκλο.
- 2** Μοιράστε στους/στις μαθητές/-τριες τις αυτοκόλλητες ετικέτες.
- 3** **Οδηγίες:** Γράψτε το όνομά σας επάνω στο αυτοκόλλητο χαρτάκι και κολλήστε το επάνω στη μπλούζα σας. Ο/Η εκπαιδευτικός γράφει και το δικό του/της όνομα.
- 4** Ζητήστε από κάθε μαθητή/-τρια το εξής: Κάθε άτομο από μας, αφού πει το όνομά του, θα μας λέει:
  - ◆ Πώς θα λέγανε ένα άτομο του αντίθετου φύλου που θα είχε το ίδιο όνομα, και
  - ◆ Μετά θα εξηγήει εάν το συγκεκριμένο όνομα σημαίνει κάτι ή γιατί πήρε αυτό το όνομα ή ό,τι άλλο θέλει γύρω από το όνομά του ή το όνομά της.
- 5** Ο/η εκπαιδευτικός γράφει τα ονόματα των μαθητών/-τριών στο μεγάλο φύλλο χαρτιού (που θα είναι κολλημένο στον πίνακα ή στο πάτωμα) σε δύο στήλες (αγόρια-κορίτσια). Φτιάξτε και δύο κενές στήλες για τυχόν σχόλια για κάθε φύλο. Συμπεριλάβετε και το δικό σας όνομα (βλ. και το αναμενόμενο αποτέλεσμα αυτής της δραστηριότητας).
- 6** Λάβετε υπόψη σας τη σημασία των ονομάτων σε διαφορετικούς πολιτισμούς. Σε μια σύντομη συζήτηση, καθοδηγήστε τα παιδιά να αναγνωρίσουν τις ιδιαιτερότητες των ονομάτων τους σε σχέση με το φύλο τους, επισημαίνοντας τη σύνδεση που υπάρχει ανάμεσα στο φύλο και τη σημασία και την προέλευση των ονομάτων, θέτοντας τα παρακάτω ερωτήματα:

Δραστηριότητα 1.1

ΣΥΖΗΤΗΣΗ:

- Πώς διαφέρουν τα ονόματα των κοριτσιών από τα ονόματα των αγοριών;
- Τι κοινό έχουν τα ονόματα των κοριτσιών; Τι σημαίνουν; (π.χ. ευγένεια, καλοσύνη, λουλούδι, υπακοή).
- Τι κοινό έχουν τα ονόματα των αγοριών; Τι σημαίνουν; (π.χ. όνομα μεγάλου πολεμιστή, δυνατός, γενναίος).
- Γιατί μερικά ονόματα ανήκουν μόνο στο ένα φύλο;

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Στο τέλος, η δραστηριότητά σας (το μεγάλο φύλλο χαρτιού) θα έχει την εξής μορφή:

ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΑΓΟΡΙΑ	
Σχόλια	Ονόματα	Ονόματα	Σχόλια
Λουλούδι	Χριστίνα Μαργαρίτα -	Χρήστος - Αχιλλέας	Ήρωας της Ελληνικής μυθολογίας

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Τονίστε ότι από τη στιγμή της γέννησής μας, μας δίνουν ένα όνομα που διαμορφώνεται ανάλογα με το φύλο μας, αν δηλαδή είμαστε αγόρι ή κορίτσι. Η ταυτότητά μας καθώς και οι προσδοκίες για τη συμπεριφορά μας αρχίζουν να διαμορφώνονται βάσει του φύλου μας.

Στους περισσότερους πολιτισμούς, τα ανδρικά ονόματα διαφέρουν από τα γυναικεία. Ακόμη και όταν ένα όνομα προφέρεται με τον ίδιο τρόπο, συνήθως γράφεται με διαφορετικό τρόπο στο θηλυκό και στο αρσενικό γένος. Η σημασία ενός ονόματος είναι συχνά πολύ σημαντική. Για παράδειγμα, σε μια συνάντηση μιας ομάδας γυναικών στο πλαίσιο ενός προγράμματος στην Κένυα, κάθε συμμετέχουσα εξήγησε τι σημαίνει το όνομά της, και γιατί της έδωσαν το συγκεκριμένο όνομα. Ορισμένα ονόματα αναφέρονταν στο τι κάνει μια μητέρα μέχρι να γεννηθεί το παιδί της, κάποια άλλα αφορούσαν τους ρόλους των γυναικών ή σχετιζόνταν με τη δουλειά τους ή με τη συγγενεία τους με κάποιον άνδρα.

Η συζήτηση θα πρέπει να επικεντρωθεί στο γεγονός ότι τα ονόματα σχετίζονται με το φύλο του ατόμου και στο γεγονός ότι η σημασία των ονομάτων συχνά αντικατοπτρίζει κοινωνικά αποδεκτούς ρόλους και προσδοκίες. Για παράδειγμα, τα γυναικεία ονόματα συχνά σημαίνουν: "ευγένεια", "καλοσύνη", ή "υπακοή", ενώ τα ανδρικά ονόματα συχνά σημαίνουν: "δυνατός και γενναίος" ή "το όνομα ενός μεγάλου πολεμιστή".

Δραστηριότητα 1.2: Προσδοκίες και Στόχοι

Προσαρμογή από: US Agency for International Development. (2009). Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response (σ. 28). Washington, DC. Ανακτήθηκε 16 Μαρτίου 2010 από: www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/Doorways_I_Student_Manual.pdf

Μαθησιακοί Στόχοι

Να ενημερωθούν οι μαθητές/-τριες για τους στόχους του προγράμματος και να διερευνηθούν οι προσδοκίες τους, οι οποίες θα συγκριθούν με τους στόχους του προγράμματος.

Υλικό

- ♦ Ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού χωρισμένο σε δύο στήλες
- ♦ Μαρκαδόροι

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Διάρκεια: 10'

1 Οδηγίες: *Με ποια θέματα πιστεύετε ότι θα ασχοληθούμε σ' αυτό το πρόγραμμα που ονομάζεται «Χτίζοντας Υγιείς Σχέσεις ανάμεσα στα Δύο Φύλα»;*

2 *Νομίζετε ότι έχετε να κερδίσετε κάτι από τη συμμετοχή σας σ' αυτό το Πρόγραμμα, και αν ναι, τι είναι αυτό;*

3 Γράφετε τις απαντήσεις των παιδιών στο μεγάλο φύλλο χαρτιού που έχει δύο στήλες:

Χτίζοντας Υγιείς Σχέσεις ανάμεσα στα Δύο Φύλα	
Θέματα	Αυτό που θέλω να κερδίσω είναι:

4 Κάντε τη σύνδεση ανάμεσα στις προσδοκίες των μαθητών/-τριών και τους στόχους του προγράμματος. Προσθέστε τυχόν θέματα που δεν αναφέρθηκαν από τους/τις μαθητές/-τριες και σε περίπτωση που ανέφεραν προσδοκίες που δεν προβλέπεται να καλυφθούν από το πρόγραμμα, διευκρινίστε ποιες από τις προσδοκίες τους αναμένεται να καλυφθούν από το πρόγραμμα και ποιες όχι (βλ. και το «αναμενόμενο αποτέλεσμα» αυτής της δραστηριότητας).

5 Όλα αυτά θα γίνουν μέσα από ασκήσεις και ομαδικές δραστηριότητες.

6 Απαντάτε τυχόν απορίες – ερωτήσεις των μαθητών/-τριών.

Δραστηριότητα 1.2

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

Στόχος μας είναι να συζητήσουμε για το πώς να δημιουργούμε υγιείς και ισότιμες σχέσεις. Δηλαδή θα συζητήσουμε για όλα αυτά που είπατε και επιπλέον: (συμπληρώνετε στο μεγάλο φύλλο χαρτιού ότι δεν έχουν αναφέρει οι μαθητές/-τριες από τα παρακάτω)

- ◆ Για τα στερεότυπα και τις ανισότητες ανάμεσα στα δύο φύλα
- ◆ Για τους κοινωνικούς ρόλους των αγοριών και των κοριτσιών – τι σημαίνει να είναι ένα άτομο αγόρι και τι σημαίνει να είναι κορίτσι στη δική μας κοινωνία
- ◆ Τι είναι μια υγιής σχέση και τι είναι μια μη υγιής σχέση
- ◆ Για ζητήματα βίας στις σχέσεις
- ◆ Για τις μορφές της βίας στις σχέσεις και τα προειδοποιητικά σημάδια της
- ◆ Τι μπορεί να κάνει ένας έφηβος ή μια έφηβη αν βρεθεί σε μια βίαιη σχέση
- ◆ Τι μπορεί να κάνει ένας έφηβος ή μια έφηβη για να βοηθήσει ένα φίλο/ μια φίλη που μπορεί να βρίσκεται σε μια βίαιη σχέση (είτε ως θύμα είτε ως θύτης)

Στο τέλος, η δραστηριότητά σας θα έχει την εξής μορφή (παραδείγματα απαντήσεων μαθητών/-τριών):

Πρόγραμμα: "Χτίζοντας Υγιείς Σχέσεις ανάμεσα στα Δύο Φύλα"	
Θέματα	Αυτό που θέλω να κερδίσω είναι:
1. Βία/μορφές βίας	1. Να μάθουμε για τις σχέσεις
2. Πώς αντιλαμβάνονται τις σχέσεις τα αγόρια και τα κορίτσια	2. Να αλλάξουν οι απόψεις - στερεότυπα των δύο φύλων
3. Ισότητα	3. Να κάνω υγιείς σχέσεις
4. Στερεότυπα & ανισότητες ανάμεσα στα δύο φύλα	4. Πώς να προστατεύουμε τον εαυτό μας
5. Υγιείς σχέσεις	5. Αποκόμιση γνώσεων
6. Σεξ	6. Αυτογνωσία και αυτοπεποίθηση
7. Δικαιώματα - υποχρεώσεις των δύο φύλων στη σχέση	7. Εμπειρίες
	8. Να μάθω πως σκέφτεται η άλλη πλευρά

Δραστηριότητα 1.3: Κανόνες

Προσαρμογή από:

♦ Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (σ. 65). Oxfam UK and Ireland.

♦ Liz Claiborne Inc. (2006). Love is Not Abuse: a teen dating violence prevention curriculum (σ. 20). Liz Claiborne Inc. Ανακτήθηκε 5 Ιουλίου 2009 από: www.loveisnotabuse.com/

Διάρκεια: 15'

Μαθησιακοί Στόχοι

Η δημιουργία κοινά αποδεκτών κανόνων συμπεριφοράς στους οποίους θα συμφωνήσουν και θα σέβονται όλοι/-ες κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

Υλικό

- ♦ Μαρκαδόροι
- ♦ Ένα κενό μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ♦ Ένα προετοιμασμένο μεγάλο φύλλο χαρτιού με «Κανόνες»

Προετοιμασία

Προετοιμάστε ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού με τίτλο: "Κανόνες" (βλ. και το «αναμενόμενο αποτέλεσμα» αυτής της δραστηριότητας)

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Οδηγίες

- 1** Πριν ξεκινήσουμε να κάνουμε οτιδήποτε πρέπει να θέσουμε μαζί κάποιους κανόνες που θα τηρούμε όλοι/-ες κατά τη διάρκεια των συναντήσεών μας. Οι κανόνες που θα θέσουμε εδώ θα έχουν ως στόχο να αισθανόμαστε όμορφα και ασφαλείς μέσα σε αυτό το χώρο και να μοιραζόμαστε ελεύθερα μεταξύ μας τις σκέψεις μας και τις απόψεις μας. Ποιους κανόνες θέλετε να θέσουμε;
- 2** Έχετε έτοιμο το ήδη προετοιμασμένο μεγάλο φύλλο χαρτί που γράφει τους 10 κανόνες που εμφανίζονται στην επόμενη σελίδα, το οποίο θα ξετυλίξετε σιγά-σιγά (καθώς αναμένεται ότι τα παιδιά θα έχουν αναφέρει όλους αυτούς τους κανόνες αλλά, αν δεν το κάνουν, τους θέτετε εσείς).
- 3** Θέλετε μήπως να προσθέσετε κάποιο άλλο κανόνα;
- 4** Υπάρχει κάτι που δεν καταλαβαίνετε στους κανόνες ή κάτι άλλο που θέλετε να ρωτήσετε;
- 5** Συμφωνείτε όλες και όλοι να τηρούμε αυτούς τους κανόνες σε όλες τις συναντήσεις που θα κάνουμε μαζί;
- 6** Τοποθετήστε το φύλλο σε ένα εμφανές σημείο (π.χ. στον τοίχο) όπου θα παραμείνει κατά τη διάρκεια όλων των συναντήσεων.

Δραστηριότητα 1.3

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

ΚΑΝΟΝΕΣ

Ομαδικότητα: Δουλεύουμε ως ομάδα

Μιλάμε ελεύθερα: κάθε άτομο είναι ελεύθερο να εκφράζει την άποψή του

Ακούμε με προσοχή χωρίς να διακόπτουμε το άτομο που μιλάει

Διευκρινίζουμε: όταν δεν καταλαβαίνουμε κάτι, ρωτάμε

Ισότητα και Σεβασμός: σεβόμαστε την άποψη των άλλων, ακόμα και όταν είναι διαφορετική από τη δική μας

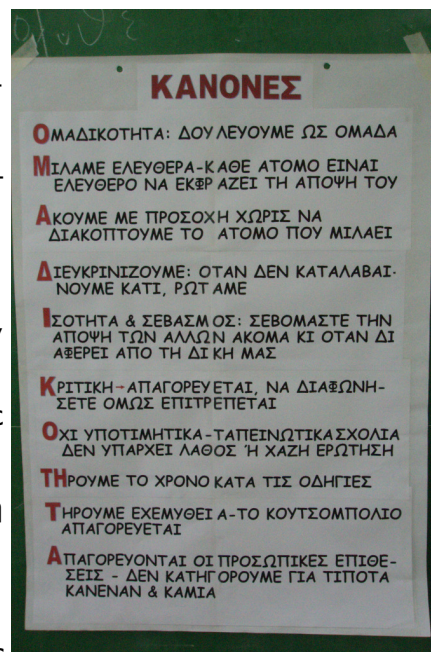
Κριτική ⇒ **ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ**, να διαφωνήσετε όμως με την άποψη ενός άλλου ατόμου **ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ**

Όχι υποτιμητικά ή ταπεινωτικά σχόλια: καμία άποψη ή ερώτηση δεν είναι λάθος ή χαζή.

Τηρούμε το χρόνο σύμφωνα με τις οδηγίες

Τηρούμε εχεμύθεια (ότι λέμε και μοιραζόμαστε μεταξύ μας στην τάξη είναι εμπιστευτικό και θα πρέπει να μένει απόρρητο και να μην συζητείται έξω από την αίθουσα ή να το μοιραζόμαστε με άλλους. Δεν επιτρέπεται το «κουτσομπολιό»)

Απαγορεύονται οι προσωπικές επιθέσεις - δεν κατηγορούμε για τίποτα κανέναν και καμία

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Μπορείτε να προσθέσετε και άλλους κανόνες, όπως για παράδειγμα, κανόνες που πρέπει να τηρούνται στο χώρο του σχολείου.

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ & ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Ενότητα 2-Συνολική Διάρκεια: 12-20 ώρες

Συνοπτική Περιγραφή της Ενότητας

Η Ενότητα αυτή χωρίζεται σε δύο Μέρη:

Μέρος 1: Στερεότυπα των Φύλων και Αρρενωπότητα εναντίον Θηλυκότητας

Μέρος 2: Πατριαρχικές Κοινωνίες*

Στην ενότητα αυτή οι μαθητές/-τριες εισάγονται στις έννοιες των στερεοτύπων των φύλων και των κοινωνικών ρόλων. Καλούνται να κατανοήσουν τις έννοιες αυτές, να συζητήσουν τις διαφορές μεταξύ κοινωνικού και βιολογικού φύλου, να προβληματιστούν όσον αφορά την κοινωνικά κατασκευασμένη έννοια του φύλου, να διερευνήσουν τους κοινωνικούς ρόλους στο περιβάλλον τους, τι προσδοκούν οι άλλοι από εκείνους/-ες ως αγόρια και ως κορίτσια, πως δημιουργούνται αυτές οι προσδοκίες και πώς επηρεάζουν τη ζωή τους και τις επιλογές τους.

Με άλλα λόγια, οι δραστηριότητες που περιλαμβάνονται σε αυτή την ενότητα έχουν ως στόχο την αποτροπή της εδραίωσης ή την τροποποίηση ήδη εδραιωμένων στερεοτυπικών αντιλήψεων για τους ρόλους των δύο φύλων, αλλά και την διαμόρφωση πεποιθήσεων απαραίτητων για την ανάπτυξη υγιών διαφυλικών σχέσεων. Οι μαθητές/-τριες καλούνται, μέσα από μια σειρά κατάλληλα διαμορφωμένων για την ηλικία τους βιωματικών δραστηριοτήτων, να αξιολογήσουν και να αναθεωρήσουν τα πολιτισμικά “κληροδοτούμενα” στερεότυπα και να προσεγγίσουν τις διαφορές των δύο φύλων ως ατομικές διαφορές και όχι ως χαρακτηριστικά υπεροχής του ενός φύλου έναντι του άλλου.

Τα περισσότερα παιδιά, όπως πολλές φορές και οι ενήλικες, δεν συνειδητοποιούν την επίδραση που έχουν στη ζωή τους οι κοινωνικά επιβεβλημένοι ρόλοι των δύο φύλων ή ότι οι ρόλοι αυτοί μπορούν, στην πραγματικότητα, να αλλάξουν επειδή ακριβώς είναι κοινωνικά καθορισμένοι. Το κλειδί για την κοινωνική αλλαγή και για την πρόληψη της έμφυλης βίας είναι η κατανόηση του γεγονότος ότι οι ρόλοι των δύο φύλων δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια κοινωνική κατασκευή.

Είναι απαραίτητη η κατανόηση από όλους/-ες τους/τις μαθητές/-τριες της έννοιας του κοινωνικού φύλου, καθώς αυτή αποτελεί το βασικό κορμό του προγράμματος αυτού και χρειάζεται για την κατανόηση των ενοτήτων που ακολουθούν. Στη συγκεκριμένη ενότητα οι μαθητές/-τριες ενθαρρύνονται να διερευνήσουν τις προσδοκίες που καλούνται να εκπληρώσουν λόγω του φύλου τους και οι οποίες προέρχονται από την οικογένειά τους, την κοινωνία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

* Και τα δύο Μέρη περιλαμβάνουν πληθώρα δραστηριοτήτων, ορισμένες από τις οποίες έχουν τον ίδιο στόχο. Δεν είναι απαραίτητο ο/η εκπαιδευτικός να υλοποιήσει όλες τις δραστηριότητες που έχουν τον ίδιο στόχο. Αντίθετα, μπορεί να κάνει μια επιλογή ανάμεσα στις δραστηριότητες που έχουν τον ίδιο στόχο.

Στόχοι, λοιπόν, της Ενότητας 2 είναι οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση να:

- ♦ περιγράφουν τις διαφορές ανάμεσα στο βιολογικό και το κοινωνικό φύλο
- ♦ διερευνούν τις πεποιθήσεις τους όσον αφορά το τι σημαίνει να είσαι αγόρι ή κορίτσι στη κοινωνία όπου ζουν
- ♦ περιγράφουν και να εντοπίζουν τα στερεότυπα των φύλων, τις ανισότητες και τους κοινωνικούς ρόλους των αγοριών και των κοριτσιών
- ♦ κατανοούν ότι οι κοινωνικοί ρόλοι και τα στερεότυπα δημιουργούνται και ενισχύονται από την κοινωνία
- ♦ αναγνωρίζουν το όφελος και το κόστος τόσο για τα αγόρια/άνδρες όσο και για τα κορίτσια/γυναίκες που απορρέει από τα στερεότυπα των δύο φύλων
- ♦ κατανοούν τη συμβολή των κοινωνικών ρόλων στην έμφυλη βία
- ♦ αναγνωρίζουν το όφελος που απορρέει από την αποδόμηση αυτών των στερεοτύπων αλλά και πώς μπορούν να τα αποδομήσουν
- ♦ κατανοούν την έννοια της πατριαρχικής κοινωνίας
- ♦ κατανοούν τη σχέση ανάμεσα στις πατριαρχικές κοινωνίες και τη βία κατά των γυναικών.

Μέρος 1 - Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 2.1.1:	Πώς Είναι να Είσαι Κορίτσι... Πώς Είναι να Είσαι Αγόρι...
Δραστηριότητα 2.1.2:	Κοινωνικοί Ρόλοι των Φύλων
Δραστηριότητα 2.1.3:	Τι Μου Αρέσει - Τι Δεν Μου Αρέσει
Δραστηριότητα 2.1.4:	Άνδρες, Γυναίκες και Κοινωνία
Δραστηριότητα 2.1.5:	Ανακαλύπτοντας τον Εαυτό μας
Δραστηριότητα 2.1.6:	Βιολογικό και Κοινωνικό Φύλο
Δραστηριότητα 2.1.7:	Συμφωνώ - Διαφωνώ
Δραστηριότητα 2.1.8:	Επαγγέλματα, Ρόλοι και Δραστηριότητες Ανδρών και Γυναικών
Δραστηριότητα 2.1.9:	Στο τέλος λέει...
Δραστηριότητα 2.1.10:	Κοινωνικό, όχι Βιολογικό Φύλο
Δραστηριότητα 2.1.11:	Η «Φυλακή» του Φύλου μας
Δραστηριότητα 2.1.12:	Αληθινός Άνδρας και Αληθινή Γυναίκα
Δραστηριότητα 2.1.13:	Βήμα Μπροστά
Δραστηριότητα 2.1.14:	Μύθοι για τις Γυναίκες & τους Άνδρες & Επιπτώσεις τους
Δραστηριότητα 2.1.15:	Το Μονοπάτι της Ζωής
Δραστηριότητα 2.1.16:	Παροιμίες και Αποφθέγματα
Δραστηριότητα 2.1.17:	Δημιουργία Στερεοτύπων Φύλου
Δραστηριότητα 2.1.18:	Η Βιομηχανία της Διαφήμισης
Δραστηριότητα 2.1.19:	Αυτή είναι η Μουσική μου
Δραστηριότητα 2.1.20:	Απόδοση του Κοινωνικού Φύλου
Δραστηριότητα 2.1.21:	Παιχνίδι Ρόλων
Δραστηριότητα 2.1.22:	Για Φαντάσου να...

Ενότητα 2– Μέρος 1-Συνολική Διάρκεια: ~9-17 ώρες

Μέρος 2 - Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 2.2.1:	Τα Πλεονεκτήματα του να Είσαι Άνδρας
Δραστηριότητα 2.2.2:	Ο Χάρτης της Ισχύος
Δραστηριότητα 2.2.3:	Παγωμένες Εικόνες
Δραστηριότητα 2.2.4:	Το Συνεχές των Επώδυνων Συμπεριφορών για Κορίτσια & Αγόρια
Δραστηριότητα 2.2.5:	Κυριαρχική Συμπεριφορά

Ενότητα 2– Μέρος 2-Συνολική Διάρκεια: ~3 ώρες

Ομάδες Εργασίας-Ασκήσεις

Δραστηριότητα 2.1.1 Πώς Είναι να Είσαι Κορίτσι...

Πώς Είναι να Είσαι Αγόρι...

Προσαρμογή από: Attawell, K., Bhagbanprakash. Dr., Dagar, R., et al. (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People (σ. 33). London: The Commonwealth Secretariat. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html

Διάρκεια: 25-30'

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Διερεύνηση των υπέρ και κατά του να είσαι αγόρι ή κορίτσι.
- ♦ Διερεύνηση των κοινωνικών αντιλήψεων και προσδοκιών για τα δύο φύλα.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ **Φύλλο Εργασίας 1A** (για αγόρια) [εκτυπώστε το Φύλλο Εργασίας 1A σε διπλής όψης εκτύπωση (μπρος – πίσω) (βλ. Τεύχος IV)]
- ♦ **Φύλλο Εργασίας 1B** (για κορίτσια) [εκτυπώστε το Φύλλο Εργασίας 1B σε διπλής όψης εκτύπωση (μπρος – πίσω) (βλ. Τεύχος IV)]
- ♦ Στυλό ή μολύβια

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Μοιράστε στους/στις μαθητές/-τριες τα χαρτάκια διαφορετικού χρώματος που στις δύο όψεις τους έχουν τυπωμένες τις παρακάτω φράσεις:

Για τα κορίτσια (σε πράσινο χαρτί):

- ♦ *Χαίρομαι που είμαι κορίτσι επειδή ...*
- ♦ *Θα ήθελα να ήμουν αγόρι για να μπορώ να...*

Για τα Αγόρια (σε κίτρινο χαρτί):

- ♦ *Χαίρομαι που είμαι αγόρι επειδή ...*
- ♦ *Θα ήθελα να ήμουν κορίτσι για να μπορώ να ...*

- 2** **Οδηγία προς τους/τις μαθητές/-τριες:** Συμπληρώστε τις προτάσεις που υπάρχουν και στις δύο πλευρές του χαρτιού που κρατάτε: **έχετε 3 λεπτά!**

- 3** Μαζεύετε τα φύλλα εργασίας και τα ανακατανέμετε στα παιδιά που τα διαβάζουν με την παρακάτω σειρά:

α. χαίρομαι που είμαι αγόρι επειδή... (κίτρινα χαρτιά, μπροστινή πλευρά)

β. θα ήθελα να ήμουν αγόρι για να μπορώ να... (πράσινα χαρτιά, πίσω πλευρά)

Συζητήστε τυχόν ομοιότητες και διαφορές: *Μοιάζουν αυτά που χαίρονται τα αγόρια με αυτά που θα ήθελαν τα κορίτσια να κάνουν αν ήταν αγόρια;*

- 4** Κατόπιν διαβάζουν τις υπόλοιπες απαντήσεις τους με την εξής σειρά:

γ. χαίρομαι που είμαι κορίτσι επειδή... (πράσινα χαρτιά, μπροστινή πλευρά)

δ. θα ήθελα να ήμουν κορίτσι για να μπορώ να... (κίτρινα χαρτιά, πίσω πλευρά)

- 5** Συζητήστε τυχόν ομοιότητες και διαφορές:

- ♦ *Μοιάζουν αυτά που χαίρονται τα κορίτσια με αυτά που θα ήθελαν τα αγόρια να κάνουν αν ήταν κορίτσια;*

- ♦ *Μοιάζουν αυτά που χαίρονται τα αγόρια με αυτά που χαίρονται να κορίτσια;*

Συζητήστε με τα παιδιά τις ομοιότητες και τις διαφορές και συλλέξτε τα φύλλα εργασίας.

Μέρος 1: Στερεότυπα των φύλων και Αρρενωπότητα εναντίον Θηλυκότητας

Δραστηριότητα 2.1.1

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Ορισμένα παραδείγματα από απαντήσεις μαθητών/-τριών σε αυτή τη δραστηριότητα μπορεί να είναι:

<p>Χαίρομαι που είμαι κορίτσι επειδή:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ είμαι πιο ώριμη από τα αγόρια ◆ μπορώ να γίνω μητέρα ◆ τα κορίτσια είναι πιο ευαίσθητα ◆ ... 	<p>Χαίρομαι που είμαι αγόρι επειδή:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ έχω περισσότερη ελευθερία σε σχέση με τα κορίτσια ◆ είμαι πιο έξυπνος και πιο δυνατός σε σχέση με τα κορίτσια ◆ είμαι πιο ανεξάρτητος ◆ ...
<p>Θα ήθελα να ήμουν αγόρι για να μπορώ να:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ είμαι πιο δυνατή, πιο ελεύθερη και ανεξάρτητη ◆ κάνω ό,τι θέλω ◆ ... 	<p>Θα ήθελα να ήμουν κορίτσι για να μπορώ να:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ είμαι πιο ευαίσθητος ◆ δεν θα ήθελα να ήμουν κορίτσι ◆ ξέρω πως σκέφτονται τα κορίτσια ◆ ...

Δραστηριότητα 2.1.2: Κοινωνικοί Ρόλοι των Φύλων

Προσαρμογή από: Attawell, K., Bhagbanprakash. Dr., Dagar, R., et al. (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People (σ. 44). London: The Commonwealth Secretariat. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html

Σύντομη Εισαγωγή

Η δραστηριότητα αυτή βοηθάει τους/τις μαθητές/-τριες να διερευνήσουν τον τρόπο με τον οποίο η απόδοση προκαθορισμένων ρόλων στα αγόρια/στους άνδρες και στα κορίτσια/στις γυναίκες μπορεί να περιορίζει τις ευκαιρίες τους.

Μαθησιακοί Στόχοι

Διερεύνηση των στερεοτύπων φύλου και των συνεπειών τους.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ Φύλλο Εργασίας **2Α** (ΑΝΤΡΑΣ) και **2Β** (ΓΥΝΑΙΚΑ)
- ♦ Μεγάλα φύλλα χαρτιού
- ♦ Στυλό και μαρκαδόρους
- ♦ Κολλητική ταινία

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Διάρκεια: 30'

- 1** Κάθε μαθητής/-τρια παίρνει με «τυχαίο» τρόπο από ένα χαρτάκι (τα μισά χαρτάκια γράφουν «ΑΝΤΡΑΣ» και τα υπόλοιπα μισά «ΓΥΝΑΙΚΑ»). Προσπαθήστε να μοιράσετε τα χαρτάκια έτσι ώστε τουλάχιστον τα μισά αγόρια να πάρουν χαρτάκι που γράφουν επάνω «ΓΥΝΑΙΚΑ» και τα μισά κορίτσια χαρτάκι που γράφει επάνω «ΑΝΤΡΑΣ».
- 2** **Οδηγία προς μαθητές/-τριες:** Σκεφτείτε μια λέξη που να χαρακτηρίζει έναν άντρα ή μια γυναίκα (ανάλογα με το τι γράφει το χαρτάκι που κρατάτε) και γράψτε την στο χαρτάκι σας.
- 3** Προσέξτε, γιατί κανένα άτομο δεν πρέπει να γνωρίζει αν το χαρτάκι των άλλων ατόμων αφορά άντρα ή γυναίκα ούτε και τι γράφει: **γι' αυτό κρύψτε το χαρτάκι σας!**
- 4** Μόλις τελειώσουν τα παιδιά, δώστε την εξής οδηγία: **αρχίστε να ανταλλάσσετε τα χαρτάκια μεταξύ σας μέχρι να σας πω «ΣΤΟΠ».**
- 5** Χωρίστε τους/τις μαθητές/-τριες σε ομάδες των 7 ατόμων.
- 6** Ένα-ένα άτομο θα περπατάτε στο χώρο (κάνοντας παντομίμα) με τρόπο που να δείχνει ότι είσατε αυτό που γράφει το χαρτάκι σας (ως προς το φύλο και το χαρακτηριστικό)
  - ♦ η υπόλοιπη ομάδα θα παρακολουθεί και θα προσπαθεί, **το πολύ σε 30 δευτερόλεπτα**, να μαντέψει: α) τι φύλου είναι το άτομο που υποδύεται το χαρακτηριστικό και β) ποιο είναι το χαρακτηριστικό του
  - ♦ το άτομο που υποδύεται το ρόλο απαγορεύεται να μιλήσει παρά μόνο όταν η ομάδα βρει τη σωστή απάντηση
  - ♦ περνάτε στο επόμενο άτομο όταν η ομάδα βρει τη σωστή απάντηση ή όταν έχει περάσει ο χρόνος χωρίς να τη βρει.
- 7** Ένα από τα άτομα κάθε ομάδας θα κρατάει το χρόνο των 30 δευτερολέπτων. Κάθε άτομο θα γράφει στο χαρτάκι του αν η ομάδα βρήκε ή όχι α) το φύλο του ατόμου και β) το χαρακτηριστικό του καθώς και τον αριθμό των ατόμων που βρήκαν την σωστή απάντηση.

Δραστηριότητα 2.1.2

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Συζητήστε πώς μπορεί να επηρεάζονται οι ευκαιρίες που έχουν τα αγόρια/οι άνδρες και τα κορίτσια/οι γυναίκες όταν τους δίνονται προκαθορισμένοι ανδρικοί και γυναικείοι ρόλοι.

- 8 Πώς σας έκανε να αισθανθείτε το χαρακτηριστικό που έγραφε το χαρτάκι σας; Ζητήστε να μιλήσουν διαδοχικά παιδιά που υποδύθηκαν το ίδιο χαρακτηριστικό.
- 9 Καταγράψτε τα συναισθήματα που αναφέρονται σε μεγάλα φύλλα χαρτιού, ξεχωριστά για τους ανδρικούς και για τους γυναικείους ρόλους.
- 10 Πώς αισθάνεστε όταν σας δίνουν καθορισμένους ρόλους και πρέπει να συμπεριφερθείτε σύμφωνα με αυτούς; Σας περιορίζουν;
- 11 Συλλέξτε τα φύλλα εργασίας.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Το μεγάλο φύλλο εργασίας σας στο οποίο θα έχουν καταγραφεί οι απαντήσεις των παιδιών θα μοιάζει ως εξής:

Προκαθορισμένα Χαρακτηριστικά και Συναισθήματα

Γυναικεία Χαρακτηριστικά		Ανδρικά Χαρακτηριστικά	
Χαρακτηριστικό	Συναίσθημα	Χαρακτηριστικό	Συναίσθημα
Έξυπνη	Υπεροχή	Δύναμη	Υπεροχή
Όμορφη	Άβολα	Αρρενωπότητα	...
Ευαίσθητη	...	Ανεξαρτησία	...
Ζηλιάρα	...	Εγωισμός	...
Πονηρή	...	...	...
...	...		

Δραστηριότητα 2.1.3: Τι μου Αρέσει Τι δεν μου Αρέσει

Προσαρμογή από: Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (σσ. 55-56). Oxfam UK and Ireland.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Διερεύνηση των σχέσεων ανάμεσα στα δύο φύλα στη ζωή των συμμετεχόντων/-ουσών.
- ♦ Να δοθεί η ευκαιρία στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες να μιλήσουν για τον εαυτό τους και για τα συναισθήματά τους.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ **Φύλλο Εργασίας 3Α** (για κορίτσια) και **3Β** (για αγόρια)
- ♦ Στυλό

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Διάρκεια: 25-30'

- 1 Χωρίστε τους/τις μαθητές/-τριες σε μικρές ομάδες των 4-5 ατόμων: κάθε ομάδα θα έχει μόνο αγόρια ή μόνο κορίτσια
- 2 Μοιράστε σε κάθε ομάδα από ένα Φύλλο Εργασίας (για κορίτσια ή για αγόρια)
- 3 Οδηγίες προς μαθητές/-τριες: αφού συζητήσετε μεταξύ σας, καταγράψτε στην πρώτη στήλη πράγματα **που θεωρούνται ταιριαστά με το φύλο σας**:
  - ➔ 2 πράγματα που **κάνετε και σας αρέσουν**
  - ➔ 2 πράγματα που **τα κάνετε αλλά δεν σας αρέσει** να τα κάνετε
  - ➔ 2 πράγματα που **δεν κάνετε αλλά σας αρέσει** να κάνετε
  - ➔ 2 πράγματα που **δεν κάνετε επειδή δεν σας αρέσει** να τα κάνετε

Στη δεύτερη στήλη θα κάνετε ακριβώς το ίδιο αλλά τώρα θα καταγράφετε πράγματα **που θεωρούνται αταίριαστα για το φύλο σας**.
- 4 Μόλις οι μαθητές/-τριες τελειώσουν, πείτε τους: **μαζευτείτε τώρα σε κύκλο. Ποια ομάδα θέλει να μας περιγράψει τη συζήτηση που είχατε;**
  - ➔ Τι είναι αυτό που μας αναγκάζει να κάνουμε πράγματα που δεν μας αρέσουν ή/και να μην κάνουμε πράγματα που μας αρέσουν;
- 5 Κάνετε συγκρίσεις ανάμεσα στις απαντήσεις των αγοριών και των κοριτσιών.

Δραστηριότητα 2.1.3

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Τα φύλλα εργασίας των μαθητών/-τριών θα μοιάζουν κάπως έτσι:

Παράδειγμα Φύλλου Εργασίας Κοριτσιών	ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΟΤΙ ΤΑΙΡΙΑΖΕΙ ΣΕ ΚΟΡΙΤΣΙΑ/ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΟΤΙ ΔΕΝ ΤΑΙΡΙΑΖΕΙ ΣΕ ΚΟΡΙΤΣΙΑ/ΓΥΝΑΙΚΕΣ
Πράγματα που κάνω και ΜΟΥ ΑΡΕΣΟΥΝ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Περιποιούμαι τον εαυτό μου και την εμφάνισή μου ◆ Χρησιμοποιώ make-up ◆ Πάω για ψώνια 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Καπνίζω ◆ Βρίζω ◆ ... ◆
Πράγματα που κάνω αλλά ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΟΥΝ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Καθάρισμα του σπιτιού ◆ Αποτρίχωση ◆ ... 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Απατάω το αγόρι μου ◆ ... ◆
Πράγματα που δεν κάνω αλλά ΜΟΥ ΑΡΕΣΟΥΝ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Ψώνια ◆ ... 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Κάπνισμα ◆ Να βγαίνω έξω κάθε βράδυ ◆ ...
Πράγματα που δεν κάνω επειδή ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΟΥΝ	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Χρήση ναρκωτικών ◆ ... 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Χρήση ναρκωτικών ◆ Πορνεία

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Μια εναλλακτική μέθοδος διεξαγωγής αυτής της δραστηριότητας θα μπορούσε να είναι η εξής:*

- ◆ Σκορπίστε με τυχαίο τρόπο στο πάτωμα της αίθουσας φύλλα από εφημερίδες.
- ◆ Εξηγήστε στους/στις μαθητές/-τριες το εξής: **όταν θα λέω τη λέξη «Περπατάτε» θα πρέπει να ξεκινήσετε να περπατάνε μέσα στο χώρο της αίθουσας όσο πιο γρήγορα μπορείτε αλλά χωρίς να πέφτετε ο ένας πάνω στον άλλον.** Όταν θα φωνάζω τη φράση: «2 άτομα μαζί», θα πρέπει να σταθείτε δύο άτομα μαζί επάνω σε ένα φύλλο εφημερίδας. Μόνο δύο άτομα θα στέκονται κάθε φορά επάνω σε ένα φύλλο εφημερίδας.
- ◆ Εξηγήστε ότι: θα σας διαβάζω κάθε φορά μια πρόταση την οποία θα πρέπει να συζητήσετε με το ζευγάρι σας για 2 λεπτά. Μόλις τελειώνουν τα 2 λεπτά θα ξαναφωνάξω «Περπατάτε» και εσείς θα πρέπει να περπατήσετε ξανά μέσα στο χώρο της αίθουσας μέχρι να ξαναφωνάξω «2 άτομα μαζί» διαβάζοντας την επόμενη πρόταση κ.ο.κ.

Προτάσεις που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε:

- α) κάτι που μου αρέσει να κάνω και θεωρείται ότι ταιριάζει με το φύλο μου.
  - β) κάτι που δεν μου αρέσει να κάνω και θεωρείται ότι ταιριάζει με το φύλο μου.
  - γ) κάτι που μου αρέσει να κάνω και δεν θεωρείται ότι ταιριάζει με το φύλο μου.
  - δ) κάτι που δεν θεωρείται ότι ταιριάζει με το φύλο μου αλλά θα ήθελα να μπορούσα να το κάνω χωρίς να δέχομαι κριτική
  - ε) κάτι που ελπίζω να συμβεί κατά τη διάρκεια των συναντήσεων αυτού του προγράμματος.
- ◆ Μόλις έχετε διαβάσει τις προτάσεις και έχουν συζητηθεί, ζητήστε από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες να σχηματίσουν 3 ομάδες και δώστε σε κάθε ομάδα από ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού.
  - ◆ Ζητήστε από τις ομάδες να κάνουν το εξής: **καταγράψτε τις απαντήσεις σας, συζητήστε τις μεταξύ σας, καθώς και τυχόν προσδοκίες σας από το πρόγραμμα που μπορεί να ανέκυψαν κατά τη διάρκεια της άσκησης.**
  - ◆ Συγκεντρώστε τα παιδιά σε μια ομάδα και συζητήστε ορισμένες από τις απαντήσεις τους.

*Amnesty International. (2004). Making Rights a Reality: Gender Awareness Workshops. London: Amnesty International. (Μετάφραση κατόπιν άδειας από © Amnesty International, 1 Easton Street, London WC1X 0DW, United Kingdom. Ιστοσελίδα: <http://www.amnesty.org>).

Δραστηριότητα 2.1.4 Άνδρες, Γυναίκες και Κοινωνία

Πηγή: Hodžić, A., Bijelić, N., & Cesar, S. (2003). Sex and Gender under Magnifying Glass: Manual on identities, sexuality and process of socialisation (Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije). Zagreb: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Ανακτήθηκε 1 Απριλίου 2010 από: www.cesi.hr/hr/spol-i-rod-pod-povecalom-2-prosireno-izdanje/

Διάρκεια: 30'-45'

Σύντομη Εισαγωγή

Το κοινωνικό φύλο αναφέρεται στις κοινωνικά κατασκευασμένες διαφορές ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες. Γι' αυτό το λόγο, οι ανισότητες μεταξύ των φύλων είναι βαθιά ριζωμένες στην κοινωνία και την κουλτούρα. Κατηγορίες όπως "άνδρας" και "γυναίκα" αποτελούν προϊόντα μιας συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου και κοινωνικού πλαισίου και, ως τέτοια, υπόκεινται σε μετασχηματισμούς και μεταβολές.

Μαθησιακοί Στόχοι

Να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες στα στερεότυπα του φύλου και να διερευνηθούν οι πεποιθήσεις των ίδιων των συμμετεχόντων/-ουσών για τους ρόλους των φύλων.

Υλικό & Προετοιμασία

- ◆ Μεγάλα φύλλα χαρτιού
- ◆ Μαρκαδόροι
- ◆ Κολλητική ταινία

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Χωρίστε τους συμμετέχοντες/-ουσες σε 4 μικρές ομάδες και δώστε στην κάθε ομάδα στυλό και χαρτί
- 2** Κάθε ομάδα έχει διαφορετικό έργο:
  - ◆ *Η 1η ομάδα πρέπει να απαριθμήσει τα πλεονεκτήματα του να είσαι γυναίκα στην κοινωνία μας*
  - ◆ *Η 2η ομάδα πρέπει να απαριθμήσει τα πλεονεκτήματα του να είσαι άνδρας στην κοινωνία μας*
  - ◆ *Η 3η ομάδα πρέπει να απαριθμήσει τα μειονεκτήματα του να είσαι γυναίκα στην κοινωνία μας*
  - ◆ *Η 4η ομάδα πρέπει να απαριθμήσει τα μειονεκτήματα του να είσαι άνδρας στην κοινωνία μας*
- 3** Κάθε μικρή ομάδα πρέπει να παρουσιάσει την εργασία της στην ολομέλεια.
- 4** Προσπαθήστε να σταχυολογήσετε τις ομοιότητες και τις διαφορές από τους καταλόγους απαντήσεων που θα παρουσιάσουν τα παιδιά.
- 5** Συζητήστε τα ακόλουθα:
  - ◆ *Περιορίζονται οι άνθρωποι από τους ρόλους των φύλων τους και γιατί;*
  - ◆ *Εναλλάσσονται οι ρόλοι μεταξύ των δύο φύλων;*
  - ◆ *Ποια είναι τα οφέλη από ένα συγκεκριμένο ρόλο που αποδίδεται σε ένα φύλο και ποιος/-α επωφελείται από αυτά;*
  - ◆ *Πως επηρεάζουν οι ρόλοι των φύλων τις σχέσεις;*
  - ◆ *Τι θα θέλατε να αλλάξετε;*

Δραστηριότητα 2.1.5: Ανακαλύπτοντας τον Εαυτό μας

Προσαρμογή από:

♦ White Ribbon Campaign UK. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.whiteribboncampaign.co.uk

♦ Media Awareness Network. (2010). Lesson Plan: Gender Stereotypes and Body Image. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: www.media-awareness.ca/english/resources/educational/lessons/elementary/body_image/gndr_stereo_body_image.cfm

Διάρκεια: 30'-45'

Σύντομη Εισαγωγή

Στην πραγματικότητα, είμαστε όλοι και όλες από σάρκα και οστά και μπορούμε να βιώσουμε το πλήρες φάσμα των συναισθημάτων του είδους μας, όπως ευτυχία, θλίψη, αγάπη και θυμό.

Η ουσία είναι όμως, ότι τα στερεότυπα είναι καταστροφικά διότι περιορίζουν τις δυνατότητες μας! Και παρόλα αυτά, πόσους άνδρες και γυναίκες δεν γνωρίζουμε που προσπαθούν σκληρά να ενεργούν σύμφωνα με το στερεότυπο, χωρίς καν να το σκεφτούν δεύτερη φορά; Τι ζημιά κάνουμε στους εαυτούς μας και τους άλλους; Τα αγόρια δεν γεννιούνται για να είναι βίαια ούτε έχουν εκ φύσεως μη υγιή στάση μεταξύ τους ή απέναντι στα κορίτσια. Μαθαίνουμε αυτές τις στάσεις και συμπεριφορές μέσω των στερεοτύπων του τι θεωρεί η κοινωνία ότι σημαίνει "να φέρεσαι σαν Άνδρας" ή "να φέρεσαι σαν Γυναίκα" και μπορούμε να απελευθερωθούμε από τους περιορισμούς αυτών των φυλακών όταν τους δούμε ως εφικτούς και επιθυμητούς στόχους. Τότε μπορούμε να αρχίσουμε τη διαδικασία αλλαγής. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι είναι λάθος στα αγόρια να αρέσουν τα αθλήματα ή να φτιάχνουν αμάξια ούτε ότι είναι λάθος να αρέσει στα κορίτσια να μαγειρεύουν.

Μαθησιακοί Στόχοι

Συζήτηση για τα υπέρ και τα κατά του να είσαι αγόρι-κορίτσι

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ Μεγάλα φύλλα χαρτιού
- ♦ Μαρκadόροι
- ♦ Κολλητική ταινία

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Χωρίστε τους/τις μαθητές/-τριες σε μικρές ομάδες των 5 ατόμων (ομάδες του ίδιου φύλου)
- 2** Μοιράστε μεγάλα φύλλα χαρτιού και μαρκadόρους σε κάθε ομάδα
- 3** Οδηγίες για την ομάδα των αγοριών: **συζητήστε με την ομάδα σας και γράψτε τις απαντήσεις σας στις ερωτήσεις:**
  - ♦ *Τα πράγματα που μου αρέσουν στο ότι είμαι αγόρι είναι...*
  - ♦ *Τα πράγματα που δεν μου αρέσουν στο ότι είμαι αγόρι είναι...*

Οδηγίες για την ομάδα των κοριτσιών: **συζητήστε στην ομάδα σας και γράψτε τις απαντήσεις στις εξής ερωτήσεις:**

  - ♦ *Τα πράγματα που μου αρέσουν στο ότι είμαι κορίτσι είναι...*
  - ♦ *Τα πράγματα που δεν μου αρέσουν στο ότι είμαι κορίτσι είναι...*
- 4** Όταν τελειώσετε τη συζήτηση στην ομάδα σας, θα πρέπει να έχετε συμφωνήσει ποιο είναι το πιο θετικό πράγμα του να είσαι αγόρι και κορίτσι (κυκλώστε το με πράσινο μαρκadόρο) και ποιο είναι το πιο αρνητικό του να είσαι αγόρι και κορίτσι (κυκλώστε το με κόκκινο μαρκadόρο).
- 5** Καθώς δουλεύετε θα πρέπει επίσης να διαλέξετε ένα ή δύο άτομα που θα αντιπροσωπεύσουν την ομάδα σας παρουσιάζοντας την εργασία της ομάδας σας στους/στις συμμαθητές/-τριές σας.

Δραστηριότητα 2.1.5

ΣΥΖΗΤΗΣΗ (χρησιμοποιείτε μεγάλα φύλλα χαρτιού για να καταγράψετε τις απαντήσεις των μαθητών/-τριών):

- ◆ Ποιες είναι οι ομοιότητες ανάμεσα στα πράγματα που αρέσουν στα αγόρια και στα κορίτσια;
- ◆ Ποιες είναι οι διαφορές ανάμεσα στα πράγματα που αρέσουν στα αγόρια και τα κορίτσια;
- ◆ Ποιες είναι οι ομοιότητες και ποιες οι διαφορές ανάμεσα στα πράγματα που δεν αρέσουν στα αγόρια και τα κορίτσια;
- ◆ Παρατηρούμε περισσότερες ομοιότητες ή διαφορές;
- ◆ Τι άλλο παρατηρείτε;
- ◆ Υπάρχει κάποιο ή κάποια από τα “δεν μου αρέσει” που θα μπορούσαν να αλλάξουν;
  - ◇ Εάν ναι, πως μπορούν να αλλάξουν; Τι μπορείτε να κάνετε εσείς;
  - ◇ Εάν όχι, γιατί δεν μπορείτε να κάνετε κάτι;

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Η δραστηριότητα σας κατά τη διάρκεια της συζήτησης θα μοιάζει ως εξής:

		Ομοιότητες	Διαφορές
μου αρέσει	Αγόρια		
	Κορίτσια		
δεν μου αρέσει	Αγόρια		
	Κορίτσια		

Αναμένεται να δείτε περισσότερες διαφορές από ότι ομοιότητες στις απαντήσεις των μαθητών/-τριών. Οι μαθητές/-τριες θα πρέπει να βοηθηθούν προκειμένου να καταλάβουν ότι υπάρχουν τόσο αρνητικές όσο και θετικές πλευρές στο να είσαι κορίτσι ή αγόρι, αλλά τα αγόρια πιθανότατα έχουν πιο πολλά προνόμια (“μου αρέσει”) από τα κορίτσια, τα οποία αναμένεται να έχουν πιο πολλά “δεν μου αρέσει”.

Αλλά είναι αυτή η πραγματικότητα αναπόφευκτη ή μπορούν τα αγόρια και τα κορίτσια να κάνουν κάτι για να την αλλάξουν; Μπορούν να κάνουν κάτι για να αλλάξουν αυτά που δεν τους αρέσουν; Φυσικά υπάρχουν βιολογικές διαφορές που δεν μπορούν να αλλάξουν αλλά τι συμβαίνει με τις κοινωνικά κατασκευασμένες διαφορές;

Δραστηριότητα 2.1.6: Βιολογικό και Κοινωνικό Φύλο*

Προσαρμογή από:

- ♦ Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (σσ. 87-89). Oxfam UK and Ireland.
- ♦ Daphe Program: Artsafe & Conflict Transformation [JLS/2006/DAP-1/127/Y]

Διάρκεια: 20'

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Κατανόηση της διαφοράς ανάμεσα στο κοινωνικό και το βιολογικό φύλο.
- ♦ Διάκριση των βιολογικών χαρακτηριστικών που συνδέονται με το φύλο από τους κοινωνικούς ρόλους, τις μαθημένες συμπεριφορές και τα στερεότυπα του φύλου.
- ♦ Διερεύνηση των στάσεων για τα δύο φύλα.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ Στυλό
- ♦ **Φύλλο Εργασίας 4** (ένα για κάθε ομάδα)

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Ρωτήστε την ομάδα: Τι εννοούμε όταν λέμε ότι ένα άτομο είναι «αρσενικού ή θηλυκού γένους» (sex); Σε τι διαφέρουν μεταξύ τους; Εννοούμε κάτι με το οποίο έχουμε γεννηθεί ή κάτι που μας έχουν μάθει;
- 2** Τι εννοούμε όταν λέμε «φύλο» (gender); Δηλαδή, τι εννοούμε όταν λέμε ότι ένα άτομο είναι αγόρι ή κορίτσι; Σε τι διαφέρει ένα κορίτσι από ένα αγόρι; Εννοούμε κάτι με το οποίο έχουμε γεννηθεί ή κάτι που μας έχουν μάθει;
- 3** Ποια νομίζετε ότι είναι η διαφορά ανάμεσα στο «γένος» (βιολογικό φύλο) και το «φύλο» (κοινωνικό φύλο);
- 4** Εξηγήστε συνοπτικά και με απλά λόγια τη διαφορά ανάμεσα στις δύο έννοιες: το γένος (βιολογικό φύλο) αναφέρεται σε κάτι με το οποίο έχουμε γεννηθεί, ενώ το (κοινωνικό) φύλο αναφέρεται σε κάτι που έχουμε μάθει.
- 5** Χωρίστε τους/τις μαθητές/-τριες σε μικρές ομάδες των 4-5 ατόμων. Κάθε ομάδα παίρνει από ένα Φύλλο Εργασίας Ν° 4.
- 6** **Οδηγίες προς τους/τις μαθητές/-τριες:** Διαβάστε τις προτάσεις, συζητήστε μεταξύ σας και σημειώστε με ένα ✓ στην 1^η ή στη 2^η στήλη εάν η κάθε πρόταση νομίζετε ότι αφορά το βιολογικό ή το κοινωνικό φύλο. Εάν διαφωνείτε ή δεν είστε σίγουροι/-ες για κάποιες προτάσεις, κρατήστε μια σημείωση και πηγαίνετε παρακάτω.
Στις 2 άδειες σειρές που υπάρχουν στο τέλος του πίνακα, προσθέστε μια πρόταση που να δείχνει μια διαφορά ανδρών-γυναικών εξαιτίας του βιολογικού τους φύλου και μια διαφορά εξαιτίας του κοινωνικού τους φύλου.
- 7** Όταν τελειώσουν διαβάστε τις προτάσεις μία-μία και ρωτήστε κάθε ομάδα να σας πει:
  - ♦ Τι αποφασίσατε; (σημειώστε τις απαντήσεις τους σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού)
  - ♦ Εάν υπάρχουν διαφορές στις απαντήσεις τους συζητήστε τους λόγους της κατηγοριοποίησης που έκαναν
  - ♦ Συζητήστε τους λόγους της κατηγοριοποίησης που έκαναν για τις λάθος απαντήσεις
  - ♦ Κάνετε όποιες διορθώσεις χρειαστούν εξηγώντας γιατί.

*Ως βιολογικό φύλο αναφέρεται το γένος, δηλαδή η βιολογική διάκριση μεταξύ αρσενικού και θηλυκού φύλου, ενώ ως κοινωνικό φύλο αναφέρεται η κοινωνικά κατασκευασμένη διάκριση μεταξύ των δύο φύλων.

Δραστηριότητα 2.1.6

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- ♦ Υπήρχαν προτάσεις που σας έκαναν εντύπωση;
- ♦ Τι μας λένε αυτές οι διαφορές ανάμεσα στο βιολογικό και το κοινωνικό φύλο;
- ♦ Με βάση αυτές τις προτάσεις, φαίνεται κάποιο από τα δύο φύλα να έχει περισσότερη δύναμη/ είναι πιο ισχυρό στη κοινωνία μας;

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Αυτή η άσκηση χρησιμοποιείται σε άτομα που κατανοούν ελάχιστα ή καθόλου την έννοια του κοινωνικού φύλου.

Προσαρμογή: εναλλακτικά, μπορείτε να διαβάσετε τις προτάσεις μία-μία και να ζητήσετε από τους/τις μαθητές/-τριες να γράψουν σε ένα χαρτί, το γράμμα «Κ» για τις προτάσεις που νομίζουν ότι αναφέρονται στο κοινωνικό φύλο, και «Β» για τις προτάσεις που νομίζουν ότι αναφέρονται στο βιολογικό φύλο και κατόπιν να προχωρήσετε στη συζήτηση.

Δραστηριότητα 2.1.7: Συμφωνών - Διαφωνών

Προσαρμογή από: United Nations Children's Fund (UNICEF), (2003). Training of Trainers on Gender-Based Violence: Focusing on Sexual Exploitation and Abuse. United Nations Children's Fund (UNICEF). Ανακτήθηκε 20 Ιουλίου 2009 από: www.reliefweb.int/library/documents/2003/unicef-tot-25sep.pdf.

Διάρκεια: 15-20'

Μαθησιακοί Στόχοι

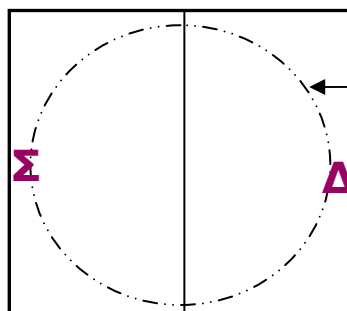
- ♦ Διερεύνηση των προσωπικών πεποιθήσεων και αντιλήψεων των μαθητών/-τριών για τα στερεότυπα των φύλων και τους κοινωνικούς ρόλους
- ♦ Κατανόηση της διαφοράς ανάμεσα στο κοινωνικό και το βιολογικό φύλο.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ Κολλητική ταινία
- ♦ Φωτογραφική μηχανή ή κινητό τηλέφωνο με κάμερα
- ♦ Τον Πίνακα Αποτελεσμάτων της Δραστηριότητας 2.1.7 (για τον/την εκπαιδευτικό) [βλ. Τεύχος IV]

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Χωρίστε το πάτωμα της αίθουσας στα δύο (εντός των ορίων του κύκλου που θα κάνουν τα παιδιά) χρησιμοποιώντας μια χάρτινη κολλητική ταινία (τραβάτε δηλαδή με αυτό τον τρόπο μια γραμμή). Στη μια μεριά κολλάτε στο πάτωμα χάρτινη κολλητική ταινία σχηματίζοντας το γράμμα Σ (=Συμφωνών) και την άλλη πλευρά το γράμμα Δ (=Διαφωνών).

η ομάδα
σε κύκλο

1 **Οδηγίες προς τους/τις μαθητές/-τριες:** Κάντε ένα μεγάλο κύκλο

2 Θα σας διαβάσω κάποιες προτάσεις. Μετά από κάθε πρόταση που θα ακούτε, εάν συμφωνείτε μ' αυτό που λέει θα μετακινήστε προς την πλευρά της αίθουσας που γράφει το «συμφωνών» (όσο πιο πολύ συμφωνείτε, τόσο πιο κοντά στο «συμφωνών» θα πρέπει να στέκεστε). Εάν διαφωνείτε μ' αυτό που λέει η πρόταση θα μετακινήστε προς την πλευρά που γράφει «διαφωνών» (όσο πιο πολύ διαφωνείτε, τόσο πιο κοντά στο «διαφωνών» θα πρέπει να στέκεστε). Εάν δεν είστε σίγουροι/-ες ή δεν μπορείτε να αποφασίσετε, μπορείτε να σταθείτε στη μέση (στο κέντρο της αίθουσας) ή και να αλλάξετε θέση εάν έχετε αλλάξει γνώμη.

Εγώ θα φωτογραφίζω τις απαντήσεις σας, οπότε μόλις σταθείτε στο σημείο που σας εκφράζει... «πάρτε πόζα»!

Δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις. Απλά σκεφτείτε εάν εσείς προσωπικά συμφωνείτε ή διαφωνείτε με αυτό που θα ακούτε, και πόσο πολύ συμφωνείτε ή διαφωνείτε.

3 Διαβάζετε μία-μία τις παρακάτω προτάσεις (διαλέξτε περίπου 6-7 προτάσεις):

1. Τα κορίτσια είναι ντροπαλά ενώ τα αγόρια όχι
2. Τα κορίτσια εκφράζουν πιο εύκολα τα συναισθήματά τους απ' ότι τα αγόρια
3. Τα κορίτσια πρέπει να κάνουν ότι τους λένε τα αγόρια
4. Τα αγόρια πρέπει να κάνουν ότι τους λένε τα κορίτσια

Δραστηριότητα 2.1.7

5. Τα κορίτσια δεν τα πηγαίνουν καλά στα μαθηματικά
6. Η φροντίδα των παιδιών είναι δουλειά των γυναικών
7. Ένα αγόρι που σφουγγαρίζει ή πλένει τα πιάτα δεν είναι «αληθινός άντρας»
8. Τα κορίτσια όταν μεγαλώσουν πρέπει να βρουν ένα καλό άντρα και να παντρευτούν, ενώ τα αγόρια πρέπει να βρουν μια καλή δουλειά.
9. Στην Ελλάδα σήμερα άνδρες και γυναίκες έχουν ίσα δικαιώματα.
10. Τα αγόρια είναι επιθετικά ενώ τα κορίτσια όχι
11. Τα κορίτσια τα καταφέρνουν καλύτερα με το σκούπισμα και το καθάρισμα
12. Το ποδόσφαιρο και το μπάσκετ είναι για τα αγόρια και όχι για τα κορίτσια
13. Οι νηπιαγωγοί πρέπει να είναι γυναίκες

Μετά από κάθε πρόταση, μόλις έχουν σταθεί στο τμήμα της αίθουσας που δείχνει εάν συμφωνούν ή διαφωνούν, ρωτάτε 1-2 άτομα από κάθε πλευρά:

- ♦ γιατί επιλέξατε αυτή την πλευρά; (καλό είναι να ρωτάτε διαφορετικά άτομα κάθε φορά).
- ♦ μήπως τα αγόρια διάλεξαν διαφορετική πλευρά στην αίθουσα σε σχέση με τα κορίτσια;

Ο/η εκπαιδευτικός καταμετράει τον αριθμό και το φύλο των μαθητών/-τριών στον Πίνακα των Αποτελεσμάτων της δραστηριότητας 2.1.7.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Παράδειγμα συμπληρωμένου Πίνακα Αποτελεσμάτων της δραστηριότητας 2.1.7. (για τον/την εκπαιδευτικό)

Προτάσεις	ΣΥΜΦΩΝΩ		ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ		ΔΙΑΦΩΝΩ	
	Κορίτσια	Αγόρια	Κορίτσια	Αγόρια	Κορίτσια	Αγόρια
1. Τα κορίτσια είναι ντροπαλά ενώ τα αγόρια όχι	5	2			10	15
2. Τα κορίτσια εκφράζουν πιο εύκολα τα συναισθήματά τους από ότι τα αγόρια	15	9			8	0
....						

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Μπορείτε να προσθέσετε και δικές σας προτάσεις ή να τροποποιήσετε τις ήδη υπάρχουσες. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τον ίδιο πίνακα για να καταγράψετε πόσα αγόρια και πόσα κορίτσια συμφώνησαν ή διαφώνησαν με κάθε πρόταση (μπορείτε να βγάλετε και φωτογραφίες!).

Δραστηριότητα 2.1.8: Επαγγέλματα, Ρόλοι & Δραστηριότητες Ανδρών και Γυναικών

Προσαρμογή από:

◇ Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual (σελ. 169-170). Oxfam UK and Ireland

◇ US Agency for International Development. (2009). Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response (σελ. 58). Washington, DC. Ανακτήθηκε 20 Ιουλίου 2009 από: www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/Doorways_I_Student_Manual.pdf

Διάρκεια: 30'

Μαθησιακοί Στόχοι

- ◆ Να δοθεί η ευκαιρία στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες να διερευνήσουν τις δικές τους στάσεις για τους άνδρες και τις γυναίκες, τα αγόρια και τα κορίτσια.
- ◆ Να δουν τους ρόλους και τα στερεότυπα των φύλων από διαφορετική οπτική γωνία.

Υλικό

- ◆ Φύλλο Εργασίας 5 (ένα για κάθε μαθητή/-τρια)
- ◆ Στυλό & μαρκαδόρο

Προετοιμασία

Προετοιμάστε από πριν ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού όπου θα σημειώνετε τις απαντήσεις των μαθητών/-τριών [μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το δείγμα που υπάρχει διαθέσιμο στο Φύλλο Εργασίας 5 (για τον/την εκπαιδευτικό), εκτυπώνοντάς το και κολλώντας το επάνω σε μεγάλα φύλλα χαρτιού].

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

1 Κάθεστε σε κύκλο και δίνετε σε κάθε μαθητή/-τρια από ένα Φύλλο Εργασίας Νο 5.

2 Οδηγίες για τους/τις μαθητές/-τριες: Διαβάστε τους ρόλους και τις δραστηριότητες και σημειώστε με ένα «✓» ποιο επάγγελμα/δραστηριότητα νομίζετε ότι κάνουν περισσότερο οι γυναίκες ή οι άνδρες. Εάν νομίζετε ότι ένα επάγγελμα/δραστηριότητα ταιριάζει τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες βάλτε ένα «✓» και στις δύο στήλες. Εάν δεν ξέρετε ή δεν μπορείτε να αποφασίσετε, προχωρήστε παρακάτω.

Δεν πρόκειται για τεστ γνώσεων, δεν υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις. Δώστε την πρώτη απάντηση που σας έρχεται στο νου χωρίς να την σκεφτείτε πολύ. **Έχετε 2 λεπτά!**

3 Μόλις τελειώσουν, δώστε την εξής οδηγία: ξεκινήστε να ανταλλάσετε τα φύλλα σας μεταξύ σας (δώστε το φύλλο σας σε ένα άλλο άτομο, το οποίο που θα το δώσει σε ένα άλλο άτομο κι αυτό με τη σειρά του σε ένα άλλο άτομο κ.ο.κ.) μέχρι να σας πω «ΣΤΟΠ».

4 Αφού ανακατανείμει τα φύλλα εργασίας, δώστε την εξής οδηγία: για κάθε ρόλο/επάγγελμα που θα λέω, θα σηκώνετε το χέρι σας ανάλογα με την απάντηση που γράφει το χαρτί που κρατάτε, όχι αυτήν που είχατε γράψει εσείς.

Σημειώνετε τον αριθμό των παιδιών που έδωσαν κάθε απάντηση επάνω στο ήδη προετοιμασμένο μεγάλο φύλλο χαρτιού, ρωτώντας ταυτόχρονα τα παιδιά εάν το όνομα του επαγγέλματος δηλώνει και τα δύο γένη (σημειώστε με ✓ όπου υπάρχει μόνο το ένα γένος).

Επάγγελμα	Α	Γ	Α+Γ	Δραστηριότητα/Ρόλος	Α	Γ	Α+Γ
φροντίζει ασθενείς				μαγειρεύει			
μαγειρεύει				πίνει αλκοόλ			
παιζει ποδόσφαιρο				φροντίζει τον κήπο			
διδάσκει στα λύκεια				αθλείται			
καλλιεργεί τη γη				κυβερνά τη χώρα			
φροντίζει ασθενείς				εργάζεται			
δικάζει				αποφασίζει τα έσοδα			
οδηγεί αεροπλάνο				της οικονομείας			
πουλάει φρούτα				χρησιμοποιεί			
χτίζει σπίτι				βοηθά τα παιδιά στο			
οδηγεί ταξί				διάβασμό			
επισκευάζει υδραυλικά				προεδρεύει			
χαρτεύει				χειρίζεται μηχανήματα			
σβήνει φωτιές				σερβίρει φαγητό			
ραβεί				καθαρίζει το σπίτι			
δικηγόρει				διοικεί Υπουργείο			
φροντίζει τα παιδιά				πλένει το αυτοκίνητο			
σχεδιάζει ρούχα				αποφασίζει τι θα φάει η			
σχεδιάζει σπίτι				οικογένεια			
έχει επιχείρηση				είναι κεφαλή της			
διδάσκει στα Δημοτικά				οικογένειας			
αστυνομεύει				χαρτεύει			
οδηγεί νταλικά				μεταφέρει τα παιδιά			
λειτουργεί σε εκκλησία				στα φροντιστήρια			
πουλάει αυτοκίνητα				ψωνίζει τρόφιμα			
καθαρίζει σπίτι				κουτσομπολεύει			
δοκτυλογραφεί				επισκευάζει συσκευές			
κουρεύει				διασκευάζει			
				ρόβει			

Δραστηριότητα 2.1.8

ΣΥΖΗΤΗΣΗ:

- ♦ Ποια δουλειά/ρόλος/δραστηριότητα έχει τα περισσότερα «✓» στις γυναίκες; (π.χ. δουλειές του σπιτιού, χαμηλόμισθες δουλειές ή που απαιτούν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης)
- ♦ Τι κοινό έχουν οι δουλειές/ρόλοι/δραστηριότητες που είπατε ότι δεν μπορούν να τις κάνουν οι γυναίκες; (π.χ. χρήση τεχνολογίας).
- ♦ Γιατί ορισμένες δουλειές/ρόλοι/δραστηριότητες μπορούν να γίνουν μόνο από γυναίκες και ορισμένες μόνο από άνδρες;
- ♦ Γιατί δεν μπορούν να γίνουν και από τους δύο;
- ♦ Ισχύουν στη πραγματικότητα αυτοί οι λόγοι;
- ♦ Πιστεύετε ότι αυτοί οι λόγοι προέρχονται από το βιολογικό φύλο ή από την κοινωνία;
- ♦ Τι αποτρέπει τις γυναίκες και τους άνδρες από το να κάνουν κάποια επαγγέλματα / ρόλους/δραστηριότητες; Γιατί; Μπορεί να αλλάξει αυτό;
- ♦ Για τις απαντήσεις που υπήρχε διαφωνία: γιατί ορισμένα άτομα θεώρησαν μια δραστηριότητα ανδρική και άλλα γυναικεία;
- ♦ Ποια είναι μερικά παραδείγματα επαγγελμάτων/ρόλων/δραστηριοτήτων που κάνουν οι γυναίκες σήμερα ενώ δεν τα έκαναν στο παρελθόν; Οι άνδρες; (με βάση τις απαντήσεις που θα δώσουν μπορείτε να δείξετε ότι **οι κοινωνικοί ρόλοι των φύλων μπορούν να αλλάξουν στο πέρασμα του χρόνου**).
- ♦ Συλλέξτε τα συμπληρωμένα φύλλα εργασίας.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Επάγγελμα	A	Γ	A+Γ
Φροντίζει ασθενείς	10	20	2
Μαγειρεύει	25	-	4
...			

Δραστηριότητα/Ρόλος	A	Γ	A+Γ
Βοηθάει τα παιδιά στο διάβασμα			
Φροντίζει τον κήπο			
...			

Δραστηριότητα 2.1.9: Στο Τέλος Λέει...

Πηγή: Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Ανακτήθηκε 26 Φεβρουαρίου 2010 από: www.cesi.hr/hr/bolje-sprjeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama/

Διάρκεια: 25'

Σύντομη Εισαγωγή

Τα στερεότυπα του φύλου σχετίζονται με την κοινωνική κατασκευή του αρσενικού και του θηλυκού. Οι στερεοτυπικές πεποιθήσεις για το τι σημαίνει να είσαι άνδρας ή γυναίκα δημιουργούν προσδοκίες, ρόλους και συμπεριφορές που υποστηρίζουν την ανισότητα των φύλων. Τα στερεότυπα του φύλου είναι βαθιά ριζωμένα στην κοινωνία και συνήθως ανθεκτικά στην αλλαγή.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Να ευαισθητοποιηθούν και να διερευνήσουν τις στάσεις που σχετίζονται με ρόλους των φύλων, συμπεριφορές και προσδοκίες
- ♦ Να προσφερθεί στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες η δυνατότητα να σκεφτούν για τους τρόπους και τα υπάρχοντα πρότυπα μέσω των οποίων μαθαίνουμε τους ρόλους των φύλων.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ **Φύλλο Εργασίας 6:** "Στο τέλος λέει..."
- ♦ Στυλό

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Μοιράστε το φύλλο εργασίας στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες και ζητήστε τους να το συμπληρώσουν (να ολοκληρώσουν τις προτάσεις)
- 2** Χωρίστε τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες σε μικρές ομάδες των οποίων η εργασία θα είναι να μιλήσουν για τα θέματα που καλύπτει το φύλλο εργασίας και τις εμπειρίες τους. Επιπρόσθετα θα πρέπει να παρατηρήσουν εάν οι ολοκληρωμένες προτάσεις σχετίζονται με το βιολογικό ή με το κοινωνικό φύλο.
- 3** Συνεχίστε τη συζήτηση για τα στερεότυπα του φύλου και τις προκαταλήψεις με ολόκληρη την ομάδα.

Δραστηριότητα 2.1.10: Κοινωνικό, Όχι Βιολογικό Φύλο

Πηγή: de Bruyn, M. & France, N. (2001). Gender or sex: who cares? Skills-building resource pack on gender and reproductive health for adolescents and youth workers. Chapel Hill: Ipas [Διαθέσιμο στο: www.ipas.org/Publications/Gender_or_sex_Who_cares.aspx (στα Αγγλικά), www.ipas.org/Publications/Genero_o_sexo_A_quien_le_importa.aspx (στα Ισπανικά)]

Σύντομη Εισαγωγή

Το κοινωνικό φύλο αναφέρεται στην κοινωνικά κατασκευασμένη διαφοροποίηση μεταξύ ανδρών και γυναικών. Γι' αυτό το λόγο οι ανισότητες μεταξύ των φύλων είναι βαθιά ριζωμένες στην κοινωνία και την κουλτούρα. Κατηγορίες όπως "άνδρας" και "γυναίκα" αποτελούν προϊόντα μιας συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου και κοινωνικού πλαισίου και, ως τέτοια, υπόκεινται σε μετασχηματισμούς και μεταβολές.

Μαθησιακοί Στόχοι

Να κατανοήσουν τη διαφορά ανάμεσα στο 'βιολογικό φύλο' και το 'κοινωνικό φύλο' και να μπορούν να αναγνωρίζουν τα στερεότυπα του φύλου.

Υλικό & Προετοιμασία

- ◆ Μεγάλα φύλλα χαρτιού
- ◆ Μαρκadόροι
- ◆ Κολλητική ταινία

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Διάρκεια: 30'

- 1** Φτιάξτε τρεις στήλες σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού. Στην πρώτη στήλη βάλτε ως τίτλο τη λέξη "Γυναίκα" και αφήστε τις άλλες δύο κενές. Ζητήστε από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες να αναφέρουν **χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, ικανότητες και ρόλους (χαρακτηριστικά γνωρίσματα) που συχνά συνδέονται με τις γυναίκες**. μέσα σ' αυτά μπορεί να περιλαμβάνονται και στερεότυπα που είναι κυρίαρχα στις κοινότητες των παιδιών.
- 2** Στη συνέχεια, βάλτε ως τίτλο στην τρίτη στήλη τη λέξη "Ανδρας" και ζητήστε από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες να φτιάξουν ξανά ένα κατάλογο με **χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, ικανότητες και ρόλους που συχνά συνδέονται με τους άνδρες**.
- 3** Σε περίπτωση που οι συμμετέχοντες/-ουσες δεν δώσουν καθόλου αρνητικά ή θετικά χαρακτηριστικά για κάποιο από τα δύο φύλα, μπορείτε να προσθέσετε εσείς μερικά για να διασφαλίσετε ότι και οι δύο στήλες θα περιλαμβάνουν και θετικές και αρνητικές λέξεις.
- 4** Εάν οι συμμετέχοντες/-ουσες δεν αναφέρουν καθόλου βιολογικά χαρακτηριστικά (όπως στήθη, γένια, πέος, κόλπος), προσθέστε εσείς μερικά.
- 5** Αντιστρέψτε τους τίτλους της πρώτης και της τρίτης στήλης γράφοντας «Ανδρας» πάνω από την πρώτη και «Γυναίκα» πάνω από την τρίτη στήλη. Δουλεύοντας ανά στήλη, ρωτήστε τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες: α) **μπορούν οι άνδρες να έχουν τα χαρακτηριστικά και τις συμπεριφορές που αποδίδονται στις γυναίκες;** και β) **μπορούν οι γυναίκες να έχουν τα χαρακτηριστικά και τις συμπεριφορές που αποδίδονται στους άνδρες;** Τοποθετήστε στη μεσαία στήλη εκείνες τις ιδιότητες που θεωρούνται ότι δεν εναλλάσσονται μεταξύ των φύλων και δώστε ως τίτλο σε αυτή τη στήλη τη φράση "Βιολογικό Φύλο".
- 6** Για να μη χάνετε χρόνο, δεν είναι απαραίτητο να συζητήσετε κάθε όρο ξεχωριστά· οι συμμετέχοντες/-ουσες μπορούν απλά να ερωτηθούν εάν υπάρχουν κάποια χαρακτηριστικά στις λίστες που δεν μπορούν να αντιστραφούν. Ωστόσο, σιγουρευτείτε ότι θα συζητηθούν όλες οι λέξεις που ανήκουν στη στήλη "Βιολογικό Φύλο".

Δραστηριότητα 2.1.10

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

- ♦ Εξηγήστε ότι όλες οι λέξεις στις στήλες 'Άνδρας' και 'Γυναίκα' αναφέρονται στο κοινωνικό φύλο.
- ♦ Εξηγήστε ότι το βιολογικό φύλο σχετίζεται με βιολογικούς και γενετικούς παράγοντες ενώ το κοινωνικό φύλο αναφέρεται σε κοινωνικοπολιτισμικές ιδέες και αναμενόμενους ρόλους για τις γυναίκες και τους άνδρες στην κοινωνία. Και, εξαιτίας αυτού, το περιεχόμενο του κοινωνικού φύλου μπορεί να ποικίλει ανάμεσα σε κουλτούρες και κοινωνίες.
- ♦ Επισημάνετε ότι οι άνθρωποι συχνά μπερδεύουν το βιολογικό με το κοινωνικό φύλο και αντίστροφα και, γι αυτό το λόγο, ταξινομούν τις ίδιες λέξεις τόσο κάτω από τον όρο βιολογικό όσο και κάτω από τον όρο κοινωνικό φύλο· ο όρος 'κοινωνικό φύλο' συχνά χρησιμοποιείται λανθασμένα αντί του 'βιολογικού φύλου'.

Female ~~Male~~	(SD)	Male ~~Female~~
Fun, workaholic, Macho, strong, tech, active, insensitive, free, stoic, power, aggressive, violent, stubborn, happy, overprobable, Money, Proud, and admiration, fun, communicating, phis	biological, sperm, penis, physical, masculine, vagina, (physiological), biological, metaphorical	Caring, nurturing, strong, sensitive, weak, vain, emotional, multifaceted, unpredictable, intuitive, manipulative, secretary, change, hot and cold, fields, controller, language, offensive, speech, creative, sweet, fancy, soft, vulnerable, patriarchal, fun, respect, positive

Παράδειγμα από εφαρμογή της δραστηριότητας (de Bruyn & France, 2001)

- ♦ Τονίστε ότι οι στερεοτυπικές αντιλήψεις για τις ιδιότητες του αρσενικού και του θηλυκού μπορούν να αποβούν επιζήμιες γιατί περιορίζουν τις δυνατότητες μας να αναπτύξουμε το πλήρες φάσμα των πιθανών ικανοτήτων μας. Εάν αποδεχτούμε να χρησιμοποιήσουμε τα στερεότυπα ως οδηγό για τη συμπεριφορά μας αυτό θα μας αποτρέψει από το να καθορίσουμε τα δικά μας ενδιαφέροντα και τις δικές μας δεξιότητες, θα αποθαρρύνει τα αγόρια και τους άνδρες να συμμετέχουν σε θεωρούμενες 'γυναικείες δουλειές' (όπως η φροντίδα των παιδιών) και θα αποτρέψει τις γυναίκες διαλέξουν ρόλους που θεωρούνται παραδοσιακά 'ανδρικοί' (όπως η μηχανολογία και ο αθλητισμός).
- ♦ Τονίστε ότι αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορούμε να απολαμβάνουμε εκείνα τα χαρακτηριστικά μας που είθισται να συσχετίζονται με το φύλο στο οποίο ανήκουμε· το πιο σημαντικό για όλους και όλες μας είναι να παίρνουμε τις δικές μας αποφάσεις για το τι θα κάνουμε.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Πρέπει να περιμένετε ότι οι συμμετέχοντες/-ουσες θα αντιπαρατεθούν μεταξύ τους για το νόημα κάποιων λέξεων –ένας από τους στόχους αυτής της άσκησης είναι να καταδείξει το γεγονός ότι οι άνθρωποι αποδίδουν διαφορετικά νοήματα στα περισσότερα χαρακτηριστικά που συνδέονται με το κοινωνικό φύλο. Οπότε μην εκπλαγείτε ή απογοητευτείτε από τις αντιπαραθέσεις που θα προκύψουν!

Να είστε προετοιμασμένοι/-ες να διαχειριστείτε συζητήσεις για τις διάφορες μορφές σεξουαλικότητας. Μπορεί να σας φανεί χρήσιμο εάν διαχωρίσετε το "σεξουαλικό προσανατολισμό" από το "κοινωνικό φύλο". Εάν χρειαστεί δώστε απλούς ορισμούς για το σεξουαλικό προσανατολισμό σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτί. Να επισημάνετε ότι κάθε άτομο, ανεξάρτητα από τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, επηρεάζεται από τις κοινωνικές προσδοκίες που αφορούν τις συμπεριφορές και τους ρόλους που αντιστοιχούν στο βιολογικό του φύλο.

Δραστηριότητα 2.1.11: Η «Φυλακή» του Φύλου μας

Προσαρμογή από:

- ♦ Family Violence Prevention Fund: "The Gender Box / Act Like a Man", by Paul Kivel. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/ActLikeAMan.html>
- ♦ The White Ribbon Campaign. Activity "Boys Will Be Boys?". The White Ribbon Campaign: Canada. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.whiteribbon.ca/
- ♦ The Western Massachusetts Gender Equity Center. Gender Equity: Lesson Plans and Teacher Guide and Media Literacy and Gender Equity Curriculum. Activity: "Act Like a Man/Act Like a Lady". Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.genderequity.org/book/contents.html

Διάρκεια: 30'

Σύντομη Εισαγωγή

Η δραστηριότητα αυτή προσφέρει έναν τρόπο διερεύνησης των ρόλων και των συμπεριφορών που αναμένονται από μια γυναίκα/ένα κορίτσι και από έναν άνδρα/ένα αγόρι με βάση το φύλο και διερεύνησης του τι συμβαίνει εάν μια γυναίκα/ένα κορίτσι ή ένας άνδρας/ένα αγόρι κάνει ένα βήμα έξω από τη «φυλακή» του φύλου του/της και δεν κάνει αυτό που αναμένεται με βάση το φύλο του/της. Από που προέρχονται αυτές οι προσδοκίες και τι συμβαίνει σε όποιον/-α δεν ανταποκρίνεται σε αυτές τις προσδοκίες;

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Κατανόηση της έννοιας των στερεοτύπων των φύλων
- ♦ Συνειδητοποίηση ότι οι κοινωνικοί ρόλοι δεν αποτελούν μια δεδομένη πραγματικότητα αλλά είναι κοινωνικά κατασκευασμένοι
- ♦ Συζήτηση για τους κοινωνικούς ρόλους: πώς μαθαίνονται και πώς ενισχύονται, τι κόστος συνεπάγεται για τα αγόρια και τα κορίτσια όταν προσπαθούν να συμμορφώνονται σύμφωνα με το κοινωνικά κατασκευασμένο φύλο τους;

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ 2 μεγάλα φύλλα χαρτιού
- ♦ Κολλητική ταινία
- ♦ Μαρκαδόροι (διαφορετικών χρωμάτων)

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Ζωγραφίστε (ή ζητήστε από τους/τις μαθητές/-τριες να ζωγραφίσουν) στο ένα χαρτί ένα αγόρι και στο άλλο χαρτί ένα κορίτσι.
- 2** Ζητήστε από τα παιδιά να δώσουν ένα όνομα στο αγόρι και στο κορίτσι: **Πως θέλετε να λένε το αγόρι; Το κορίτσι τι όνομα θέλετε να έχει;**
- 3** Πάνω από το αγόρι γράψτε τη φράση: "Φέρσου σαν Άντρας" και στο κορίτσι: "Φέρσου σαν Κυρία".
- 4** Εστιάστε στο αγόρι και ρωτήστε τα παιδιά: **τι σημαίνει η φράση «φέρσου σαν άνδρας»; - Πώς περιμένουμε να συμπεριφερθεί ένα αγόρι όταν του λέμε «φέρσου σαν άνδρας»; - τι του λέμε για να γίνει «σωστός» άνδρας; - τι πρέπει ή δεν πρέπει να κάνει;**
- 5** Καταγράψτε τις απαντήσεις των μαθητών/-τριών επάνω στο χαρτί.
- 6** Εστιάστε στο κορίτσι και ρωτήστε τα παιδιά: **τι σημαίνει η φράση «φέρσου σαν κυρία»; - πώς περιμένουμε να συμπεριφερθεί ένα κορίτσι όταν της λέμε «φέρσου σαν κυρία»; - τι της λέμε για να είναι «κυρία»; - τι πρέπει ή δεν πρέπει να κάνει;**
- 7** Καταγράψτε τις απαντήσεις των μαθητών/-τριών επάνω στο χαρτί.
- 8** Μόλις ολοκληρωθεί κάθε λίστα, ζωγραφίστε ένα κουτί γύρω από τα μηνύματα των παιδιών, που θα αναπαριστά τη **«φυλακή» του φύλου.**

Δραστηριότητα 2.1.11

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1 Ερώτηση: Τι είναι όλα αυτά που ακούσαμε;

Απάντηση: Οι διαφορετικοί ρόλοι των δύο φύλων.

2 Από που μαθαίνουμε αυτούς τους ρόλους των δύο φύλων; Πότε ξεκινάμε να τους μαθαίνουμε; Ποιος μας τους μαθαίνει; Εκτός από την οικογένεια, πού αλλού συναντάμε τέτοια μηνύματα στην κοινωνία;

Απάντηση:

- ♦ Γονείς, αδέρφια, φίλους/-ες
- ♦ Καθηγητές/-τριες, σχολικά βιβλία
- ♦ Ταινίες, διαφημίσεις, video games
- ♦ Μουσική
- ♦ Περιοδικά, βιβλία
- ♦ Αθλήματα
- ♦ Εκκλησία, κ.ά.

Μπορείτε να δώσετε παραδείγματα από διαφημίσεις, ταινίες, σχολικά βιβλία, περιοδικά, video games, κ.ά.;

3 Συζητήστε με τους/τις μαθητές/-τριες τις διαφορές/αντιθέσεις που παρατηρούνται στα μηνύματα/τους κοινωνικούς ρόλους που απέδωσαν στο αγόρι και στο κορίτσι (π.χ. τα κορίτσια οφείλουν να είναι «φρόνιμα», «υπάκουα», «να φροντίζουν» και «να προσφέρουν» στους άλλους ενώ τα αγόρια να είναι «ζόρικα», να «μην κλαίνε», να «μην εκδηλώνουν τα συναισθήματά τους» και να έχουν έντονη σεξουαλική ζωή).

4 Ισχύουν στην πραγματικότητα αυτά; Δηλαδή, εάν ένας άντρας σφουγγαρίζει ή πλένει πιάτα, εάν εκφράζει τα συναισθήματά του, σημαίνει ότι δεν είναι αληθινός άντρας;

Αν δεν προκύψει μόνο του από τη συζήτηση εξηγήστε ότι όλα αυτά είναι στερεότυπα, δηλαδή, οι τρόποι με τους οποίους **η κοινωνία μας προσδοκά να συμπεριφερθεί** ένα αγόρι και ένα κορίτσι. **Αυτά τα στερεότυπα είναι η «φυλακή» του φύλου μας.**

5 Όταν αποδεχόμαστε αυτούς του στερεότυπους ρόλους των δύο φύλων:

- ♦ τι προσδοκίες αναπτύσσουν οι άνδρες/ τα αγόρια για τις γυναίκες/ τα κορίτσια;
- ♦ τι προσδοκίες αναπτύσσουν οι γυναίκες/ τα κορίτσια για τους άνδρες/ τα αγόρια;

6 Τι είναι αυτό που μας αναγκάζει να περιοριζόμαστε μέσα σε αυτή τη φυλακή του φύλου μας, δηλαδή να συμμορφωνόμαστε στο στερεότυπο του φύλου μας; Καταγράψτε τις απαντήσεις τους έξω από τα κουτιά με βελάκια στραμμένα προς τα κουτιά.

Πιθανές απαντήσεις:

- ♦ Μικρή ηλικία μάθησης
- ♦ Φόβος απόρριψης και περιθωριοποίησης από τους άλλους
- ♦ ...

Δραστηριότητα 2.1.11

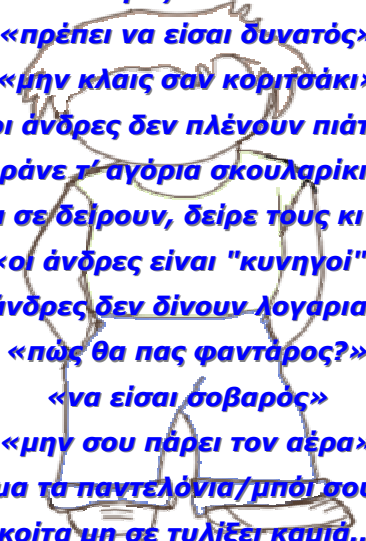
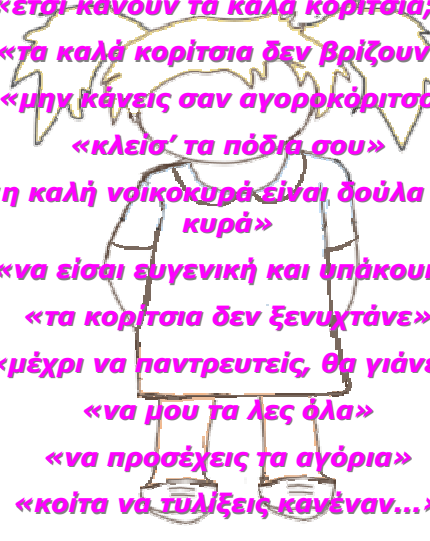
ΣΥΖΗΤΗΣΗ (συνέχεια)

- 7** Τι κόστος υπάρχει για ένα άτομο, αγόρι ή κορίτσι, να ζει μέσα στη «φυλακή» του/της; (π.χ. μπορεί ένα κορίτσι να γίνει μηχανολόγος; Μπορεί ένα αγόρι να γίνει babysitter;)
- 8** Υπάρχει κόστος αν βγει κανείς έξω από τη «φυλακή» του φύλου του;
- 9** Τι συμβαίνει στα άτομα που δεν συμμορφώνονται με τα μηνύματα αυτά;
- ♦ Τι συμβαίνει εάν ένα αγόρι βγει έξω από τη «φυλακή» του φύλου του και αρχίσει να συμπεριφέρεται με τρόπο που δεν ταιριάζει με το κουτί του φύλου του; Πώς του συμπεριφέρεται η οικογένειά του, οι συνομήλικοί του και η κοινότητα;
  - ♦ Τι συμβαίνει σε ένα κορίτσι;
- 10** Γνωρίζετε ένα **κορίτσι ή μια γυναίκα** που να συμπεριφέρεται διαφορετικά απ' αυτό που ορίζει η «φυλακή» του φύλου της/ που να μη συμμορφώνεται στα μηνύματα αυτά;
- Γνωρίζετε **ένα αγόρι ή έναν άνδρα** που να συμπεριφέρεται διαφορετικά απ' αυτό που ορίζει η «φυλακή» του φύλου του/ που να μη συμμορφώνεται στα μηνύματα αυτά;
- Εάν ναι, πώς το έκαναν; Πώς αντέδρασαν οι άλλοι απέναντί τους;
- Αναφέρετε άνδρες/ γυναίκες που θαυμάζετε: ταιριάζουν τα άτομα αυτά με τη φυλακή του φύλου τους.
- Πώς μπορούν αυτές οι προσδοκίες να επηρεάσουν τους στόχους και τα όνειρά μας για το μέλλον; Τι μπορείτε να κάνετε για να διαχειριστείτε αυτές τις προσδοκίες και ταυτόχρονα να πετύχετε τους στόχους σας;
- 11** Τι κάνουμε όταν μας πειράζουν επειδή δεν ταιριάζουμε μ' αυτούς τους ρόλους, δηλαδή επειδή βγήκαμε από τη φυλακή;
- ♦ Έχετε ποτέ πειράξει κάποιον ή κάποια που συμπεριφέρθηκε διαφορετικά απ' ότι αναμενόταν;
  - ♦ Σας έχουν ποτέ πειράξει εσάς επειδή συμπεριφερθήκατε με τρόπο διαφορετικό απ' αυτόν που αναμενόταν;

Δραστηριότητα 2.1.11

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Πριν την έναρξη της συζήτησης με τους/τις μαθητές/-τριες η δραστηριότητά σας θα έχει την εξής μορφή (παράδειγμα πιθανών απαντήσεων από μαθητές/-τριες):

<p>“Φέρσου σαν άντρας”</p> <p>«οι άνδρες δεν κλαίνε» «πρέπει να είσαι δυνατός» «μην κλαις σαν κοριτσάκι» «οι άνδρες δεν πλένουν πιάτα» «φοράνε τ’ αγόρια σκουλαρίκια;;;» «άμα σε δειρουν, δείρε τους κι εσύ» «οι άνδρες είναι "κυνηγοί"» «οι άνδρες δεν δίνουν λογαριασμό» «πώς θα πας φαντάρος?» «να είσαι σοβαρός» «μην σου πάρει τον αέρα» «κρίμα τα παντελόνια/μπόι σου...!!!» «κοίτα μη σε τυλίξει καρδιά...»</p> 	<p>“Φέρσου σαν κυρία”</p> <p>«έτσι κάνουν τα καλά κορίτσια;;;» «τα καλά κορίτσια δεν βρίζουν!» «μην κάνεις σαν αγοροκόριτσο» «κλεισ’ τα πόδια σου» «η καλή νοικοκυρά είναι δούλα και κυρά» «να είσαι ευγενική και υπάκουη» «τα κορίτσια δεν ξενυχτάνε» «μέχρι να παντρευτείς, θα γιάνει» «να μου τα λες όλα» «να προσέχεις τα αγόρια» «κοίτα να τυλίξεις κανέναν...»</p>
--	---

Όλα τα παραπάνω δείχνουν τους προσδοκώμενους τρόπους συμπεριφοράς με βάση το τι θεωρείται σε κάθε κοινωνία αρρενωπότητα και τι θηλυκότητα.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Στην αρχή αυτής της δραστηριότητας, προτείνεται να ζητήσετε από τους/τις μαθητές/-τριες (1-2 άτομα) να ζωγραφίσουν ένα αγόρια και ένα κορίτσι αντί να τα ζωγραφίσετε εσείς. Συνήθως, τα παιδιά είναι πιο δημιουργικά από τους ενήλικες, έχουν ωραίες ιδέες και τους αρέσει η ζωγραφική!

Δραστηριότητα 2.1.12: Αληθινός Άνδρας και Αληθινή Γυναίκα

Πηγή: Hodžić, A., Bijelić, N., & Cesar, S. (2003). Sex and Gender under Magnifying Glass: Manual on identities, sexuality and process of socialisation (Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije). Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Ανακτήθηκε 01.4.2010 από: www.cesi.hr/hr/spol-i-rod-pod-povecalom-2-prosireno-izdanje/

Διάρκεια: 40-45'

Σύντομη Εισαγωγή

Το κοινωνικό φύλο αναφέρεται στην κοινωνικά κατασκευασμένη διαφοροποίηση ανάμεσα στις γυναίκες και τους άνδρες. Γι' αυτό το λόγο οι ανισότητες μεταξύ των φύλων είναι βαθιά ριζωμένες στην κοινωνία και την κουλτούρα. Κατηγορίες όπως "άνδρας" και "γυναίκα" αποτελούν προϊόντα μιας συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου και κοινωνικού πλαισίου και, ως τέτοια, υπόκεινται σε μετασχηματισμούς και μεταβολές.

Μαθησιακοί Στόχοι

Ενσυναίσθητοποίηση των συμμετεχόντων/-ουσών σε σχέση με τις πολιτισμικά κατασκευασμένες ταυτότητες ανδρών και γυναικών.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ Λευκά χαρτιά A4
- ♦ Στυλό

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Ζητήστε από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες να γράψουν, ξεχωριστά ο καθένας/καθεμία, σε ένα κομμάτι χαρτί απαντήσεις στις ακόλουθες ερωτήσεις:
  - ➔ Κατά τη γνώμη σας, τι είναι αληθινός άνδρας;
  - ➔ Κατά τη γνώμη σας, τι είναι αληθινή γυναίκα;
  - ➔ Γιατί πρέπει να είμαστε το ένα ή το άλλο;
- 2** Χωρίστε σε μικρές ομάδες τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες και δώστε τους χρόνο για να συζητήσουν και να συγκρίνουν τις απαντήσεις τους στις παραπάνω ερωτήσεις.
- 3** Συντονίστε τη συζήτηση στην ολομέλεια. **Πόσες περιγραφές υπάρχουν του "αληθινού άνδρα" και της "αληθινής γυναίκας"; Τι μας λέει αυτό;**

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Η "Γυναίκα" και ο "Άνδρας" είναι κατηγορίες που εμείς κατασκευάζουμε, κατηγορίες που είναι "πραγματικές" αλλά πολύ περιορισμένες και ακατάλληλες για να περιγράψουν τις διαφορετικές εκφράσεις των ταυτοτήτων του φύλου. Οι συμμετέχοντες/-ουσες θα συνειδητοποιήσουν πόσο δύσκολο είναι να δοθεί μια σαφής απάντηση στην ερώτηση ποιες είναι οι ταυτότητες του φύλου.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε δημιουργικές τεχνικές για να χωρίσετε τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες σε μικρές ομάδες. Για παράδειγμα μπορείτε να τους μοιράσετε γλυκά ή καραμέλες διαφορετικών χρωμάτων, να τους ζητήσετε να σχηματίσουν μια γραμμή ανάλογα με την ημερομηνία γέννησης τους, ...κλπ.

Δραστηριότητα 2.1.13: Βήμα Μπροστά

Προσαρμογή από: Schad, U. (2006). Männer, Machos, Memmen. München: Kreisjugendring München-Stadt. Ανακτήθηκε 9 Ιουνίου 2010 από: www.eduhi.at/dl/doku_maenner_machos_memmin.pdf

Διάρκεια: 30'

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Κατανόηση της σύνδεσης ανάμεσα στα στερεότυπα του φύλου και τη βία.
- ♦ Κατανόηση των κοινωνικών νορμών σχετικά με τα στερεότυπα του φύλου.

Υλικό & Προετοιμασία

Δύο λίστες με 20 ερωτήσεις/δηλώσεις που η κάθε μια αφορά τους ρόλους των φύλων, μία για τα αγόρια και μία για τα κορίτσια.

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1 Τα κορίτσια σχηματίζουν μία σειρά και τα αγόρια μια δεύτερη σειρά, ανικριστά στη σειρά των κοριτσιών
- 2 Η άσκηση ξεκινάει με τα αγόρια και συνεχίζεται με τα κορίτσια. Ζητήστε από τα κορίτσια να είναι σιωπηλά και να συμπεριφέρονται με σεβασμό. Κάθε ερώτηση (βλ. παρακάτω) για τα αγόρια θα διαβαστεί δυνατά από τον/την εκπαιδευτικό. Εάν ένα αγόρι είχε βιώσει την εμπειρία που αναφέρει η ερώτηση, θα πρέπει να κάνει ένα βήμα μπροστά χωρίς να μιλήσει και μετά θα πρέπει να γυρίσει στη θέση του.
- 3 Η ομάδα που παρακολουθεί (στην αρχή τα κορίτσια) πρέπει να συμπεριφέρεται με ιδιαίτερο σεβασμό. Μετά θα είναι η σειρά των κοριτσιών.
- 4 Κατά τη συζήτηση που θα επακολουθήσει, οι έφηβοι/-ες θα πρέπει να εκφράσουν και να συζητήσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα που είχαν κατά τη διάρκεια της άσκησης. Ο σκοπός της συζήτησης είναι να προβληματιστούν σχετικά με τους περιορισμούς που συνδέονται με τους άκαμπτους ρόλους των φύλων.

Κατάλογος Ερωτήσεων

Ομάδα Αγοριών: Συμπεριφέρομαι σαν αγόρι

Παρακαλώ, χωρίς να μιλάτε, κάντε δύο βήματα μπροστά:

1. Αν έχετε ποτέ θεωρήσει ότι δεν είστε αρκετά δυνατός, σκληρός ή άνετος.
2. Αν γυμναστήκατε ποτέ προκειμένου να γίνετε πιο δυνατός.
3. Αν σας έχει πει ποτέ κάποιος να μην κλαίτε.
4. Αν σας έχουν ποτέ χτυπήσει (ακόμη κι ως παιδί) για να σταματήσετε να κλαίτε.
5. Αν σας έχουν ποτέ αποκαλέσει γυναικούλα, αδερφή, πουστήη, γκέι ή λαπά.
6. Αν σας έχει πει ποτέ κάποιος να συμπεριφέρεστε σαν άνδρας.
7. Αν σας έχει δείρει ποτέ κάποιος μεγαλύτερος άνδρας.
8. Αν σας έχουν ποτέ πιέσει να παλέψετε ή αν έχετε παλέψει με κάποιον για να αποδείξετε ότι είστε άνδρας.
9. Αν μάθατε ποτέ ότι κάποιος μεγαλύτερος άνδρας, τον οποίο θαυμάζατε και σεβόσασταν, έχει χτυπήσει ή καταπιέσει μια γυναίκα.
10. Αν σας έχει ποτέ τραυματίσει κάποιος.
11. Αν σας έχει ποτέ τραυματίσει κάποιος κι εσείς κρύψατε τον πόνο σας ή δεν το είπατε σε κανέναν.
12. Αν έχετε ποτέ συγκρατηθεί, αποφεύγοντας να δείξετε συμπάθεια σε έναν άλλο άνδρα, να τον αγκαλιάσετε ή να τον αγγίξετε, επειδή δεν ξέρατε πως θα φαινόταν κάτι τέτοιο.
13. Αν έχετε ποτέ προσπαθήσει να κρύψετε τα συναισθήματα σας ή να κρύψετε ότι υποφέρετε (σωματικά ή ψυχικά)
14. Αν έχει ποτέ απειληθεί η ζωή σας ή η σωματική σας ακεραιότητα από κάποιον άλλο άνδρα.

*Όταν η δραστηριότητα διεξάγεται σε τάξη, όπου τα παιδιά γνωρίζονται μεταξύ τους, συνιστάται να παραλειφθούν οι δηλώσεις που είναι σημειωμένες με γκρι χρώμα, δεδομένου ότι ενθαρρύνουν την αποκάλυψη προσωπικών εμπειριών σχετικά με τη βία.

Δραστηριότητα 2.1.13

Κατάλογος Ερωτήσεων

Ομάδα Κοριτσιών: συμπεριφέρομαι σαν κορίτσι

Παρακαλώ, χωρίς να μιλάτε, κάντε δύο βήματα μπροστά:

1. Αν έχετε ποτέ βάλει μέικαπ, αν έχετε ξυρίσει τα πόδια και τις μασχάλες σας κι αν έχετε βάλει καλσόν.
2. Αν έχετε ποτέ φορέσει άβολα ρούχα, που περιορίζουν τις κινήσεις, όπως ψηλά τακούνια, σφιχτές ζώνες, ρούχα πολύ στενά ή που αποκαλύπτουν πολλά.
3. Αν έχετε ποτέ αισθανθεί ότι δεν είστε αρκετά θηλυκή.
4. Αν έχετε ποτέ κάνει δίαιτα ή γυμναστική για να αλλάξετε το σχήμα, το μέγεθος ή το βάρος του σώματός σας.
5. Αν έχετε ποτέ αισθανθεί ότι είστε λιγότερο σημαντική από ένα άνδρα.
6. Αν έχετε ποτέ προσποιηθεί ότι γνωρίζετε λιγότερα ή είστε λιγότερο έξυπνη για να μην μειώσετε την αυτοπεποίθηση ενός άνδρα ή ενός αγοριού.
7. Αν έχετε ποτέ παραμείνει σιωπηλή ή σας έχουν αγνοήσει επειδή οι άνδρες κυριαρχούσαν στη συζήτηση.
8. Αν έχετε ποτέ νιώσει περιορισμένη λόγω της επιλογής του επαγγέλματος που θέλετε να κάνετε σας ή τις ευκαιρίες σας για επαγγελματική σταδιοδρομία.
9. Αν σας έχει ποτέ πιάσει την κουβέντα στο σχολείο, στο δρόμο ή σε άλλο δημόσιο χώρο ένας άνδρας ή ένα αγόρι.
10. Αν ένας άνδρας ή αγόρι σας έχει ποτέ φωνάξει, σφυρίξει, σχολιάσει ή αγγίξει σε δημόσιο χώρο.
11. Αν σας έχουν ποτέ αποκαλέσει πόρνη ή τσουλί.
12. Αν έχετε ποτέ αλλάξει τα σχέδια σας ή έχετε περιορίσει τις δραστηριότητές σας από φόβο μη σας κάνουν κακό κάποιοι άνδρες ή αγόρια.
13. Αν αλλάζετε συστηματικά τα σχέδια σας ή περιορίζετε τις δραστηριότητες από φόβο μη σας κάνουν κακό κάποιοι άνδρες ή αγόρια.
14. Αν έχετε ποτέ συγκρατηθεί, αποφεύγοντας να δείξετε συμπάθεια σε μια άλλη γυναίκα επειδή δεν ξέρατε πως θα φαινόταν κάτι τέτοιο.
15. Αν έχετε ποτέ φοβηθεί το θυμό και την οργή ενός άνδρα.
16. Αν έχετε ποτέ πει "ναι" σε έναν άνδρα επειδή φοβηθήκατε να πείτε "όχι".

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Αυτή η δραστηριότητα πρέπει να εφαρμοστεί από καλά εκπαιδευμένους εκπαιδευτικούς και είναι προτιμότερο να γίνεται με ομάδες ατόμων που δεν γνωρίζονται μεταξύ τους.

Θα ήταν χρήσιμο ο/η εκπαιδευτικός στην αρχή να μπει κι αυτός/ή στην ομάδα για να σπάσει τον πάγο. Η άσκηση πρέπει να γίνει μέσα σε σιωπή. Αν οι συμμετέχοντες/-ουσες αρχίσουν να γελάνε ή να κάνουν σχόλια θα πρέπει να τους ζητηθεί να προβληματιστούν πάνω στα συναισθήματά τους σιωπηρά παρά να εκφράζονται δυνατά.

Αν δεν σας φαίνεται κατάλληλο να γίνει η άσκηση σε μικτή ομάδα, η ομάδα πρέπει να χωριστεί σε ομάδες του ίδιου φύλου.

*Όταν η δραστηριότητα διεξάγεται σε τάξη, όπου τα παιδιά γνωρίζονται μεταξύ τους, συνιστάται να παραλειφθούν οι δηλώσεις που είναι σημειωμένες με γκρι χρώμα, δεδομένου ότι ενθαρρύνουν την αποκάλυψη προσωπικών εμπειριών σχετικά με τη βία.

Δραστηριότητα 2.1.14: Μύθοι για τις Γυναίκες και τους Άνδρες και οι Επιπτώσεις τους

Πηγή: Hodžić, A., Bijelić, N., & Cesar, S. (2003). Sex and Gender under Magnifying Glass: Manual on identities, sexuality and process of socialisation (Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije). Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Ανακτήθηκε 01.04.2010 από: www.cesi.hr/hr/spol-i-rod-pod-povecalom-2-prosireno-izdanje/

Διάρκεια: 60-70'

Σύντομη Εισαγωγή

Τα στερεότυπα του φύλου είναι βαθιά ριζωμένα στην κουλτούρα. Μεγάλο μέρος των παραδόσεων μας βρίθκει πεποιθήσεων για τις γυναίκες και τους άνδρες, οι οποίες παράγουν και διαιωνίζουν τα στερεότυπα του φύλου, τις προκαταλήψεις και τις διακρίσεις.

Μαθησιακοί Στόχοι

Να αναλυθούν οι τρόποι με τους οποίους η κουλτούρα μεταφέρει μηνύματα και εκφρασμένες πεποιθήσεις σχετικά με τους άνδρες και τις γυναίκες. Οι συμμετέχοντες/-ουσες θα συνειδητοποιήσουν τα μηνύματα που κρύβονται κάτω από τους παραδοσιακούς μύθους και πως αυτά τα μηνύματα επηρεάζουν τη συμπεριφορά.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ♦ λευκά χαρτιά A4
- ♦ μαρκαδόροι
- ♦ στυλό

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Ζητήστε από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες: **Καθένας και καθεμιά σας θα πρέπει να σκεφτεί και να γράψει σε αυτό το χαρτί, μια λίστα από ποιήματα, ιστορίες, παροιμίες, αποφθέγματα, παιχνίδια και ρίμες από τα παιδικά σας χρόνια που σχετίζονται με τους ρόλους των φύλων.**
- 2** Χωρίστε τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες σε μικρές ομάδες και εξηγήστε το έργο τους, ως εξής: **αυτό που έχετε να κάνετε, τώρα, είναι να συζητήσετε τις λίστες που φτιάξατε και τις επιπτώσεις που μπορεί να έχουν αυτά τα μηνύματα στην ανατροφή σας, ως αγόρι ή κορίτσι.**
- 3** Ζητήστε από την ομάδα να επιλέξει τα πιο εμφανή παραδείγματα και να προετοιμάσει μία παρουσίαση για ολόκληρη την ομάδα με τη μορφή ενός σύντομου δρώμενου
- 4** Κάθε ομάδα παρουσιάζει τη δική της εργασία. Κατά τη διάρκεια της παρουσίασης τα σχόλια απαγορεύονται αλλά ο συντονιστής/-τρια μπορεί να γράψει σύντομες περιγραφές από τις ιστορίες ή τα ποιήματα στο μεγάλο φύλλο χαρτιού.
- 5** Στη μεγάλη ομάδα, ζητήστε από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες: **Πείτε το πρώτο πράγμα που σας έρχεται στο νου για το τι σημαίνει η κάθε «παράσταση» που είδαμε.** Γράψτε τις σε άλλο μεγάλο φύλλο χαρτιού (που θα κολλήσετε δίπλα ακριβώς στο μεγάλο φύλλο χαρτιού που περιλαμβάνει τις περιγραφές από τις ιστορίες/ποιήματα).
- 6** Συζητήστε τις ιδέες που θα αναδυθούν κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας. Πιθανές ερωτήσεις για συζήτηση:
  - ♦ Τι έχετε μάθει σχετικά με το πώς είναι να είσαι κορίτσι ή αγόρι;
  - ♦ Που το μάθατε αυτό;
  - ♦ Τι συνέπειες παρατηρείτε να έχει στην καθημερινή σας ζωή;

Δραστηριότητα 2.1.14

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Όταν αυτή η δραστηριότητα υλοποιείται από μικτές ομάδες, αναπτύσσεται η κατάλληλη δυναμική για να υπάρξει συζήτηση για τους διαφορετικούς ρόλους των φύλων, για παράδειγμα πως δημιουργούνται και διατηρούνται. Η ανάλυση των μύθων μπορεί να βοηθήσει να ανακαλύψουν το ρόλο της διαδικασίας κοινωνικοποίησης στη δημιουργία των ρόλων των φύλων και να κατανοήσουν πως αυτοί οι ρόλοι είναι βαθιά ριζωμένοι στην κουλτούρα.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Κάθε κουλτούρα έχει τους δικούς της πολιτισμικούς μύθους. Οι μύθοι συνήθως δεν αναλύονται, οπότε είναι πιθανό οι συμμετέχοντες/-ουσες να εκπλαγούν μαθαίνοντας το νόημα πίσω από το μύθο, τη δύναμή του και την καλυμμένη επιρροή του. Είναι σημαντικό να τονίσετε ότι τα αγόρια όπως και τα κορίτσια πιέζονται πάρα πολύ να συμμορφωθούν με τις προσδοκίες που απορρέουν από το φύλο τους. Τα μηνύματα που έχουμε εσωτερικεύσει ως παιδιά μπορούν να έχουν μεγάλη επίπτωση στην ενήλικη ζωή μας.

Δραστηριότητα 2.1.15: Το Μονοπάτι της Ζωής

Πηγή: Hodžić, A., Bijelić, N., & Cesar, S. (2003). Sex and Gender under Magnifying Glass: Manual on identities, sexuality and process of socialisation (Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije). Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Ανακτήθηκε 01.04.2010 από: www.cesi.hr/hr/spol-i-rod-pod-povecalom-2-prosireno-izdanje/

Σύντομη Εισαγωγή

Η διαδικασία της ανάπτυξης συνήθως αποτελεί διαφορετική εμπειρία για τα αγόρια και τα κορίτσια. Λαμβάνουν συγκεκριμένα μηνύματα ανάλογα με το φύλο τους για το πώς να συμπεριφέρονται και για το τι είναι κατάλληλο για αυτούς/-ες. Οι ρόλοι των φύλων και οι προσδοκίες μπορούν να ασκήσουν μεγάλη επιρροή στην πορεία της ζωής του κάθε από-μου, συχνά κατευθύνοντας ή περιορίζοντας την ανάπτυξη του πλήρους δυναμικού του.

Μαθησιακοί Στόχοι

Να δουν τη διαδικασία της ανάπτυξης μέσα από την οπτική του δικού τους φύλου και κοινωνικού ρόλου.

Υλικό & Προετοιμασία

- ◆ Στυλό
- ◆ Λευκά χαρτιά A4 & Μεγάλα φύλλα χαρτιού
- ◆ Μαρκαδόροι
- ◆ Χρωματιστά μολύβια

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1 Ζητήστε από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες: **Σκεφτείτε τη ζωή σας, χωρίζοντας την σε τρεις φάσεις: πριν το δημοτικό (μέχρι την ηλικία των 6), κατά τη διάρκεια του δημοτικού σχολείου και κατά τη διάρκεια του γυμνασίου και, για κάθε φάση, απαντήστε τις παρακάτω ερωτήσεις:**
  - ➔ Τι σας επιβλήθηκε λόγω του φύλου σας;
  - ➔ Τι ήταν το πιο δύσκολο για σας;
  - ➔ Τι ήταν OK;
- 2 Χωρίστε τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες σε μικρές ομάδες του ίδιου φύλου και εξηγήστε το έργο τους: **Κάθε ομάδα θα πρέπει να δημιουργήσει μια αφίσα που θα αναπαριστά το μονοπάτι της ζωής ενός φανταστικού ατόμου.** Οι εμπειρίες αυτού του φανταστικού ατόμου θα αναπαριστούν το συνδυασμό των εμπειριών των συμμετεχόντων/-ουσών.
- 3 Παρουσίαση των αφισών και συζήτηση στη μεγάλη ομάδα.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Μέσω της δημιουργίας αυτής της δομημένης θεώρησης της πορείας της ζωής ενός από-μου, οι συμμετέχοντες/-ουσες θα συνειδητοποιήσουν τους τρόπους και τις διαδικασίες που κρύβονται πίσω από την εκμάθηση των έμφυλων ρόλων και συμπεριφορών. Αυτό μπορεί να τους/τις κινητοποιήσει και να του/τις επιτρέψει να εξετάσουν με κριτικό μάτι την έννοια του φύλου στις δικές τους ζωές.

Δραστηριότητα 2.1.16 Παροιμίες και Αποφθέγματα

Πηγή: de Bruyn, M. & France, N. (2001). Gender or sex: who cares? Skills-building resource pack on gender and reproductive health for adolescents and youth workers (σελ. 22). Chapel Hill: Ipas. (διαθέσιμο στο: www.ipas.org/Publications/Gender_or_sex_Who_cares.aspx)

Διάρκεια: 15'-20'
(ανάλογα με τις παροιμίες που θα προετοιμαστούν)

Σύντομη Εισαγωγή

Τα στερεότυπα του φύλου είναι βαθιά ριζωμένα στην κουλτούρα. Μεγάλο μέρος των παραδόσεών μας βρίθεται πεποισθήσεων για τις γυναίκες και τους άνδρες, οι οποίες παράγουν και διαιωνίζουν τα στερεότυπα του φύλου, τις προκαταλήψεις και τις διακρίσεις.

Μαθησιακοί Στόχοι

Οι διαφορές μεταξύ των φύλων και οι προσδοκίες που σχετίζονται με τη συμπεριφορά, τα χαρακτηριστικά και τις ικανότητες ανδρών και γυναικών αποτελούν τμήμα των μορφών επικοινωνίας, και είναι ιδιαίτερα ορατά στις παροιμίες και τα αποφθέγματα κάθε πολιτισμικού πλαισίου.

Υλικό & Προετοιμασία

Φύλλο Εργασίας 7 (δύο σειρές καρτών: "κάρτες Α" και "κάρτες Β"). Κάθε παροιμία/απόφθεγμα γράφεται σε δύο κάρτες - στην "κάρτα Α" (αρχή της παροιμίας) και στην "κάρτα Β" (το τέλος της παροιμίας). Για παράδειγμα, η παροιμία: "Οι γυναίκες και καφές θέλουν ψήσιμο", στην κάρτα Α θα πρέπει να γραφτεί "Οι γυναίκες και ο καφές..." και στην κάρτα Β "...θέλουν ψήσιμο".

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1 Ανακατέψτε και μοιράστε τις κάρτες στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες (κάθε άτομο πρέπει να πάρει μία κάρτα Α ή Β). Εάν υπάρχουν περισσότεροι συμμετέχοντες/-ουσες από κάρτες, θα πρέπει να δουλέψουν ως ζευγάρια.
- 2 Ζητήστε από κάποιον/-α που έχει μια μπλε κάρτα Α να διαβάσει το πρώτο μισό της παροιμίας. Μετά ζητήστε από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες που κρατάνε κόκκινες κάρτες Β να προσπαθήσουν να βρουν ποια είναι η συνέχεια της παροιμίας.
- 3 Αφού οι συμμετέχοντες/-ουσες βρουν τη σωστή συνέχεια της παροιμίας, συζητήστε εν συντομία το νόημα της παροιμίας και τα υπονοούμενα που υποκρύπτει.
- 4 Συνεχίστε τη διαδικασία ωσότου όλες οι παροιμίες να έχουν διαβαστεί και ταιριαστεί μεταξύ τους.
- 5 Ο/Η συντονιστής/-τρια μπορεί να ξεκινήσει μια συζήτηση πάνω στα εξής:
  - ♦ Με ποιο τρόπο σχηματίζονται οι πεποισθήσεις μας για τους άνδρες και τις γυναίκες;
  - ♦ Τι είδους μηνύματα μεταφέρουν αυτές οι παροιμίες και τα αποφθέγματα;
  - ♦ Υπάρχουν ιδέες πίσω από τις παροιμίες που σχετίζονται με εμπειρίες από την πραγματική ζωή σχετικά με τους ρόλους ανδρών και γυναικών;

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Χρησιμοποιώντας παραδείγματα από τις παροιμίες και τα αποφθέγματα, οι συμμετέχοντες/-ουσες θα συνειδητοποιήσουν τα στερεότυπα του φύλου που είναι παρόντα σε μια συγκεκριμένη κουλτούρα και, επιπλέον, θα αναπτύξουν κριτική σκέψη πάνω στις κατηγορίες του φύλου.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Σε αυτή τη δραστηριότητα μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τις ήδη υπάρχουσες παροιμίες του Φύλλου Εργασίας 7, να προσθέσετε και άλλες δικές σας παροιμίες/αποφθέγματα που σχετίζονται με το φύλο (διαφορές μεταξύ των φύλων και συμπεριφορές των δύο φύλων), αλλά και να ενθαρρύνετε τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες να αναφέρουν και άλλα παραδείγματα (γι' αυτό παρέχονται και κενές κάρτες στο τέλος του Φύλλου Εργασίας 7).

Δραστηριότητα 2.1.17: Δημιουργία Στερεοτύπων Φύλου

Προσαρμογή από:

♦ The White Ribbon Campaign UK. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.whiteribboncampaign.co.uk

♦ Curriculum Corporation. Primary Lesson Plan: Gender Stereotypes. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: www.curriculum.edu.au/verve/_resources/Gender_stereotypes.pdf

Σύντομη Εισαγωγή

Μερικές συμπεριφορές είναι πολύ δύσκολο να τις δούμε σαν στερεότυπα επειδή είναι πολύ στενά συνδεδεμένες με βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις για το ρόλο των ανδρών και των γυναικών στην κοινωνία μας. Και πολλοί είναι οι άνθρωποι που ενοχλούνται όταν αυτοί οι ρόλοι τίθενται υπό αμφισβήτηση.

Αυτή η δραστηριότητα ασχολείται επίσης με το θέμα των στερεοτύπων του φύλου έχοντας ως στόχο να ενθαρρύνει τους μαθητές/-τριες να αναγνωρίζουν και να αμφισβητούν τα έμφυλα στερεότυπα. Συγκεκριμένα, ο στόχος της είναι να ενθαρρύνει τους/τις μαθητές/-τριες να αναπτύξουν το δικό τους κριτικό τρόπο σκέψης απέναντι στα πολιτισμικά κληρονομημένα στερεότυπα και τις εικόνες που παρουσιάζονται στα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας —ταινίες και τηλεόραση, εφημερίδες, περιοδικά και διαδίκτυο. Οι μαθητές/-τριες καθοδηγούνται προκειμένου να εξετάσουν τις δικές τους υποθέσεις για το τι σημαίνει να είσαι άνδρας ή αγόρι, και το τι σημαίνει να είσαι γυναίκα ή κορίτσι. Οι μαθητές/-τριες θα αρχίσουν να βλέπουν πως η πίστη στα στερεότυπα μπορεί να οδηγήσει στη βία απέναντι στον εαυτό τους και τους άλλους.

Μαθησιακοί Στόχοι

Ο στόχος είναι προσφερθεί στους μαθητές/-τριες η ευκαιρία να εξερευνήσουν τη διαδικασία δημιουργίας στερεοτύπων σε έντυπο και οπτικό υλικό. Στο τέλος της δραστηριότητας οι συμμετέχοντες/-ουσες θα είναι σε θέση:

- ♦ να αναγνωρίζουν πως δημιουργούνται και παρουσιάζονται τα στερεότυπα του φύλου στα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας
- ♦ να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής θεώρησης των μέσων ενημέρωσης και ψυχαγωγίας
- ♦ να εξετάζουν πως τα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας διαμορφώνουν σχέσεις εξουσίας
- ♦ να αναγνωρίσουν τους τρόπους μέσω των οποίων οι δικές τους ζωές επηρεάζονται από αυτά τα στερεότυπα.

Υλικό

- ♦ Μεγάλα φύλλα χαρτιού
- ♦ Μαρκαδόροι
- ♦ Ψαλίδι, κόλα ή κολλητική ταινία

Προετοιμασία

Βρείτε ή αναθέστε στους/στις μαθητές/-τριες να βρουν και να φέρουν στην τάξη διαφημίσεις από περιοδικά, εφημερίδες ή το διαδίκτυο που απεικονίζουν άνδρες και γυναίκες.

! Διάρκεια: 45 λεπτά, αν ολόκληρη η δραστηριότητα υλοποιηθεί στην τάξη ή 15 λεπτά, αν τμήμα της δραστηριότητας υλοποιηθεί ως εργασία στο σπίτι

Δραστηριότητα 2.1.17

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Σε αυτή την άσκηση, θα διερευνήσουμε πως τα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας βοηθούν στη δημιουργία κοινωνικών ρόλων και στερεότυπων του φύλου.
- 2** Χωρίστε τους/τις μαθητές/-τριες σε 4 μικρές ομάδες (και των δύο φύλων)
- 3** Έχετε στη διάθεσή σας 20 λεπτά, για να φτιάξετε 4 κολάζ/αφίσες:
  - ♦ Το πρώτο θα απεικονίζει “**στερεοτυπικές απεικονίσεις**” ανδρών/αγοριών
  - ♦ Το δεύτερο θα απεικονίζει “**μη στερεοτυπικές απεικονίσεις**” ανδρών/αγοριών
  - ♦ Το τρίτο θα απεικονίζει “**στερεοτυπικές απεικονίσεις**” γυναικών/κοριτσιών
  - ♦ Το τέταρτο θα απεικονίζει “**μη στερεοτυπικές απεικονίσεις**” γυναικών/κοριτσιών.

! **Σημείωση για τον/την εκπαιδευτικό:** μπορείτε είτε να αναθέσετε εσείς τα θέματα στις ομάδες των μαθητών/-τριών ή να αφήσετε την κάθε ομάδα να διαλέξει το θέμα που της αρέσει, αλλά θα πρέπει να διευκρινίσετε ότι η κάθε ομάδα πρέπει να επιλέξει διαφορετικό θέμα και όχι το ίδιο.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- ♦ *Τι ήταν πιο εύκολο να βρείτε, στερεοτυπικές ή μη στερεοτυπικές εικόνες;*
- ♦ *Ποια “τυπικά” στερεότυπα για*
  - ◇ *άνδρες/αγόρια βλέπουμε στα κολάζ;*
  - ◇ *γυναίκες/κορίτσια βλέπουμε στα κολάζ;*
- ♦ *Πώς νιώθουν οι άνδρες και οι γυναίκες όταν βλέπουν να τους/τις απεικονίζουν κατά αυτόν τον τρόπο;*
- ♦ *Ποιος τρόπος σκέψης ενθαρρύνεται μέσω αυτής της στερεοτυπικής απεικόνιση γυναικών/ ανδρών; **Πιθανή απάντηση:** π.χ. όταν έχετε εικόνες μητέρων που σερβίρουν φαγητό στην οικογένεια τους, ο τρόπος σκέψης που ενθαρρύνεται από αυτές τις εικόνες είναι ότι οι μητέρες κάνουν όλες τις δουλειές του σπιτιού και το μαγείρεμα, και πραγματικά το απολαμβάνουν*
- ♦ *Ποιοι άλλοι τρόποι σκέψης/δράσης υπάρχουν στις ζωές μας που δεν φαίνονται σε αυτή την στερεοτυπική απεικόνιση; **Πιθανή απάντηση** (βασισμένη στο προηγούμενο παράδειγμα): Οι άνδρες θα πρέπει να μαγειρεύουν πιο συχνά. Μερικές μητέρες σιχαίνονται τις δουλειές του νοικοκυριού.*
- ♦ *Πώς επηρεάζει τις επιλογές των ανδρών και των γυναικών το περιεχόμενο τέτοιων προτύπων;*
- ♦ *Τι είδους μη στερεοτυπικές εικόνες για*
  - ◇ *άνδρες/αγόρια παρατηρούμε στα κολάζ;*
  - ◇ *γυναίκες/κορίτσια παρατηρούμε στα κολάζ;*
- ♦ *Πιστεύετε ότι τα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας (εφημερίδες, τηλεόραση, ταινίες) προσφέρουν μια ρεαλιστική εικόνα των γυναικών και ανδρών της κοινωνίας μας;*
- ♦ *Πώς μπορούν τα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας να βοηθήσουν στη μείωση της παραγωγής και προώθησης στερεοτύπων για τα δύο φύλα;*

Δραστηριότητα 2.1.17

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Είναι αναμενόμενο ότι οι μαθητές/-τριες θα έχουν βρει περισσότερες στερεοτυπικές εικόνες ανδρών και γυναικών. Είναι επίσης αναμενόμενο ότι θα έχουν βρει εικόνες και θα φτιάξουν αφίσες στερεοτυπικών απεικονίσεων που θα δείχνουν: α) μητέρες να σερβίρουν φαγητό στην οικογένεια τους ή να καθαρίζουν το σπίτι, β) άνδρες να ασχολούνται με χόμπι που απαιτεί σωματική δραστηριότητα όπως σπορ, αναρρίχηση ή κανό (αλλά ελάχιστες με γυναίκες που ασχολούνται με παρόμοιες δραστηριότητες), γ) έφηβες να ασχολούνται με την εμφάνιση τους, όπως να βάζουν μέικαπ, να χτενίζουν τα μαλλιά τους και γενικά να ανησυχούν για την εμφάνισή τους (αλλά ελάχιστες με αγόρια που να κάνουν το ίδιο) δ) μικρά αγόρια να παίζουν με παιχνίδια δράσης όπως φορτηγά και φιγούρες υπερηρώων (ενώ δεν παρουσιάζονται κορίτσια να κάνουν το ίδιο).

Απεικόνιση γυναικών: όταν οι γυναίκες εμφανίζονται στα μέσα συχνά απεικονίζονται ως είδωλα του σεξ και της ομορφιάς (ελκυστικές, λεπτές, σέξι κλπ.) ή ως νοικοκυρές. Είτε αποτελούν το εξώφυλλο ανδρικών περιοδικών ή ασχολούνται μαζί τους όταν εκείνες ασχολούνται με δραστηριότητες που δεν συνάδουν με τα 'πρέπει' και 'δεν πρέπει' που η κοινωνία προσδοκά από τις γυναίκες.

Απεικόνιση κοριτσιών: τα κορίτσια παρουσιάζονται σε "στερεοτυπικούς" ρόλους όπως να παίζουν «το σπίτι», με κούκλες και μωρά, να μαγειρεύουν και να χρησιμοποιούν καλλυντικά (π.χ. μέικαπ). Τα κορίτσια επίσης απεικονίζονται ως παθητικά, λιγότερο επιθετικά και ανταγωνιστικά από τα αγόρια.

Τελευταία οι γυναίκες έχουν αρχίσει να απεικονίζονται δυνατές, πετυχημένες, ανεξάρτητες και επικεντρωμένες στην καριέρα τους. Παράλληλα, όμως ακόμη αναπαριστούνται ως μητέρες που, επιπρόσθετα, έχουν να φροντίσουν τα παιδιά τους και/ή το σπίτι, ή μαζί με άλλα στερεότυπα όπως της ομορφιάς.

Απεικόνιση ανδρών: η απεικόνιση των ανδρών συνήθως συμβαδίζει με το στερεότυπο του "κυρίαρχου φύλου", απεικονίζονται δηλαδή, οι αρχηγικές τους ικανότητες, η ευφυΐα τους, και το στερεότυπο του ανδρισμού, όπως αυτό μεταφέρεται μέσα από την εικόνα του δυνατού, σκληρού, μυώδη, ανεξάρτητου και όμορφου άνδρα, καθώς και του "ήρωα" που προστατεύει τις "αδύναμες" και "εύθραυστες" γυναίκες. Ο άνδρας μπορεί επίσης να απεικονίζεται ως άκαρδος που δεν νοιάζεται για κανένα.

Απεικόνιση αγοριών: τα αγόρια παρουσιάζονται να επιζητούν τη δύναμη, την ταχύτητα, τη φυσική δράση και σπορ όπως το ποδόσφαιρο. Επίσης απεικονίζονται να έχουν επιθετική συμπεριφορά και να είναι πιο ελεύθερα και ανεξάρτητα από τα κορίτσια.

Αυτό που διδάσκεται από αυτές τις εικόνες είναι οι στερεοτυπικοί ρόλοι του φύλου που επηρεάζουν τις ζωές των ανθρώπων, τις σχέσεις τους με το αντίθετο φύλο, τις προσδοκίες τους από τα αγόρια και τα κορίτσια, όπως και τα επαγγελματικά τους σχέδια.

Η διαφήμιση δεν είναι κάτι κακό αλλά τα μηνύματα που μεταφέρει για τους ρόλους των φύλων πρέπει να αλλάξουν προκειμένου να αντανakλούν μια μη στερεοτυπική απεικόνιση γυναικών και ανδρών, κοριτσιών και αγοριών. Η διαφήμιση μπορεί και "διδάσκει" στους ανθρώπους τους στερεοτυπικούς ρόλους· επομένως, κατά τον ίδιο τρόπο, μπορεί και να τους "διδάξει" και μη στερεοτυπικούς ρόλους.

Δραστηριότητα 2.1.17

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Στην ιστοσελίδα Gender Ads (www.genderads.com) μπορείτε να βρείτε παραδείγματα διαφημίσεων για αυτήν την άσκηση.

Ένας εναλλακτικός τρόπος για να υλοποιήσετε αυτήν την άσκηση –ειδικά εάν θέλετε να κερδίσετε χρόνο- είναι να αναθέσετε αυτή τη δραστηριότητα σε κάθε ομάδα ως εργασία στο σπίτι. Ζητήστε από τους/τις μαθητές/-τριες να φέρουν τα κολάζ τους στην τάξη και ξεκινήστε με τη συζήτηση.

Εάν οι μαθητές/-τριες πουν φράσεις όπως το “σεξ πουλάει” ή “βία πουλάει” συζητήστε το μαζί τους.

Μουσική/Βίντεο: τα στερεότυπα των δύο φύλων μπορούν επίσης να συζητηθούν και να αναλυθούν χρησιμοποιώντας αποσπάσματα τραγουδιών, τηλεοπτικών σειρών ή ταινιών ή δίνοντας συγκεκριμένα, πολιτισμικά κατάλληλα παραδείγματα από δημοφιλείς ταινίες, τηλεοπτικά προγράμματα, διαφημίσεις και τραγούδια. Μπορείτε να φέρετε παραδείγματα στην τάξη ή να ζητήσετε από τους/τις μαθητές/-τριες να τα φέρουν αυτοί/-ές.

- Ψαλίδια:** Εάν επιλέξετε οι μαθητές/-τριες να φτιάξουν τα κολάζ τους στην τάξη, πρέπει να είστε εξαιρετικά προσεκτικοί/-ες και να τους δώσετε ψαλίδια για χαρτί (που δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να τραυματίσουν ο ένας τον άλλο) –σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να τους/τις επιβλέπετε στενά.

Αυτή η δραστηριότητα είναι παρόμοια με τις Ασκήσεις N° 1 & 3 των Ομάδων Εργασίας (βλ. σελ 96).

Δραστηριότητα 2.1.18: Η Βιομηχανία της Διαφήμισης

Πηγή: Bissuti, R., Wagner, G., Wöfl, G. (2002). "Stark! aber wie?". Methodensammlung und Arbeitsunterlagen zur Jungenarbeit mit dem Schwerpunkt Gewaltprävention. Austria: White Ribbon Austria, Ministry of Education. Ανακτήθηκε 1 Απριλίου 2010 από: www.bmukk.gv.at/medienpool/7653/starkaberwie.pdf

Μαθησιακοί Στόχοι

Αναγνώριση των στερεοτύπων του φύλου και των μύθων που χρησιμοποιούνται από τη βιομηχανία της διαφήμισης.

Υλικό & Προετοιμασία

Συλλέξτε εικόνες από διαφημίσεις που δείχνουν άνδρες και/ή γυναίκες ή που προωθούν προϊόντα για γυναίκες και άνδρες (σημείωση: καλύψτε όλες τις πληροφορίες για το προϊόν που διαφημίζεται)

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Κολάζ από εικόνες διαφημίσεων προϊόντων που απευθύνονται σε γυναίκες και άνδρες για να συζητηθούν τα στερεότυπα του φύλου.

Διάρκεια: 60'-120'

- 1** Απλώστε τις εικόνες από διαφημίσεις μπροστά στους/στις μαθητές/-τριες
- 2** Κάθε μαθητής/-τρια διαλέγει μία εικόνα.
- 3** Σε ζευγάρια θα πρέπει να συζητήσουν τα ακόλουθα:
  - ♦ Γιατί διάλεξα αυτή την εικόνα;
  - ♦ Τι συνειρμούς έκανα;
  - ♦ Ποια όνειρα, ανάγκες και επιθυμίες που έχω ενεργοποιήθηκαν;
  - ♦ Τι προϊόν προωθεί αυτή η διαφήμιση;
- 4** Στη συνέχεια, καθένας/καθεμία μπορεί να μοιραστεί τις σκέψεις του/της με την υπόλοιπη ομάδα. Οι πληροφορίες για τα προϊόντα μπορούν τώρα να αποκαλυφθούν. Σε μικρές ομάδες ή όλοι/-ες μαζί, συζητήστε πάνω στις ακόλουθες ερωτήσεις:
  - ♦ Σε ποιες επιθυμίες μας αναφέρονται συνήθως οι διαφημίσεις;
  - ♦ Πως τα όνειρα και οι ελπίδες μας διαμορφώνονται από τις διαφημίσεις;
  - ♦ Πως δημιουργούνται ανάγκες μέσω των διαφημίσεων;
- 5** Στο επόμενο βήμα, μικρές ομάδες ή όλοι/-ες μαζί μπορούν να συζητήσουν θέματα όπως:
  - ♦ Σε ποιες άλλες καταστάσεις ή φάσεις στη ζωή μας βλέπουμε αυτούς τους ίδιους μύθους και προκαταλήψεις για τις γυναίκες και τους άνδρες;
  - ♦ Ποιοι έχει συμφέρον να συνεχίσουν να υπάρχουν τα στερεότυπα του φύλου;
  - ♦ Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που προκύπτουν από τέτοιου είδους στερεότυπα του φύλου;

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Αυτή η δραστηριότητα είναι παρόμοια με τις Ασκήσεις No 1 & 3 των Ομάδων Εργασίας (βλ. σελ 96).

Δραστηριότητα 2.1.19: Αυτή είναι η Μουσική μου

Προσαρμογή από:

- ♦ The White Ribbon Campaign UK. Ανακτήθηκε 15.9.2005 από: www.whiteribboncampaign.co.uk/educational-resources/#5
- ♦ Active Learning: Gender and Song. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: <http://faculty.uncfsu.edu/hgriffit/GenderSong.htm>

Σύντομη Εισαγωγή

Αυτή η δραστηριότητα στοχεύει να ενθαρρύνει τους/τις μαθητές/-τριες να αναπτύξουν το δικό τους κριτικό τρόπο σκέψης απέναντι στα πολιτισμικά κληροδοτημένα στερεότυπα και τις πεποιθήσεις όπως παρουσιάζονται στη μουσική. Οι μαθητές/-τριες θα εξετάσουν τις δικές τους εικασίες σχετικά με το τι σημαίνει να είσαι άνδρας και το τι σημαίνει να είσαι γυναίκα. Η συζήτηση μετά από κάθε τραγούδι στοχεύει στην ενθάρρυνση των μαθητών/-τριών να αναρωτηθούν συγκεκριμένα πράγματα για τα φύλα σαν ένα πρώτο βήμα στη διαδικασία της προσωπικής αναζήτησης.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Να αναγνωρίσουν τα στερεότυπα του φύλου και να κατανοήσουν την επιρροή της μουσικής στα στερεότυπα του φύλου και στις έννοιες "άνδρας" ή "γυναίκα"
- ♦ Να τους προσφερθούν θετικά μηνύματα

Υλικό

- ♦ Μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ♦ Κολλητική ταινία
- ♦ CD player ή υπολογιστής
- ♦ Τραγούδια

Προετοιμασία

Συγκεντρώστε πολιτισμικά κατάλληλα, δημοφιλή τραγούδια που εμπεριέχουν εκφράσεις που είναι στερεοτυπικές για τα δύο φύλα. Εναλλακτικά, ζητήστε από τους/τις μαθητές/-τριες να φέρουν αντίστοιχα τραγούδια τη μέρα που πρόκειται να διεξαχθεί η δραστηριότητα.

- !** **Διάρκεια:** 15 λεπτά (ένα τραγούδι, συζήτηση στην τάξη) ή
45 λεπτά (αρκετά τραγούδια)

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** *Τι είδους μουσική σας αρέσει/ακούτε;* Κάντε ένα κατάλογο των απαντήσεων των μαθητών/-τριών σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού, με τις απαντήσεις των κοριτσιών στα αριστερά και των αγοριών στα δεξιά (κρατήστε αυτόν τον κατάλογο γιατί θα αναφερθείτε σε αυτόν στο τέλος της δραστηριότητας)
- 2** Τώρα θα ακούσετε ένα τραγούδι/ένα τμήμα από ένα τραγούδι. Θα ήθελα να το προσέξετε γιατί ο σκοπός μας είναι να ακούσουμε τα μηνύματα που δεχόμαστε. Μετά από αυτό θα σας κάνω μερικές ερωτήσεις.
- 3** Παίξτε ένα τραγούδι από τον κατάλογο (ή τμήμα του)
- 4** Σταματήστε και ρωτήστε τις ακόλουθες ερωτήσεις:

Δραστηριότητα 2.1.19

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- ♦ Για τι πράγμα μιλάει αυτό το τραγούδι; Ποια είναι τα μηνύματα που μεταφέρει; Υπάρχει κάποιο κρυμμένο μήνυμα στους στίχους;
- ♦ Περιγράψτε τη συμπεριφορά των ανδρών/γυναικών σε αυτό το τραγούδι; Πως σχετίζονται μεταξύ τους οι χαρακτήρες του τραγουδιού; (εάν ισχύει)
- ♦ Πως το τραγούδι ενισχύει τα στερεότυπα του φύλου;

! Επαναλάβετε τα βήματα τόσες φορές όσα είναι τα τραγούδια.

- ♦ Στην αρχή σας ρώτησα τις είδους μουσική σας αρέσει. Στην κορυφή του καταλόγου στα αριστερά, γράψτε “κορίτσια” και στην κορυφή του καταλόγου στα δεξιά γράψτε “αγόρια”. Παρατηρείτε κάποιες διαφορές ανάμεσα στις απαντήσεις αγοριών και κοριτσιών; (εάν ισχύει για τον κατάλογό σας – βλ. επίσης το “Αναμενόμενο Αποτέλεσμα”).
- ♦ Θα λέγατε ότι υπάρχουν γυναικεία και ανδρικά μουσικά όργανα; (εάν ισχύει για τον κατάλογό σας – δείτε επίσης το “Αναμενόμενο Αποτέλεσμα”).

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Διαφορές στις μουσικές προτιμήσεις αγοριών και κοριτσιών: συχνά περισσότερα κορίτσια απ’ ότι αγόρια, λένε ότι τους αρέσουν τα αισθηματικά τραγούδια. Παρόλο που τα αισθηματικά τραγούδια μπορεί να αρέσουν και στα αγόρια, ίσως ντρέπονται να το παραδεχτούν.

Μουσικά όργανα: Συνήθως οι άνθρωποι περιμένουν να δουν αγόρια να παίζουν ντραμς ή κιθάρα και κορίτσια να παίζουν πιάνο, αρμόνιο ή βιολί. Αν κι αυτό ίσως δεν ισχύει σε όλους τους πολιτισμούς, φαίνεται ότι υπάρχουν στερεότυπα σχετικά με το είδος οργάνων που αναμένεται να παίζουν τα αγόρια και τα κορίτσια.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Εναλλακτικά, μπορείτε να ακούσετε όλα τα τραγούδια και μετά να χωρίσετε την τάξη σε μικρές ομάδες 4-6 ατόμων και να δώσετε στην κάθε ομάδα τους στίχους ενός διαφορετικού τραγουδιού για το οποίο θα πρέπει να απαντήσουν τις ανωτέρω ερωτήσεις. Στη συνέχεια κάθε ομάδα θα πρέπει να διαβάσει τους στίχους δυνατά και να παρουσιάσει τα ευρήματα της στη μεγάλη ομάδα.

Δραστηριότητα 2.1.20: Απόδοση του Κοινωνικού Φύλου

Πηγή: Leeb, P., Tanzberger, R., Traunsteiner, B. (2008). Gender, Equality, Gender Justice (Gender, Gleichstellung, Geschlechtergerechtigkeit) Austria: Zentrum polis - Politik lernen in der Schule. Ανακτήθηκε 1 Απριλίου 2010 από: www.politik-lernen.at/site/gratisshop/shop.item/103760.html

Διάρκεια: 60'-120'

Σύντομη Εισαγωγή

Αποτελεί σημαντικό ζήτημα για την κοινωνία μας να είναι ξεκάθαρη η ταυτότητα κάθε ατόμου με βάση το φύλο του. Μας φαίνεται "αφύσικο" εάν δεν μπορούμε με την πρώτη ματιά να προσδιορίσουμε το βιολογικό φύλο/το γένος ενός ατόμου. Πόσο σημαντικό είναι το "φύλο" στην καθημερινότητά μας; Γιατί είναι τόσο σημαντικό να ξέρουμε αν ένα άτομο είναι γυναίκα ή άνδρας;

Μαθησιακοί Στόχοι

Αυτή η δραστηριότητα ασχολείται με το θέμα του κοινωνικού φύλου. Στόχος της είναι να εγείρει ερωτήματα σχετικά με το "κοινωνικό φύλο" και να οδηγήσει σε μια συζήτηση για το πώς αντιλαμβανόμαστε το κοινωνικό φύλο στην καθημερινή μας ζωή.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ **Εικόνα δραστηριότητας 2.1.20:** "Απόδοση του Κοινωνικού Φύλου" (βλ. Τεύχος IV)
- ♦ Προτζέκτορας (εάν χρειάζεται)
- ♦ Μεγάλα φύλλα χαρτιού και Μαρκαδόροι

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1 Προβάλετε την εικόνα στον τοίχο ή μοιράστε την στους/στις μαθητές/-τριες.
- 2 Δώστε αρκετό χρόνο στους/στις μαθητές/-τριες να αφομοιώσουν την εικόνα. Κατόπιν θα πρέπει να περιγράψουν προφορικά τι ακριβώς βλέπουν. Συλλέξτε τις απαντήσεις σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού.
- 3 Κατόπιν σχηματίστε μικρές ομάδες μαθητών/-τριών με την οδηγία να συζητήσουν τις παρακάτω ερωτήσεις και να καταγράψουν τις απαντήσεις τους σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού.

Ερωτήσεις για συζήτηση:

- ♦ Πως αναγνωρίζω το φύλο των ατόμων που παρουσιάζονται στην εικόνα;
- ♦ Πως παρουσιάζεται το κοινωνικό φύλο σε αυτή την εικόνα;
- ♦ Ποια είναι η εμφάνιση μιας γυναίκας ή ενός άνδρα;
- ♦ Τι είναι φυσιολογικό;
- ♦ Γιατί είναι σημαντικό να αναγνωρίζω και να κατονομάζω το βιολογικό φύλο (γένος) ενός ατόμου που έχω απέναντί μου;
- ♦ Πως αισθάνομαι όταν δεν είμαι σίγουρος/-η για το βιολογικό φύλο κάποιου ατόμου με το οποίο συνομιλώ;
- ♦ Ποιες είναι οι κοινωνικές επιπτώσεις όταν το φύλο ενός ατόμου είναι ασαφές ή διαφορεόμενο;

- 4 Κάθε ομάδα παρουσιάζει το αποτέλεσμα της εργασίας της.

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

Η άσκηση αυτή δίνει στους/στις μαθητές/-τριες την αφορμή να σκεφτούν τα εξωτερικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα των δύο φύλων - πώς πρέπει να μοιάζει μια γυναίκα ή ένας άνδρας έτσι ώστε να μπορούμε να αντιληφθούμε το βιολογικό φύλο του/της;

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Η εικόνα δεν δείχνει δύο βιολογικά ανδρικά σώματα, όπως ίσως φαίνεται με την πρώτη ματιά. Το ένα από τα δύο άτομα δεν είναι αρσενικού γένους ενώ για το άλλο άτομο δεν μπορούμε να πούμε με σιγουριά αν είναι αρσενικού ή θηλυκού γένους.

Δραστηριότητα 2.1.21: Παιχνίδι Ρόλων

Πηγή: Stachl-Astleithner, A., Henschl, M., (2006). Startpaket PLUS. Partnerschaftlich lernen und Schule. Geschlechtssensible Pädagogik, Mädchen- und Bubenarbeit, Gender Mainstreaming in der Klasse. Austria: Stadtschulrat für Wien. Ανακτήθηκε 1 Απριλίου 2010 από: www.eduhi.at/dl/startpaket.pdf

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Διάρκεια: 30'-120'

- 1 Οι μαθητές/-τριες θα προετοιμάσουν σύντομες σκηνές σχετικές με τα στερεότυπα του φύλου. Για παράδειγμα:
  - ♦ Δύο κορίτσια φλερτάρουν με ένα ντροπαλό αγόρι
  - ♦ Μια γυναίκα επιστρέφει σπίτι μετά τη δουλειά όπου την περιμένει ο άνδρας της που ασχολείται με τα οικιακά
  - ♦ Μια προϊσταμένη φλερτάρει με τον γραμματέα της
- 2 Συζήτηση σχετικά με το γιατί τέτοιου είδους σκηνές φαίνονται περίεργες και αστείες.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Αυτή η δραστηριότητα μπορεί να ανατεθεί σε ομάδα εργασίας, όπου οι μαθητές/-τριες θα προετοιμαστούν εκτός τάξης και σχολικού προγράμματος και μετά θα παρουσιάσουν στην τάξη ή σε μια σχολική εκδήλωση αυτό που ετοίμασαν.

Αυτή η δραστηριότητα είναι παρόμοια με την Άσκηση Νο 4 των Ομάδων Εργασίας (βλ. σελ. 96).

Δραστηριότητα 2.1.22: Για Φαντάσου να...

Πηγή: Rothe, A., Bönold, F. (2006). Geschlecht bewusst gemacht: Ein Training für Jugendliche. Germany: Frauenakademie München e.V. (http://www.frauenakademie.de/dokument/img/Geschlecht-bewusst-gemacht_2006.pdf)

Διάρκεια: 50'

Σύντομη Εισαγωγή

Αυτή η δραστηριότητα εστιάζεται στο σώμα και τη σεξουαλικότητα. Το σώμα αντικατοπτρίζει τις τυπικές ιδιότητες του κοινωνικού φύλου. Η κοινωνικοποίηση απαιτεί μια ξεκάθαρη αποτύπωση του αρσενικού και του θηλυκού και, κατά αυτόν τον τρόπο, περιορίζει το πεδίο δράσης του ατόμου. Οι έφηβοι/-ες πρέπει να μάθουν να έχουν ενσυναίσθηση για το αντίθετο φύλο. Θα πρέπει να προσπαθούν να φανταστούν πως θα ήταν η ζωή αν ανήκαν στο αντίθετο φύλο, υπό τις δεδομένες συνθήκες, προκειμένου να αναπτύξουν ενσυναίσθηση για τις επιβολές που συνδέονται με το κοινωνικό φύλο και παράλληλα να συνειδητοποιήσουν τα κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ αγοριών και κοριτσιών τα οποία υπάρχουν παρά την κανονικοποίηση που ασκείται από τα πρότυπα των δύο φύλων.

Η επιβολή των προτύπων για το φύλο ενισχύεται από την καθιέρωση της ετεροφυλοφιλίας ως «το φυσιολογικό πρότυπο». Γι' αυτό το λόγο, η ομοφυλοφιλία απαξιώνεται και συχνά προκαλεί άγχος, ιδιαίτερα στους νεαρούς άνδρες, το οποίο μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε επιθετικότητα κατά των ομοφυλόφιλων.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ◆ Να αναπτύξουν ενσυναίσθηση για τους άλλους/-ες και για τους έμφυλους ρόλους
- ◆ Να αναρωτηθούν για την κανονικότητα της ετεροφυλοφιλίας

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

1

Εργαστείτε σε μικρές ομάδες και στη συνέχεια συζητήστε όλοι μαζί.

2

Φανταστείτε ότι ξυπνάτε ένα πρωί και είστε ένα άλλο άτομο διαφορετικού φύλου, αλλά εξακολουθείτε να ζείτε στην ίδια οικογένεια, στην ίδια κοινότητα και στο ίδιο σχολείο και έχετε τους ίδιους φίλους/-ες και τον ίδιο ερωτικό σύντροφο/την ίδια ερωτική σύντροφο.

- ◆ Πώς θα αντιδρούσαν οι άλλοι;
- ◆ Τι θα άλλαζε στη ζωή σας;
- ◆ Πώς θα άλλαζαν τα σχέδια σας για το μέλλον;

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Αυτή η άσκηση μπορεί να υλοποιηθεί σε μικρές μεικτές ομάδες ή μικρές ομάδες του ίδιου φύλου.

Δραστηριότητα 2.2.1: Τα Πλεονεκτήματα του να Είσαι Άνδρας

Προσαρμογή από: Kivel, P. (1998). The Benefits of Being Male: An Exercise inspired by the work of McIntosh, P. και προσαρμογή από το: Men's Work: How to stop the Violence that Tears our Lives Apart. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: www.paulkivel.com/resources/benefitsofbeingmale.pdf

Σύντομη Εισαγωγή

Πολλοί άνδρες, αλλά και πολλές γυναίκες, συχνά δεν αντιλαμβάνονται σε συνειδητό επίπεδο τα πλεονεκτήματα ή προνόμια που απολαμβάνουν οι άνδρες σε αντίθεση με τις γυναίκες και τις άλλες μειονότητες. Αυτά τα πλεονεκτήματα είναι οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά και σωματικά. Αυτή η άσκηση βοηθάει τους/τις μαθητές/-τριες να κατανοήσουν πως λειτουργεί ο σεξισμός προς όφελος των ανδρών και εις βάρος των γυναικών, σε πολλά διαφορετικά επίπεδα.

Μαθησιακοί Στόχοι

Να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί ο σεξισμός προς όφελος των ανδρών και εις βάρος των γυναικών.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ Μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ♦ Κολλητική ταινία
- ♦ Μαρκαδόροι
- ♦ Προαιρετικό: **Φύλλο Εργασίας 8** (ένα για κάθε μαθητή/-τρια· βλ. επίσης Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό)

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Εάν δεν μοιραστούν φύλλα εργασίας:

- 1 Θα σας διαβάσω μια σειρά από φράσεις και κάθε μαθητής/-τρια που θεωρεί ότι μια φράση ταιριάζει σε αυτόν/αυτήν θα σηκώσει το χέρι του/της μόλις τελειώνω κάθε φράση.
- 2 Καθένας/καθεμία θα πρέπει να αποφασίζει μόνος/μόνη του/της εάν η φράση ισχύει ή όχι για εκείνον/-η.
- 3 Εάν κανένα άτομο δεν σηκώσει το χέρι του, ή εάν δείτε ελάχιστα χέρια, μπορείτε να ρωτήσετε: **γνωρίζετε κάποιο άτομο για το οποίο να ισχύει αυτή η φράση;**
- 4 Καταγράψτε στο μεγάλο φύλλο χαρτιού τις φράσεις όπου η πλειοψηφία σήκωσε το χέρι της.

Εάν μοιραστούν φύλλα εργασίας:

- 1 Διαβάστε κάθε φράση και αποφασίστε αν αυτή η φράση ταιριάζει σε σας, την οικογένεια σας, το σχολείο μας, την πόλη ή τη χώρα μας. Σημειώστε με ✓ τη φράση που θεωρείτε ότι ισχύει
- 2 Συγκεντρώστε τα φύλλα εργασίας και ξαναμοιράστε τα στους/στις μαθητές/-τριες με **τυχαία σειρά**
- 3 Διαβάστε κάθε φράση και ζητήστε από τους/τις μαθητές/-τριες να σηκώσουν το χέρι τους σύμφωνα με τις απαντήσεις που έχουν στα χέρια τους (και όχι με βάση αυτό που είχαν απαντήσει)
- 4 Καταγράψτε στο μεγάλο φύλλο χαρτιού τις φράσεις που η πλειοψηφία σήκωσε το χέρι της.

Δραστηριότητα 2.2.1

ΦΡΑΣΕΙΣ

- ◆ Ο πατέρας σου ή ο παππούς σου είχε περισσότερες ευκαιρίες πρόσβασης στην εκπαίδευση σε σχέση με τη μητέρα σου ή τη γιαγιά σου.
- ◆ Έχετε δει ή ακούσει άνδρες που κατέχουν θέσεις εξουσίας να μειώνουν τη συνεισφορά των γυναικών, την ευφυΐα ή τη φυσική τους δύναμη ή να κάνουν σχόλια που να δηλώνουν ότι οι γυναίκες είναι κατώτερες από τους άνδρες;
- ◆ Στην τηλεόραση βλέπετε συχνότερα τους άνδρες σε θέσεις εξουσίας, να ασχολούνται με τον αθλητισμό και να αναπαριστώνται ως ήρωες σε σύγκριση με γυναίκες.
- ◆ Όταν ανοίγετε την τηλεόραση βλέπετε «αδύναμες» γυναίκες να τις «σώζουν» γενναίοι άνδρες αλλά ποτέ ή σπάνια βλέπετε το αντίθετο.
- ◆ Όταν μια γυναίκα κάνει ένα λάθος όταν οδηγεί, πολύ συχνά ακούμε τους άλλους να λένε: «εμ... τι περιμένεις από γυναίκα οδηγό»
- ◆ Στην πόλη μας οι γυναίκες νιώθουν ασφαλείς να κυκλοφορούν στο δρόμο ό,τι ώρα κι αν είναι.
- ◆ Στο σχολείο μας, είναι περισσότερα τα αγόρια που επιλέγουν (ή ενθαρρύνονται να επιλέξουν) μαθήματα των θετικών επιστημών (π.χ. Μαθηματικά) σε σύγκριση με τα κορίτσια.
- ◆ Οι καθηγητές/-τριές σας ή άτομα της οικογένειάς σας πιστεύουν ότι τα κορίτσια δεν τα πηγαίνουν καλά στα μαθηματικά – οι καθηγητές/-τριές σας ή άτομα της οικογένειάς σας έχουν χαμηλότερες προσδοκίες από τα κορίτσια στα μαθήματα των θετικών επιστημών σε σύγκριση με τα αγόρια.
- ◆ Στο σχολείο μας, είναι άνδρες οι Καθηγητές που διδάσκουν τα μαθήματα των θετικών επιστημών (Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία κλπ.) ενώ τα Αρχαία Ελληνικά, η Έκθεση, οι Ξένες Γλώσσες και τα Καλλιτεχνικά διδάσκονται από Καθηγήτριες.
- ◆ Στο σχολείο μας, είναι περισσότερα τα αγόρια που ασχολούνται (ή ενθαρρύνονται να ασχοληθούν) με αθλήματα σε σύγκριση με τα κορίτσια.
- ◆ Στο σχολείο, τα βιβλία και τα υπόλοιπα εκπαιδευτικά υλικά απεικονίζουν τους άνδρες ως ήρωες και συλλοβάτες της χώρας, ενώ υπάρχει ελάχιστη αναφορά στη συνεισφορά των γυναικών στην κοινωνία μας (π.χ. η παρουσία των γυναικών στα βιβλία της ιστορίας).
- ◆ Στην οικογένειά σας, οι γυναίκες (μητέρα, κόρες, γιαγιάδες) ασχολούνται περισσότερο με το καθάρισμα του σπιτιού, το μαγείρεμα, τη φροντίδα των παιδιών, το πλύσιμο ή με άλλες ανάγκες του σπιτιού σε σύγκριση με τους άνδρες (πατέρας, παππούδες, γιοί).
- ◆ Στην οικογένειά σας, τα αγόρια έχουν περισσότερη ελευθερία (π.χ. μπορούν να βγαίνουν έξω και να επιστρέφουν αργά στο σπίτι) σε σύγκριση με τα κορίτσια.
- ◆ Στην (ευρύτερη) οικογένειά σας, τα αγόρια είχαν ή έχουν μεγαλύτερη οικονομική ή συναισθηματική στήριξη ή ενθάρρυνση για να ακολουθήσουν ακαδημαϊκές σπουδές, για να βρουν δουλειά ή να επιτύχουν στην επαγγελματική τους καριέρα σε σύγκριση με τα κορίτσια.
- ◆ Στη χώρα μας οι περισσότεροι πολιτικοί είναι άνδρες.
- ◆ Στη χώρα μας οι γυναίκες πληρώνονται λιγότερα χρήματα σε σχέση με τους άνδρες για την ίδια δουλειά ή εργάζονται σε πιο χαμηλού κύρους δουλειές.
- ◆ Στη χώρα μας είναι περισσότεροι οι άνδρες που κατέχουν θέσεις εξουσίας (π.χ. Διευθυντές σχολείων, Διευθυντές επιχειρήσεων κ.τ.λ.) σε σχέση με τις γυναίκες.

Δραστηριότητα 2.2.1

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Συζητήστε τα οφέλη που αποκομίζουν οι άνδρες σε μια πατριαρχική κοινωνία και το κόστος για τις γυναίκες. Αναφερθείτε στον κατάλογο που δημιουργήσατε από τις φράσεις που η πλειοψηφία των μαθητών/-τριών απάντησαν ότι ισχύουν και ρωτήστε τους/τις:

- ◆ Τώρα που αναγνωρίσαμε τα διάφορα οφέλη και προνόμια που απολαμβάνουν οι άνδρες στην κοινωνία, σκεφτείτε πώς θα αισθανόσασταν εάν ήσασταν στην ομάδα που δεν είχε αυτά τα προνόμια. Για παράδειγμα, πώς θα αισθανόσασταν εάν (παρακαλούμε τροποποιήστε τις ερωτήσεις ανάλογα με τις απαντήσεις στον κατάλογο που έχετε δημιουργήσει):
  - ◇ οι άλλοι περίμεναν από σας να αναλάβετε όλες τις δουλειές του σπιτιού και την φροντίδα της οικογένειας (καθάρισμα, μαγείρεμα, φροντίδα παιδιών, κτλ.);
  - ◇ σας θεωρούσαν κατώτερο/-η πνευματικά, μόνο και μόνο εξαιτίας του φύλου σας;
  - ◇ είχατε μικρότερο μισθό ή σας συμπεριφέρονταν με λιγότερο σεβασμό λόγω του φύλου σας;
- ◆ Δώστε ιδιαίτερη προσοχή στις διαφορές που θα υπάρξουν ανάμεσα στις απαντήσεις αγοριών και κοριτσιών και προσπαθήστε να ξεκινήσετε μια συζήτηση για τους πιθανούς λόγους που κάνουν τις απαντήσεις τους να διαφέρουν.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Έναν κατάλογο με τα οφέλη που απολαμβάνουν οι άνδρες που, πολιτισμικά, θα ταιριάζει στη συγκεκριμένη κοινότητα ή τις κοινότητες στις οποίες ανήκουν οι μαθητές/-τριες.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Εάν διαισθάνεστε ότι οι μαθητές/-τριες θα είναι διστακτικοί/-ες στο να εκφράσουν την άποψη τους δημόσια, μπορείτε να τους δώσετε το φύλλο εργασίας με τις φράσεις να το συμπληρώσουν· στη συνέχεια θα τα συλλέξετε και θα τα ξαναμοιράσετε στους/στις μαθητές/-τριες και, έτσι, θα διαβάζουν τις απαντήσεις που τους δόθηκαν αντί για τις δικές τους.

Οι φράσεις μπορούν να τροποποιηθούν σύμφωνα με τις ανάγκες ή τα χαρακτηριστικά της ομάδας. Αν θεωρείτε ότι κάποια φράση δεν ταιριάζει στη κουλτούρα της χώρας μας –ή στην κουλτούρα των μαθητών/-τριών σας μπορείτε να τη διαγράψετε ή να την αντικαταστήσετε με μια φράση που να ισχύει. Μπορείτε να προσθέσετε κάθε φράση που θεωρείτε ότι ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα της Ελλάδας.

Αυτή η άσκηση δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί μεμονωμένη. Πρέπει να υλοποιηθεί μόνο εφόσον έχουν πραγματοποιηθεί άλλες δραστηριότητες σχετικές με τα στερεότυπα του φύλου ή συζητήσεις για το σεξισμό και την ισχύ, οι οποίες θα βοηθήσουν την ομάδα να επεξεργαστεί τα συναισθήματα, τις σκέψεις και τα θέματα που θα αναδυθούν από τη συμμετοχή σε αυτήν την άσκηση.

Δραστηριότητα 2.2.2: Ο Χάρτης της Ισχύος

Προσαρμογή από:

♦ Paul Kivel. (2002). The Power Chart Revisited. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: www.paulkivel.com/articles/powerchartrevisited.pdf

♦ Family Violence Prevention Fund. Power Chart (προσαρμογή από Paul Kivel: www.paulkivel.com). Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/PowerChart.html>

Σύντομη Εισαγωγή

Παρότι οι άνδρες έχουν μεγαλύτερη ισχύ στην κοινωνία σε σύγκριση με τις γυναίκες, το φύλο δεν αποτελεί το μοναδικό παράγοντα όταν εξετάζονται διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες. Πολλοί άνδρες ανήκουν και σε κάποια “καταπιεσμένη” ομάδα ανάλογα με το οικονομικό, θρησκευτικό και μορφωτικό τους επίπεδο, την εθνικότητα κλπ.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ να ξεκινήσει μια συζήτηση για την ισχύ και την καταπίεση στην κοινωνία
- ♦ να εξερευνήσουν ποιες ομάδες έχουν ισχύ στην κοινωνία και να συζητήσουν δικές τους εμπειρίες, όπου είχαν ή δεν είχαν ισχύ, να αναγνωρίσουν τους παράγοντες που νομιμοποιούν την καταπίεση και να καθοδηγηθούν προς την ανάπτυξη ενσυναίσθησης για τις πληθυσμιακές ομάδες που δεν έχουν ισχύ, καθώς και να συζητήσουν τρόπους αντίστασης και τα οφέλη που προκύπτουν από την προσπάθεια τερματισμού της έμφυλης βίας.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ Μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ♦ Κολλητική ταινία
- ♦ Μαρκαδόροι

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Χρησιμοποιώντας ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού, τραβήξτε δύο κάθετες γραμμές ώστε να δημιουργηθούν τρεις στήλες: στη 2^η στήλη γράψτε ως τίτλο “περισσότερο προνομιούχοι/-ες”, στην 3^η στήλη γράψτε “λιγότερο προνομιούχοι/-ες” και στην 1^η στήλη γράψτε ως τίτλο “παράγοντες”
- 2** Καθώς γράφετε, εξηγήστε στους/στις μαθητές/-τριες: **θα φτιάξουμε ένα “χάρτη ισχύος”, ο οποίος θα περιλαμβάνει ομάδες ανθρώπων που έχουν μεγαλύτερη ισχύ/εξουσία (πιο προνομιούχοι/-ες) και ομάδες που έχουν λιγότερη (λιγότερο προνομιούχοι/-ες) καθώς και τους παράγοντες που καθορίζουν αυτές τις ομάδες**
- 3** Μπορείτε να μου δώσετε παραδείγματα ομάδων ανθρώπων στην κοινωνία μας που έχουν εξουσία/ισχύ πάνω σε μια άλλη ομάδα ανθρώπων; Και ποιοι είναι οι παράγοντες που καθορίζουν αυτές τις ομάδες;
- 4** Αν χρειαστεί, για να ξεκινήσετε, μπορείτε να δώσετε το ακόλουθο παράδειγμα: **για παράδειγμα, οι ενήλικοι είναι μια ομάδα που έχει ισχύ πάνω στους ανήλικους και τα παιδιά. Ποιος είναι ο παράγοντας που καθορίζει αυτές τις ομάδες; (Ο παράγοντας είναι η “ηλικία”).**
- 5** Δημιουργήστε μαζί με τους/τις μαθητές/-τριες μια λίστα με ομάδες ανθρώπων που έχουν ισχύ στην κοινωνία μας, μια λίστα με ομάδες πάνω στις οποίες έχουν αυτή την ισχύ και προσδιορίστε τους παράγοντες (βλ. ένα σχετικό παράδειγμα στο Αναμενόμενο Αποτέλεσμα). Όταν ο χάρτης είναι έτοιμος, συζητήστε τι δείχνει:
- 6** Στην κοινωνία μας, οι ομάδες της αριστερής στήλης του Χάρτη της Ισχύος επιτρέπεται να έχουν μεγαλύτερη ισχύ από αυτές στη δεξιά στήλη. Κατά πλειοψηφία, έχουν καλύτερα αμειβόμενες εργασίες και καλύτερα σπίτια, μόρφωση, κοινωνική ασφάλιση, νομική προστασία, αστυνομική προστασία και αντιπροσώπευση στην κυβέρνηση.

Δραστηριότητα 2.2.2

- 7** Παρακινήστε τους/τις μαθητές/-τριες να δώσουν κάποια παραδείγματα. **Για παράδειγμα:**
- ♦ οι γάμοι μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου δεν αναγνωρίζονται από το νόμο
  - ♦ οι εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες συχνά αντιμετωπίζουν περιορισμούς ως προς την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας και την εκπαίδευση
- 8** **Ισχύουν τα παραπάνω σε όλες τις περιπτώσεις; Απάντηση:** φυσικά και δεν ισχύουν για κάθε άτομο σε κάθε ομάδα - πάντα υπάρχουν εξαιρέσεις και στις δύο πλευρές. Αλλά συνολικά, οι ομάδες στην αριστερή στήλη έχουν ισχύ εις βάρος των λιγότερο ισχυρών ομάδων, των οποίων η πρόσβαση στους πόρους είναι περιορισμένη ή δεν έχουν καν δικαίωμα πρόσβασης.
- 9** **Πώς αισθάνονται οι ανίσχυρες ομάδες; Και τι μπορεί να τους συμβεί; Απάντηση:** αυτές οι "ανίσχυρες" ομάδες συχνά αποτελούν στόχο άσκησης βίας από τις ισχυρές ομάδες. Θα μπορούσαμε ίσως να τις αποκαλούμε και ομάδες-"στόχο".
- 10** **Μπορείτε να δώσετε παραδείγματα βίας που ασκήθηκε σε ανθρώπους της ανίσχυρης πλευράς** (τα παραδείγματα βίας εναντίον των ομάδων-στόχων μπορεί να περιλαμβάνουν: φυλετική βία, λεκτική επίθεση σε ομοφυλόφιλους, έμφυλη βία, βία κατά των παιδιών)
- 11** **Κλείστε τα μάτια σας και σκεφτείτε φορές που βρεθήκατε στην ισχυρή και την ανίσχυρη πλευρά** (δώστε 1 λεπτό στους/στις μαθητές/-τριες)
- 12** **Τι κάνουν οι άνθρωποι που βρίσκονται στην ανίσχυρη πλευρά για να αντισταθούν στην καταπίεση και τη βία που υφίστανται; Απάντηση:** ενώνονται και πιέζουν για κοινωνική αλλαγή
- 13** **Πώς μπορούν οι άνθρωποι που βρίσκονται στην ισχυρή πλευρά να χρησιμοποιήσουν τα προνόμια τους ώστε να αντιδράσουν στην καταπίεση και τη βία; Απάντηση:** να αναγνωρίσουν ότι έχουν προνόμια, και να εργαστούν για να προωθήσουν την κοινωνική αλλαγή χρησιμοποιώντας αυτά τους τα προνόμια.

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Δείγμα Χάρτη Ισχύος (Προσαρμοσμένος από εργασία του Oakland Men's Project)		
Παράγοντες	Περισσότερο Προνομιούχοι/-ες	Λιγότερο Προνομιούχοι/-ες
Φύλο	Άνδρες	Γυναίκες
Ηλικία	Ενήλικοι	Παιδιά, Ηλικιωμένοι
Πλούτος/Οικονομικό επίπεδο	Πλούσιοι	Φτωχότεροι
Εργασία	Αφεντικό/ Εργαζόμενος/-η	Υπάλληλος/ Άνεργος/-η
Μόρφωση	Ανώτερη βαθμίδα	Κατώτερη βαθμίδα
Οικογενειακή κατάσταση	Παντρεμένοι/-ες	Χωρισμένοι/-ες ή ανύπαντροι/-ες
Σεξουαλικός προσανατολισμός	Ετερόφυλοι/-ες	Ομοφυλόφιλοι, λεσβίες
Περιοχή κατοικίας	Αστική	Αγροτική
Εθνική ιδιότητα	Ντόπιοι/-ες	Μετανάστες/-τριες
Εθνικότητα/ Θρησκεία	Πλειοψηφία	Μειοψηφία
Υγεία/ Ψυχική υγεία	Αρτιμελείς/ Υγιείς	Ανάπηροι/-ες/ Διαταραγμένοι/-ες
HIV	HIV Αρνητικός ή Αδιάγνωστος	HIV -Οροθετικοί/-ές

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Αφού δώσουν οι μαθητές/-τριες τις απαντήσεις τους, ρωτήστε τους/τις για παράγοντες που δεν ανέφεραν και συμπληρώστε μαζί τους το χάρτη, περιλαμβάνοντας όλους τους παράγοντες και τις ομάδες που είναι σχετικές με την κοινωνία και την κουλτούρα των μαθητών/-τριών.

Εάν οι συμμετέχοντες/-ουσες διαπληκτιστούν κατά τη δημιουργία του χάρτη (π.χ. εάν ένα άτομο υποστηρίξει ότι οι γυναίκες στην πραγματικότητα έχουν μεγαλύτερη ισχύ από τους άνδρες), τονίστε ότι η συζήτηση αφορά στην κοινωνική ισχύ, όχι την ατομική ισχύ: π.χ. για να αποκτήσουν οι γυναίκες το δικαίωμα ψήφου, στο οποίο αντιπήθεντο πολλοί άνδρες, χρειάστηκε αγώνας, ο οποίος ήταν μακρόχρονος ακριβώς εξαιτίας αυτής της ανισορροπίας ισχύος.

Το δείγμα χάρτη ισχύος που παρουσιάστηκε παραπάνω μπορεί να προσαρμοστεί, εάν είναι αναγκαίο, ώστε να συμβαδίζει με την κοινωνία και την κουλτούρα των μαθητών/-τριών.

Δραστηριότητα 2.2.3: Παγωμένες Εικόνες

Πηγή: Amnesty International. (2004). Making Rights a Reality: Gender Awareness Workshops. London: Amnesty International. (Μετάφραση κατόπιν αδειας από © Amnesty International, 1 Easton Street, London WC1X 0DW, United Kingdom. Ιστοσελίδα: www.amnesty.org).

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Να γίνουν κατανοητές οι διακρίσεις που βασίζονται στην ισχύ
- ♦ Να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο οι διαφορές μπορούν να γίνουν βάση διακρίσεων

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Διάρκεια: 50' - 60'

- 1 Χωρίστε τους/τις μαθητές/-τριες σε μικρές ομάδες
- 2 Ζητήστε εθελοντές/-τριες που θέλουν να μοιραστούν με την ομάδα τους μια ιστορία στην οποία θα περιγράψουν ένα περιστατικό κατά το οποίο ένιωσαν ότι υπήρξαν θύματα διάκρισης εξαιτίας π.χ. της φυλής τους, του χρώματος τους, της εθνικής τους καταγωγής, του φύλου, της αναπηρίας τους, της γνώμης τους, της γλώσσας τους κλπ. Κανένας/καμία δεν θα πρέπει να πιεστεί να το κάνει εάν νιώθει άβολα.
- 3 Αφού οι μαθητές/-τριες μοιραστούν τις ιστορίες τους, ζητήστε τους να επιλέξουν μια ιστορία για να την παρουσιάσουν στην υπόλοιπη ομάδα.
- 4 Μόλις η ομάδα επιλέξει την ιστορία, ζητήστε τους να δημιουργήσουν μια παγωμένη εικόνα που θα αναπαριστά την ιστορία τους. Ο/η μαθητής/-τρια που είπε την ιστορία είναι υπεύθυνος/-η να «λαξεύσει το γλυπτό» της εικόνας και θα πρέπει να συμπεριλάβει και τον εαυτό του/της στην εικόνα αλλά χωρίς να αναπαριστά τον εαυτό του/της.
- 5 Όταν κάθε ομάδα είναι ικανοποιημένη από την εικόνα της, εξηγήστε ότι θα πρέπει να την παρουσιάσουν και στις υπόλοιπες ομάδες. Ζητήστε από μία ομάδα να ξεκινήσει πρώτη και από τις υπόλοιπες να καθίσουν κάτω.
- 6 Εξηγήστε ότι θα μετρήσετε ανάποδα, από το 5 ως το 1. Τη στιγμή που θα φτάσετε στο 1 η ομάδα θα πρέπει να παγώσει στη στάση που έχει εκείνη τη στιγμή. Στη συνέχεια κάνετε ερωτήσεις στα υπόλοιπα άτομα ενώ η παγωμένη εικόνα θα πρέπει να παραμείνει παγωμένη.
- 7 Μετρήστε από το 5 ως το 1. Όταν η ομάδα παγώσει κάντε μερικές ερωτήσεις (ακολουθούν παραδείγματα)
  1. Τι βλέπετε;
  2. Ποιος είναι αυτός/-ή που υφίσταται τη διάκριση και γιατί;
  3. Τι νιώθουν;
  4. Ποιος/-α τους καταπιέζει;
  5. Πώς νιώθει;
  6. Ποιες είναι οι αντιδράσεις των υπολοίπων χαρακτήρων/παρατηρητών στην εικόνα;
  7. Ποια είναι τα συναισθήματα των υπολοίπων χαρακτήρων/παρατηρητών στην εικόνα;
- 8 Όταν η εικόνα έχει πια παρατηρηθεί λεπτομερώς, ευχαριστήστε τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες και πείτε τους να χαλαρώσουν και να καθίσουν κάτω. Εξηγήστε τους ότι θα μιλήσουν για την εικόνα τους αφού παρουσιαστούν όλες οι εικόνες. Επαναλάβετε τη διαδικασία για όλες τις εικόνες. Ρωτήστε όλες τις ομάδες: Ποια είναι η σημασία της έννοιας της ισχύος σε κάθε μία από τις αυτές καταστάσεις;

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

- ♦ Η ισχύς είναι δομικό συστατικό των εννοιών της διάκρισης και της καταπίεσης. Η ισχύς επιτρέπει στους ανθρώπους να καταπιέζουν τους άλλους και καταπιέζοντας τους άλλους ο καταπιεστές αισθάνεται μεγαλύτερη την αίσθηση της ισχύος.
- ♦ Για να τερματιστεί η καταπίεση απαιτείται οι άνθρωποι που βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας να αμφισβητήσουν και να παραιτηθούν ή να επανακαθορίσουν τις δικές τους θέσεις ισχύος.
- ♦ Οι άνισες σχέσεις ισχύος μεταξύ γυναικών και ανδρών βρίσκονται στην καρδιά των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών. Οι διακρίσεις αποτελούν αιτιώδη παράγοντα της έμφυλης βίας.

Δραστηριότητα 2.2.4: Το Συνεχές των Επώδυνων Συμπεριφορών για Κορίτσια και Αγόρια

Προσαρμογή από:

♦ Men Can Stop Rape. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.mencanstoprape.org

♦ Family Violence Prevention Fund. Continuum of Harm to Women. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/ContinuumOfHarm.html>

Διάρκεια: 30' - 45'

Σύντομη Εισαγωγή

Η κοινωνία τείνει να «κανονικοποιεί», να κάνει το καθημερινό να φαντάζει φυσιολογικό, ώστε να μη μοιάζει με κάτι κατασκευασμένο αλλά με κάτι που υπήρχε από πάντα. Ορισμένες στάσεις, συμπεριφορές, πεποιθήσεις και γλωσσικές εκφράσεις καταλήγουν να αποτελούν κοινό τόπο. Η βία κατά των γυναικών δε συμβαίνει μέσα σε ένα πολιτιστικό κενό... Εάν οι δράστες βλέπουν τις γυναίκες και τα κορίτσια ως όντα υποδεέστερα των ιδίων, ότι δηλαδή κατά κάποιο τρόπο αξίζουν λιγότερο από αυτούς, τότε πρέπει να υπάρχουν ισχυρές πολιτισμικές επιρροές από το περιβάλλον που υποστηρίζουν σθεναρά μια τέτοια οπτική η οποία και, κατά μία έννοια, καταλήγει να δείχνει «φυσιολογική» και κοινότοπη. Η συγκεκριμένη άσκηση σχεδιάστηκε για να ευαισθητοποιήσει και να κινητοποιήσει νεαρά άτομα και των δύο φύλων να εργαστούν μαζί για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών, με το να αμφισβητήσουν και να αλλάξουν αυτό το «φυσιολογικό» περιβάλλον.

Αν αρχίσουμε να κατανοούμε ότι αυτό που μας υποδεικνύει η κοινωνία ως το πρότυπο του πως είναι ο άνδρας ή η γυναίκα, είναι μια μη υγιής άποψη της κατανομής της ισχύος, τότε θα αρχίσουμε να κατανοούμε ότι μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αυτή τη δύναμη για να αποτρέψουμε τη βία. Σε πολλές περιπτώσεις απαιτείται δύναμη για να μην είμαστε βίαιοι, για να μην ανεχόμαστε τη βία και για να εναντιωνόμαστε απέναντί της.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Να εντοπιστούν οι καθημερινές στάσεις και συμπεριφορές που υποστηρίζουν το σενάριο κυριαρχίας της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας και οι οποίες συμβάλουν στη βία των ανδρών κατά των γυναικών.
- ♦ Να αναγνωριστούν οι καθημερινές ευκαιρίες που μας δίνονται για να αμφισβητήσουμε την κυριαρχία του ανδρισμού και της θηλυκότητας και να αποτρέψουμε τη βία των κατά των γυναικών.

Υλικό

Φύλλο Εργασίας 9 (Οι Κάρτες του Συνεχούς των Επώδυνων Συμπεριφορών): οι κάρτες του Φύλλου Εργασίας 9 αποτελούν παραδείγματα και σε καμία περίπτωση η λίστα των συμπεριφορών που εμπεριέχονται στις κάρτες δεν είναι εξαντλητική. Μπορείτε να δημιουργήσετε και δικά σας παραδείγματα ή να ζητήσετε από τους/τις μαθητές/-τριες να καταγράψουν από μόνοι/-ες τους τέτοιες συμπεριφορές. Επίσης, ορισμένες κάρτες αναγράφουν συμπεριφορές που μπορεί να μοιάζουν με κάποιες άλλες. Γι' αυτό το λόγο μπορείτε να κάνετε επιλογή καρτών και να μην τις χρησιμοποιήσετε όλες.

Δραστηριότητα 2.2.4

Προετοιμασία

Εκτυπώστε το Φύλλο Εργασίας 9 (μπορείτε να τυπώσετε τις κάρτες των αγοριών σε χαρτί διαφορετικού χρώματος σε σχέση με το χαρτί των κοριτσιών) και κόψτε τις κάρτες.

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

1 Εξηγήστε στους/στις μαθητές/-τριες το εξής: η άσκηση που θα κάνουμε λέγεται: «Το Συνεχές των Επώδυνων Συμπεριφορών».

2 Χωριστείτε σε 2 ομάδες: μία ομάδα αγοριών και μία ομάδα κοριτσιών.

3 Κάθε ομάδα θα πάρει μια σειρά από κάρτες. Σε κάθε κάρτα αναγράφεται μια συμπεριφορά ή μια αντίληψη. Αυτό που πρέπει να κάνετε είναι το εξής:

- ♦ να βάλετε τις κάρτες σε σειρά ξεκινώντας από την **περισσότερο επώδυνη συμπεριφορά** και καταλήγοντας στην **λιγότερο επώδυνη** (λέγοντας ότι μια συμπεριφορά είναι επώδυνη εννοούμε εκείνη τη συμπεριφορά που κάνει το άλλο φύλο και η οποία σας πληγώνει ή τη θεωρείτε προσβλητική ή σας ενοχλεί)

- ♦ εάν υπάρχουν συμπεριφορές που θεωρείτε ότι δεν είναι **καθόλου επώδυνες** βάλτε τις στην άκρη -λίγο πιο πέρα αλλά κοντά στο λιγότερο επώδυνο άκρο του συνεχούς- και κάτω από την πράσινη κάρτα που γράφει «**Καθόλου Επώδυνο**». Εάν υπάρχουν συμπεριφορές που θεωρείτε ότι **δεν συμβαίνουν** θα τις βάλετε κάτω από την κάρτα «**δεν το βάζουμε γιατί δε συμβαίνει ποτέ**» [δείξτε στα παιδιά πώς πρέπει να τοποθετήσουν τις κάρτες επάνω στα θρανία έτσι ώστε να φτιάξουν το συνεχές τους]

- ♦ Στις **κενές κάρτες** μπορείτε να γράψετε συμπεριφορές, που δεν είναι ήδη γραμμένες, τις οποίες κάνει το άλλο φύλο και σας πληγώνουν/ ενοχλούν/ είναι επώδυνες/ σας προσβάλουν.

- ♦ Έχετε στη διάθεσή σας **10 λεπτά** για να φτιάξετε το συνεχές. Εάν δεν συμφωνείτε για τη θέση κάποιας κάρτας, θα πρέπει να το συζητήσετε μεταξύ σας έτσι ώστε να καταλήξετε, στην τελική σειρά των καρτών.

Να θυμάστε ότι **ΔΕΝ υπάρχουν σωστές ή λάθος απαντήσεις**. Απλά συζητήστε μεταξύ σας, ανταλλάξτε απόψεις και καταλήξτε στο δικό σας συνεχές. Αυτό που θέλουμε είναι να ακούσουμε την άποψή σας και να έχετε την ευκαιρία να ανταλλάξετε απόψεις μεταξύ σας.

4 Στα **5 λεπτά** περνάτε να δείτε σε ποιο σημείο βρίσκονται και ενημερώνετε για το χρόνο που απομένει στη διάθεσή τους.

5 Μόλις τελειώσουν, δώστε την εξής οδηγία: τώρα τα κορίτσια πρέπει να πάτε να διαβάσετε το συνεχές των αγοριών και τα αγόρια να διαβάσετε το συνεχές των κοριτσιών. Καθώς διαβάζετε το συνεχές του αντίθετου φύλου αξιολογήστε, δίνοντας το βαθμό 1, 2 ή 3, τις τρεις πρώτες συμπεριφορές που ΕΣΕΙΣ θεωρείτε πιο επώδυνες για το άλλο φύλο. Δηλαδή, θα βάλετε τον αριθμό 1 στη συμπεριφορά που κάνουν ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΤΟΥ ΔΙΚΟΥ ΣΑΣ ΦΥΛΟΥ στο άλλο φύλο την οποία θεωρείτε ως περισσότερο επώδυνη για τα άτομα του άλλου φύλου (ανεξάρτητα από τη σειρά των καρτών την οποία έχουν αποφασίσει τα άτομα που δημιούργησαν το συνεχές). Ποια είναι η **No1 συμπεριφορά που ΕΣΕΙΣ θεωρείτε ως την πιο επώδυνη για το άλλο φύλο;**

6 Ενοποιείστε τις ομάδες.

Δραστηριότητα 2.2.4

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- 1 Τώρα, ένα άτομο από κάθε ομάδα θα μας διαβάσει το συνεχές που έφτιαξε η ομάδα του/της.
- 2 Τι συζητήσατε φτιάχνοντας το συνεχές σας; (π.χ. υπήρχαν διαφωνίες εντός της ομάδας σας ως προς τη θέση κάποιας συμπεριφοράς; Εάν ναι, που διαφωνήσατε; κλπ.).
- 3 Καταγράψτε σε μεγάλο φύλλο χαρτιού τις βασικές διαφορές ανάμεσα στο «συνεχές των αγοριών» και το «συνεχές των κοριτσιών» (και, εάν προκύψουν, τους λόγους που υπάρχουν αυτές οι διαφορές).
- 4 Ζητήστε από τους/τις μαθητές/-τριες να αναφέρουν τις 3 πιο επώδυνες συμπεριφορές που επέλεξαν από το συνεχές της ομάδας του αντίθετου φύλου και πώς τις ιεράρχησαν. Εάν τα κορίτσια και τα αγόρια έκαναν διαφορετικές κατηγοριοποιήσεις όταν είδαν το συνεχές του αντίθετου φύλου, τότε ρωτήστε τα αγόρια:
  - ♦ Γιατί νομίζετε ότι τα κορίτσια θεωρούν ως περισσότερο επώδυνο κάτι που εσείς θεωρείτε λιγότερο επώδυνο; (η το αντίθετο)
 Ρωτήστε τα κορίτσια:
  - ♦ Γιατί νομίζετε ότι τα αγόρια θεωρούν ως περισσότερο επώδυνο κάτι που εσείς θεωρείτε λιγότερο επώδυνο; (η το αντίθετο)
- 5 Υπάρχει κάτι που σας έκανε εντύπωση σε αυτή την άσκηση;
- 6 Μήπως είναι πρόβλημα όταν τα κορίτσια ή τα αγόρια κάνουν κάτι προς το αντίθετο φύλο και θεωρούν ότι «δεν τρέχει και τίποτα» ή ότι δεν ενοχλεί καθόλου το άλλο φύλο;
- 7 Τι μάθατε από αυτή την άσκηση; Αποκομίσατε κάτι που θα μπορούσε να έχει εφαρμογή στη δική σας ζωή και τις σχέσεις σας;

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

- ♦ Οι μαθητές/-τριες καθοδηγούνται να διερευνήσουν ποιες από τις συμπεριφορές τους μπορεί να πληγώνουν τον/την σύντροφό τους.
- ♦ Ενθαρρύνονται επίσης να αναγνωρίσουν ότι τα άτομα κάθε φύλου μπορεί να βλέπουν τις συμπεριφορές τους μέσα από ένα διαφορετικό οπτικό πρίσμα καθώς και τα προβλήματα που μπορεί να δημιουργεί η έλλειψη επικοινωνίας στις προσωπικές τους σχέσεις. Δηλαδή, σε ένα ζευγάρι το ένα ή το άλλο άτομο μπορεί να κάνει ή να λέει πράγματα χωρίς να λαμβάνει υπόψη του εάν θα μπορούσαν να είναι επώδυνα για τον/την σύντροφό του ή επειδή δεν θεωρεί ότι πληγώνουν το άλλο άτομο. Επίσης, εάν το άτομο που πληγώνεται από μια τέτοια συμπεριφορά δεν συζητάει πόσο επώδυνο ήταν αυτό για εκείνον/-η, τότε το άτομο που τον/την πλήγωσε θα συνεχίσει να συμπεριφέρεται με τον ίδιο τρόπο χωρίς να κατανοεί αν ήταν επώδυνο ή πόσο επώδυνο ήταν αυτό για τον/την σύντροφό του.
- ♦ Οι μαθητές/-τριες καθοδηγούνται επίσης να ξεκινήσουν να σκέφτονται τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις συμπεριφορές αυτές και στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων.

Δραστηριότητα 2.2.4

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Κάθε μία από αυτές τις αντιλήψεις, συμπεριφορές και πεποιθήσεις, μπορεί από μόνη της να μην είναι εξαιρετικά επώδυνη, αλλά αν τις δούμε όλες μαζί, αποτελούν κομμάτι ενός πολιτισμού που υποστηρίζει την έμφυλη βία. Όλες μαζί δημιουργούν ένα περιβάλλον όπου ορισμένα άτομα (συνήθως οι άντρες) έχουν περισσότερες πιθανότητες να βλάψουν άλλα άτομα (συνήθως τις γυναίκες) και θεωρούν ότι δεν «τρέχει και τίποτα» όταν το κάνουν αυτό επειδή ακριβώς δεν κατανοούν πόσο επώδυνη μπορεί να είναι μια συμπεριφορά τους για το αντίθετο φύλο.

Για να σταματήσουμε τη βία, όμως, δε χρειάζεται να περιμένουμε μέχρι να έρθουμε αντιμέτωποι/-ες με ένα βίαιο περιστατικό για να επέμβουμε. Εάν περιμένουμε να συμβεί κάτι τέτοιο, τότε πιθανότατα δεν θα αντιδράσουμε ποτέ. Αυτό που πρέπει να κάνουμε για να αποτρέψουμε τη βία είναι να ξεριζώσουμε τη ρίζα του προβλήματος γυρίζοντας τη πλάτη και υψώνοντας το ανάστημά μας μπροστά σε όλες αυτές τις στάσεις, τις πεποιθήσεις και τις συμπεριφορές που βλέπουμε καθημερινά οι οποίες εξευτελίζουν τις γυναίκες και υποστηρίζουν τη βία. Σκεφτείτε πόσο δυνατές θα ήταν οι φωνές όλων μας αν ενώνονταν. Κατά τον ίδιο τρόπο, όλες αυτές οι κάρτες μαζί δημιουργούν ένα περιβάλλον το οποίο αυξάνει τις πιθανότητες της βίας, αλλά εάν φωνάξουμε όλοι και όλες μαζί μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα περιβάλλον με λιγότερες πιθανότητες να υπάρχει βία. Μόνο τότε θα αρχίσουμε να κάνουμε τη κοινότητά μας και το κόσμο μας πιο ασφαλή.

Δραστηριότητα 2.2.5 Κυριαρχική Συμπεριφορά

Πηγή: Bissuti, R., Wagner, G., Wölfl, G. (2002). "Stark! aber wie?". Methodensammlung und Arbeitsunterlagen zur Jungenarbeit mit dem Schwerpunkt Gewaltprävention. Austria: White Ribbon Austria, Ministry of Education. Ανακτήθηκε 1 Απριλίου 2010 από: www.bmukk.gv.at/medienpool/7653/starkaberwie.pdf

Σύντομη Εισαγωγή

Η κυριαρχική συμπεριφορά αποτελεί ουσιώδες συστατικό των προσδοκιών για το ρόλο που καλούνται να έχουν οι άνδρες/αγόρια ενώ, την ίδια στιγμή, τα κορίτσια και οι γυναίκες υποτίθεται ότι πρέπει να ανέχονται και να βάζουν τις ανάγκες των άλλων πάνω από τις δικές τους. Ιδιαίτερα στις ερωτικές σχέσεις, οι παραβιάσεις των προσωπικών ορίων της συντρόφου του από έναν άνδρα θεωρούνται και γίνονται αποδεκτές ως "φυσιολογικές" και δεν αναγνωρίζονται ως αυτό που είναι στην πραγματικότητα.

Μαθησιακοί Στόχοι

Να υπάρξει ευαισθητοποίηση απέναντι στα στερεότυπα του φύλου και τις παραβιάσεις των προσωπικών ορίων.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ **Φύλλο Εργασίας 10:** αυτοκόλλητες ετικέτες με παραδείγματα συνηθισμένων καταστάσεων και κυριαρχικής συμπεριφοράς στις σχέσεις
- ♦ Προετοιμάστε μεγάλα φύλλα χαρτιού (ένα για κάθε ομάδα) και τραβήξτε μια γραμμή που θα συμβολίζει μια κλίμακα η οποία θα ξεκινάει από το "είναι ok" (αποδεκτό) και θα τελειώνει στο "δεν είναι ok" (μη αποδεκτό).

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Αυτή η δραστηριότητα απαιτεί ζεύγη μαθητών/-τριών (του ίδιου φύλου)
- 2** Μοιράστε τις αυτοκόλλητες ετικέτες στα ζεύγη
- 3** Κάθε ζεύγος πρέπει να συζητήσει (καταλήγοντας σε ένα συμβιβασμό, όπου χρειάζεται) και να αξιολογήσει εάν θεωρεί ότι η συμπεριφορά που περιγράφεται στα παραδείγματα του φύλλου εργασίας είναι αποδεκτή ή όχι. Στη συνέχεια θα πρέπει να τοποθετήσουν τις ετικέτες κατά μήκος του συνεχούς που είναι σημειωμένο στο μεγάλο φύλλο χαρτιού.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- 1** Κάθε ζεύγος θα πρέπει να παρουσιάσει τα αποτελέσματά του
- 2** Πιθανές ερωτήσεις προς συζήτηση:
  - ♦ Υπήρχαν διαφορές στην αξιολόγηση των συμπεριφορών που περιγράφουν τα παραδείγματα;
  - ♦ Γιατί τα ζεύγη τα αξιολόγησαν διαφορετικά;
  - ♦ Υπάρχει διαφορά στην αξιολόγηση που έκαναν τα ζεύγη των αγοριών από αυτήν που έκαναν τα ζεύγη των κοριτσιών;
  - ♦ Για ποια συμπεριφορά υπήρξε γενική ομοφωνία; Γιατί;
  - ♦ Η συμπεριφορά που αξιολογήθηκε ως "μη αποδεκτή" μπορεί να θεωρηθεί και βίαιη;

Ομάδες Εργασίας - Ασκήσεις

Οι παρακάτω δραστηριότητες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ατομικές και/ή ομαδικές δραστηριότητες είτε για το σπίτι είτε για το σχολείο εκτός των ωρών διδασκαλίας. Αφήστε ελεύθερα τα παιδιά να δημιουργήσουν τις ομάδες τους και να διαλέξουν το θέμα με το οποίο θα ήθελαν να ασχοληθούν.

1η Άσκηση: «Τα δύο φύλα μέσα από τα μάτια του Τύπου»

Συγκεντρώστε εικόνες/φωτογραφίες γυναικών και ανδρών από περιοδικά, εφημερίδες, internet, κλπ. Δημιουργήστε ένα κολάζ για τον τρόπο με τον οποίο τα Μ.Μ.Ε. «αντιλαμβάνονται» και αναπαριστούν τους ρόλους των δύο φύλων, τον οποίο και θα σχολιάσουμε, με στόχο να εντοπίσουμε τα μηνύματα που περνά αυτός ο τρόπος αναπαράστασης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗ:

- ♦ Ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα αυτές οι απεικονίσεις των δύο φύλων;
- ♦ Οι ρόλοι των δύο φύλων παρουσιάζονται ως εξίσου σημαντικοί ή όχι;
- ♦ Πώς νιώθουν οι άνδρες και οι γυναίκες όταν απεικονίζονται με αυτό τον τρόπο;

2η Άσκηση: «Τα δύο φύλα μέσα από τα μάτια του Σχολείου»

- ♦ Πώς απεικονίζονται οι άνδρες και οι γυναίκες/ τα αγόρια και τα κορίτσια στα σχολικά σας βιβλία; Φωτοτυπήστε αποσπάσματα κειμένων ή εικόνες από τα σχολικά βιβλία (ανεξαρτήτως τάξης) που δείχνουν ισότητα ή ανισότητα των δύο φύλων.
- ♦ Μπορείτε, επίσης, να περιγράψετε περιστατικά από την καθημερινή σας ζωή στο σχολείο που δείχνουν ισότητα ή ανισότητα των δύο φύλων.

3η Άσκηση: «Τα δύο φύλα μέσα από τα μάτια των Μ.Μ.Ε.»

Πώς απεικονίζονται οι άνδρες και οι γυναίκες/ τα αγόρια και τα κορίτσια στην τηλεόραση (διαφημίσεις, τηλεοπτικές σειρές, ταινίες);

Παρακολουθείστε με κριτικό μάτι και εντοπίστε διαφημίσεις και/ή σκηνές από τηλεοπτικές σειρές/ταινίες όπου:

- ♦ παρουσιάζονται στερεοτυπικοί ρόλοι των δύο φύλων, ενισχύοντας έτσι την ανισότητα των φύλων
- ♦ παρουσιάζονται μη-στερεοτυπικοί ρόλοι των δύο φύλων, προάγοντας έτσι την ισότητα των φύλων

4η Άσκηση: «Παίζοντας ρόλους... ισότητας και ...ανισότητας»

Επινοήστε ένα δικό σας σενάριο και φτιάξτε ένα σκετς, αντιστρέφοντας τους ρόλους των δύο φύλων [Διάρκεια του σκετς: 5 -10 λεπτά]

ΥΓΙΕΙΣ & ΜΗ ΥΓΙΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Συνοπτική περιγραφή της Ενότητας

Η ενότητα που ακολουθεί έχει ως στόχο να δώσει στους/στις μαθητές/-τριες την ευκαιρία να συζητήσουν τα χαρακτηριστικά των υγιών και μη υγιών σχέσεων καθώς και τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικοί ρόλοι σχετίζονται με τη βία. Η ενότητα αυτή αποτελεί τη βάση για την μεθεπόμενη ενότητα που αφορά τη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων/ Έμφυλη Βία. Οι συμμετέχοντες/-ουσες θα βοηθηθούν να κατανοήσουν την έννοια των υγιών και μη υγιών σχέσεων μέσα από παραδείγματα και συζήτηση.

Μαθησιακοί στόχοι

Οι μαθησιακοί στόχοι της ενότητας αυτής είναι να μπορέσουν οι μαθητές/-τριες:

- ♦ Να κατανοήσουν τη βία στις σχέσεις μέσα από την οπτική του φύλου, καθώς και τα χαρακτηριστικά των υγιών και μη υγιών σχέσεων
- ♦ Να εντοπίσουν και να αναγνωρίσουν τις δικές τους υγιείς ή μη υγιείς συμπεριφορές και αντιλήψεις ως προς το άλλο φύλο.

Η ενότητα αυτή αφορά εφήβους/-ες που είτε έχουν ήδη ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις είτε όχι. Πριν ξεκινήσετε τις δραστηριότητες αυτής της ενότητας εξηγήστε στους/στις μαθητές/-τριες τα θέματα συζήτησης χρησιμοποιώντας τα εξής λόγια:

«Καθένας και καθεμία από μας έχει διαφορετικές εμπειρίες. Κάποιοι/-ες από εσάς ίσως να μην έχετε ακόμα κάποια ρομαντική/ερωτική σχέση ενώ άλλοι/-ες μπορεί να έχετε ήδη μια τέτοια σχέση. Ό,τι θα συζητήσουμε σήμερα, όμως, είναι σημαντικό για όλους και όλες μας επειδή αφορά το πώς να δημιουργούμε υγιείς, χαρούμενες και ευτυχισμένες σχέσεις. Στις δραστηριότητες που θα κάνουμε από δω και στο εξής, θα συζητήσουμε:

- ♦ για τα χαρακτηριστικά των υγιών και μη υγιών σχέσεων
- ♦ πώς να αναγνωρίζετε εάν εσείς ή ένας/μία φίλος/-η σας έχει μια μη υγιή ή βίαιη σχέση
- ♦ πώς να επικοινωνείτε και να λύνετε προβλήματα έτσι ώστε οι σχέσεις σας να είναι υγιείς».

Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να υπενθυμίσετε στην ομάδα σας τους Κανόνες που θέσατε στην αρχή του προγράμματος.

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 3.1. Τι είναι αγάπη;

Δραστηριότητα 3.2. Εφηβικές Σχέσεις

Δραστηριότητα 3.3. Υγιείς και μη Υγιείς Σχέσεις-Αναγνωρίζοντας τις προειδοποιητικές Ενδείξεις

Δραστηριότητα 3.4. Πρόσωπα και Πράγματα

Δραστηριότητα 3.5. Η Πραγματιστική Αντιμετώπιση ενός Προβλήματος

Δραστηριότητα 3.6. Γνωρίζοντας το Σώμα μας

Δραστηριότητα 3.1: Τι Είναι Αγάπη;

Πηγή: Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Ανακτήθηκε 26 Φεβρουαρίου 2010 από: www.cesi.hr/hr/bolje-sprjeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama/

Σύντομη Εισαγωγή

Οι νέοι/-ες όταν ξεκινούν την πρώτη ερωτική/σεξουαλική τους σχέση, συνήθως δεν διαθέτουν τις δεξιότητες και τις γνώσεις που απαιτούνται για να χτίσουν μια ποιοτική σχέση που θα τους ολοκληρώνει. Είναι ουσιαστικής σημασίας όχι μόνο να συζητηθούν τα αρνητικά αποτελέσματα μιας μη υγιούς σχέσης αλλά και να βοηθηθούν οι νέοι/-ες να μάθουν περισσότερα για τις θετικές πλευρές και τα οφέλη μιας σχέσης. Οι νέοι/-ες συνήθως δυσκολεύονται να προσδιορίσουν πως μοιάζει μια ποιοτική σχέση.

Μαθησιακοί Στόχοι

Να κατανοήσουν οι μαθητές/-τριες τις διάφορες συμπεριφορές που χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε την αγάπη μας προς τον/τη σύντροφο μας.

Υλικό & Προετοιμασία

- ◆ Μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ◆ Μαρκαδόροι

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Χωρίστε τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες σε μικρές ομάδες (ομάδες των 4-5 ατόμων ανάλογα με το μέγεθος της τάξης).
- 2** Ζητήστε από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες να συζητήσουν τα ακόλουθα σε μικρές ομάδες:
  - ◆ Πως συμπεριφερόμαστε όταν αγαπάμε κάποιον/-α (για παράδειγμα σε μια εφηβική σχέση και όχι στη σχέση γονιών-παιδιού);
  - ◆ Πως δείχνουμε ότι μας ελκύει ο/η σύντροφος μας και ότι τον/την αγαπάμε; Αφήστε τους/τις να καταγράψουν όσο το δυνατόν περισσότερες συμπεριφορές οι οποίες πιστεύουν ότι αντιστοιχούν σε μια τρυφερή συμπεριφορά προς το/τη σύντροφο.
- 3** Κάθε μικρή ομάδα θα παρουσιάσει την εργασία της σε όλη την ομάδα. Μπορείτε να ξεκινήσετε μια συζήτηση για το τι είναι αγάπη και πως την εκφράζουμε.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Αποτελεί κοινή πεποίθηση των νέων ανθρώπων ότι η ζήλεια είναι ένδειξη αγάπης και πάθος και τη θεωρούν ως κάτι επιθυμητό. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης, μπορείτε να ασχοληθείτε με το θέμα της ζήλειας. Είναι πολύ σημαντικό να υπογραμμίσετε ότι η ζήλεια δεν είναι δείγμα αγάπης αλλά μάλλον προειδοποιητική ένδειξη που, σε μια σχέση, θα μπορούσε να υποδηλώνει εξουσιαστική και βίαιη συμπεριφορά.

Δραστηριότητα 3.2: Εφηβικές Σχέσεις

Προσαρμοσμένη από: Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Ανακτήθηκε 26 Φεβρουαρίου 2010 από: www.cesi.hr/hr/bolje-sprjeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama/

Σύντομη Εισαγωγή

Βλ. Δραστηριότητα 3.1: "Τι είναι Αγάπη;"

Μαθησιακοί Στόχοι

Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/-τριες τους παράγοντες που κάνουν μια σχέση επιτυχημένη καθώς κι εκείνους που μπορούν να συνεισφέρουν στην αποτυχία μιας σχέσης.

Υλικό & Προετοιμασία

- ◆ Μεγάλα φύλλα χαρτιού
- ◆ Μαρκαδόροι
- ◆ Σχέδιο ενός καραβιού σε μεγάλο φύλλο χαρτιού

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1 Ζητήστε από τους/τις μαθητές/-τριες να φέρουν στο νου τους οποιαδήποτε ρομαντική σχέση (δεν είναι απαραίτητο να είχαν κάποια σχέση). Γράψτε στο μεγάλο φύλλο χαρτιού την ακόλουθη ερώτηση: **Τι κάνει επιτυχημένη τη σχέση ανάμεσα σε δύο συντρόφους;** Καθώς η ομάδα αναφέρει τους παράγοντες που κάνουν μια σχέση επιτυχημένη (καταιγισμός ιδεών) ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει τις απαντήσεις τους στο μεγάλο φύλλο χαρτιού.
- 2 Ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να σχεδιάσει ένα καράβι στο μεγάλο φύλλο χαρτιού προκειμένου να απεικονίσει μια ρομαντική σχέση. Το σχέδιο του καραβιού θα αναπαριστά μια σχέση. **Όπως πρέπει να εξασφαλίζονται ορισμένες συνθήκες προκειμένου να αποπλεύσει ένα καράβι (π.χ. θάλασσα, καύσιμα) έτσι και στη σχέση απαιτούνται ορισμένες προϋποθέσεις.** Ζητήστε από τους/τις μαθητές/-τριες να αναφέρουν **μία συνθήκη που είναι αναγκαία σε μια σχέση (π.χ. σεβασμός)** και να τη γράψουν πάνω στο σκαρί του καραβιού. Τονίστε ότι **υπάρχουν κάποια πράγματα που μπορούν να καταστρέψουν μια σχέση, όπως ακριβώς μπορεί να βουλιάξει ένα καράβι που θα χτυπήσει σε βράχια.** Ζητήστε τους να αναφέρουν **ένα πράγμα που μπορεί να καταστρέψει μια σχέση (π.χ. ψέματα)** και να το γράψουν κάτω από το καράβι στο σημείο που βρίσκεται η θάλασσα.
- 3 Χωρίστε την ομάδα σε μικρές ομάδες και ζητήστε από κάθε υπο-ομάδα να εργαστεί πάνω σε μια ίδιου τύπου σχέση, π.χ. εφηβική σχέση. Έργο τους θα είναι να θυμηθούν ρομαντικές σχέσεις συμμαθητών/-τριών τους ή σχέσεις που έχουν ή είχαν οι ίδιοι/-ες. **Κάθε ομάδα θα σχεδιάσει ένα καράβι και θα γράψει:**
  - ◆ 5 πράγματα που κάνουν μια σχέση επιτυχημένη (στο σκαρί του καραβιού)
  - ◆ 5 πράγματα που μπορούν να καταστρέψουν μια σχέση (στη θάλασσα, κάτω από το καράβι).
- 4 Ολοκληρώστε τη δραστηριότητα με συζήτηση. Πιθανές ερωτήσεις προς συζήτηση:
  - ◆ Τι παρατηρείτε όταν κοιτάζετε τα αρνητικά και τα θετικά στις ζωγραφιές;
  - ◆ Ποιες ιδιότητες είναι πιο δύσκολο να βρει κάποιος/-α στο/στη σύντροφό του/της ή σε μια σχέση;
  - ◆ Μάθατε κάτι καινούργιο από αυτή τη δραστηριότητα;

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

Οι συμμετέχοντες/-ουσες θα συνειδητοποιήσουν τα στοιχεία που μπορούν να οδηγήσουν σε μια επιτυχημένη σχέση που τους/τις ολοκληρώνει καθώς και αυτά που μπορούν να την καταστρέψουν.

Δραστηριότητα 3.3: Υγιείς & μη Υγιείς Σχέσεις - Αναγνωρίζοντας τις Προειδοποιητικές Ενδείξεις

Προσαρμοσμένη από:

- ◇ Alberta Health Services. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: www.teachingsexualhealth.ca/media/lessons/CALM_RelationshipsLess4.pdf. (Πρωτογενής πηγή: Beyond the Basics: A Source book on Sexual and Reproductive Health, σελ. 262)
- ◇ The White Ribbon Campaign. (2007). White Ribbon Campaign in a Box - Promoting Healthy Equal Relationships: A guide book for teachers and community leaders for Ontario youth ages 11 to 14. Toronto: White Ribbon Campaign

Σύντομη Εισαγωγή

Οι έφηβοι και οι έφηβες, για να αναπτύξουν θετικές, υγιείς σχέσεις χρειάζεται να μπορούν να αναγνωρίζουν πότε μια σχέση είναι μη υγιής και καταστροφική. Τα προβλήματα μπορεί να ξεκινήσουν από κάτι που μοιάζει «αθώο» και να καταλήξουν στη βία και την κακοποίηση. Οι παρακάτω δραστηριότητες ενθαρρύνουν τους μαθητές και τις μαθήτριες να αναγνωρίσουν ορισμένα από τα σημάδια μιας μη υγιούς σχέσης.

Μαθησιακοί Στόχοι

Να μπορέσουν οι μαθητές/-τριες να:

- ◆ Αναγνωρίσουν τα χαρακτηριστικά των υγιών σχέσεων που βασίζονται στα ίσα δικαιώματα σε αντίθεση με τις μη υγιείς σχέσεις
- ◆ Αναγνωρίσουν τη σημασία της υγιούς επικοινωνίας
- ◆ Περιγράψουν τις δεξιότητες, τις στάσεις και τις συμπεριφορές που χρειάζονται για να δημιουργούν και να διατηρούν υγιείς σχέσεις.

Υλικό & Προετοιμασία

- ◆ **Φύλλο Εργασίας 11:** εκτυπώστε το φύλλο εργασίας 11 σε αυτοκόλλητες ετικέτες.
- ◆ Κενές αυτοκόλλητες ετικέτες
- ◆ Δύο μεγάλα φύλλα χαρτιού: το ένα θα έχει τίτλο: ΥΓΙΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ και το άλλο ΜΗ ΥΓΙΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
- ◆ Κολλητική ταινία
- ◆ Μαρκαδόροι και στυλό
- ◆ **Ενημερωτικό Φυλλάδιο 1: Είναι η Σχέση σου Υγιής και Ισότιμη ή Όχι;** (μη ζητήσετε από τα παιδιά να απαντήσουν σε αυτό το φυλλάδιο στην τάξη. Μοιράστε το για να το χρησιμοποιήσουν ως «εργαλείο αξιολόγησης της σχέσης τους», είτε παροντικής είτε μελλοντικής. Μη συλλέξετε αυτό το συμπληρωμένο έντυπο από τα παιδιά).
- ◆ **Ενημερωτικό Φυλλάδιο 2** (μπορείτε να ζητήσετε από τους/τις μαθητές/-τριες να απαντήσουν στην τάξη την 1η σελίδα του φυλλαδίου. Μη συλλέξετε τα συμπληρωμένα έντυπα, αλλά μόλις τελειώσουν, μοιράστε τους τη δεύτερη σελίδα. Μπορείτε επίσης να τους μοιράσετε την 1η σελίδα για να τη συμπληρώσουν εκτός τάξης και να ελέγξετε μαζί τους τις σωστές απαντήσεις την επόμενη μέρα που θα συναντηθείτε).
- ◆ **Ενημερωτικό Φυλλάδιο 13:** Υγιείς Σχέσεις

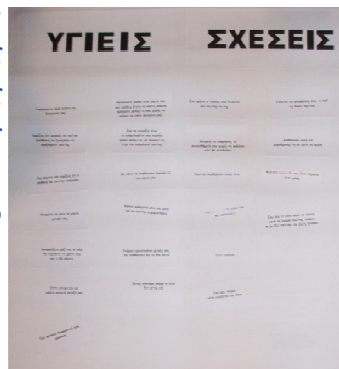
Δραστηριότητα 3.3

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

1 Προετοιμάστε δύο μεγάλα φύλλα χαρτιού (το ένα θα έχει τίτλο ΥΓΙΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ και το άλλο ΜΗ ΥΓΙΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ), τα οποία τοποθετείτε στην αίθουσα αρκετά μακριά μεταξύ τους για να μην συνωστίζονται τα παιδιά.

2 **Οδηγία για μαθητές/τριες:** Όλοι/-ες μας κάνουμε παρέα και δημιουργούμε σχέσεις με διάφορους ανθρώπους: π.χ. με τους καθηγητές μας, τους γονείς μας, τα αδέρφια μας, τους φίλους μας, τους/τις συμμαθητές/-τριές μας, το αγόρι μας ή το κορίτσι μας. Κάποιες από τις σχέσεις που έχουμε μας κάνουν να αισθανόμαστε καλά και ευχάριστα. Άλλες σχέσεις όμως μπορεί να μας κάνουν αισθανόμαστε λιγότερο ευχάριστα, άβολα ή ακόμα και δυσάρεστα, μας κάνουν να σκεφτόμαστε: «μήπως κάτι δεν πάει καλά;»

Γι' αυτό μερικές φορές ίσως χρειάζεται «να κάνουμε ένα βήμα πίσω» και να αξιολογήσουμε τις σχέσεις μας. Συχνά, όταν βρισκόμαστε μέσα σε μια σχέση, δεν μπορούμε να αναγνωρίσουμε τα μη υγιή σημάδια όπως θα το κάναμε εάν παρατηρούσαμε τη σχέση που έχει μια φίλη ή ένας φίλος μας.

3 Χωρίστε τους/τις μαθητές/-τριες σε ομάδες των 5 ατόμων. Δίνετε σε κάθε ομάδα:

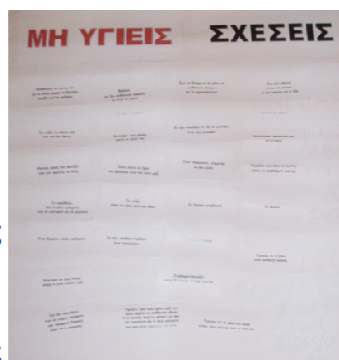
- ♦ 6-7 από τις έτοιμες τυπωμένες κάρτες του Φύλλου Εργασίας 11, στις οποίες περιγράφονται υγιείς και μη υγιείς συμπεριφορές στις σχέσεις και
- ♦ 10 λευκές αυτοκόλλητες ετικέτες

4 Αφού συζητήσετε μεταξύ σας πρέπει να αποφασίσετε εάν οι συμπεριφορές που σας έδωσα δείχνουν ότι η σχέση ενός ζευγαριού είναι υγιής ή μη-υγιής. Αμέσως μετά, συζητήστε, αποφασίστε και γράψτε στα άδεια χαρτάκια:

- ♦ 5 συμπεριφορές που δείχνουν ότι η σχέση ενός ζευγαριού είναι υγιής
- ♦ 5 συμπεριφορές που δείχνουν ότι η σχέση δεν είναι υγιής

Έχετε **5 λεπτά!** Μόλις τελειώσετε, τα μισά άτομα της ομάδας θα πάρουν όλες τις «υγιείς συμπεριφορές» και τα άλλα μισά όλες τις «μη υγιείς συμπεριφορές» και θα πάνε να τις κολλήσουν στο αντίστοιχο φύλλο χαρτιού (**ΥΓΙΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ - ΜΗ ΥΓΙΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ**).

Συνεργαστείτε με τα μέλη των άλλων ομάδων έτσι ώστε εάν έχετε γράψει ίδιες ή παρόμοιες συμπεριφορές να τις κολλήσετε στη σειρά. **Θα έχετε μόνο 5 λεπτά** στη διάθεσή σας γι' αυτό φροντίστε να συντονιστείτε καλά (αν χρειαστεί, βοηθάτε κι εσείς την ομάδα να κολλήσει τα χαρτάκια).

5 Μόλις κολλήσετε τα χαρτάκια σας, διαβάστε τις συμπεριφορές και στα δύο φύλλα χαρτιού για να δείτε εάν διαφωνείτε με κάτι, αν κάτι σας κάνει εντύπωση, κλπ.

6 **ΠΡΟΣΟΧΗ:** Εάν υπάρχουν λάθη δεν τα διορθώνετε εκείνη τη στιγμή αλλά μόλις συζητήσετε τις δύο πρώτες από τις παρακάτω ερωτήσεις τότε επανέρχεται και ξαναρωτάτε: συμφωνείτε όλοι και όλες με την κατάσταση που έχετε κάνει ανάμεσα στις υγιείς και μη υγιείς σχέσεις ή θέλετε να αλλάξετε θέση σε κάποια συμπεριφορά;

Δραστηριότητα 3.3

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- ♦ Ποιο είναι κατά τη γνώμη σας το σημαντικότερο πράγμα που χαρακτηρίζει μια υγιή σχέση; Πώς μοιάζει αυτή η σχέση; Πώς συμπεριφέρεται το ένα άτομο στο άλλο; (εντοπίζετε τις απαντήσεις στο μεγάλο φύλλο χαρτιού και τις σημειώνετε, π.χ. με κύκλο).
- ♦ Τι κατά τη γνώμη σας χαρακτηρίζει μια μη υγιή σχέση; Πώς μοιάζει; Πώς συμπεριφέρεται το ένα άτομο στο άλλο; (εντοπίζετε και επισημαίνετε τις απαντήσεις στο μεγάλο φύλλο χαρτιού)
- ♦ Μια μη υγιής σχέση μπορεί να μετατραπεί σε βίαιη σχέση. Ποια από τα χαρακτηριστικά των μη υγιών σχέσεων νομίζετε ότι μπορεί να αποτελούν προειδοποιητικές ενδείξεις ότι η σχέση μπορεί να γίνει βίαιη; (εντοπίζετε και επισημαίνετε τις απαντήσεις στο μεγάλο φύλλο χαρτιού)
- ♦ Συμφωνείτε όλοι/-ες με την κατάταξη που έχετε κάνει ανάμεσα στις υγιείς και μη υγιείς σχέσεις ή θέλετε να αλλάξετε θέση σε κάποια συμπεριφορά;
- ♦ Γιατί νομίζετε ότι είναι δύσκολο μερικές φορές για κάποιον/-α να αναγνωρίσει ότι βρίσκεται σε μια μη υγιή σχέση;
- ♦ Γιατί μένουν ορισμένα άτομα σε μια μη υγιή σχέση;
- ♦ Εάν κάποιος/-α βρίσκεται σε μια μη υγιή σχέση, τι μπορεί να κάνει;
- ♦ Τι μάθατε από αυτή την άσκηση; Αποκομίσατε κάτι που θα μπορούσε να έχει εφαρμογή στη δική σας ζωή και τις σχέσεις σας;

Δραστηριότητα 3.3

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

*Τι χαρακτηρίζει μια ΥΓΙΗ ΣΧΕΣΗ;**

- ◆ **Αμοιβαίος σεβασμός και αγάπη:** π.χ. δεν με ταπεινώνει, δεν με κάνει να αισθάνομαι άσχημα με τον εαυτό μου. Μπορώ να πω «όχι» χωρίς να αισθάνομαι ενοχές. Με ακούει, με εκτιμά και σέβεται τα όριά μου. Το ίδιο κάνω κι εγώ.
  - ◆ **Εμπιστοσύνη:** δεν με ελέγχει συνέχεια, δεν με κατηγορεί άδικα. Αισθανόμαστε άνετα μεταξύ μας. Νιώθουμε άνετα να κάνουμε ή να πούμε ότι θέλουμε
  - ◆ **Καλή επικοινωνία:** τον/την ακούω και με ακούει. Μιλάμε ανοιχτά μεταξύ μας και δεν υπάρχουν παρεξηγήσεις. Μπορώ να εκφράσω τα συναισθήματά μου χωρίς να φοβάμαι πως θα αντιδράσει.
  - ◆ **Ειλικρίνεια:** Δεν μου λέει ψέματα και το ίδιο κάνω κι εγώ. Αν έχετε πιάσει ποτέ φίλο/η σας, το αγόρι ή το κορίτσι σας να σας λέει ένα μεγάλο ψέμα ξέρετε ότι χρειάζεται χρόνος ώσπου να τον/την ξαναεμπιστευτείτε.
  - ◆ **Στήριξη:** με στηρίζει και τον/την στηρίζω στα καλά και τα άσχημα.
  - ◆ **Ιδιωτικότητα-ατομικότητα:** κάθε άτομο έχει το δικό του χώρο, σου αφήνει χώρο να «αναπνέεις» και το ίδιο κάνεις κι εσύ. Υπάρχει ανεξαρτησία/ξεχωριστές προσωπικότητες. Να είσαι ο εαυτός σου, η προσωπικότητά σου δεν πρέπει να βασίζεται στο αγόρι ή το κορίτσι σου.
  - ◆ **Ασφάλεια:** αισθάνεστε ασφαλείς μεταξύ σας, δεν σε χτυπάει, ούτε σε απειλεί και το ίδιο κάνεις κι εσύ.
  - ◆ **Ισότητα-δικαιοσύνη:** παίρνετε μαζί τις αποφάσεις και δεν σου λέει ή του/της λες τι πρέπει να κάνει. Υπάρχει μια ισορροπία σε αυτά που δίνεις και παίρνεις. Δεν γίνεται πάντα να περνάει το δικό μας, ούτε πρέπει πάντα να επικρατεί η γνώμη του άλλου.
  - ◆ **Με κάνει να αισθάνομαι χαρούμενη/-ος, με περισσότερη αυτοπεποίθηση**
  - ◆ **Ενδιαφέρεται για μένα κι εγώ ενδιαφέρομαι για εκείνη/-ον**
  - ◆ **Κατανόηση:** προσπαθώ να καταλάβω πώς νιώθει, βάζω τον εαυτό μου στη θέση του/της. Αισθάνονται ότι προσπαθεί να καταλαβαίνει πως νιώθω.
  - ◆ **Τσακώνεστε αλλά λύνετε τις διαφωνίες σας:** Όλοι μας μπορεί να διαφωνήσουμε κάποια στιγμή, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι έχουμε το δικαίωμα να προσβάλουμε τα άλλα άτομα. Προσπαθούμε να βρούμε μια λύση. Αν η συζήτηση αρχίσει να γίνεται πολύ έντονη είναι προτιμότερο να κάνουμε ένα διάλειμμα και να τη συνεχίσουμε αργότερα.
  - ◆ **Διαχείριση θυμού:** Όλοι θυμώνουμε, αλλά ο τρόπος που εκφράζουμε το θυμό μας μπορεί να επηρεάσει τις σχέσεις μας με τους άλλους. Ο θυμός μπορεί να αντιμετωπιστεί με υγιείς τρόπους, όπως: παίρνοντας μια βαθιά αναπνοή, μετρώντας μέχρι το 10 ή μιλώντας για αυτόν.
  - ◆ **Χιούμορ**
- Μια υγιής σχέση σε κάνει να αισθάνεσαι άνετα, ασφαλής, καλά με τον εαυτό σου, αισθάνεσαι ότι σε εμπιστεύονται και σε σέβονται – δεν φοβάσαι ούτε νιώθεις ανασφαλής. Όλοι/-ες μας αξίζουμε να έχουμε υγιείς σχέσεις.***

*Προσαρμοσμένο από www.chooserespect.org/scripts/teens/healthy.asp

Δραστηριότητα 3.3

Οι σχέσεις μας μπορεί να έχουν διάφορες μορφές και κάθε σχέση είναι μοναδική. Καθένας και καθεμιά μας έχει διαφορετική άποψη για το τι σημαίνει μια «καλή» σχέση. Γενικά, οι σχέσεις που στηρίζονται στην ισότητα, και όχι στην ισχύ και τον έλεγχο του ενός ατόμου από το άλλο, είναι υγιείς σχέσεις. Καθένας και καθεμιά μας αξίζει να αισθάνεται ασφαλής και να απαιτεί να σέβονται οι άλλοι/-ες τα δικαιώματά του/της.

Τι χαρακτηρίζει μια ΜΗ ΥΓΙΗ ΣΧΕΣΗ;

- ◆ Αποφασίζει πάντα το ένα από τα δύο άτομα
- ◆ Στραβομουτσουνιάζει μέχρι να γίνει αυτό που θέλει
- ◆ Σε πιέζει μέχρι να πάρει αυτό που θέλει
- ◆ Σταματάει να σου μιλάει ή δεν σου δίνει σημασία όταν μιλάς
- ◆ Πιστεύει ότι έχει περισσότερα δικαιώματα από σένα
- ◆ Ζηλεύει υπερβολικά
- ◆ Σε ελέγχει, σε κρίνει ή κρίνει τους/τις φίλους/-ες σου
- ◆ Δε σε αφήνει να κάνεις παρέα με άλλους
- ◆ Σε κάνει να αισθάνεσαι άσχημα
- ◆ Φοβάσαι μήπως θυμώσει
- ◆ Όταν θυμώνει, σε βρίζει, σου φωνάζει, σε κοροϊδεύει, σε χτυπάει ή σου πετάει αντικείμενα
- ◆ Σου επιτίθεται
- ◆ Σε προσβάλλει και σε μειώνει
- ◆ Καταστρέφει προσωπικά σου αντικείμενα
- ◆ Σε πιέζει να κάνεις πράγματα που δε θέλεις
- ◆ Του/της λες ψέματα και/ή σου λέει ψέματα
- ◆ Δεν αισθάνεσαι ασφαλής
- ◆ ...

Γιατί είναι δύσκολο μερικές φορές να αναγνωρίσουμε αν βρισκόμαστε σε μια μη υγιή σχέση;

Οι εκφράσεις «η αγάπη είναι τυφλή», «τον/την έχει τυφλώσει ο έρωτας» βγαίνουν πολλές φορές αληθινές. Κάποιοι άνθρωποι μπορεί να αισθάνονται ότι είναι τόσο ερωτευμένοι/-ες που αν και υπάρχουν προβλήματα μπορεί να μην είναι σε θέση να τα δουν σε βάθος και να μένουν σε μια σχέση για τους παρακάτω λόγους.

Δραστηριότητα 3.3

Γιατί μένουν σε μια μη υγιή σχέση:

- ♦ Άνθρωποι που έχουν μη υγιείς σχέσεις συνήθως πιστεύουν ότι τα πράγματα θα καλυτερεύσουν, ότι είναι μια «φάση» και θα περάσει ή ότι μπορούν να αλλάξουν τον/την σύντροφό τους. Μερικές φορές μπορεί να έχουν δει τέτοιες συμπεριφορές σε άλλες σχέσεις, π.χ. στο σπίτι τους, και να μην αναγνωρίζουν ότι αυτά τα χαρακτηριστικά δεν είναι υγιή.
- ♦ Μπορεί να αισθανόμαστε ότι το να έχουμε ένα αγόρι/κορίτσι είναι προτιμότερο από το να διακόψουμε μια μη υγιή σχέση. Ορισμένα άτομα μπορεί να φοβούνται να χωρίσουν είτε επειδή αισθάνονται ότι δεν θα μπορούν να ζήσουν χωρίς το άλλο άτομο είτε επειδή φοβούνται μήπως τους συμπεριφερθεί βίαια. Μπορεί ακόμη και να φοβούνται ότι δεν θα βρουν άλλον/-η σύντροφο.

Ορισμένες προειδοποιητικές ενδείξεις βίαιων σχέσεων:

- ♦ Κυριαρχία και έλεγχος του άλλου ατόμου, των δραστηριοτήτων του (που πάει, με ποια άτομα, τι ώρα γυρνάει, κλπ), των σχέσεων/φίλων του
- ♦ Υπερβολική ζήλια και κτητικότητα
- ♦ Βρισιές και περιφρονητικά-υποτιμητικά σχόλια
- ♦ Απειλές
- ♦ Εκφοβισμός
- ♦ Σπρωξίματα, χτυπήματα, περιορισμός του ατόμου παρά τη θέλησή της/του
- ♦ Εξαναγκασμένες σεξουαλικές πράξεις ή αγγίγματα ή σεξουαλικά υποτιμητικά σχόλια

Εάν κάποιος/-α βρίσκεται σε μια μη υγιή σχέση, τι μπορεί να κάνει:

Είναι σημαντικό να αναγνωρίζουμε τα μη υγιή χαρακτηριστικά μιας σχέσης (που περιγράψαμε προηγουμένως) προτού αυτή η σχέση μετατραπεί σε μια βίαιη σχέση.

Εάν κάποιος/-α νιώθει ότι η σχέση που έχει δεν είναι υγιής, μπορεί να συζητήσει με το κορίτσι του/αγόρι της. Μπορεί επίσης να μιλήσει σε φίλους/-ες ή άλλα άτομα που εμπιστεύεται – συνήθως ένα τρίτο άτομο μπορεί να μας πει πώς βλέπει τη σχέση μας από τη δική του/της πλευρά.

Εάν υπάρχει βία και κακοποίηση στη σχέση τότε θα πρέπει να αναζητηθεί βοήθεια από κάποιο ενήλικο άτομο που εμπιστεύεστε ή από κάποιον ειδικό. Τη βία όμως θα τη συζητήσουμε περισσότερο αναλυτικά παρακάτω.

Δραστηριότητα 3.4: Πρόσωπα και Πράγματα

Προσαρμοσμένη από: Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS. (2009). Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health. Rio de Janeiro: Instituto PROMUNDO. Ανακτήθηκε 30 Ιουλίου 2009 από: www.promundo.org.br/materials%20de%20apoio/publicacoes/MANUAL%20M.pdf

Μαθησιακοί Στόχοι

Ευαισθητοποίηση σχετικά με τη δύναμη/ισχύ στις σχέσεις και την επίδρασή που έχει τόσο στα άτομα όσο και στις σχέσεις.

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Διάρκεια: 15'

- 1 Χωρίστε τους/τις μαθητές/-τριες σε 3 ομάδες
- 2 Η άσκηση που θα κάνουμε λέγεται: Πρόσωπα και Πράγματα.
- 3 Διαλέγετε τυχαία την ομάδα που θα είναι τα «πράγματα», μια άλλη που θα είναι τα «πρόσωπα» και την τρίτη που τα άτομά της θα «παρατηρούν».

4 Οδηγίες για κάθε ομάδα:

- ♦ **ΠΡΑΓΜΑΤΑ:** *δεν μπορείτε να σκέφτεστε, να αισθάνεστε, ή να παίρνετε αποφάσεις. Πρέπει να κάνετε ότι σας λένε τα «πρόσωπα». Εάν θέλετε να κουνηθείτε ή να κάνετε κάτι, θα πρέπει να ζητήσετε την άδειά τους.*
- ♦ **ΠΡΟΣΩΠΑ:** *Μπορείτε να σκέφτεστε, να αισθάνεστε, να παίρνετε αποφάσεις και να λέτε στα πράγματα τι να κάνουν.*
- ♦ **ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΕΣ:** *Εσείς απλά παρατηρείτε σιωπηλά ό,τι συμβαίνει – δεν επεμβαίνετε.*

Κάθε «πρόσωπο» μπορεί να πει στο «πράγμα» που του/της αντιστοιχεί να κάνει ό,τι εκείνος/-η θέλει, εντός του χώρου της αίθουσας. Τα πράγματα οφείλουν να υπακούσουν [έχετε 1 λεπτό]

- 5 Τώρα, ανταλλάξτε ρόλους: τα άτομα που ήταν «Πράγματα» θα γίνουν τώρα «Πρόσωπα», τα «Πρόσωπα» τώρα θα παρατηρούν και τα άτομα που παρατηρούσαν γίνονται «Πράγματα».

Στην Τρίτη φάση, οι Παρατηρητές/Πράγματα θα γίνουν Πρόσωπα, τα Πράγματα/Πρόσωπα θα γίνουν Παρατηρητές και τα Πρόσωπα/ Παρατηρητές θα γίνουν Πράγματα.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Για τα «Πράγματα»

- ♦ Πώς σας φέρθηκαν τα «πρόσωπα»;
- ♦ Πώς νιώσατε;
- ♦ Νιώσατε αδύναμοι/-ες; Γιατί ναι ή γιατί όχι;

Για τα «Πρόσωπα»

- ♦ Πώς φερθήκατε στα «πράγματά» σας;
- ♦ Πώς αισθανθήκατε να φέρεστε σε κάποιον με αυτό τον τρόπο;
- ♦ Σας έκανε να νιώσετε δυνατοί/-ές; Γιατί ναι ή γιατί όχι;
- ♦ Γιατί τα «πράγματα» υπάκουσαν στις εντολές σας;
- ♦ Υπήρχαν «πράγματα» ή «πρόσωπα» που δεν συμμορφώθηκαν στους κανόνες της άσκησης;
- ♦ Στη καθημερινή σας ζωή, σας συμπεριφέρονται ποτέ σαν να είστε «Πράγματα»; Ποιοι; Γιατί;
- ♦ Συμπεριφέρεστε στους άλλους σαν να είναι «πράγματα», στη καθημερινή σας ζωή; Σε ποιους; Γιατί;

Δραστηριότητα 3.4

Για «παρατηρητές»

- ♦ Πώς νιώσατε να μην κάνετε τίποτα;
- ♦ Αισθανθήκατε ότι επηρεάζατε ό,τι συνέβαινε; Εάν ναι, τι νομίζετε ότι θα μπορούσατε να είχατε κάνει;
- ♦ Στην καθημερινή μας ζωή, συμβαίνει να είμαστε «παρατηρητές» σε καταστάσεις όπου κάποιοι άνθρωποι συμπεριφέρονται στους άλλους σαν να είναι πράγματα; Επεμβαίνουμε; Γιατί ναι ή γιατί όχι;
- ♦ Εάν είχατε την ευκαιρία να επιλέξετε ανάμεσα στις 3 ομάδες, σε ποια θα επιλέγατε να είστε και γιατί;

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΟΛΗ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ

- ♦ Γιατί οι άνθρωποι συμπεριφέρονται στους άλλους με αυτό τον τρόπο;
- ♦ Μπορείτε να σκεφτείτε είδη σχέσεων όπου το ένα άτομο μπορεί να έχει μεγαλύτερη ισχύ επάνω στο άλλο άτομο

Απάντηση: σχέσεις ανάμεσα σε γυναίκες και άνδρες, νέους και ενήλικες, γονείς και παιδιά, μαθητές/-τριες και καθηγητές/-τριες, υπαλλήλους και προϊσταμένους. Σχέσεις ισχύος μπορεί να υπάρχουν και μεταξύ κοινωνίας και ατόμου, κοινωνίας και κράτους, κλπ.

- ♦ Ποιος μπορεί να είναι οι συνέπειες μιας σχέσης όπου το ένα άτομο συμπεριφέρεται στο άλλο σαν να είναι «πράγμα»;
- ♦ Στη κοινωνία μας, υπάρχει κάποια από τις 3 αυτές ομάδες όπου ανήκουν συνήθως οι γυναίκες; Σε ποια ομάδα;
- ♦ Υπάρχει κάποια ομάδα από αυτές τις 3 όπου ανήκουν συνήθως οι άνδρες; Σε ποια ομάδα; Γιατί νομίζετε συμβαίνει αυτό;
- ♦ Πώς διαιώνιζει ή υποστηρίζει η κοινωνία/ο πολιτισμός μας αυτού του είδους τις σχέσεις;
- ♦ Η δύναμη/ισχύς είναι πάντα κάτι κακό;

Απάντηση: δύναμη/ισχύς δε σημαίνει μόνο κυριαρχία ή υποταγή, αλλά και αντοχή και ικανότητα λήψης αποφάσεων για τη ζωή μας. Η δύναμη/ισχύς δεν είναι πάντα κάτι κακό. Γιατί πολύ απλά, δύναμη σημαίνει σθένος. Αυτό που κάνει τη διαφορά είναι ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιείται η δύναμη. Τη δύναμή μας μπορούμε να τη χρησιμοποιήσουμε δημιουργικά (ατομικά και συλλογικά) για να προωθούμε θετικές αλλαγές στη ζωή μας και στο περιβάλλον μας.

- ♦ Τι μάθατε από αυτή την άσκηση; Αποκομίσατε κάτι που θα μπορούσε να έχει εφαρμογή στη δική σας ζωή και τις σχέσεις σας;

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Η δύναμη είναι κοινωνικά κατασκευασμένη και υφίσταται μόνο σε σχέση με ένα άλλο άτομο. Έχουμε ή δεν έχουμε δύναμη/ισχύ πάντα σε σχέση με κάποιο άλλο άτομο ή μια άλλη ομάδα ατόμων.

Συνέπειες: Μερικές φορές, η άνιση κατανομή ισχύος στις σχέσεις μπορεί να οδηγήσει το ένα άτομο να συμπεριφέρεται στο άλλο άτομο σαν να ήταν ένα «πράγμα». Η άνιση κατανομή ισχύος μεταξύ ανδρών και γυναικών στις ερωτικές/ρομαντικές τους σχέσεις μπορεί να οδηγήσει σε κακοποίηση του ενός συντρόφου από τον άλλο. Για παράδειγμα, μια γυναίκα μπορεί να μην μπορεί να πει στο σύντροφό της εάν, τότε και πώς να έχουν σεξουαλική επαφή λόγω των πατροπαράδοτων πεποιθήσεων ότι οι άνδρες είναι εκείνοι που πρέπει να έχουν τον πρώτο λόγο και οι γυναίκες πρέπει να υπακούν (ή ότι οι γυναίκες «οφείλουν» να ικανοποιούν σεξουαλικά τον άνδρα). Σε άλλες περιπτώσεις μπορεί να αισθάνεται ότι δεν έχει τη δύναμη/το δικαίωμα να πει «όχι».

Είναι σημαντικό να κρατήσουμε στο νου μας ότι η δύναμη/ισχύς δεν είναι κάτι δεδομένο— δεν είναι κάτι που έχουμε πάντα ή που μπορούμε να το αποθηκεύσουμε σε ένα κουτί. Βρισκόμαστε συνεχώς σε κίνηση, ξεκινάμε ή σταματάμε σχέσεις στις οποίες άλλοτε έχουμε περισσότερη και άλλοτε λιγότερη δύναμη/ισχύ.

Δραστηριότητα 3.5: Η Πραγματιστική Αντιμετώπιση ενός Προβλήματος

Πηγή δραστηριότητας και φωτογραφιών του κειμένου: Högger, D., Weber, H., Haberthür, R. (2005). Hamo-nie?: Zeigen unsere Schäfchen plötzlich Zähne? - Beziehungsgestaltung im schulischen Alltag. Switzerland: Fachhochschule Nordschweiz. <http://www.fhnw.ch/ph/iwb/beratung/gesundheit/de/download/gesundheit/unterrichtsmaterial/harmonie.pdf>

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Να εκπαιδευτούν στο πως μπορούν να αντιμετωπίζουν πραγματιστικά ένα πρόβλημα
- ♦ Να εκπαιδευτούν στην ενσυναίσθηση, ως βάση που θα επιτρέψει στους/τις μαθητές/-τριες να λύνουν τα προβλήματα τους και να είναι υποστηρικτικοί/-ές
- ♦ Να αναπτύξουν επικοινωνιακές δεξιότητες και να μάθουν πώς να διαχειρίζονται την επιθετικότητα και τη βία

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ **Φύλλο Εργασίας 12α** που περιγράφει προβλήματα καθημερινότητας
- ♦ Συλλέξτε φωτογραφίες, βίντεο ή ιστορίες (π.χ. από τη λογοτεχνία) που απεικονίζουν ανθρώπινα συναισθήματα
- ♦ **Φύλλο Εργασίας 12β**: "Κατάλογος Ιδιοτήτων"

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Διάρκεια: 35'

1 Οι μαθητές/-τριες μπορούν να εργαστούν πάνω στο Φύλλο Εργασίας 12α "Πραγματιστική αντιμετώπιση ενός προβλήματος" είτε ατομικά είτε σε μικρές ομάδες. Το φύλλο εργασίας περιγράφει δυσάρεστες καταστάσεις για τις οποίες οι μαθητές/-τριες πρέπει να βρουν λύσεις. Θα πρέπει να προσπαθήσουν να βρουν λύσεις για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που περιγράφονται με τρόπο ρεαλιστικό και διπλωματικό.

Κατόπιν, οι πιθανές λύσεις των προβλημάτων θα παρουσιαστούν στην τάξη και θα συζητηθούν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των πιθανών τρόπων αντίδρασης.

Τέλος, οι μαθητές/-τριες θα ερωτηθούν εάν έχουν βιώσει τέτοιου είδους καταστάσεις όπως αυτές που παρουσιάστηκαν και εάν ναι, πως αντέδρασαν.

Οι καταστάσεις που περιγράφονται θα μπορούσαν να συνεχιστούν χρησιμοποιώντας ως μέθοδο ένα παιχνίδι ρόλων.

2 Όλων των ειδών τα υλικά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως βάση για τη διδασκαλία της ενσυναίσθησης, όπως ένας χαρακτήρας μυθιστορήματος ή ταινίας, φωτογραφιών, εικόνων, βίντεο και ιστοριών. Οι μαθητές/-τριες πρέπει να προσπαθήσουν να μαντέψουν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και τα συναισθήματα των άλλων ανθρώπων, να ερμηνεύσουν τη συμπεριφορά ή την εμφάνιση του χαρακτήρα και να εξηγήσουν γιατί επέλεξαν ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο κατάλογος ιδιοτήτων του Φύλλου Εργασίας 12β, ενώ στη συνέχεια θα συζητήσουν την ερμηνεία τους με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές τους.

Δραστηριότητα 3.5

Η χρήση εικόνων απόμωv ή χαρακτήρων από μια ιστορία είναι ένας καλός τρόπος για να διδαχτούν οι μαθητές/-τριες το νόημα της ενσυναίσθησης. Χρήσιμα είναι επίσης τα κείμενα ή βίντεο όπου ένα άτομο δίνει συνέντευξη. Οι μαθητές/-τριες μαντεύουν τι σκέφτονται ή τι αισθάνονται αυτοί οι άνθρωποι καθώς θυμούνται παρόμοιες καταστάσεις που έχουν βιώσει. Εάν η αιτία για μια συγκεκριμένη διάθεση δεν είναι γνωστή, οι μαθητές/-τριες μπορούν να μαντέψουν, για παράδειγμα: Γιατί μπορεί να είναι λυπημένο το αγόρι της φωτογραφίας;

Σε μια μεγαλύτερης διάρκειας ενασχόληση με ένα χαρακτήρα από ιστορία ή βίντεο, η εκτίμηση μπορεί να είναι πιο περιεκτική:

- ♦ Πως αξιολογούν οι μαθητές/-τριες αυτό το άτομο;
- ♦ Τι ιδιότητες αποδίδουν στον αντίστοιχο χαρακτήρα;

Οι μαθητές/-τριες θα επιλέξουν ιδιότητες, χρησιμοποιώντας τον κατάλογο του Φύλλου Εργασίας 12β. Πιθανώς οι μαθητές/-τριες θα προσδώσουν διαφορετικές ιδιότητες και ενδέχεται να μην μπορούν να πάρουν ξεκάθαρες αποφάσεις για τις ιδιότητες. Ίσως έτσι μάθουν ότι η προσωπική τους άποψη για μια κατάσταση είναι τελείως υποκειμενική. Οι μαθητές/-τριες μαθαίνουν να έχουν ενσυναίσθηση και αρχίζουν να αντιλαμβάνονται πόσο προσεκτικοί/-ές θα πρέπει να είναι όταν εικάζουν τα συναισθήματα των ανθρώπων. Χρήσιμες ερωτήσεις:

- ♦ Ποια εικασία είναι η σωστή;
- ♦ Είναι κάποια από τις ιδιότητες που μαντέψατε σωστή ή μόνο το ίδιο το άτομο είναι σε θέση να γνωρίζει ποια ακριβώς είναι τα συναισθήματα του;
- ♦ Πως μπορούμε να καταφέρουμε να μην κρίνουμε πολύ γρήγορα κάποιον/-α;

Δραστηριότητα 3.6: Γνωρίζοντας το Σώμα μας

Stachl-Astleithner, A., Henschl, M.. (2006). Startpaket PLUS. Partnerschaftlich lernen und Schule. Geschlechtssensible Pädagogik, Mädchen- und Bubenarbeit, Gender Mainstreaming in der Klasse. Austria: Stadtschulrat für Wien. Ανακτήθηκε 1 Απριλίου 2010 από: www.eduhi.at/dl/startpaket.pdf

Σύντομη Εισαγωγή

Αυτή η δραστηριότητα βοηθάει τους/τις μαθητές/-τριες να σκεφτούν για τα όρια του σώματός τους. Πόσο κοντά μου μπορεί να πλησιάσει ένας γιατρός; Ποια άτομα επιτρέπεται να αγγίξουν τα απόκρυφα σημεία του σώματός μου;

Μαθησιακοί Στόχοι

Στόχος της άσκησης είναι η γνωριμία των μαθητών/-τριών με το σώμα τους και να γνωρίζουν ότι πρέπει να εμπιστεύονται τα συναισθήματά τους.

Υλικό & Προετοιμασία

Φύλλο Εργασίας 13

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1 Μοιράστε το Φύλλο Εργασίας 13, το οποίο έχει το περίγραμμα ενός ανθρώπινου σώματος και ζητήστε από τους/τις μαθητές/-τριες να σημειώσουν τα μέρη του σώματος ανάλογα με το πόσο άνετα αισθάνονται εάν τους/τις αγγίξουν σε αυτά τα μέρη.
- 2 Οι μαθητές/-τριες θα πρέπει να εργαστούν ατομικά, και να σημειώσουν με κόκκινα εκείνα τα μέρη του σώματος που δεν πρέπει να τους τα αγγίζει κανείς, τα μέρη του σώματος που μπορούν να τα αγγίξουν μόνο συγκεκριμένοι άνθρωποι με κίτρινο και τα μέρη του σώματος που είναι οκ να τα αγγίξουν οι άλλοι με πράσινο.
- 3 Στη συνέχεια, συζητήστε γενικά τις ομοιότητες και διαφορές – καθώς επίσης και τις διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

ΒΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΕΡΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ

Μέρος 1: Ευαισθητοποίηση

Αυτή η ενότητα θα βοηθήσει τους/τις εκπαιδευτικούς να εντοπίσουν τα κενά στις γνώσεις των μαθητών/-τριών σχετικά με τη βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων. Η αντίδραση ενός ατόμου απέναντι σε ένα πρόβλημα εξαρτάται από την κατανόηση του προβλήματος. Κάποιος/-α που κατανοεί τη φύση της ΒΕΣ, και για ποιο λόγο είναι λάθος, είναι πιο πιθανό να την αμφισβητήσει και να την καταδικάσει.

Είναι γεγονός ότι θα κατορθώσουμε να σταματήσουμε τη βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων εάν ολόκληρη η κοινωνία –γυναίκες και άνδρες μαζί– αμφισβητήσει τη ΒΕΣ, αναπτύξει μηδενική ανοχή απέναντι στη βία και τη θεωρεί ως έγκλημα.

Μαθησιακοί Στόχοι

Στο τέλος αυτής της ενότητας οι μαθητές/-τριες θα πρέπει να μπορούν να:

- ♦ Κατανοούν και να περιγράφουν τις βασικές έννοιες της Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων
- ♦ Ορίσουν τι είναι βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων
- ♦ Εντοπίζουν τις διαφορετικές μορφές της ΒΕΣ (ψυχολογική, σωματική, σεξουαλική) και τα διάφορα είδη συμπεριφορών κακοποίησης του ενός συντρόφου από τον άλλο
- ♦ Εντοπίζουν τους κοινά αποδεκτούς μύθους, να τους αποδομούν εξηγώντας γιατί είναι μύθοι και να κατανοούν την πραγματικότητα
- ♦ Αναγνωρίζουν τις προειδοποιητικές ενδείξεις της ΒΕΣ
- ♦ Περιγράφουν γιατί η ΒΕΣ αποτελεί καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών
- ♦ Διερευνούν τις επιπτώσεις της βίας
- ♦ Γνωρίζουν πώς να βοηθήσουν ένα θύμα και/ή ένα δράστη
- ♦ Γνωρίζουν τις υπάρχουσες υποστηρικτικές υπηρεσίες στη χώρα τους

Προτού ξεκινήσει αυτή η Ενότητα, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να εξηγήσει ότι πρόκειται να συζητήσει με τους/τις μαθητές/-τριες τα ακόλουθα:

- ♦ Τη βία στις σχέσεις, τις μορφές βίας και τις προειδοποιητικές ενδείξεις
- ♦ Πώς να αναγνωρίζετε αν εσείς ή κάποιος/-α φίλος/-η σας βρίσκεται σε μια μη υγιή ή βίαιη σχέση και τι μπορείτε να κάνετε
- ♦ Πώς να επικοινωνείτε και να λύνετε τα προβλήματα προκειμένου να επιτύχετε να έχετε μια υγιή σχέση.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να υπενθυμίσετε στην ομάδα σας τους Κανόνες που έθεσε στην αρχή του προγράμματος. Το θέμα της ΒΕΣ είναι εξαιρετικά ευαίσθητο.

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 4.1.1. Ορισμός και Τύποι της Βίας στις Σχέσεις/ΒΕΣ

Δραστηριότητα 4.1.2. Άννα και Δημήτρης

Δραστηριότητα 4.1.3. Τι Είναι η Έμφυλη Βία

Δραστηριότητα 4.1.4. Περιστατικά Βίας

Δραστηριότητα 4.1.5. Ο Τροχός της Ισχύος και του Ελέγχου και ο Τροχός της Ισότητας

Δραστηριότητα 4.1.6. Ευαισθητοποίηση των Νέων στις Προειδοποιητικές Ενδείξεις της ΒΕΣ και στους Τρόπους που Μπορούν να Προσφέρουν Βοήθεια

Δραστηριότητα 4.1.7. Μύθος ή Πραγματικότητα;

Δραστηριότητα 4.1.8. Μύθοι για τη βία

Δραστηριότητα 4.1.1 Ορισμός και Τύποι της Βίας στις Σχέσεις/ Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων

Προσαρμοσμένο από www.stopvaw.org/

Σύντομη Εισαγωγή

Η Βία στις σχέσεις/Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων αποτελεί ένα σοβαρό πρόβλημα δημόσιας υγείας κάθε κοινωνίας. Η ΒΕΣ έχει ολέθριες σωματικές, ψυχολογικές, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις για τις γυναίκες, τα παιδιά, τις οικογένειες και τις κοινότητες σε όλο τον πλανήτη. Μελέτες έχουν δείξει ότι παγκοσμίως, 1 στις 4 γυναίκες έχει κακοποιηθεί από τον ερωτικό της σύντροφο και 40-70% όλων των δολοφονημένων γυναικών έχει δολοφονηθεί από τον ερωτικό τους σύντροφο. Παρόλο που και άλλες μορφές βίας είναι εξίσου σοβαρές, αυτή η ενότητα εξετάζει τα μοναδικά χαρακτηριστικά της βίας που ασκείται σε γυναίκες/κορίτσια στο πλαίσιο των ερωτικών τους σχέσεων. Αν και τα στατιστικά στοιχεία διαφέρουν ελαφρώς, τα κορίτσια και οι γυναίκες αποτελούν το 95% όλων των θυμάτων Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων.

Η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων θέτει σε κίνδυνο τη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα, την ψυχική υγεία και την ελευθερία των γυναικών και έχει αναφερθεί ως «η πιο διαδεδομένη αλλά ακόμη ελάχιστα αναγνωρισμένη καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο». Η βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών συχνά αποκαλείται «έμφυλη» βία επειδή πηγάζει, εν μέρει, από την κατώτερη θέση της γυναίκας στην κοινωνία.

Κατά τη διάρκεια αυτής της συνάντησης, οι μαθητές/-τριες θα εξετάσουν τον ορισμό καθώς και τις διάφορες μορφές της ΒΕΣ.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ◆ Να διερευνηθούν οι γνώσεις των μαθητών/-τριών σχετικά με τη ΒΕΣ και να διατυπωθεί ο ορισμός της ΒΕΣ
- ◆ Να προσδιοριστούν τα διαφορετικά είδη συμπεριφορών κακοποίησης που συνιστούν ΒΕΣ
- ◆ Να προσδιοριστούν οι διάφορες μορφές της ΒΕΣ

Υλικό & Προετοιμασία

- ◆ Μεγάλα φύλλα χαρτιού για τον/την εκπαιδευτικό και τους/τις μαθητές/-τριες
- ◆ Μαρκαδόροι & στυλό

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1 Χωριστείτε σε ομάδες των 4-6 ατόμων με ίσο αριθμό κοριτσιών και αγοριών - εάν αυτό είναι δυνατό (μεικτές ομάδες)
- 2 Θα σας δώσω φύλλα χαρτιού και αυτό που θα ήθελα να κάνετε είναι να σκεφτείτε και να **γράψετε** ή να **σχεδιάσετε** το πρώτο πράγμα που σας έρχεται στο μυαλό όταν ακούτε τη φράση "Βία στις σχέσεις/Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων". **Έχετε 10 λεπτά.**
- 3 Κάντε το γύρο της τάξης για να παρατηρήσετε την πρόοδο στην εργασία τους και να τους δώσετε οδηγίες αν χρειάζεται.
- 4 Όταν **τελειώσετε τοποθετήστε το φύλλο σας εδώ** (δείξτε τους που μπορούν να τοποθετήσουν την εργασία τους, στον τοίχο ή το πάτωμα).

Δραστηριότητα 4.1.1

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- ♦ Τι παρατηρείτε από αυτά που βλέπουμε; Μπορείτε να περιγράψετε τι είναι “Βία στις σχέσεις/Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων” συνδυάζοντας τις ιδέες όλων των ομάδων που βλέπουμε; (ο/η εκπαιδευτικός μπορεί ταυτόχρονα να καταγράφει τις ιδέες των μαθητών/-τριών σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού. Οι ιδέες των μαθητών/-τριών δεν πρέπει να κριτικάρονται· είναι προτιμότερο να αφήσετε τους/τις μαθητές/-τριες να δημιουργήσουν το δικό τους ορισμό για τη βία στις σχέσεις παρά να τους δώσετε ένα έτοιμο ορισμό. Αυτό που πρέπει να κάνετε όμως, είναι να τους/τις παρακινήσετε να δημιουργήσουν ένα όσο το δυνατό πληρέστερο ορισμό)
- ♦ Η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων έχει διάφορες μορφές: ποιες νομίζετε ότι είναι αυτές οι μορφές; (εάν οι μαθητές/-τριες είναι εξοικειωμένοι/-ες με τις διάφορες μορφές βίας, ζητήστε να δώσουν παραδείγματα βίαιων συμπεριφορών για κάθε μορφή βίας—για περισσότερες πληροφορίες βλ. το “Αναμενόμενο Αποτέλεσμα” στις δραστηριότητες 4.1.2. & 4.1.4)
- ♦ Ποιος νομίζετε ότι είναι ο ένας και μοναδικός σκοπός τέτοιου είδους βίαιων συμπεριφορών σε μια σχέση;

Εάν δεν υπάρξει αυθόρμητη απάντηση από τους/τις μαθητές/-τριες, εισάγετε και συζητήστε μαζί τους ιδέες όπως αυτές που παρέχονται στο “Αναμενόμενο Αποτέλεσμα” παρακάτω.

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

- ♦ Η βία στις σχέσεις είναι ένα μοτίβο επιθετικών, απειλητικών και εξουσιαστικών συμπεριφορών που ασκεί ένα άτομο εναντίον κάποιου άλλου με σκοπό να αποκτήσει ή να διατηρήσει **την ισχύ** στη σχέση. Το άτομο που κακοποιεί σκόπιμα συμπεριφέρεται με τρόπους που προκαλούν φόβο, υποβιβασμό και ταπείνωση στοχεύοντας στον **έλεγχο** του άλλου ατόμου. Μπορεί να απειλεί ότι θα χρησιμοποιήσει ή και να χρησιμοποιεί σωματική βία. Η κακοποίηση μπορεί να είναι σωματική, συναισθηματική και ψυχολογική.
- ♦ Μια βίαιη σχέση μπορεί να περιλαμβάνει απειλές, σωματική βλάβη, πράξεις εκφοβισμού, ταπείνωσης και απομόνωσης. Η κακοποίηση μπορεί να συμβεί κατά τη διάρκεια της σχέσης, όταν το ζευγάρι χωρίζει ή και μετά το τέλος της σχέσης.
- ♦ Ο σκοπός της βίας στις σχέσεις είναι ο ένας σύντροφος ή πρώην σύντροφος να αποκτήσει και να ασκεί εξουσία και έλεγχο επάνω στον άλλο.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Πριν ξεκινήσετε αυτή την Ενότητα δραστηριοτήτων, προετοιμαστείτε διαβάζοντας το Παράρτημα Α του παρόντος Εγχειριδίου: Γενικές Θεωρητικές Πληροφορίες.

Δραστηριότητα 4.1.2: Η Άννα και ο Δημήτρης

Προσαρμογή από:

- ♦ Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS, Instituto PAPAI & World Education. (2009). Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health. Rio de Janeiro: Instituto Promundo.
- ♦ Liz Claiborne Inc. (2006). Love is Not Abuse: a teen dating violence prevention curriculum. Liz Claiborne Inc. (Διαθέσιμο στο: www.loveisnotabuse.com, ανακτήθηκε 5 Ιουλίου 2009)

Μαθησιακοί Στόχοι

Αναγνώριση των μορφών και των προειδοποιητικών ενδείξεων της ΒΕΣ/βίας στις σχέσεις

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ **Φύλλο Εργασίας 14**
- ♦ Στυλό & Μαρκαδόρους
- ♦ Δύο προετοιμασμένα μεγάλα φύλλα χαρτιού (βλ. «Αναμενόμενο αποτέλεσμα»)
- ♦ **Ενημερωτικό Φυλλάδιο 3:** Ενδείξεις μιας Βίαιης Σχέσης
- ♦ **Ενημερωτικό Φυλλάδιο 1:** *Είναι η Σχέση σου Υγιής και Ισότιμη ή Όχι;* ή **Φυλλάδιο 9:** *Τεστ για τη Βία στη Σχέση* ή **Φυλλάδιο 12:** *Πώς μπορείς να δεις αν σου Συμπεριφέρονται Καλά;*
- ♦ **Ενημερωτικό Φυλλάδιο 13:** *Υγιείς Σχέσεις* και/ή **Φυλλάδιο 10:** Τα Δικαιώματά μου στις Σχέσεις μου

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί βήμα-προς-βήμα: διαβάζετε δηλαδή τις φράσεις που έχουν το ίδιο χρώμα και πριν αλλάξει το χρώμα σταματάτε την αφήγησή σας και ρωτάτε τους/τις μαθητές/-τριες τις ερωτήσεις που ακολουθούν αμέσως μετά το κείμενο:

Η Άννα πάει στην Α' Λυκείου. Ο Δημήτρης είναι λίγο μεγαλύτερός της και πηγαίνει σε άλλο Λύκειο. Ένα βράδυ, σε μια πιτσαρία, τους γνώρισε ένας κοινός φίλος τους. Πέρασαν πολύ καλά εκείνο το βράδυ και ο Δημήτρης ζήτησε το τηλέφωνό της. Βγαίνουν μαζί τους τελευταίους 3 μήνες.

Από την αρχή, η Άννα νόμιζε ότι ο Δημήτρης ήταν το πιο γλυκό αγόρι που είχε γνωρίσει ποτέ. Ήταν τρυφερός και νοιαζόταν για εκείνη. Ήθελε να ξέρει όλους τους φίλους και τις φίλες της, πώς τα πήγαινε στο σχολείο, για τη σχέση της με τους γονείς της κλπ. Της αγόρασε μάλιστα και ένα κινητό τηλέφωνο για να μπορεί να τη βρίσκει, μόνο και μόνο για να της λέει πόσο πολύ την αγαπάει.

Τελευταία, η συμπεριφορά του έχει αλλάξει. Ζηλεύει και την κατηγορεί ότι συναντιέται με κάποιον άλλον πίσω από την πλάτη του. Του έχει πει επανειλημμένα ότι δεν βγαίνει με κανέναν άλλο, αλλά δεν την πιστεύει. Τη βρίζει και της λέει ότι όταν την παίρνει τηλέφωνο καλά θα κάνει να απαντάει, γιατί διαφορετικά... της έχει πει ότι εάν ακούσει τη φωνή κάποιου άλλου από το τηλέφωνο, ή ανακαλύψει ότι τον απατάει τότε, όποιος και αν είναι, θα τον βρει και θα τον σκοτώσει, κι εκείνον και την Άννα. Άλλες φορές πάλι της λέει ότι αν ποτέ τον αφήσει για κάποιον άλλον θα αυτοκτονήσει, γιατί η ζωή δεν αξίζει χωρίς αυτήν. Την προηγούμενη εβδομάδα την ανάγκασε να κάνει έρωτα μαζί του, παρόλο που εκείνη δεν ήθελε, για να του αποδείξει ότι δεν είχε κοιμηθεί με κάποιον άλλον.

Η Άννα τον αγαπάει ακόμα, αλλά τώρα πια έχει αρχίσει να τον φοβάται κάποιες στιγμές. Φοβάται ακόμα ότι αν το μάθαινε η μητέρα της θα την έκανε να τον χωρίσει, και δεν το θέλει. Νομίζει ότι μπορεί να τα βγάλει πέρα μαζί του εάν τον πείσει ότι μόνο εκείνον αγαπάει και ότι δεν χρειάζεται να ζηλεύει. Τι πειράζει που είναι λίγο επιθετικός όταν τσακώνονται - σε όλους δεν συμβαίνει αυτό; Μόνο κάποιες μελανιές της άφησε μια φορά αλλά η Άννα ξέρει ότι δεν το εννοούσε.

Δραστηριότητα 4.1.2

1 Ερωτήσεις για μαθητές/-τριες αμέσως μετά τις φράσεις που έχουν το ίδιο χρώμα:

- ♦ Είναι υγιής αυτή η σχέση ή όχι;
- ♦ Είναι βίαιη αυτή η σχέση;

[όπου απαντάνε ναι τα παιδιά μπορείτε να ρωτήσετε: ποια μορφή κακοποίησης χρησιμοποιεί ο Δημήτρης;]

[Αν δεν απαντήσουν αυθόρμητα μπορείτε να ρωτήσετε: σωματική, ψυχολογική ή σεξουαλική;]

- ♦ υπάρχει κανένα προειδοποιητικό σημάδι που να δείχνει ότι:
  - ◊ μπορεί να μην είναι υγιής η σχέση τους;
  - ◊ μπορεί να γίνει βίαιη σχέση;

Παράλληλα, συμπληρώνετε το πρώτο κουτί του πίνακα [Προειδοποιητικές ενδείξεις που αγνοεί η Άννα (βλ. το «αναμενόμενο αποτέλεσμα» αυτής της δραστηριότητας)].

2 Αφού έχετε διαβάσει ολόκληρη την ιστορία, κάντε τις παρακάτω ερωτήσεις και συμπληρώστε τις κενές στήλες του μεγάλου φύλλου χαρτιού:

♦ Νομίζετε ότι:

- ◊ η Άννα κάνει κάπου λάθος σ' αυτά που σκέφτεται ή σ' αυτά που κάνει;
- ◊ ο Δημήτρης κάνει κάπου λάθος σ' αυτά που σκέφτεται ή σ' αυτά που κάνει;

♦ Από που μπορεί να ζητήσει βοήθεια/ποια άτομα μπορούν να βοηθήσουν:

- ◊ την Άννα;
- ◊ τον Δημήτρη;

3 Μοιράζετε τα αυτοκόλλητα χαρτάκια (Φύλλο Εργασίας 14) σε κάθε μαθητή/-τρια με ερωτήσεις, τις οποίες αφού απαντήσουν θα κολλήσουν στο μεγάλο φύλλο χαρτιού που θα έχετε στον τοίχο:

- ♦ Πώς νιώθει η Άννα;
- ♦ Πώς νιώθει ο Δημήτρης;

Διαβάστε δυνατά τις απαντήσεις των μαθητών/-τριών για τα συναισθήματα της Άννας και συζητήστε τις: Τι μπορούμε να πούμε για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Άννα; (Σημείωση: στόχος σας είναι να δείξετε πόσο άσχημα νιώθει. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Είναι στο χέρι της να λάβει μέτρα για να προστατέψει τον εαυτό της).

Διαβάστε δυνατά τις απαντήσεις των μαθητών/-τριών στους «λόγους για να μιλήσει» και στους «λόγους για να μην μιλήσει» η Άννα και συζητήστε τις απαντήσεις τους:

♦ Νομίζετε ότι η Άννα πρέπει να μιλήσει σε κάποιον ή όχι;

- ♦ Τι λόγους έχει η Άννα να μη μιλήσει σε κανένα για αυτό που της συμβαίνει; [τονίζετε ότι όλοι οι λόγοι που έχει για να μην μιλήσει βασίζονται σε συναισθήματα και φόβους που έχει, και μπορεί να αισθάνεται ότι υπάρχει κίνδυνος εάν μοιραστεί λεπτομέρειες για τη βία που υφίσταται].
- ♦ Τι θα συνέβαινε εάν μιλούσε σε ένα ενήλικο άτομο που εμπιστεύεται; [Εάν υπάρχει εμπιστοσύνη στο άτομο που θα μιλήσει μπορούν να ξεπεραστούν οι φόβοι και οι κίνδυνοι αυτοί].
- ♦ Άτομα στην ηλικία μας ή ενήλικες που μπορούν να βοηθήσουν: ρωτήστε τους/τις μαθητές/-τριες να σας πουν **ποιοι είναι εκείνοι που μπορούν να βοηθήσουν την Άννα** και καταγράψτε τις απαντήσεις τους. [Σημείωση: Κανένας δεν μπορεί να έχει μια καλή σχέση με όλα αυτά τα άτομα αλλά καθένας/καθεμία μας συνήθως έχουμε έναν ενήλικα που τον/την εμπιστευόμαστε. Αυτό το άτομο είναι εκείνο που μπορεί να βοηθήσει. Εάν δεν έχει ένα τέτοιο άτομο που να εμπιστεύεται μπορεί να ζητήσει βοήθεια από ειδικούς/επαγγελματίες].

Δραστηριότητα 4.1.2

Γενικές Ερωτήσεις

- ♦ Συμβαίνουν στην πραγματικότητα αυτές οι ιστορίες;
- ♦ Υπάρχουν μορφές βίας που σχετίζονται με το φύλο του ατόμου; Ποια νομίζετε ότι είναι η πιο συχνή μορφή βίας κατά των γυναικών; Κατά των ανδρών;
- ♦ Είναι μόνο οι άνδρες βίαιοι ή είναι και οι γυναίκες βίαιες; Ποια είναι η πιο συχνή μορφή βίας που χρησιμοποιούν οι γυναίκες;

Απάντηση: και οι άνδρες και τα αγόρια μπορούν να είναι θύματα κακοποίησης αλλά οι γυναίκες και τα κορίτσια αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων.

- ♦ Ποιες είναι οι πιο συχνές μορφές βίας που συμβαίνουν στις ερωτικές/ρομαντικές σχέσεις;
- ♦ Υπάρχουν φορές που «αξίζει» ένα άτομο, είτε άνδρας είτε γυναίκα, να υφίσταται κάποιας μορφής βία; Γιατί ναι ή γιατί όχι;

Απάντηση: παρόλο που η κοινωνία μας συχνά δικαιολογεί τη χρήση βίας κατά των γυναικών, κανείς δεν έχει το δικαίωμα να κακοποιεί ΚΑΝΕΝΑ άλλο άτομο για ΚΑΝΕΝΑ λόγο.

- ♦ Υπάρχει κάποια σχέση ανάμεσα στη δύναμη/ισχύ και τη βία;

Απάντηση: η βία αποτελεί έναν τρόπο άσκησης ελέγχου και ισχύος από ένα άτομο έναντι ενός άλλου. Ενθαρρύνετε τους/τις μαθητές/-τριες να σκεφτούν τις διαφορετικές μορφές δύναμης/ισχύος π.χ. οικονομική, πολιτική, σωματική που μπορεί να έχει ένα άτομο επάνω σε κάποιο άλλο και τη σύνδεση με τη βία). Εάν βοηθάει, ανατρέξτε πίσω στην Άσκηση «Πρόσωπα και Πράγματα» (εφόσον την έχετε εφαρμόσει)

- ♦ Ποιες είναι οι συνέπειες της βίας στα άτομα; Στις σχέσεις; Στις κοινότητες;
- ♦ Αρκετοί άνθρωποι έχουν συνήθως στο νου τους ότι κακοποίηση είναι κυρίως η χρήση σωματικής βίας. Υπάρχουν όμως και άλλες μορφές κακοποίησης –εξίσου σοβαρές με τη σωματική βία. Ποιες και πως μοιάζουν;
- ♦ Τι αποκομίσατε από αυτή τη δραστηριότητα; Μάθατε κάτι που θα μπορούσε να έχει εφαρμογή στη ζωή σας και στις σχέσεις σας;

Αναμενόμενο αποτέλεσμα

Μεγάλο φύλλο χαρτιού με τις εξής επικεφαλίδες:

Προειδοποιητικές ενδείξεις (που αγνοεί η Άννα)	
Λάθη που κάνει η Άννα	
η Άννα	ο Δημήτρης
Άτομα που μπορούν να βοηθήσουν;	

Δραστηριότητα 4.1.2

Προειδοποιητικές ενδείξεις
(που αγνοεί η Άννα)

ελέγχει τους πόνους. και τα πόδια
τη θηλεύει.
τη κατηγορεί άδικα ότι τον απατά, έλλειψη εμπιστοσύνης.
την απειλεί, τη βρίζει, σωματική βία.
ψυχολογική και σεξουαλική βία.
φόβος

Λάθη που κάνει
η Άννα   ο Δημήτρης

Τη τυφλώνει ο έρωτας...
τον δικαιολογεί...
τον θέλει ακόμα

Τη καταπιέζει
την απειλεί
σωματική και ψυχολογική βία.

Άτομα που μπορούν να
βοηθήσουν

ψυχολόγος
μάνα
φίλες

ψυχολόγος
φίλοι
μάνα

Παράδειγμα από εφαρμογή της δραστηριότητας στην τάξη (στο πλαίσιο του Προγράμματος DAPHNE III "Perspective")

Πως νοιώθει η Άννα και ο Δημήτρης;	Πρέπει να μιλήσει σε κάποιον η Άννα γι' αυτό που της συμβαίνει;
Τι λόγους έχει η Άννα να μη μιλάει σε κανέναν γι' αυτό που της συμβαίνει;	Τι λόγους έχει η Άννα να μιλήσει γι' αυτό που της συμβαίνει;
Τι πρέπει να κάνει η Άννα;	Τι πρέπει να κάνει ο Δημήτρης;

Μεγάλο Φύλλο χαρτιού όπου οι μαθητές/-τριες θα τοποθετήσουν τα αυτοκόλλητα χαρτάκια τους (Φύλλο Εργασίας 14)

Πώς Νιώθει η Άννα και ο Δημήτρης;

Πρέπει να μιλήσει σε κάποιον η Άννα γι' αυτό που της συμβαίνει;

Τι λόγους έχει η Άννα να ΜΗ ΜΙΛΑΕΙ σε κανέναν γι' αυτό που της συμβαίνει;

Τι λόγους έχει η Άννα να ΜΙΛΗΣΕΙ γι' αυτό που της συμβαίνει;

Τι πρέπει να κάνει η Άννα;

Τι πρέπει να κάνει ο Δημήτρης;

Παράδειγμα από εφαρμογή της δραστηριότητας στην τάξη (στο πλαίσιο του Προγράμματος DAPHNE III "Perspective")

Δραστηριότητα 4.1.2

ΜΟΡΦΕΣ ΒΙΑΣ

Σωματική βία: χρήση σωματικής δύναμης, όπως, χτυπήματα, σπρωξιές, χαστούκια, κλωτσιές, μπουνιές, τράβηγμα μαλλιών, τσιμπήματα, δαγκώματα, πνίξιμο-απόπειρα στραγγαλισμού, ρίψη αντικειμένων, κλείδωμα σε ένα χώρο ή εγκατάλειψη σε επικίνδυνο μέρος, πρόκληση εγκαύματος, χρήση όπλων. Η σωματική βία δεν αφήνει απαραίτητα σημάδια ή μελανιές.

Συναισθηματική/Ψυχολογική βία: συχνά είναι και η πιο δύσκολα αναγνωρίσιμη μορφή βίας. Μπορεί να περιλαμβάνει εξευτελισμό/ταπείνωση, απειλές, προσβολές, βρισιές, φωνές, εκφοβισμό, παρακολούθηση, διάδοση φημών ή ντροπιασμά μπροστά σε άλλα άτομα, αδιαφορία, άσκηση πίεσης και εκδηλώσεις ζήλιας ή κτητικότητα όπως, έλεγχος αποφάσεων ή δραστηριοτήτων (π.χ. του/της λέει τι να κάνει ή να μην κάνει, ποιο(α) άτομα να συναντάει και ποιο(α) όχι), απειλές αυτοκτονίας.

Σεξουαλική βία: πίεση ή εξαναγκασμός ενός ατόμου για **σεξουαλική πράξη παρά τη θέληση του ατόμου** (από ένα φιλί έως τη σεξουαλική επαφή). Σεξουαλική κακοποίηση είναι και η διατύπωση σεξουαλικών σχολίων σε βάρος ενός ατόμου με αποτέλεσμα να αισθάνεται άβολα ή ταπείνωση. Περιλαμβάνει ανεπιθύμητα αγγίγματα ή φιλιά, βιασμό ή απόπειρα βιασμού, σεξουαλική παραβίαση – παρενόχληση, πίεση ενός ατόμου να προχωρήσει σεξουαλικά περισσότερο απ' όσο θέλει, ανεπιθύμητη βίαιη σεξουαλική πράξη, παρεμπόδιση ενός ατόμου να χρησιμοποιήσει μεθόδους αντισύλληψης ή προφύλαξης από σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, εκούσια μετάδοση νοσήματος, έκθεση σε επιδειξία.

Οικονομική βία: έλεγχος χρημάτων.

*Κάθε μορφής βία, κατά γυναικών, παιδιών, ανδρών, ηλικιωμένων ατόμων και ατόμων που έχουν διαφορετική θρησκεία ή σεξουαλικό προσανατολισμό, αποτελεί **παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων** και πηγάζει από την άνιση κατανομή δύναμης/ισχύος. Για παράδειγμα, η βία κατά γυναικών πηγάζει εν μέρει από την άνιση κατανομή δύναμης/ισχύος και την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών.*

*Κάποιες από τις συμπεριφορές που αναφέρθηκαν στην ψυχολογική/συναισθηματική βία, (όπως οι συμπεριφορές ζήλιας ή το να κάνεις το άλλο άτομο να αισθάνεται ενοχές) όταν συμβούν μια φορά, μπορεί **να μην είναι ένδειξη βίαιης σχέσης**. Οι συμπεριφορές αυτές αρχίζουν να αποτελούν πρόβλημα όταν συμβαίνουν πάνω από μια φορά και χρησιμοποιούνται για να χειριστεί, να ελέγξει, να αποκτήσει δύναμη ένα άτομο επάνω σε ένα άλλο ή για να το κάνει να αισθανθεί άσχημα. Ωστόσο, **κάθε χρήση σωματικής ή σεξουαλικής βίας αποτελεί βίαιη συμπεριφορά ακόμα και εάν έχει συμβεί μια φορά και μόνο.***

Καθένας/καθεμία μας χρειάζεται να ξέρει πώς να διαχειρίζεται καταστάσεις βίας στις σχέσεις για δύο κυρίως λόγους:

- ♦ Σε περίπτωση που βρεθούμε εμείς σε μια σχέση κακοποίησης, και
- ♦ Σε περίπτωση που ένα αγαπημένο μας πρόσωπο βρεθεί σε μια σχέση κακοποίησης.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ/ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ 12

Εάν χρησιμοποιήσετε το Ενημερωτικό Φυλλάδιο 12, εξηγήστε στους/στις μαθητές/-τριες τι σημαίνει η βαθμολογία τους:

Τα νούμερα 1, 3, 6, 7, 9 και 11 αποτελούν ενδείξεις αγάπης και σεβασμού. Εάν σας συμπεριφέρονται καλά, τότε θα πρέπει να έχετε τσεκάρει όλα αυτά. Εάν έχετε τσεκάρει κάποια από τις υπόλοιπες απαντήσεις, τότε ίσως υπάρχουν ενδείξεις ότι δεν σας συμπεριφέρονται καλά. **Τονίστε ότι θα πρέπει πάντα να έχουν στο νου τους ότι:** σε κανέναν δεν αξίζει να μην του/της συμπεριφέρονται καλά. Εάν δεν τους συμπεριφέρεται καλά तो αγόρι/κορίτσι τους δεν ΦΤΑΙΝΕ ΕΚΕΙΝΟΙ/-ΕΣ ΓΙ' ΑΥΤΟ.

(Πηγή: Domestic Violence Crisis Service, <http://www.dvcs.org.au/domesticviolenced.html>)

Δραστηριότητα 4.1.3 : Τι είναι η Έμφυλη Βία

Προσαρμογή από:

- ◇ Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS, Instituto PAPAI & World Education. (2009). Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health. Rio de Janeiro: Instituto Promundo.
- ◇ Foshee, V., Langwick, S. (2004). SafeDates: An Adolescent Dating Abuse Prevention Curriculum. MN: Hazelden Publishing and Educational Services

Μαθησιακοί Στόχοι

Αναγνώριση και συζήτηση των διαφόρων μορφών Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων.

Υλικό

- ◆ **Φύλλο Εργασίας 15** "για τον/την εκπαιδευτικό" & "για μαθητές/-τριες"
- ◆ Ένα λευκό μεγάλο φύλλο χαρτιού για σημειώσεις
- ◆ Κολλητική ταινία
- ◆ Μαρκαδόρους
- ◆ **Ενημερωτικό Φυλλάδιο 3:** "Ενδείξεις μιας Βίαιης Σχέσης"

Προετοιμασία

Εκτυπώστε το Φύλλο Εργασίας 15 (για τους/τις μαθητές/-τριες) και κόψτε κάθε σελίδα οριζόντια στα σημεία που υποδεικνύουν οι διακεκομμένες γραμμές (όπως φαίνεται στο Τεύχος IV).

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1 Οδηγίες προς μαθητές/τριες:** Στην άσκηση αυτή θα ασχοληθούμε με τη βία στις σχέσεις: τι είναι βία στις σχέσεις και ποιες μπορεί να είναι οι μορφές της.

Αφού χωριστείτε σε ομάδες, κάθε ομάδα θα πάρει μια ιστορία/σενάριο, την οποία θα πρέπει να μας την παρουσιάσει σε σκετς. Αρχικά θα αποφασίσετε ποιο άτομο θα υποδυθεί τον κάθε ρόλο και τι θα κάνει. Στη συνέχεια θα πρέπει να αποφασίσετε ποιο θέλετε να είναι το τέλος της ιστορίας σας, και μετά να μας παρουσιάσετε ολόκληρο το σενάριο σαν να ήταν θεατρικό δρώμενο.

Όταν παρουσιάζονται τα σκετς όλοι/-ες οι υπόλοιποι/-ες θα είμαστε το κοινό, θα καθόμαστε και παρακολουθούμε.

Αφού το κοινό παρακολουθήσει το σκετς μπορεί, εάν δεν το ικανοποιεί το τέλος που δόθηκε, να πει στην ομάδα που πρωταγωνιστεί, πώς θα ήθελε να τελειώσει η ιστορία και η ομάδα να αναπαραστήσει το νέο τέλος.

- 2** Μετά από κάθε σενάριο συζητήστε τις ερωτήσεις που ακολουθούν μετά τα σενάρια (βλ. Φύλλο Εργασίας 15 για τον/την εκπαιδευτικό). Ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει τις απαντήσεις των μαθητών/τριών στις ερωτήσεις «γιατί;» στο μεγάλο χαρτί.

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις που ακολουθούν μετά τα σενάρια είναι διαθέσιμες στο Φύλλο Εργασίας 15 (για τον/την εκπαιδευτικό).

Δραστηριότητα 4.1.4: Περιστατικά Βίας

Πηγή: Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Zagreb: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Ανακτήθηκε 26 Φεβρουαρίου 2010 από: www.cesi.hr/hr/bolje-sprjeciti-nego-lijeciti-prevenција-nasilja-u-adolescentskim-vezama/

Σύντομη Εισαγωγή

Η βία στις εφηβικές ερωτικές/ρομαντικές σχέσεις, αποτελεί για κάποια άτομα μέρος των καθημερινών τους αλληλεπιδράσεων, συναναστροφών και των κοινωνικών δικτύων τους. Οι νέοι άνθρωποι, όταν ξεκινούν την πρώτη ρομαντική/σεξουαλική τους σχέση, συνήθως δεν έχουν τις δεξιότητες και τις γνώσεις που απαιτούνται για να χτίσουν μια υγιή σχέση με τον/τη σύντροφό τους που θα τους ολοκληρώνει. Επίσης, δεν έχουν τον απαιτούμενο «εξοπλισμό» για να αναγνωρίζουν τις ενδείξεις και τα πρότυπα των βίαιων συμπεριφορών ή το πώς να αντιδρούν σε αυτά.

Μαθησιακοί Στόχοι

Αναγνώριση και συζήτηση για τις διάφορες μορφές βίαιης συμπεριφοράς στις εφηβικές ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις.

Υλικό & Προετοιμασία

♦ Φύλλο Εργασίας 16

♦ **Ενημερωτικό Φυλλάδιο 3:** "Ενδείξεις βίας σε μια σχέση"

♦ **Ενημερωτικό Φυλλάδιο 4:** "Τι μπορείς να κάνεις αν κάποιος φίλος σου συμπεριφέρεται βίαια σε μια σχέση του"

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

1 Χωρίστε τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες σε 3 μικρές ομάδες. Κάθε ομάδα παίρνει από ένα φύλλο εργασίας και το έργο κάθε ομάδας είναι να αναλύσει και να συζητήσει την ιστορία (με βάση τις ερωτήσεις που υπάρχουν στο φύλλο εργασίας).

2 Επιστρέψτε στη μεγάλη ομάδα και αφήστε κάθε ομάδα να παρουσιάσει την ιστορία της και τις απαντήσεις που έδωσαν.

3 Συντονίστε τη συζήτηση για τις 3 ιστορίες δίνοντας στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες χρόνο να κάνουν ερωτήσεις σχετικά με τις ιστορίες των άλλων ομάδων. Πιθανές ερωτήσεις προς συζήτηση:

♦ *Αυτές οι ιστορίες ανταποκρίνονται σε περιστατικά που μπορεί να συμβούν στην πραγματική ζωή;*

♦ *Πόσο συχνά συμβαίνουν τέτοιες είδους καταστάσεις στις εφηβικές σχέσεις;*

4 Στο τέλος μπορείτε να μοιράσετε στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες το Φυλλάδιο 3: "Ενδείξεις βίας σε μια σχέση" και το Φυλλάδιο 4: "Τι μπορείς να κάνεις αν κάποιος φίλος σου συμπεριφέρεται βίαια σε μια σχέση του" και να σχολιάσετε μαζί αυτά τα φυλλάδια.

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

Να ευαισθητοποιηθούν οι συμμετέχοντες/-ουσες στις ποικίλες μορφές βίαιης συμπεριφοράς στις εφηβικές σχέσεις και να σκεφτούν μη βίαιες λύσεις για την επίλυση των διαφορών που προκύπτουν.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Η τελευταία ερώτηση κάθε ιστορίας (δηλαδή, ποια θα ήταν μια μη βίαιη λύση για την κατάσταση;) μπορεί να χρησιμεύσει ως βάση για ένα παιχνίδι ρόλων.

Δραστηριότητα 4.1.5: Ο Τροχός της Ισχύος και του Ελέγχου & ο Τροχός της Ισότητας

Προσαρμοσμένο από:

♦ Domestic Abuse Intervention Project in Duluth. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.duluth-model.org

♦ Michigan Domestic Violence Prevention & Treatment Board. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.michigan.gov/documents

Σύντομη Εισαγωγή

Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων σημαίνει βία εναντίον κάποιου ατόμου από ένα άλλο άτομο, με το οποίο έχει/είχε/θα ήθελε να έχει ερωτική σχέση. Η βία μπορεί να είναι σωματική, σεξουαλική και/ή ψυχολογική. Σε αυτά περιλαμβάνονται ο εκφοβισμός, η παρενόχληση, η καταστροφή περιουσίας ή οι απειλές για σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη.

Μία μοναδική πράξη μπορεί να ισοδυναμεί με κακοποίηση. Ή, μπορεί, ένα σύνολο πράξεων που σχηματίζουν ένα μοτίβο συμπεριφορών να ισοδυναμούν με κακοποίηση, παρόλο που κάποιες από αυτές τις πράξεις, ή και όλες, εάν εξεταστούν μεμονωμένες, μπορεί να φαίνονται ασήμαντες.

Οι δράστες χρησιμοποιούν διάφορες μεθόδους με στόχο να αποκτήσουν εξουσία και έλεγχο πάνω στα θύματα τους. Οι τακτικές που χρησιμοποιούνται από τους δράστες μπορούν να χωριστούν σε διάφορες κατηγορίες όπως:

- ♦ παρενόχληση, εξαναγκασμός και απειλές
- ♦ εκφοβισμός
- ♦ παραβίαση ατομικότητας και περιορισμός της ανεξαρτησίας
- ♦ απομόνωση
- ♦ μείωση του θύματος, άρνηση και εξαπόλυση κατηγοριών εναντίον του θύματος
- ♦ χρήση ανδρικών προνομίων

Για ένα λεπτομερέστερο κατάλογο των πιο συνηθισμένων βίαιων συμπεριφορών βλ. την ενότητα "Αναμενόμενο Αποτέλεσμα" σε αυτή τη δραστηριότητα.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ Να αναγνωριστούν οι διάφορες μορφές συμπεριφορών κακοποίησης που χρησιμοποιεί ο δράστης προκειμένου να αποκτήσει ισχύ και έλεγχο πάνω στο θύμα
- ♦ Να γίνει κατανοητό ότι έστω και μία πράξη μπορεί να συνιστά κακοποίηση
- ♦ Να αναγνωριστούν οι τακτικές της βίας στη σχέση
- ♦ Να αναγνωριστεί ποιες συμπεριφορές συνιστούν ισοτιμία και ισότητα σε μια σχέση

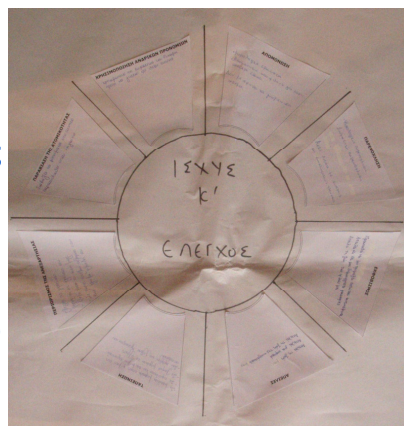
Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ Δύο Μεγάλα φύλλα χαρτιού: στο κέντρο του ενός γράψτε "**Ισότητα Σχέση**" και στο κέντρο του άλλου "**Ισχύς και Έλεγχος**"
- ♦ Κολλητική ταινία
- ♦ Μαρκαδόροι
- ♦ **Φύλλο Εργασίας 17α** (2 τμήματα του τροχού ανά ομάδα)
- ♦ **Φύλλο Εργασίας 17β** (2 τμήματα του τροχού ανά ομάδα)
- ♦ **Ενημερωτικά Φυλλάδια 1, 9, 10 και 13** (προαιρετικά)
- ♦ **Ενημερωτικά Φυλλάδια 6α και 6β**

Δραστηριότητα 4.1.5

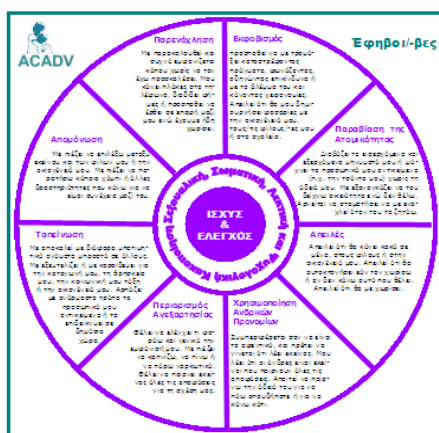
Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1 Χωριστείτε σε 4 ομάδες με ίσο αριθμό αγοριών και κοριτσιών, εάν είναι εφικτό (μεικτές ομάδες).
- 2 Μοιράστε σε κάθε ομάδα: α) 2 τμήματα του τροχού από το Φύλλο Εργασίας 17α για τις βίαιες συμπεριφορές και β) 2 τμήματα του τροχού από το Φύλλο Εργασίας 17β με τις συμπεριφορές ισότητας στις σχέσεις (4 τμήματα τροχού ανά ομάδα)
- 3 Αυτό που πρέπει να κάνετε είναι να καταγράψετε παραδείγματα συμπεριφορών οι οποίες θα μπορούσαν να ταιριάξουν κάτω από τους τίτλους των "Βίαιων Συμπεριφορών" ή των "Συμπεριφορών Ισότητας" που εμφανίζονται στα φύλλα εργασίας που κρατάτε. **Έχετε 15 λεπτά.**
- 4 Κάντε το γύρο της τάξης για να παρατηρήσετε την πρόοδο στην εργασία τους και να δώσετε οδηγίες αν χρειάζεται.
- 5 Συγκεντρώστε ξανά τους/τις μαθητές/-τριες στη μεγάλη ομάδα, όπου θα παρουσιάσουν τις απαντήσεις τους. Ένα άτομο από κάθε μικρή ομάδα αναφέρει τα αποτελέσματα της συζήτησης της ομάδας του/της. **Ποια ομάδα θέλει να ξεκινήσει να μας πει τα αποτελέσματα της συζήτησης που είχατε;**
- 6 Εφόσον χρειαστεί, παρέχετε τις σωστές πληροφορίες, και αμφισβητήστε τους μύθους ή τις προκαταλήψεις που μπορεί να αναδυθούν. Καθώς αναφέρονται οι απαντήσεις κάθε ομάδας ρωτήστε όλους/-ες τους/τις μαθητές/τριες:
  - ♦ Συμφωνείτε με αυτό ή όχι;
  - ♦ Υπάρχει κάποια άλλη συμπεριφορά που θα θέλατε να προσθέσετε;
- 7 Στο τέλος της παρουσίασης της κάθε ομάδας ζητήστε: **κολλήστε τα χαρτιά σας με τις συμπεριφορές ισότητας στο ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού γύρω από τη φράση "Ισότητα σχέση" και τα υπόλοιπα χαρτιά με τις βίαιες συμπεριφορές κολλήστε τα γύρω από τη φράση "Ισχύς και Έλεγχος".**
- 8 Συνεχίστε με την επόμενη ομάδα, ακολουθώντας την ίδια διαδικασία.
- 9 Στο τέλος ρωτήστε τους/τις μαθητές/-τριες: **ποιος είναι ο σκοπός αυτών των βίαιων συμπεριφορών; (Απάντηση: η απόκτηση εξουσίας και ελέγχου πάνω σε ένα άλλο άτομο).**
- 10 Τέλος, προσπαθήστε μαζί με τους/τις μαθητές/-τριες να κατηγοριοποιήσετε τις βίαιες συμπεριφορές που αναφέρθηκαν κάτω από τις τρεις διαφορετικές μορφές βίας, δηλαδή τη σωματική, την ψυχολογική και τη σεξουαλική βία (για περισσότερες πληροφορίες βλ. παρακάτω την ενότητα "Αναμενόμενο Αποτέλεσμα" αυτής της δραστηριότητας).
- 11 Τα φύλλα εργασίας που οι μαθητές/-τριες θα τοποθετήσουν στα δύο μεγάλα φύλλα χαρτιού θα σχηματίσουν τον Τροχό Ισχύος και Ελέγχου και τον Τροχό Ισότητας. Έτσι, στο τέλος της δραστηριότητας, θα μπορείτε να εξηγήσετε στους/στις μαθητές/-τριες την ιδέα πίσω από τον Τροχό Εξουσίας και Ελέγχου (βλ. παρακάτω το "Αναμενόμενο Αποτέλεσμα").

Δραστηριότητα 4.1.5

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

Ο Τροχός Ισχύος και Ελέγχου: ακόμη κι ένα μοναδικό επεισόδιο σωματικής βίας ή απειλής σωματικής βίας μπορεί να επαρκεί για να εδραιώσει ένα άτομο εξουσία και έλεγχο πάνω στο/στη σύντροφό του. Στη συνέχεια, αυτή η εξουσία και ο έλεγχος ενισχύεται και ενδυναμώνεται από μη σωματικές συμπεριφορές κακοποίησης και πειθαναγκασμού. Για παράδειγμα, μια λεκτική επίθεση που ακολουθεί μετά από μια σωματική επίθεση ενέχει την απειλή της επανάληψης της σωματικής επίθεσης και, εξ' αυτού, μπορεί να επαρκεί για να επιβεβαιώσει την ισχύ και τον έλεγχο του δράστη χωρίς αυτός να χρειαστεί να χρησιμοποιήσει επιπρόσθετη σωματική βία.

Η βία σε ραντεβού ή βία στις σχέσεις/βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων) αποτελεί στην ουσία ένα μοτίβο πράξεων. Από μόνες τους, οι τακτικές μπορεί να είναι ή να μην είναι βίαιες. Ωστόσο, όταν αυτές οι συμπεριφορές χρησιμοποιούνται σε συνδυασμό μεταξύ τους, σχηματίζουν ένα μοτίβο συμπεριφοράς που εξασφαλίζει τον έλεγχο ενός ατόμου πάνω στο/στη σύντροφό του. Η χρήση σωματικής ή σεξουαλικής βίας ή η απειλή χρήσης τέτοιου είδους βίας, ενισχύει αυτές τις τακτικές. Για παράδειγμα, μια λεκτική επίθεση από κάποιον/-α που δεν ήταν ποτέ σωματικά βίαιος/-η θα έχει πολύ διαφορετικό αντίκτυπο στο άτομο που δέχεται την επίθεση από μια λεκτική επίθεση από κάποιον/-α που έχει ήδη επιτεθεί σωματικά στο/στη σύντροφό του ή έχει απειλήσει ότι θα το κάνει.

Στη συνέχεια παρέχονται ενδεικτικές απαντήσεις που αναμένεται ότι θα δοθούν από τους/τις μαθητές/-τριες για τους τύπους βίας και τις τακτικές (παρακαλούμε έχετε υπόψη ότι οι κατάλογοι δεν είναι εξαντλητικοί και ότι οι μαθητές/-τριες, με βάση προσωπικές τους εμπειρίες, μπορεί να αναφέρουν περισσότερες συμπεριφορές).

Βία στις Σχέσεις: Ο Τροχός της Ισχύος & του Ελέγχου

Παρενόχληση: Ακολουθεί το/τη σύντροφο του/της και συχνά εμφανίζεται ακάλεστος/η. Κάνει τηλεφωνικές πλάκες. Διαδίδει φήμες. Προσπαθεί να έχει επαφές με το θύμα παρόλο που έχουν χωρίσει.

Εκφοβισμός: Προσπαθεί να τρομάξει το/τη σύντροφό του/της σπάζοντας πράγματα, φωνάζοντας, οδηγώντας επικίνδυνα ή με ματιές και χειρονομίες. Απειλεί να του/της δημιουργήσει φασαρίες με την οικογένεια, τους φίλους ή το σχολείο.

Παραβίαση της Ατομικότητας: Διαβάζει τα σημειώματα του/της προς άλλους ή από άλλους ανθρώπους. Ψάχνει την τσάντα - τα πράγματά του/της χωρίς άδεια. Τον/την εξαναγκάζει σε αθέλητη οικειότητα. Αρνείται να σταματήσει να «παλεύει» παρόλο που του/της το ζητάει.

Απειλές: Απειλεί να κάνει κακό στο/στη σύντροφο του/της, στους φίλους και την οικογένεια του/της. Απειλεί ότι θα αυτοκτονήσει εάν ο/η σύντροφος τον αφήσει ή αν δεν κάνει ό,τι ζητάει. Απειλεί ότι θα τον/την χωρίσει.

Χρήση Ανδρικών Προνομίων: Συμπεριφέρεται σαν να είναι το αφεντικό, και πρέπει να γίνεται ότι πει. Λέει στη σύντροφό του ότι οι άνδρες παίρνουν όλες τις αποφάσεις. Απαιτεί να παίρνει την άδεια του για να πάει οπουδήποτε ή για να κάνει κάτι.

Δραστηριότητα 4.1.5

Περιορισμός Ανεξαρτησίας: Θέλει να ελέγχει τι φοράει ο/η σύντροφός του και πως είναι η εμφάνιση του/της. Τον/την πιέζει να καπνίσει, να πιεί ή να πάρει ναρκωτικά. Θέλει να παίρνει όλες τις αποφάσεις στη σχέση.

Ταπείνωση: Τον/την αποκαλεί με διάφορα υποτιμητικά ονόματα μπροστά σε άλλους. Τον/την εξευτελίζει ή τον/την κοροϊδεύει. Αρπάζει με ανάρμοστο τρόπο τα προσωπικά του/της αντικείμενα ή τα επιδεικνύει σε δημόσιο χώρο.

Απομόνωση: Τον/την πιέζει να επιλέξει μεταξύ αυτού/-ής και των φίλων του/της ή της οικογένειάς του. Τον/την πιέζει να αφήσει τη δουλειά ή άλλες δραστηριότητές του/της.

Μορφές Βίας

Τι είναι η σωματική κακοποίηση;

Σωματική κακοποίηση είναι η άσκηση σωματικής βίας εναντίον ενός άλλου ατόμου, η οποία μπορεί να καταλήξει στον τραυματισμό του ατόμου ή το εκθέτει σε κίνδυνο τραυματισμού. Η σωματική κακοποίηση μπορεί να κυμαίνεται από σωματικό περιορισμό μέχρι φόνο. Όταν κάποιος αναφέρεται στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων, συνήθως εννοεί τη σωματική κακοποίηση του/της ερωτικού/-ής συντρόφου. Η σωματική βία περιλαμβάνει:

- ♦ σπρωξίματα, πέταγμα αντικειμένων, κλωτσιές
- ♦ χαστούκια, άρπαγμα, μπουνιές, χτυπήματα, τρικλοποδιές, ξυλοδαρμό, μώλωπες, πνίξιμο, ταρακούνημα
- ♦ τσιμπήματα, δαγκωνιές
- ♦ κράτημα, δέσιμο, περιορισμό της ελευθερίας (π.χ. κλείδωμα στο σπίτι ή σε δωμάτιο)
- ♦ σπάσιμο οστών
- ♦ επίθεση με όπλο όπως μαχαίρι ή πιστόλι
- ♦ κάψιμο
- ♦ φόνο

Τι είναι η σεξουαλική κακοποίηση;

Η σεξουαλική κακοποίηση περιλαμβάνει:

- ♦ σεξουαλική επίθεση: ο εξαναγκασμός ατόμου να συμμετέχει σε ανεπιθύμητη, μη ασφαλή ή ταπεινωτική σεξουαλική δραστηριότητα
- ♦ σεξουαλική παρενόχληση
- ♦ σεξουαλική εκμετάλλευση (όπως ο εξαναγκασμός κάποιου/-ας να δει πορνογραφία, ή να συμμετάσχει σε πορνογραφική ταινία).

Η σεξουαλική κακοποίηση συνδέεται συχνά με τη σωματική κακοποίηση· μπορεί είτε να συμβαίνουν ταυτόχρονα ή η σεξουαλική κακοποίηση να έπεται της σωματικής.

Τι είναι ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση (λεκτική ή μη λεκτική κακοποίηση);

Η ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση μπορεί να είναι λεκτική ή μη λεκτική· περιλαμβάνει πιο αδιόρατες πράξεις ή συμπεριφορές σε σύγκριση με τη σωματική κακοποίηση. Ενώ η σωματική κακοποίηση μπορεί να φαίνεται χειρότερη, τα σημάδια που αφήνει η λεκτική και συναισθηματική κακοποίηση είναι εξίσου βαθιά.

Δραστηριότητα 4.1.5

Μελέτες έχουν δείξει ότι η λεκτική ή μη λεκτική κακοποίηση μπορεί να είναι πολύ περισσότερο επιβλαβής από τη σωματική. Η λεκτική ή μη λεκτική κακοποίηση ενός συντρόφου μπορεί να περιλαμβάνει:

- ◆ απειλές ή εκφοβισμό για να επιτευχθεί η συμμόρφωση του θύματος
- ◆ καταστροφή της προσωπικής περιουσίας και των υπάρχοντων του θύματος ή απειλές ότι θα το πράξει
- ◆ βία κατά ενός αντικειμένου (όπως ένας τοίχος ή ένα έπιπλο) ή ενός κατοικίδιου, παρουσία του θύματος, ώστε να εμψυχήσει το φόβο περαιτέρω βίας στο θύμα
- ◆ φωνές ή κραυγές
- ◆ χρήση υποτιμητικών ονομάτων
- ◆ συνεχή παρενόχληση
- ◆ ταπείνωση, εμπαιγμό ή κοροϊδία του θύματος είτε όταν είναι μόνο του είτε δημόσια μπροστά σε άλλα άτομα (π.χ. οικογένεια ή φίλους/-ες)
- ◆ επικριτικά ή μειωτικά σχόλια για τις επιτυχίες ή τους στόχους του θύματος
- ◆ έλλειψη εμπιστοσύνης στην ικανότητα του θύματος να παίρνει αποφάσεις
- ◆ να λέει ο δράστης στο θύμα: «χωρίς εμένα είσαι άχρηστος/-η»
- ◆ υπερβολική κτητικότητα, απομόνωση του θύματος από φίλους/-ες και την οικογένεια του/της
- ◆ υπερβολικός έλεγχος του θύματος
- ◆ να μιλάει άσχημα υπό την επήρεια αλκοόλ ή ναρκωτικών, και να χρησιμοποιεί τις ουσίες ως δικαιολογία για να μιλάει με αυτό τον τρόπο
- ◆ να κατηγορεί το θύμα για τις πράξεις ή τα συναισθήματα του
- ◆ να υποχρεώνει το θύμα να παραμένει στο χώρο μετά από ένα καβγά ή να το εγκαταλείπει κάπου αλλού μετά από ένα καβγά μόνο και μόνο για να του/της "δώσει ένα μάθημα"
- ◆ να κάνει το θύμα να αισθάνεται ότι δεν έχει τη δυνατότητα να ξεφύγει από αυτή τη σχέση
- ◆ να καταδιώκει το θύμα (βλ. παρακάτω).

Τι είναι η Καταδίωξη (stalking);

Καταδίωξη είναι να παρενοχλεί ή να απειλεί κάποιος/-α ένα άλλο άτομο, με επαναλαμβανόμενο και δόλιο τρόπο που στοιχειώνει το άτομο σωματικά και συναισθηματικά. Η καταδίωξη ερωτικού συντρόφου μπορεί να συμβαίνει κατά τη διάρκεια της σχέσης, με συνεχή και υπερβολική παρακολούθηση των δραστηριοτήτων του/της συντρόφου ή μπορεί να συμβαίνει και μετά τη διακοπή της σχέσης. Ο δράστης μπορεί να προσπαθεί να κερδίσει πίσω το/τη σύντροφό του/της ή απλά να θέλει να τον/την βλάψει ως τιμωρία που έφυγε. Ανεξάρτητα από τις λεπτομέρειες, το θύμα φοβάται για την προσωπική του ασφάλεια.

Η καταδίωξη μπορεί να γίνεται στο σπίτι ή κοντά στο σπίτι του θύματος, στο σχολείο ή κοντά στο σχολείο, στη δουλειά ή κοντά στη δουλειά, στο δρόμο για τα μαγαζιά ή στο δρόμο προς άλλο προορισμό ή ακόμη και στο Διαδίκτυο (cyberstalking). Η καταδίωξη μπορεί να γίνεται από το τηλέφωνο, μέσω διαδικτύου ή κατά πρόσωπο. Ο δράστης μπορεί είτε να μην εμφανίζονται ποτέ ή να εμφανίζονται παντού ως φυσική παρουσία.

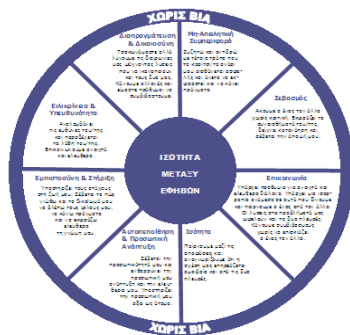
Οι δράστες μπορεί να χρησιμοποιούν πολλές απειλητικές τακτικές:

- ◆ επαναλαμβανόμενα τηλεφωνήματα τα οποία, μερικές φορές, μπορεί να κλείνουν
- ◆ ακολουθούν ή εντοπίζουν το θύμα (ακόμη και μέσω παγκόσμιου συστήματος εντοπισμού θέσης-GPS)
- ◆ εντοπίζουν το άτομο μέσω δημόσιων εγγράφων, μέσω αναζήτησης στο διαδίκτυο ή μέσω ιδιωτικών ντετέκτιβ
- ◆ παρακολουθούν το θύμα με κρυφές κάμερες

Δραστηριότητα 4.1.5

- ♦ εμφανίζονται ξαφνικά στο χώρο που βρίσκεται το θύμα, στο σπίτι του, στο σχολείο ή στην εργασία του
- ♦ στέλνουν μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή επικοινωνώντας μέσω άμεσων μηνυμάτων σε διαδικτυακούς χώρους συνομιλίας (cyberstalking)
- ♦ στέλνουν ανεπιθύμητα πακέτα, κάρτες, δώρα ή γράμματα
- ♦ παρακολουθούν τις τηλεφωνικές κλήσεις του θύματος ή τον υπολογιστή του
- ♦ επικοινωνούν με τους/τις φίλους/-ες του θύματος, τους/τις συμμαθητές/-τριες, τους/τις συναδέλφους, την οικογένεια ή τους γείτονες για να εντοπίσουν που βρίσκεται
- ♦ ψάχνουν τα σκουπίδια του θύματος
- ♦ απειλούν ότι θα πειράξουν το θύμα, την οικογένεια, τους/τις φίλους/-ες ή τα κατοικίδια του
- ♦ καταστρέφουν το αμάξι του θύματος ή άλλα περιουσιακά του στοιχεία.

Ο Τροχός της Ισότητας

Διαπραγματεύση και Δικαιοσύνη: Αναζητάτε αμοιβαία ικανοποιητικές λύσεις στη σύγκρουση. Αποδέχεστε τις αλλαγές. Υπάρχει προθυμία συμβιβασμού.

Μη-απειλητική Συμπεριφορά: Μιλάτε και συμπεριφέρεστε με τρόπο που ο/η σύντροφός σας να αισθάνεται ασφαλής και να μπορεί να εκφραστεί άνετα.

Σεβασμός: Ακούτε χωρίς να κρίνετε τον/την σύντροφό σας. Τον/την στηρίζετε συναισθηματικά και έχετε κατανόηση. Σέβεστε τις απόψεις της/του.

Εμπιστοσύνη & Υποστήριξη: Υποστηρίζετε τους στόχους του/της στη ζωή. Σέβεστε το δικαίωμά της/του να έχει τα δικά της/του συναισθήματα, φίλους, δραστηριότητες και απόψεις.

Ειλικρίνεια & Υπευθυνότητα: Αναλαμβάνετε την ευθύνη για τις πράξεις σας. Αναγνωρίζετε την χρήση βίας κατά το παρελθόν. Παραδέχεστε ότι ήταν λάθος. Επικοινωνείτε ανοιχτά και με ειλικρίνεια.

Αυτοπεποίθηση & Προσωπική Ανάπτυξη: Σέβεστε την προσωπικότητα και ενθαρρύνετε την προσωπική ανάπτυξη και ελευθερία του/της συντρόφου σας. Στηρίζετε το δικαίωμά του/της να αισθάνεται ασφαλής και ότι αξίζει.

Ισότητα: Είστε συνυπεύθυνος/-η, μαζί με τον/τη σύντροφό σου, για τη σχέση σας. Παίρνετε μαζί τις αποφάσεις.

Επικοινωνία: Είστε πρόθυμοι να έχετε ένα ανοιχτό και αυθόρμητο διάλογο. Υπάρχει ισορροπία ανάμεσα στο «δίνω» και στο «παίρνω». Τα προβλήματα λύνονται προς όφελος και των δύο πλευρών. Μαθαίνετε να συμβιβάζεστε, χωρίς ο ένας να επισκιάζει τον άλλο.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Στο τέλος της δραστηριότητας μπορείτε να μοιράσετε στους/στις μαθητές/-τριες τον Τροχό της Ισχύος και του Ελέγχου στις σχέσεις και τον Τροχό της Ισότητας (**Φυλλάδια 6α & 6β**) χωρίς να παραλείψετε να υπογραμμίστε ότι οι συμπεριφορές που περιγράφονται σε αυτά τα φυλλάδια δεν είναι εξαντλητικές. Μπορείτε επίσης να μοιράσετε το **Φυλλάδιο 1: Είναι η σχέση σου υγιής και ισότιμη ή όχι;** μέσω του οποίου θα έχουν τη δυνατότητα να αξιολογήσουν τις σχέσεις τους και να εξακριβώσουν εάν υπάρχει στη σχέση τους κάποιο από τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς του δράστη ή του θύματος (βλ. και Φυλλάδιο 9). Ταυτόχρονα, αυτό το φυλλάδιο προσφέρει πληροφορίες στους/στις μαθητές/-τριες για το τι θεωρείται ότι συνιστά κακοποίηση όπως και το τι θεωρείται υγιής σχέση. Το Φυλλάδιο 10: *Τα δικαιώματά μου στις σχέσεις μου*, μπορεί επίσης να διανεμηθεί.

Δραστηριότητα 4.1.6 Ευαισθητοποίηση των Νέων στις Προειδοποιητικές Ενδείξεις της ΒΕΣ & στους Τρόπους που Μπορούν να Προσφέρουν Βοήθεια

Προσαρμογή από:

- ◇ Oregon Coalition against Domestic and Sexual Violence. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.ocadsv.com/red.htm.
- ◇ Seventeen Signs to Look for in a Battering Personality-Project for Victims of Family Violence, Inc.
- ◇ Women's Rural Advocacy Programs. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: <http://www.letswrap.com/>

Σύντομη Εισαγωγή

Μπορεί να μη βλέπουμε τη βία αλλά βλέπουμε τα “σημάδια” που προηγούνται ή αφήνει πίσω της. Έχουμε συνηθίσει να πιστεύουμε ότι η βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων αποτελεί αυστηρά ιδιωτικό ζήτημα και δεν μας αφορά. Πιστεύουμε ότι δεν έχουμε ούτε την υποχρέωση ούτε το δικαίωμα να παρέμβουμε. Αλλά η βία αποτελεί έγκλημα, όπου κι αν συμβαίνει.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ◆ Να μάθουν πώς να αναγνωρίζουν την ύπαρξη κακοποίησης σε μια σχέση
- ◆ Να μάθουν τις συνηθισμένες ενδείξεις ενός κακοποιημένου ατόμου
- ◆ Να μάθουν τη συνηθισμένη συμπεριφορά ενός δράστη προς το/τη σύντροφο του/της
- ◆ Να μάθουν τι μπορεί κάποιος/-α να κάνει:
  - ◇ αν ένα θύμα ζητήσει βοήθεια
  - ◇ αν ένας δράστης ζητήσει βοήθεια
  - ◇ αν βρεθεί μπροστά σε ένα επεισόδιο κακοποίησης ή αν συνειδητοποιήσει ότι κάποιο αγαπημένο του/της πρόσωπο κακοποιείται στη σχέση του/της

Υλικό & Προετοιμασία

- ◆ Μεγάλο φύλλο χαρτιού & Μαρκαδόροι
- ◆ Ενημερωτικά Φυλλάδια Νο 1, 4, 7, 8, 9 και 10

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

Βήμα 1

1

Σε αυτή τη δραστηριότητα θα συζητήσουμε τις ενδείξεις κακοποίησης και τις συμπεριφορές των ανθρώπων που είναι θύματα ΒΕΣ, καθώς και τις συμπεριφορές που ίσως μπορούμε να διακρίνουμε σε ανθρώπους που κακοποιούν τους/τις συντρόφους τους.

2

Χρησιμοποιώντας ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού (βλ. ενότητα “Αναμενόμενο Αποτέλεσμα”), γράψτε σε δύο στήλες τις ερωτήσεις, “Πως μπορείτε να καταλάβετε ότι ένα άτομο είναι θύμα βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων;” και “Πως μπορείτε να καταλάβετε ότι ένα άτομο είναι δράστης κακοποίησης;”

3

Οδηγίες προς μαθητές/-τριες:

- ◆ Χωριστείτε σε 4 μικρές ομάδες με ίσο αριθμό κοριτσιών και αγοριών, εάν είναι εφικτό (μεικτές ομάδες)
- ◆ Η αποστολή των δύο από τις ομάδες είναι να συζητήσουν τους πιθανούς τρόπους με τους οποίους ένα άτομο συμπεριφέρεται ή άλλες ενδείξεις που μπορεί να δείχνουν ότι αυτό το άτομο κακοποιείται; Φτιάξτε ένα κατάλογο με τέτοιου είδους συμπεριφορές
- ◆ Οι άλλες δύο ομάδες θα κάνουν το ίδιο για τις συμπεριφορές ή τις ενδείξεις που μπορεί να δείχνουν ότι αυτό το άτομο είναι δράστης κακοποίησης.

4

Μόλις τελειώσουν, ζητήστε από ένα/μία συμμετέχοντα/-ουσα από κάθε ομάδα να διαβάσει τις απαντήσεις τους και δημιουργήστε δύο λίστες σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτιού με τις απαντήσεις κάθε ομάδας. Συμπληρώστε τον κατάλογο (εάν είναι απαραίτητο) χρησιμοποιώντας ιδέες από τις προειδοποιητικές ενδείξεις κακοποίησης που θα βρείτε στο Παράρτημα Α “Γενικές Θεωρητικές Πληροφορίες” και τις πληροφορίες που παρέχονται στην ενότητα “Αναμενόμενο Αποτέλεσμα” αυτής της δραστηριότητας.

Δραστηριότητα 4.1.6

Βήμα 2 Εξηγήστε στους/στις μαθητές/τριες: Τώρα που ξέρουμε πώς να αναγνωρίζουμε τις ενδείξεις κακοποίησης, το επόμενο βήμα είναι να συζητήσουμε πώς να βοηθήσουμε ένα θύμα ή ένα δράστη.

1 Θα σας διαβάσω μια ιστορία* για ένα κορίτσι που είναι σε μια βίαιη σχέση και το οποίο ζητάει τη βοήθεια σας. Στο τέλος της ιστορίας θα σας ρωτήσω: "Τι θα κάνατε αν ερχόταν σε εσάς να τη βοηθήσετε;"

Αυτό που με πληγώνει περισσότερο είναι τα σκληρά του λόγια και ότι με βρίζει. Του είπα ότι με πληγώνει. Κάθε φορά που προσπαθώ να τον χωρίσω κλαίει και με ικετεύει: "Συγγνώμη, μην μ' αφήσεις, θα σταματήσω να σε πληγώνω". "Τον πιστεύω γιατί δεν θέλω να τον αφήσω· θέλω απλά να αλλάξει.

...Με ελέγχει και θέλει να είναι σίγουρος ότι δεν μιλάω ή κάνω κάτι με κάποιον άλλον. Με αποκαλεί με αηδιαστικά ονόματα και με κάνει να κλαίω. Ουρλιάζει και με έχει χτυπήσει. Όταν με χτυπάει, λέει ότι δεν το ήθελε, και το γυρίζει σαν να είναι δικό μου το λάθος: "Εάν δεν έκανες αυτά τα πράγματα, δεν θα σε χτυπούσα". Δεν θα έπρεπε να τον θυμώνω τόσο πολύ ή να τον προκαλώ να με χτυπήσει. Έχω μείνει πίσω στο σχολείο. Ντρέπομαι και νιώθω χάλια. Δεν ξέρω τι να κάνω...

♦ **Τι θα της λέγατε;**

♦ **Τι θα μπορούσατε να κάνετε για να τη βοηθήσετε;**

2 Εξηγήστε στους/στις μαθητές/τριες: τώρα θα σας διαβάσω μια ιστορία για ένα αγόρι που είναι βίαιο στη σύντροφό του. Στο τέλος της ιστορίας θα σας ρωτήσω: Τι θα κάνατε αν ερχόταν σε σας για να τον βοηθήσετε;"

"Μια μέρα, ήταν έξω με τους/τις φίλες της· την φώναζα αλλά δεν μου απάντησε ποτέ. Τα πάντα είναι πιθανά. Δεν μπορούσα να κοιμηθώ σκεπτόμενος ότι ήταν έξω με άλλους. Τη συνάντησα την άλλη μέρα στο σχολείο. Ήμουν πολύ θυμωμένος... έχασα τον έλεγχο και τη χτύπησα." "Δεν το ήθελα αλλά ξέφυγε η κατάσταση. Απειλούσε ότι θα με αφήσει· πώς θα αισθανόσουν εσύ αν ήσουν στη θέση μου; Τι θα έκανες στη θέση μου..."

♦ **Τι θα του λέγατε;**

♦ **Τι θα μπορούσατε να κάνετε για να τον βοηθήσετε;**

3 Τι δυσκολίες φαντάζεστε ότι θα είχατε σε παρόμοιες καταστάσεις; Ποιοι θα μπορούσαν να είναι οι πιθανοί τρόποι για να ξεπεράσετε αυτές τις δυσκολίες;

4 Μοιράστε στους/στις μαθητές/-τριες το **Ενημερωτικό Φυλλάδιο 7**, τον κατάλογο με τις υπηρεσίες υποστήριξης (**Φυλλάδιο 8**) και το **Φυλλάδιο 10: Τα Δικαιώματά μου στις Σχέσεις μου**.

5 Μπορείτε επίσης να μοιράσετε στους/στις μαθητές/-τριες το **Φυλλάδιο 1**: "Είναι η Σχέση σου Υγιής και Ισότιμη ή Όχι;" και/ή το **Φυλλάδιο 9**: "Τεστ για τη Βία στα Σχέση" που θα τους δώσουν την ευκαιρία να αξιολογήσουν τις σχέσεις τους και να προσδιορίσουν εάν εμφανίζουν κάποιο από τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς είτε του θύματος είτε του δράστη.

* Προσαρμοσμένη από: Liz Claiborne Inc. (2006). Love is Not Abuse: a teen dating violence prevention curriculum. Liz Claiborne Inc. (Διαθέσιμο στο: www.loveisnotabuse.com, ανακτήθηκε 5 Ιουλίου 2009)

Δραστηριότητα 4.1.6

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα (Για πιο λεπτομερή περιγραφή βλ. Παράρτημα Α.2.7)

Βήμα 1*

Πως μπορείτε να καταλάβετε ότι ένα άτομο είναι θύμα Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων;	Πως μπορείτε να καταλάβετε ότι ένα άτομο είναι δράστης κακοποίησης;
<ol style="list-style-type: none"> 1. Το αγόρι/κορίτσι του ζηλεύει και είναι κτητικό: <ul style="list-style-type: none"> ◆ μοιάζει να προσπαθεί να ελέγξει τη συμπεριφορά του/της ◆ παίρνει όλες τις αποφάσεις ◆ τον/την ελέγχει ◆ απαιτεί να γνωρίζει με ποιόν/-α είναι μαζί 2. Έχετε δει το/τη σύντροφό του/της να γίνεται βίαιος/-η: λεκτικά (φωνές, προσβολές) ή σπάζοντας, χτυπώντας ή πετώντας αντικείμενα 3. Εμφανίζει ξαφνικές αλλαγές <ul style="list-style-type: none"> ◆ στην εμφάνιση ή τη συμπεριφορά του/της ◆ στην διάθεση ή την προσωπικότητα. <i>Γίνεται νευρικός/-ή ή καταθλιπτικός/-ή, προσποιείται ή γίνεται μυστικοπαθής αποφεύγει την οπτική επαφή</i> 4. Φαίνεται να έχει χάσει το ενδιαφέρον ή να έχει παρατήσει πράγματα που πριν ήταν σημαντικά· έχει χάσει το ενδιαφέρον για το σχολείο ή για άλλες δραστηριότητες Οι βαθμοί του/της στο σχολείο πέφτουν ή μένει στην ίδια τάξη 5. Συστηματικά ακυρώνει σχέδια την τελευταία στιγμή και σταδιακά απομονώνεται από τους/τις φίλους/-ες 6. Δείχνει συχνά αρνητικά συναισθήματα, δηλαδή αισθάνεται: <ul style="list-style-type: none"> ◆ ενοχή, αμφιθυμία και φόβο ◆ θυμό, ντροπή ◆ απομόνωση, δυσπιστία στους άλλους ◆ αβοήθητος/-η και αδύναμος/-η 7. Έχει φτωχή αυτοεικόνα (αυτό δεν ισχύει ΠΡΙΝ τη σχέση) 8. Δείχνει να φοβάται τον/την σύντροφό <ul style="list-style-type: none"> ◆ απολογείται για τη συμπεριφορά του αγοριού/κοριτσιού του/της ◆ είναι νευρικός/-ή όταν είναι κοντά ο/η σύντροφος του/της ◆ δείχνει σαν να φοβάται μην τον/την θυμώσει 9. Έχει τραύματα, μελανιές ή σημάδια που δεν μπορεί να δικαιολογήσει 10. Ιστορικό κακοποίησης: άλλες γυναίκες στην οικογένειά της/του κακοποιούνται ή έχουν κακοποιηθεί ή το θύμα είχε κακοποιηθεί ως παιδί 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ζήλεια <ul style="list-style-type: none"> ◆ κατηγορεί το άλλο άτομο ότι τον/την απατά ◆ τηλεφωνεί και τον/την ελέγχει διαρκώς ◆ ακολουθεί και παρακολουθεί το άλλο άτομο (stalking) 2. Εξουσιαστική Συμπεριφορά <ul style="list-style-type: none"> ◆ απαιτεί να γνωρίζει που είναι ο/η άλλος/-η όλη την ώρα ◆ νιώθει ότι πρέπει να παίρνει όλες τις αποφάσεις ◆ δεν δέχεται το "όχι" ως απάντηση (κι αυτό μπορεί να περιλαμβάνει και το να αρνείται να χωρίσουν) 3. Γρήγορη Ανάμειξη <ul style="list-style-type: none"> ◆ χρησιμοποιεί την ενοχή του άλλου ατόμου (Αν μ' αγαπούσες...) 4. Μη Ρεαλιστικές Προσδοκίες 5. Άκαμπτοι Έμφυλοι Ρόλοι: Επιβάλλει στερεοτυπικές απόψεις για τις σχέσεις ανδρών-γυναικών (οι άνδρες έχουν τον έλεγχο, οι γυναίκες είναι υποτακτικές κτλ.) 6. Απομόνωση: Χειραγωγεί και ελέγχει τις επαφές του άλλου ατόμου με φίλους/-ες, οικογένεια, εξωτερικές δραστηριότητες, ή τον/την απομονώνει από την οικογένεια και τους/τις φίλους/-ες του 7. Φτωχή Αυτοεικόνα <ul style="list-style-type: none"> ◆ κατηγορεί τους άλλους για τα προβλήματα του/της ◆ κατηγορεί τους άλλους για τα συναισθήματα του/της ◆ υπερευαίσθησία 8. Χρησιμοποιεί "Παιχνιδιάρικη" Βία στο Σεξ 9. Κακοποιεί λεκτικά και υποβαθμίζει τις απόψεις, τους/τις φίλους/-ες, την οικογένεια, την εμφάνιση του άλλου ατόμου 10. Γίνεται πολύ σοβαρός πολύ γρήγορα (Δρ Jekyll & Κος Hyde) 11. Απειλές Βίας 12. Σπάει ή πετάει αντικείμενα – χρησιμοποιεί βία κατά τη διάρκεια μιας συζήτησης 13. Κακομεταχειρίζεται ζώα 14. Υπάρχει Ιστορικό κακοποίησης στην πατρική οικογένεια ή ιστορικό προηγούμενων σχέσεων κακοποίησης

* Προσαρμοσμένο από:

- ◆ Metropolitan Center for Women & Children: www.mcwcgno.org/gethelp/battering-more.html & www.mcwcgno.org/downloads/TeenBrochure.pdf;
- ◆ Helpguide.org: www.helpguide.org/mental/domestic_violence_abuse_types_signs_causes_effects.htm;
- ◆ www.theredflagcampaign.org/index.php/dating-violence/red-flags-for-abusive-relationships/;
- ◆ www.lilaclane.com/relationships/emotional-abuse/;
- ◆ Oregon Coalition against Domestic and Sexual Abuse. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.ocadsv.com/OCADSV_WhatYouShouldKnow_TeensAndYouth.asp
- ◆ Women's Rural Advocacy Programs. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.letswrap.com/dvinfo/warning.htm
- ◆ www.adcouncil.org/issues/Domestic_Violence_Prevention (Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005)
- ◆ Center for Relationship Abuse Awareness. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: www.stoprelationshipabuse.org/signs.html

Δραστηριότητα 4.1.6

Προειδοποιητικές Ενδείξεις Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων

Σ' αυτό το σημείο χρειάζεται να επισημανθεί ότι κάθε ένδειξη κακοποίησης δεν σημαίνει απαραίτητα ότι αυτό το άτομο είναι θύμα κακοποίησης. Ο συνδυασμός, ωστόσο, αρκετών ενδείξεων μπορεί να εγείρει βάσιμες υποψίες ότι το συγκεκριμένο άτομο μπορεί να κακοποιείται.

Βήμα 2 Τι μπορείτε να κάνετε για να βοηθήσετε ένα θύμα

Πριν και πάνω από όλα, εάν γνωρίζετε κάποιον/-α που βρίσκετε σε άμεσο κίνδυνο καλέστε μια τηλεφωνική γραμμή SOS ή την αστυνομία.

Το να μιλήσεις σε κάποιον/-α που γνωρίζεις ή που υποπτεύεσαι ότι κακοποιείται (φίλο/-η, συγγενή ή συμμαθητή/-τρια) μπορεί να σε κάνει να νιώθεις άβολα ή ακόμη και να σε φοβίζει. Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι κάτι τέτοιο δεν θα βοηθούσε σε τίποτα. Η αλήθεια είναι ότι, ξεκινώντας μια συζήτηση για τη βία, δείχνεις στο θύμα ότι ενδιαφέρεσαι, ότι δεν είναι μόνος/-η του/της. Ακολουθούν μερικές χρήσιμες ιδέες για το πώς μπορείτε να χειριστείτε τη συζήτηση:

- ◆ Μην πείτε τίποτα σε κανένα άλλο άτομο, εκτός αν το θύμα βρίσκεται σε κίνδυνο
- ◆ Ακούστε προσεκτικά, πιστέψτε αυτά που σας λέει και να μην τον/την κρίνετε. Η αυτοπεποίθηση του/της λογικά θα είναι διαλυμένη. Πείτε του/της ότι δεν υπάρχει ΚΑΝΕΝΑΣ λόγος να ντρέπεται
- ◆ Πείτε του/της ότι δεν είναι δικό του/της λάθος, και ότι δεν υπάρχει ΠΟΤΕ, καμία δικαιολογία για τη χρήση βίας σε μια σχέση
- ◆ Πείτε του/της πως μπορεί να βρει βοήθεια
- ◆ Πείτε του/της ότι δεν είναι μόνος/-η
- ◆ Μη του/της πείτε ότι πρέπει απλώς να αφήσει το/τη σύντροφό του γιατί μπορεί να μην είναι τόσο απλό όσο εσείς φαντάζεστε
- ◆ Μη προτείνετε κάποια λύση, επειδή νομίζετε ότι αυτή θα ήταν η καλύτερη λύση για σας: προσπαθήστε να τον/την βοηθήσετε να βρει την καλύτερη λύση για τον εαυτό του/της
- ◆ Ενθαρρύνετε τον/την να αναζητήσει επαγγελματική βοήθεια και συνοδεύστε τον/την, αν σας το ζητήσει.

Τι μπορείτε να κάνετε για να βοηθήσετε ένα δράστη

- ◆ Μην παριστάνετε ότι δεν ξέρετε τι συμβαίνει. Μη συμπεριφέρεστε σαν να "μη συμβαίνει τίποτα το σημαντικό"
- ◆ Μιλήστε του/της όταν είναι μόνος/η και όχι μπροστά σε άλλα άτομα ή κατά τη διάρκεια ενός βίαιου επεισοδίου
- ◆ Μην είστε επιθετικός/-ή ούτε να καβγαδίσετε μαζί του/της
- ◆ Πέστε του/της ξεκάθαρα ότι η συμπεριφορά του/της δεν είναι εντάξει
- ◆ Μην αποδεχτείτε καμία δικαιολογία
- ◆ Ενθαρρύνετε τον/την να ζητήσει βοήθεια και προσφερθείτε να τον/την συνοδεύσετε σε ένα επαγγελματία
- ◆ Στηρίξτε το/τη σύντροφό του/της. Πείτε του/της ότι δεν του/της αξίζει να κακοποιείται.
- ◆ Καλέστε μια SOS γραμμή για να μάθετε τι μπορείτε να κάνετε για να τον/την βοηθήσετε. Μπορείτε να διατηρήσετε την ανωνυμία σας αν το επιθυμείτε.
- ◆ Να αποτελείτε παράδειγμα για τη δημιουργία υγιών σχέσεων, με το να συμπεριφέρεστε στο/στη σύντροφό σας και στους/τις φίλους/-ες σας με σεβασμό.

Μη σιωπάτε!

Δραστηριότητα 4.1.7: Μύθος ή Πραγματικότητα;

Συνδυασμός δραστηριοτήτων: Δραστηριότητα 4 από Τμήμα 1, Δραστηριότητα 5 από Τμήμα 2 του Υλικού Ευαισθητοποίησης του Προγράμματος DAPHNE «Improving the Response to Intimate Partner Violence (IPV) in Military Settings», το οποίο προσαρμόστηκε από τις ακόλουθες πηγές:

- ◆ Women's Rural Advocacy Programs. Battering: The Facts. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.letswrap.com/dvinfo/myths.htm
- ◆ Riverland Domestic Violence Service. Myths about Domestic Violence. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: www.rdvu.com.au/domesticviolence.php?id=118
- ◆ Monklands, Women's Aid. Myths and Realities of Abuse. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2010 από: www.monklandwomensaid.co.uk/what%20is%20abuse.htm
- ◆ The White Ribbon Campaign UK. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.whiteribboncampaign.co.uk
- ◆ Oregon Coalition against Domestic and Sexual Violence. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: www.ocadv.org/dvmyths.htm
- ◆ Stop Violence against Women. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: <http://www.stopvaw.org>
- ◆ Myths and realities for rape: <http://www.watervalley.net/users/rcs/geninfo.html#myths> (Ανακτήθηκε 10.04.2010)
- ◆ Men Against Sexual Assault: <http://sa.rochester.edu/masa/myths.html> ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005.

Σύντομη Εισαγωγή

Υπάρχουν πολλοί μύθοι, κοινά αποδεκτές πεποιθήσεις, στάσεις ή παρερμηνείες για τη βία. Κι ωστόσο οι άνθρωποι συνεχίζουν να πιστεύουν και να δρουν με βάση αυτές τις πεποιθήσεις και, κατά μία έννοια, οι μύθοι γίνονται πιο ισχυροί από τα γεγονότα.

Γιατί αξίζει τον κόπο να προσπαθήσει κανείς να αποδομήσει τους μύθους για τη ΒΕΣ; Οι μύθοι παρέχουν εσφαλμένες πληροφορίες σχετικά με τις αιτίες της Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων και πολλοί από αυτούς τους μύθους είναι κοινοί σε όλο τον κόσμο. Αυτοί οι μύθοι αναπτύσσονται εν μέρει γιατί είναι δύσκολο να κατανοήσει κανείς για ποιο λόγο ένα άτομο πληγώνει ένα άλλο, ιδιαίτερα στα πλαίσια μιας ερωτικής σχέσης. Έτσι, οι προσπάθειες μας να καταπολεμήσουμε τη Βία στις Σχέσεις και/ή τη ΒΕΣ μερικές φορές μπορεί να παρεμποδίζονται από τους μύθους σχετικά με τη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων. Από την άλλη, η κατανόηση αυτών των μύθων και της πραγματικότητας είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη αποτελεσματικών στρατηγικών για την καταπολέμηση της Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Επιπρόσθετα, επειδή πολλοί από αυτούς τους μύθους είναι ευρέως διαδεδομένοι, είναι σημαντικό να μάθουμε πώς να τους αντιμετωπίσουμε όταν τους συναντάμε κατά τη διαδικασία ευαισθητοποίησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης άλλων ατόμων πάνω στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων και τις σεξιστικές στάσεις. Εάν οι άνθρωποι συνειδητοποιήσουν ότι κάνουν ένα άλλο άτομο να αισθάνεται σαν αντικείμενο και ότι η συμπεριφορά τους είναι βίαιη, ίσως σκεφτούν να αλλάξουν μια συμπεριφορά τους, την οποία προηγουμένως θεωρούσαν αποδεκτή, ακίνδυνη ή ακόμη και επιθυμητή από μια γυναίκα/κορίτσι.

Αυτή η δραστηριότητα θα εστιάσει στις σεξιστικές στάσεις και στους κοινούς μύθους σχετικά με τη ΒΕΣ και, αντιπαραθέτοντας τους με την πραγματικότητα, θα επιχειρηθεί η αποδόμησή τους.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ◆ Να ξεκινήσει μια συζήτηση σχετικά με τις σεξιστικές στάσεις και πεποιθήσεις
- ◆ Να αναγνωριστούν και να αποδομηθούν οι μύθοι σχετικά με τη Βία στις Σχέσεις/ΒΕΣ
- ◆ Να συζητηθούν οι προειδοποιητικές ενδείξεις της βίας και των βίαιων συμπεριφορών

Υλικό & Προετοιμασία

- ◆ Ένα λευκό μεγάλο φύλλο χαρτιού για σημειώσεις
- ◆ Κολλητική ταινία
- ◆ Μαρκαδόροι & στυλό για τους/τις μαθητές/-τριες
- ◆ **Φύλλο Εργασίας 18:** Μύθος ή πραγματικότητα
- ◆ Ένα προετοιμασμένο μεγάλο φύλλο χαρτιού με φράσεις από το Φύλλο Εργασίας 18 όπου ο/η εκπαιδευτικός θα καταγράψει τις απαντήσεις των μαθητών/-τριών
- ◆ Τυπώστε το Φύλλο Εργασίας 18 και κόψτε κάθε σελίδα στη μέση (οριζόντια)

Δραστηριότητα 4.1.7

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1 Χωριστείτε σε ομάδες των 4-6 ατόμων με ίσο αριθμό κοριτσιών και αγοριών, εάν είναι εφικτό (μεικτές ομάδες)
- 2 Μοιράστε σε κάθε ομάδα δύο πίνακες και δώστε οδηγίες για τον τρόπο συμπλήρωσης του φύλλου εργασίας: διαβάστε κάθε πρόταση, συζητήστε μέσα στην ομάδα σας αν κάθε πρόταση είναι "σωστή" ή "λάθος", γράψτε τα επιχειρήματά σας και στο τέλος, σημειώστε την τελική απόφαση της ομάδας σας. Έχετε **5 λεπτά για κάθε δήλωση**
- 4 Όταν τελειώσουν όλες οι ομάδες, ενώστε τις σε μια μεγάλη ομάδα.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- 1 Ζητήστε από κάθε ομάδα να διαβάσει τις προτάσεις που είχαν και τις αποφάσεις που έλαβαν μέσα στην ομάδα και μην ξεχάσετε να υπογραμμίσετε ότι: **μην αλλάξετε τις απαντήσεις σας όσο θα συζητάμε γι' αυτές. Δεν πρόκειται για τεστ αλλά για μια ευκαιρία να δούμε και να συζητήσουμε τις σκέψεις και τις γνώμες σας.**
- 2 Μετά από την ανάγνωση κάθε πρότασης ρωτήστε όλους/-ες τους/τις μαθητές/-τριες: **συμφωνείτε όλοι/-ες με την απόφαση αυτής της ομάδας ή όχι; Αν όχι, γιατί διαφωνείτε;**
- 3 Μετά τη συζήτηση, δώστε ή προσθέστε στα επιχειρήματα των μαθητών/-τριών τις σωστές απαντήσεις (όπως αναφέρονται στο Αναμενόμενο Αποτέλεσμα)
- 4 Στο τέλος της συζήτησης για όλες τις προτάσεις μπορείτε να ρωτήσετε τους/τις μαθητές/-τριες:
  - ♦ Υπάρχουν άλλες σεξιστικές στάσεις ή μύθοι που γνωρίζετε σχετικά με τη ΒΕΣ;
  - ♦ Ποιες είναι οι υποθέσεις που βρίσκονται πίσω από αυτούς τους μύθους σχετικά με τα αίτια της βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων;
- 5 Γράψτε σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτί τις ιδέες που αναφέρουν οι μαθητές/-τριες
- 6 Στο τέλος, συνοψίστε τα αποτελέσματα αυτής της δραστηριότητας και υπογραμμίστε τα ακόλουθα:
  - ♦ οι μύθοι που αναφέρονται στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων σε γενικές γραμμές επιρρίπτουν την ευθύνη για την άσκηση βίας στο θύμα ή σε κάποιον άλλο παράγοντα, όπως το αλκοόλ, το θυμό ή την ψυχική ασθένεια. Ως αποτέλεσμα, αυτοί οι μύθοι κατευθύνουν αλλού την προσοχή μας και όχι στις πράξεις του δράστη ο οποίος είναι 100% υπεύθυνος για τη βίαιη συμπεριφορά
  - ♦ η κατανόηση των μύθων και της πραγματικότητας της βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων μπορεί να μας βοηθήσει να εστιάσουμε στην ευθύνη του δράστη. Η εστίαση στην ευθύνη του δράστη είναι κρίσιμης σημασίας για κάθε αποτελεσματική προσπάθεια προστασίας των θυμάτων και για τη δημιουργία μιας κοινωνίας με μηδενική ανοχή στη βία.
- 7 Στο τέλος συλλέξτε όλα τα φύλλα εργασίας των μαθητών/-τριών.

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

Το μεγάλο φύλλο χαρτιού στο οποίο θα κρατάτε σημειώσεις θα μοιάζει κάπως έτσι:

ΔΗΛΩΣΕΙΣ	ΜΥΘΟΣ	ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
Σε όλες τις γυναίκες και τα κορίτσια αρέσει να τους σφυρίζουν στο δρόμο	✓	
Είναι μια μορφή βίας όταν σε ένα ζευγάρι εκείνος/-η της/του λέει πως αν ποτέ τον/την αφήσει, θα πεθάνει χωρίς αυτήν/-όν		✓
....		

Δραστηριότητα 4.1.7

Στη συνέχεια παρατίθενται οι προτάσεις και οι σωστές απαντήσεις:

- ♦ **Σε όλες τις γυναίκες και τα κορίτσια τους αρέσει να τους σφυρίζουν στο δρόμο (μύθος):** Πρόκειται για μια εσφαλμένη αντίληψη που έχουν ορισμένοι άνθρωποι γιατί όντως αρέσει σε μερικές γυναίκες/κορίτσια να τους σφυρίζουν. Αλλά σε πολλές άλλες γυναίκες δεν τους αρέσει και συχνά αυτή η πράξη κάνει πολλές γυναίκες να αισθάνονται θυμό, φόβο, αδυναμία, να νιώθουν ως αντικείμενα κλπ.
- ♦ **Είναι μια μορφή βίας όταν, σε ένα ζευγάρι ζευγάρι, εκείνος/-η της/του λέει πως αν ποτέ τον/την αφήσει θα πεθάνει χωρίς αυτήν/-όν (πραγματικότητα):** Πρόκειται για μορφή ψυχολογικής/συναισθηματικής κακοποίησης, καθώς, μέσα από αυτήν την απειλή, το ένα άτομο ελέγχει και χειραγωγεί τη συμπεριφορά του άλλου.
- ♦ **Δεν είναι βία όταν τσακώνεσαι με το αγόρι σου/την κοπέλα σου (πραγματικότητα):** οι διαφωνίες αποτελούν κομμάτι κάθε υγιούς σχέσης· δεν σημαίνουν ότι αυτή η σχέση είναι βίαιη. Ωστόσο, αν αυτή η σχέση εμφανίζει μη υγιή χαρακτηριστικά (π.χ. έλλειψη εμπιστοσύνης, ιδιοτιμωρίας και σεβασμού) και/ή βίαιες συμπεριφορές τότε μπορεί να συνιστά μια βίαιη σχέση.
- ♦ **Μερικές γυναίκες ντύνονται με τέτοιο τρόπο, που φαίνεται σαν να παρακαλούν για σεξ (μύθος):** πρόκειται επίσης για εσφαλμένη αντίληψη. Κάθε γυναίκα ή κορίτσι έχει το δικαίωμα να φοράει ότι της αρέσει και να επιλέγει το σεξουαλικό της σύντροφο. Οι φράσεις που ακούμε συχνά ότι “τα ‘θελε και τα ‘παθε με αυτά που φόραγε” ή “ότι ήταν ντυμένη προκλητικά” επιρρίπτουν την ευθύνη στο θύμα αντί για το δράστη. Ωστόσο, η άσκηση βίας αποτελεί πάντοτε επιλογή και η ευθύνη ανήκει 100% στο άτομο που είναι βίαιο κι όχι στο θύμα.
- ♦ **Είναι μια μορφή βίας όταν σε ένα ζευγάρι εκείνος/-η την/τον συνοδεύει παντού και πάντα, όπου και να πηγαίνει (πραγματικότητα):** πρόκειται για μορφή ψυχολογικής κακοποίησης καθώς το ένα άτομο ελέγχει και παρακολουθεί τις δραστηριότητες του άλλου.
- ♦ **Βίαια είναι εκείνα τα άτομα που δεν μπορούν να ελέγξουν το θυμό/τα νεύρα τους – πρόκειται για προσωρινή απώλεια του αυτοελέγχου (μύθος):** Οι περισσότεροι άνθρωποι όταν θυμώνουν δεν χρησιμοποιούν βία για να διαχειριστούν το θυμό τους. Οι βίαιοι άνθρωποι δεν είναι εκτός ελέγχου· πρόκειται για ηθελημένη συμπεριφορά· χρησιμοποιούν τη βία για να αποκτήσουν εξουσία και έλεγχο πάνω στο άλλο άτομο. Οι άνθρωποι που κακοποιούν επιλέγουν να είναι βίαιοι και επίσης επιλέγουν το θύμα τους (π.χ. τον/την ερωτικό/-ή τους σύντροφο, αλλά όχι άλλους ανθρώπους όπως τους/τις συμμαθητές/-τριες, τους γείτονες κτλ.). Γενικά δεν επιτίθενται στους/στις φίλους/-ες τους ή σε ανθρώπους στο δρόμο, ανεξάρτητα από το πόσο θυμωμένοι είναι. Η βία δεν έχει καμία σχέση με το θυμό· δεν πρόκειται για πρόβλημα διαχείρισης θυμού, γεγονός που επιβεβαιώνεται και γίνεται εμφανές και από τη χρονική στιγμή που επιλέγουν οι δράστες για να κακοποιήσουν το θύμα τους, δηλαδή όταν δεν είναι κανείς άλλος μπροστά.
- ♦ **Η ζήλεια είναι ένδειξη αγάπης (μύθος):** μερικές φορές τα νεαρά άτομα προκαλούν επίτηδες μια αντίδραση ζήλειας για να ελέγξουν αν ο/η σύντροφός τους νοιάζεται πραγματικά για εκείνους/-ες. Ωστόσο, θα πρέπει να διαχωρίσουμε τη ζήλεια ως γνήσιο συναίσθημα από τη ζήλεια ως μέσο ελέγχου. Μέχρι ενός ορισμένου σημείου, η ζήλεια μπορεί να θεωρηθεί ως αιτιολογημένο και αποδεκτό συναίσθημα αλλά όταν η ζήλεια χρησιμοποιείται ως δικαιολογία για να περιοριστούν οι κοινωνικές επαφές του/της συντρόφου, για να ελεγχθεί η εμφάνιση της/του ή για να ασκηθεί συναισθηματικός εκβιασμός τότε πρόκειται για συναισθηματική κακοποίηση. Συνοψίζοντας, **είναι φυσιολογικό να ζηλέψει ένα άτομο σε κάποια περίπτωση, αλλά αυτό δεν συνιστά “απόδειξη” αγάπης ούτε και δικαιολογεί τις πράξεις του άλλου ατόμου.** Η ζήλεια δεν έχει να κάνει τίποτα με την αγάπη· αποτελεί μάλλον ένδειξη κτητικότητας, έλλειψης εμπιστοσύνης και ανασφάλειας. Επίσης αποτελεί μία από τις

Δραστηριότητα 4.1.7

πιο συνηθισμένες πρώιμες ενδείξεις κακοποίησης. Ο δράστης μπορεί να ανακρίνει το θύμα για να μάθει με ποιους/-ές μιλάει, να κατηγορεί ότι φλερτάρει με άλλους/-ες ή να εκφράζει δυσαρέσκεια για το χρόνο που περνάει με φίλους/-ες ή άλλους ανθρώπους. Ο δράστης μπορεί να τηλεφωνεί συχνά ή να «κάνει εφόδους» για να ελέγξει.

- ♦ **Όταν ένα αγόρι χαϊδεύει ένα κορίτσι και εκείνη λέει "όχι", συνήθως εννοεί "ναι" (μύθος):** το ΟΧΙ σημαίνει πάντα όχι. Εάν κάποιος δεν είναι σίγουρος για τα μηνύματα που προσπαθεί να του περάσει ένα κορίτσι/γυναίκα, μπορεί πάντα να τη ρωτήσει.
- ♦ **Ένα αγόρι/κορίτσι έχει το δικαίωμα να χτυπήσει το κορίτσι/αγόρι του/της, αν μάθει ότι τον/την απατά με άλλον/ην (μύθος) - Ένα αγόρι/κορίτσι έχει το δικαίωμα να χτυπήσει το κορίτσι/αγόρι του/της, αν δεν τον/την σέβεται (μύθος):** ΚΑΝΕΝΑΣ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΝΑ ΧΤΥΠΑΕΙ ΚΑΠΟΙΟ ΑΛΛΟ ΑΤΟΜΟ ΓΙΑ ΚΑΝΕΝΑ ΛΟΓΟ.
- ♦ **Ένα αγόρι έχει δικαίωμα να πιέσει ένα κορίτσι να κάνει σεξ μαζί του αν εκείνη βγαίνει μαζί του ένα μήνα αλλά αρνείται να ολοκληρώσουν τη σχέση τους (μύθος):** ΚΑΝΕΝΑΣ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΝΑ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΕΙ ΕΝΑ ΑΤΟΜΟ ΝΑ ΚΑΝΕΙ ΣΕΞ ΜΑΖΙ ΤΟΥ ανεξάρτητα από το χρονικό διάστημα της σχέσης τους. Επειδή βγαίνει πολύ καιρό με κάποια αυτό δεν σημαίνει ότι έχει το δικαίωμα να κάνει σεξ μαζί της ή ότι αυτή είναι υποχρεωμένη να συμφωνήσει να κάνει σεξ μαζί του. Σημασία δεν έχει πόσον καιρό είμαστε με κάποιον/-α, αλλά το να σεβόμαστε το δικαίωμα τους στην επιλογή, αν και τότε θέλουν να κάνουν σεξ.
- ♦ **Ένα αγόρι έχει δικαίωμα να πιέσει ένα κορίτσι να κάνει σεξ μαζί του αν εκείνη είχε στο παρελθόν σεξουαλική σχέση μαζί του ή με κάποιον άλλο άνδρα (μύθος):** ΚΑΝΕΝΑΣ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΝΑ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΕΙ ΕΝΑ ΑΤΟΜΟ ΝΑ ΚΑΝΕΙ ΣΕΞ ΜΑΖΙ ΤΟΥ ανεξάρτητα από το ιστορικό των σεξουαλικών του/της σχέσεων.
- ♦ **Ένα αγόρι έχει δικαίωμα να πιέσει ένα κορίτσι να κάνει σεξ μαζί του αν εκείνη έχει δεχτεί να τη φιλήσει ή να τη χαϊδέψει (μύθος):** η συναίνεση στα φιλά και τα χάδια δεν σημαίνει και συναίνεση σε σεξουαλική πράξη. Κανένας δεν έχει δικαίωμα να εξαναγκάσει κάποιο άλλο άτομο να κάνει σεξ αν αυτός/-ή δεν θέλει.
- ♦ **Ένα αγόρι έχει δικαίωμα να αναγκάσει ένα κορίτσι να κάνει σεξ μαζί του αν αυτή του προτείνει να βγουν ή πάει στο σπίτι του (μύθος):** κανένας δεν έχει δικαίωμα να εξαναγκάσει κάποιο άλλο άτομο να κάνει σεξ αν αυτός/-ή δεν θέλει. Το να ζητήσει κάποιος/-α από κάποιον/-α να βγουν ή το να αποδεχτεί μια πρόσκληση και να πάει σπίτι του/της δεν σημαίνει ότι συναινεί να κάνουν σεξ.
- ♦ **Η Βία στις σχέσεις δεν είναι ένα ευρέως διαδεδομένο πρόβλημα (Μύθος):** Μία στις τρεις γυναίκες έχουν κακοποιηθεί σωματικά ή σεξουαλικά από σύντροφο και μία στις τρεις έφηβες έχουν υποστεί βία σε μια εφηβική ερωτική/ρομαντική σχέση.
- ♦ **Μια βίαιη συμπεριφορά σε μια σχέση συνήθως συμβαίνει μόνο μια φορά και δεν ξανα συμβαίνει (Μύθος):** Η βία ή η κακοποίηση ενός/μίας συντρόφου ή πρώην συντρόφου πολύ σπάνια αποτελεί μεμονωμένο περιστατικό. Συνήθως αποτελεί τμήμα ενός μοτίβου στο οποίο η κακοποίηση συνήθως κλιμακώνεται.
- ♦ **Η βία στις σχέσεις είναι ιδιωτική υπόθεση -είναι προτιμότερο να αφήνεις το ζευγάρι να λύνει τις διαφορές του με το δικό του τρόπο (Μύθος):** Η βία εναντίον κάποιου ατόμου είναι έγκλημα· είναι πρόβλημα όλων, δεν αποτελεί απλώς μια διαφορά ανάμεσα στο ζευγάρι.
- ♦ **Τα άτομα που ασκούν βία στους/στις συντρόφους τους είναι ψυχικά ασθενείς (Μύθος):** Δεν υπάρχει άμεση σχέση που να συνδέει τη βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων με κάποια ψυχική ασθένεια. Το κίνητρο της άσκησης βίας εναντίον ενός κοριτσιού ή μίας γυναίκας είναι η επιθυμία της απόκτησης εξουσίας και ελέγχου πάνω της.

Δραστηριότητα 4.1.7

- ♦ **Μόνο άτομα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά κακοποιούν τους/τις συντρόφους τους (Μύθος):** Δεν υπάρχει τυπικός δράστης κακοποίησης. Η ηλικία, το μορφωτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, η φυλή ή η θρησκεία δεν αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες.
- ♦ **Μόνο γυναίκες/κορίτσια με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά μπορούν να είναι θύματα κακοποίησης (Μύθος):** ο/η καθένας/καθεμία από μας μπορεί να πέσει θύμα κακοποίησης από το/τη σύντροφό του/της. Δεν υπάρχει χαρακτηριστικός τύπος γυναίκας/κοριτσιού που είναι πιο πιθανόν (ή που να μην είναι πιθανόν) να πέσει θύμα βίας. Οι άνθρωποι, σε γενικές γραμμές, θέλουν να μπορούν να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά του θύματος γιατί αυτό τους κάνει να νιώθουν λιγότερο υπεύθυνοι. Ειδικότερα οι γυναίκες/κορίτσια θα ήθελαν να μπορούν να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά μιας γυναίκας-θύματος γιατί αυτό τις κάνει να αισθάνονται πιο ασφαλείς. Κατ' ουσία είναι ένας τρόπος να λένε "εάν δεν είμαι σαν αυτές τις γυναίκες τότε δεν υπάρχει περίπτωση να κακοποιηθώ."
- ♦ **Η βία στις σχέσεις οφείλεται στη χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών ουσιών (Μύθος):** Αν και το αλκοόλ και τα ναρκωτικά συσχετίζονται συχνά με τη βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων, δεν μετατρέπουν μη βίαια άτομα σε βίαια. Πολλοί άνθρωποι είναι βίαιοι προς τους/τις συντρόφους τους ενώ είναι νηφάλιοι και επίσης υπάρχουν πολλοί δράστες που δεν πίνουν καθόλου. Οι άνθρωποι που πίνουν και χτυπούν τους/τις συντρόφους τους συνήθως δεν δέρνουν τυχαίους ανθρώπους που κυκλοφορούν στο δρόμο, ούτε τους γονείς τους, τους συγγενείς τους ή τους/τις φίλους/-ες τους. Συνήθως οι άνθρωποι που χτυπούν τους/τις συντρόφους τους συνεχίζουν να το κάνουν και αφού έχουν σταματήσει να πίνουν. Ένας δράστης μπορεί να χρησιμοποιεί την κατανάλωση αλκοόλ ως δικαιολογία για τη βία ή το αλκοόλ μπορεί να τον/την εμποδίζει να συνειδητοποιήσει το μέγεθος της βίας που ασκεί, αλλά σε καμία περίπτωση το αλκοόλ δεν είναι η αιτία. Είναι επικίνδυνο να υποθέσουμε ότι η χρήση ή η κατάχρηση ουσιών είναι η αιτία για την άσκηση βίας. Δεν είναι. Ο αριθμός περιστατικών βίας όπου υπήρχε κατανάλωση ουσιών είναι περίπου ο ίδιος με αυτόν περιστατικών που δεν υπήρχε κατανάλωση ουσιών. Ο ξυλοδαρμός προκαλείται από ένα δράστη ο οποίος έχει επιλέξει να χρησιμοποιεί τη βία ως μέσο για να ασκεί εξουσία και να διατηρεί τον έλεγχο πάνω στο θύμα. Το αλκοόλ σίγουρα συνεισφέρει στην ένταση του βίαιου περιστατικού αλλά συχνά αποτελεί μία ακόμη δικαιολογία που χρησιμοποιείται από ανθρώπους για να μην αναλαμβάνουν την ευθύνη για τις πράξεις τους.
- ♦ **Η βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων συμβαίνει κυρίως σε ζευγάρια που είναι φτωχά, χαμηλής κοινωνικής τάξης και που δεν είναι μορφωμένα (Μύθος):** Η βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων εμφανίζεται σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας, πλούσια ή φτωχά και επηρεάζει όλες τις φυλετικές, κοινωνικές, εθνοτικές, οικονομικές και θρησκευτικές ομάδες με την ίδια συχνότητα. Δεν υπάρχουν ενδείξεις που να μπορούν να υποστηρίξουν την άποψη ότι οι αμόρφωτοι ή οι φτωχοί άνθρωποι είναι πιο πιθανό να κακοποιούν τους/τις συντρόφους τους σε σύγκριση με τους πλούσιους και μορφωμένους ανθρώπους.
- ♦ **Θα πρέπει να έκανε κάτι για να της αξίζει να τη χτυπήσει (Μύθος):** ΣΕ ΚΑΝΕΝΑ ΔΕΝ ΑΞΙΖΕΙ ΝΑ ΚΑΚΟΠΟΙΕΙΤΑΙ. Οι περισσότεροι άνθρωποι κατηγορούν το θύμα της κακοποίησης. Περιμένουν από το θύμα να σταματήσει την κακοποίηση αντί να αναρωτιούνται γιατί ο/η βίαιος/-η σύντροφος συνεχίζει να κακοποιεί. Αυτού του είδους οι δηλώσεις που κατηγορούν το θύμα κατά ένα τρόπο υποδηλώνουν ότι, προκειμένου να σταματήσει η κακοποίηση, το θύμα θα πρέπει να ψάξει τις αιτίες για τις οποίες κακοποιείται καθώς και ότι πρέπει να κάνει κάτι για να αλλάξει τη συμπεριφορά της. Αλλά η ευθύνη για τη βία ανήκει πάντα στο θύτη και, ότι κι αν κάνει ή δεν κάνει το θύμα, η κακοποίηση δεν πρόκειται να σταματήσει εκτός αν το ίδιο το βίαιο άτομο αποφασίσει να σταματήσει να φέρεται βίαια.

Δραστηριότητα 4.1.7

- ♦ **Το θύμα έχει πάντα την επιλογή να φύγει από τη βίαιη σχέση (Μύθος):** αυτός ο μύθος είναι παρόμοιος με τον προηγούμενο: αντί, δηλαδή, να ρωτάμε γιατί ο δράστης δεν φεύγει απλώς από αυτήν την κακή σχέση, αναρωτιόμαστε γιατί το θύμα δεν τον αφήνει. Πολλά κορίτσια πιέζονται από το περιβάλλον τους να έχουν ένα αγόρι· ανέχονται πολλά, ανάμεσα τους και την άσκηση βίας, προκειμένου να κρατήσουν το αγόρι τους, σκεφτόμενες ότι είναι καλύτερα να έχεις αγόρι παρά να είσαι μόνη. Μπορεί να υπάρχουν πολλοί θεμιτοί λόγοι για να παραμείνει μια γυναίκα σε μια βίαιη σχέση, όπως προσωπικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί, πολιτιστικοί και θρησκευτικοί λόγοι οι οποίοι και την παγιδεύουν στη βίαιη σχέση. Μπορεί να αισθάνεται ντροπή ή ταπείνωση για την κακοποίηση, μπορεί να κατηγορεί τον εαυτό της για την κακοποίηση ή να φοβάται ότι οι φίλοι/-ες, η οικογένεια και η κοινότητα θα την κατηγορήσουν ότι είναι αυτή υπεύθυνη για την κακοποίηση. Μπορεί να είναι απρόθυμη να φύγει για συναισθηματικούς λόγους (μπορεί να πιστεύει τις υποσχέσεις του και να ελπίζει ότι θα αλλάξει ή μπορεί να πιστεύει ότι η ίδια δεν αξίζει τίποτα, όπως της λέει πάντα, και ότι δεν θα μπορέσει να βρει άλλο σύντροφο εάν τον αφήσει). Μπορεί ακόμη και να μην αναγνωρίζει ότι είναι σε μια βίαιη σχέση εάν αυτό ήταν το πρότυπο μέσα στην οικογένεια της, τους/τις φίλους/-ες και το κοινωνικό της περιβάλλον. Επιπρόσθετα, το να εγκαταλείψει τη σχέση συνεπάγεται ουσιαστικούς κινδύνους. Ο φόβος των αντιποίνων επειδή τον εγκατέλειψε, η παρενόχληση και η μεγαλύτερης έντασης βία ίσως είναι κάποιοι από τους λόγους που επίσης μπορεί να την παγιδεύουν. Οι βίαιοι άνδρες συχνά δημιουργούν τέτοιες συνθήκες που καθιστούν πολύ δύσκολο για μια γυναίκα το να φύγει, απειλούν, ζητούν συγχώρεση λέγοντας ότι μετάνιωσαν και/ή την χειραγωγούν ώστε να πιστεύει ότι ήταν δικό της λάθος και ότι δεν θα ξανασυμβεί ποτέ. Μπορεί επίσης να φοβάται ότι ο δράστης θα πραγματοποιήσει τις απειλές του ότι θα βλάψει την ίδια, τους/τις φίλους/-ες και την οικογένεια της.
- ♦ **Εάν το άτομο που είναι βίαιο δείχνει ότι λυπάται ή ότι το έχει μετανιώσει, τότε αυτό σημαίνει ότι έχει αλλάξει (Μύθος):** Σχεδόν όλοι οι δράστες νιώθουν τύψεις ή μετανοούν αφού έχουν κακοποιήσει το/τη σύντροφό τους. Αυτά τα συναισθήματα, οι απολογίες και οι υποσχέσεις για αλλαγή συμπεριφοράς αποτελούν τμήμα του κύκλου της βίας· δεν αποτελούν στην πραγματικότητα δείγμα αλλαγής.
- ♦ **Τα αγόρια είναι βίαια από τη φύση τους (Μύθος):** Τα αγόρια, δεν γεννιούνται βίαια. Μαθαίνουν να είναι βίαια μέσα από τα μηνύματα που παίρνουν από την κοινωνία και την οικογένειά τους. Πολλοί άνδρες μαθαίνουν να επιλύουν τις διαφορές τους και να ελέγχουν τους άλλους με τη χρήση βίας. Έτσι όμως, όπως έμαθαν να χρησιμοποιούν τη βία, έτσι μπορούν και να την ξεμάθουν.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Ανάλογα με το μέγεθος της ομάδας σας, μπορείτε είτε να μοιράσετε στους/στις μαθητές/-τριες όλες τις προτάσεις ή μπορείτε να κάνετε μια επιλογή.

Όταν συζητάτε τις προτάσεις σχετικά με τους μύθους της βίας (π.χ. ένα αγόρι έχει το δικαίωμα να εξαναγκάσει το κορίτσι του να κάνουν σεξ...) μπορείτε να ρωτήσετε τους/τις μαθητές/-τριες σε τι τύπο βίας ανήκουν αυτού του είδους οι συμπεριφορές προκειμένου να ξεκινήσει μια συζήτηση για τους τύπους της βίας και μετά να συνεχίσετε με τις επόμενες δραστηριότητες.

Δραστηριότητα 4.1.8: Μύθοι για τη Βία

Πηγή: Cesar, S., Bjelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Ανακτήθηκε 26 Φεβρουαρίου 2010 από: www.cesi.hr/hr/bolje-sprjeciti-nego-lijeciti-prevencija-nasilja-u-adolescentskim-vezama/

Σύντομη Εισαγωγή

Η βία στις εφηβικές ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις είναι για ορισμένους νέους ανθρώπους μέρος των καθημερινών τους αλληλεπιδράσεων και των κοινωνικών δικτύων τους. Οι νέοι άνθρωποι συχνά, όταν ξεκινούν την πρώτη ερωτική/σεξουαλική τους σχέση, δεν διαθέτουν τις δεξιότητες και τις γνώσεις που απαιτούνται για να χτίσουν μια υγιή σχέση με το/τη σύντροφό τους που θα τους ολοκληρώνει. Επίσης, δεν έχουν τις απαραίτητες γνώσεις για να αναγνωρίζουν τις ενδείξεις και τα μοτίβα των βίαιων συμπεριφορών ή πως να αντιδρούν σε αυτά.

Μαθησιακοί Στόχοι

Αύξηση της ευαισθητοποίησης και των γνώσεων σχετικά με τους μύθους γύρω από τη βία.

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ **Φύλλο Εργασίας 19:** "Αντιλήψεις για τη Βία"
- ♦ Στυλό
- ♦ **Ενημερωτικό Φυλλάδιο 5:** "Πραγματικότητα και Δεδομένα για τη Βία»

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Μοιράστε το φύλλο εργασίας "Αντιλήψεις για τη Βία" σε κάθε συμμετέχοντα/-ουσα. Εξηγήστε τους ότι αυτός είναι ένας κατάλογος κοινών πεποιθήσεων για τη βία και κάθε συμμετέχοντας/-ουσα πρέπει να σκεφτεί αν αυτές οι δηλώσεις είναι μύθοι (εσφαλμένες πεποιθήσεις) ή γεγονότα. Εάν πιστεύουν ότι μια συγκεκριμένη δήλωση είναι μύθος τότε θα πρέπει να γράψουν ποια είναι η πραγματικότητα. Οι απαντήσεις πρέπει να γραφτούν στο φύλλο εργασίας.
- 2** Αφού οι συμμετέχοντες/-ουσες συμπληρώσουν τα φύλλα εργασίας, συζητήστε κάθε μύθο μαζί ως ομάδα και παρουσιάστε τους μύθους μαζί με τις πραγματικότητες εάν δεν τις γνωρίζουν (για αυτό το σκοπό χρησιμοποιείστε το Φυλλάδιο 5: "Πραγματικότητα και Δεδομένα για τη Βία").

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

Οι συμμετέχοντες/-ουσες θα συνειδητοποιήσουν τις προκαταλήψεις γύρω από τη βία και θα μάθουν τα πραγματικά δεδομένα που κρύβονται πίσω από τους μύθους.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Μετά τη συζήτηση μπορείτε να μοιράσετε στους/στις συμμετέχοντες/-ουσες το Φυλλάδιο 5: "Πραγματικότητα και Δεδομένα για τη Βία".

ΒΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΕΡΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ

Μέρος 2: Τι μπορούμε να κάνουμε για να Σταματήσει η Βία στις Σχέσεις/Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων - Τρόποι Παρέμβασης στη ΒΕΣ

Αυτή η ενότητα αποτελείται από μια εργαλειοθήκη δραστηριοτήτων ευαισθητοποίησης που συγκεντρώθηκαν από πολλούς οργανισμούς που εργάζονται για την εξάλειψη της έμφυλης βίας. Ο στόχος είναι να εμπλακούν οι μαθητές/-τριες στις προσπάθειες πρόληψης για την αποτελεσματική καταπολέμηση της βίας στις σχέσεις τους.

Αυτή η εργαλειοθήκη περιλαμβάνει συστηματικά δομημένες ασκήσεις και δραστηριότητες που δεν στοχεύουν μόνο στην ευαισθητοποίηση και/ή στην εκπαίδευση των μαθητών/-τριών να αναγνωρίζουν την κακοποίηση (είτε στις δικές τους σχέσεις είτε στις σχέσεις των άλλων) αλλά και στο πώς να "παρεμβαίνουν" όταν γίνονται μάρτυρες οποιουδήποτε τύπου κακοποίησης εις βάρος κοριτσιών/γυναικών.

Μαθησιακοί Στόχοι

Στο τέλος αυτής της ενότητας, οι συμμετέχοντες/-ουσες θα:

- ♦ γνωρίζουν πώς να βοηθήσουν ένα θύμα και/ή το δράστη
- ♦ γνωρίζουν ποιες είναι οι υπάρχουσες υποστηρικτικές υπηρεσίες στη χώρα τους
- ♦ είναι σε θέση να κατανοούν τι σημαίνει να είναι σύμμαχοι στις προσπάθειες εναντίον της βίας
- ♦ γνωρίζουν πώς να παρέμβουν όταν γίνονται μάρτυρες οποιουδήποτε τύπου κακοποίησης εις βάρος γυναικών και κοριτσιών
- ♦ γνωρίζουν πώς να χρησιμοποιήσουν στρατηγικές για να αντισταθούν στους/στις βίαιους/-ες συνομηλικούς-ές τους και να πάρουν δημόσια θέση κατά της βίαιης συμπεριφοράς και του σεξισμού

Δραστηριότητες

Δραστηριότητα 4.2.1. Τι Μπορούμε να Κάνουμε Εμείς για να Σταματήσει η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων: μια Εργαλειοθήκη Στρατηγικών Παρέμβασης

Δραστηριότητα 4.2.2. Παίρνοντας Θέση

Δραστηριότητα 4.2.3. Από τη Βία στο Σεβασμό σε μια Ερωτική Σχέση

Δραστηριότητα 4.2.4. Κοίτα, Άκου και Μάθε - Ο Δρόμος για την Επίτευξη Καλής Επικοινωνίας

Κλείσιμο και Μετα-Ερωτηματολόγιο

Δραστηριότητα 4.2.1: Τι Μπορούμε να Κάνουμε Εμείς για να Σταματήσει η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων: μια Εργαλειοθήκη Στρατηγικών Παρέμβασης

Προσαρμοσμένη από:

♦ Men Can Stop Rape, from: Family Violence Prevention Fund. Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/AToolBox/>

♦ "Getting into the Mix", Oakland Men's Project. by Paul Kivel and Alan Creighton (1995). Ανακτήθηκε 15 Σεπτεμβρίου 2005 από http://toolkit.endabuse.org/Resources/Getting/FVPPFResource_viewccb4.html?searchterm=None

Σύντομη Εισαγωγή

Αυτή η δραστηριότητα αποτελεί συνδυασμό διαφόρων δραστηριοτήτων και αποσκοπεί να βοηθήσει τους/τις μαθητές/-τριες να σκεφτούν πως μπορούν να παρέμβουν όταν γίνονται μάρτυρες κακοποίησης μιας γυναίκας/κοριτσιού καθώς και να ευαισθητοποιήσει τους/τις μαθητές/-τριες αμφισβητώντας την κυρίαρχη ιδεολογία περί αρρενωπότητας. Σκοπός αυτής της δραστηριότητας είναι να ευαισθητοποιήσει τους/τις μαθητές/-τριες αναφορικά με την ευθύνη που έχουν ως θεατές, να αλλάξει τη στάση "δεν είναι δική μου δουλειά" και να διαδώσει το μήνυμα "Κάνε κάτι. Μην παραμένεις σιωπηλός/-ή."

Μαθησιακοί Στόχοι

Στο τέλος της συνάντησης, οι μαθητές/-τριες θα είναι σε θέση να:

- ♦ αναλογιστούν τι μπορούν να κάνουν ως θεατές
- ♦ γνωρίζουν συγκεκριμένες τεχνικές για να αμφισβητούν τις στάσεις και τις συμπεριφορές των συνομηλίκων που υποστηρίζουν τη βία εναντίον των γυναικών
- ♦ γνωρίζουν τι μπορεί να κάνει κάθε άτομο για να σταματήσει τη ΒΕΣ και
- ♦ γνωρίζουν τι είναι μια υγιής σχέση και πως μπορούν να την επιτύχουν

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ Μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ♦ Κολλητική ταινία
- ♦ Μαρκαδόροι και στυλό
- ♦ **Φύλλο Εργασίας 20**
- ♦ **Φυλλάδιο 7:** "Πώς μπορείς να βοηθήσεις ένα φίλο/μία φίλη σου..."
- ♦ **Φυλλάδιο 8:** "Υποστηρικτικές Υπηρεσίες για Άτομα που Κακοποιούνται στη Σχέση τους "
- ♦ **Φυλλάδιο 11:** "Επεμβαίνοντας σε μια κατάσταση βίας".

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

1 Εισαγωγή: Ένας από τους καλύτερους τρόπους για να ξεπεράσουμε τις ανησυχίες και τους φόβους που μας κρατούν σιωπηλούς/-ές είναι να έχουμε σε ετοιμότητα μια εργαλειοθήκη στρατηγικών ώστε να παρέμβουμε όταν το επιβάλει η κατάσταση. Με αυτόν τον τρόπο, δεν χρειάζεται να σκεφτείτε πολύ για το τι πρέπει να κάνετε, αν πρέπει να το κάνετε, πότε να το κάνετε και ούτω καθεξής. Θα είστε απλά έτοιμοι/-ες να δράσετε όταν χρειαστεί. Αυτό που θα κάνουμε τώρα είναι μια άσκηση που θα σας βοηθήσει να ξεκινήσετε να βρίσκετε μερικές αποτελεσματικές στρατηγικές παρέμβασης.

2 Χωριστείτε σε 6 μικρές ομάδες (μεικτές ομάδες). Εάν επιλέξετε να χρησιμοποιήσετε λιγότερα από 6 σενάρια, χωρίστε τους/τις μαθητές/-τριες σε μικρές ομάδες ίσες σε αριθμό με τα σενάρια που θα χρησιμοποιήσετε.

Δραστηριότητα 4.2.1

- 3** Θα δώσω σε κάθε ομάδα ένα σενάριο το οποίο περιγράφει μια κατάσταση και σας ζητάει να παρέμβετε. Προσπαθήστε να φανταστείτε τον εαυτό σας σε αυτές τις καταστάσεις, συζητήστε τις με την ομάδα σας και γράψτε τι θα κάνατε. Φανταστείτε ότι γνωρίζετε αυτούς τους ανθρώπους που πρωταγωνιστούν στα σενάρια αλλά κανένας από αυτούς δεν είναι στενός σας φίλος/-η - απλά κάνετε παρέα. Έχετε **10 λεπτά** για να απαντήσετε στις ερωτήσεις και στη συνέχεια θα συγκεντρωθούμε πάλι σε μία μεγάλη ομάδα για να συζητήσουμε τις στρατηγικές που θα έχετε σκεφτεί.
- 4** Όσο οι ομάδες συζητούν τα σενάρια, μπορείτε να περιφέρεστε στην τάξη, να παρατηρείτε και να συντονίζετε όπου χρειάζεται. Όταν τελειώσει ο χρόνος, συγκεντρώστε τους/τις μαθητές/-τριες σε μία ομάδα και ζητήστε από κάθε ομάδα (ή από ένα άτομο από κάθε ομάδα) να παρουσιάσουν τις συζητήσεις τους. Κύριος στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι η δημιουργία ενός καταλόγου με συγκεκριμένες στρατηγικές παρέμβασης που θα μπορούσε κάθε άτομο να χρησιμοποιήσει, όχι μόνο για περιστατικά παρόμοια με αυτά που συζητήθηκαν, αλλά και για διάφορες άλλες καταστάσεις.
- 5** Καθώς συζητάτε τις στρατηγικές που σκέφτηκε κάθε ομάδα καταγράψτε τις σε ένα μεγάλο φύλλο χαρτί. Οι συμμετέχοντες/-ουσες είναι πιθανό να περιγράψουν πολλές από τις στρατηγικές που παρουσιάζονται στον "Κατάλογο Στρατηγικών" (βλ. "Αναμενόμενο Αποτέλεσμα"). Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τον "Κατάλογο Στρατηγικών" ως οδηγό που θα σας βοηθήσει να ταξινομήσετε τις προτάσεις των μαθητών/-τριών. Μπορείτε επίσης να προσθέσετε στον κατάλογο νέες στρατηγικές που μπορεί να υποδείξουν οι μαθητές/-τριες. Στο τέλος μπορείτε να παρακινήσετε τους/τις μαθητές/-τριες να συζητήσουν κάθε στρατηγική που δεν ανέφεραν οι ίδιοι: περιγράψτε κάθε στρατηγική και ξεκινήστε μια συζήτηση για τους λόγους που οι συμμετέχοντες/-ουσες δεν σκέφτηκαν να τις περιλάβουν στον κατάλογο τους· αν τη δεχτούν, προσθέστε την στον κατάλογο.
- 6** Υπογραμμίστε ότι:
- ♦ Η βία δεν είναι ΠΟΤΕ ο κατάλληλος τρόπος αντίδρασης στη βία (συζητήστε κάθε βίαιη μέθοδο αντίδρασης)
  - ♦ Πρόκειται πραγματικά για μια κατάσταση που δεν είναι εύκολο και είναι πολύ δύσκολο να αντιμετωπίσετε ένα άνδρα που κακοποιεί μια γυναίκα ή ένα κορίτσι.
  - ♦ Μπορείτε να φανταστείτε πως θα αισθανόσασταν εάν ήσασταν εσείς το θύμα αυτών των σεναρίων και κανένας δεν έκανε τίποτα;
- 7** Περαιτέρω Συζήτηση:
- ♦ Εάν ήσασταν σε μια βίαιη σχέση, που θα πηγαίνατε - σε ποιον θα απευθυνόσασταν για βοήθεια;
  - ♦ Εάν ένας/μία φίλος/η ήταν σε μια βίαιη σχέση, τι θα κάνατε; Τι θα λέγατε στο/στη φίλο/η σας;
  - ♦ Εάν ο/η φίλος/η σας ήταν βίαιος προς το/τη σύντροφό του/της, τι θα κάνατε; Τι θα λέγατε στο/στη φίλο/η σας;
  - ♦ Έχετε γίνει ποτέ μάρτυρας κακοποίησης; Κάνετε ή είπατε κάτι; Έκανε ή είπε κάτι κάποιος/-α άλλος/-η; Τι;
- 8** Στο τέλος της δραστηριότητας ρωτήστε: *πώς μπορούμε να αλλάξουμε αυτήν την κατάσταση;* (βλ. επίσης την ενότητα "Αναμενόμενο Αποτέλεσμα")
- 9** Ολοκληρώστε τη δραστηριότητα με ένα συμπέρασμα παρόμοιο με το ακόλουθο: *Δημιουργήσατε ένα σπουδαίο κατάλογο στρατηγικών εναντίωσης απέναντι σε άτομα που μιλούν ή γενικότερα συμπεριφέρονται βίαια. Ίσως να αισθάνεστε τώρα περισσότερο έτοιμοι/-ες για να μιλήσετε όταν το επιβάλει η κατάσταση. Να θυμόσαστε όμως ότι όσο περισσότερο εξασκείστε τόσο πιο άνετα θα νιώθετε σε κάθε σας παρέμβαση. Μην περιμένετε όμως θαύματα από τον εαυτό σας ή το τέλειο αποτέλεσμα από τις παρεμβάσεις σας. Δεν υπάρχει τέλεια παρέμβαση και δεν αλλάζουν τα πράγματα από τη μια στιγμή στην άλλη. Σε ότι μας αφορά, κάθε παρέμβαση είναι και μια επιτυχία, γιατί κάθε φορά που μιλάμε κάνουμε τον κόσμο μας πιο ασφαλή, εξαλείφοντας τη βία. Αν και δεν είναι εύκολο να παρεμβαίνουμε, είναι κάτι που πρέπει να κάνουμε.*

Δραστηριότητα 4.2.1

10

Δεν είναι εύκολο να εναντιωθείς σε κάποιον/-α που χρησιμοποιεί βία ή ταπεινώνει κάποιο άλλο άτομο γιατί μπορεί να αποδειχτεί επικίνδυνο, ντροπιαστικό (αν σε κοροϊδέψουν ή δεν σε πάρουν στα σοβαρά) ή μπορεί να φοβηθείς ότι θα χάσεις τη φιλία αυτού του ατόμου. **Το πρώτο πράγμα που πρέπει να σκέφτεστε** όταν αντιμετωπίζετε ένα βίαιο άτομο **είναι η ασφάλεια σας**: είναι σημαντικό να αποφύγετε να έρθετε σε βίαιη αντιπαράθεση με εκείνο το άτομο. Είναι επίσης σημαντικό να αποφύγετε να δώσετε την εντύπωση στο θύμα ότι είναι ανυπεράσπιστο και έχει ανάγκη από ένα "προστάτη", ενώ από την άλλη μεριά η σιωπή δίνει την εντύπωση ότι η συμπεριφορά του δράστη είναι ανεκτή ή ακόμη και αποδεκτή. Το πιο σημαντικό πράγμα που πρέπει να έχετε στο νου σας όταν αποφασίσετε αν πρέπει να παρέμβετε είναι η ασφάλεια. Εάν η κατάσταση φαίνεται ότι είναι επικίνδυνη ή ότι είναι πιθανό να κλιμακωθεί η βία από την πλευρά του δράστη, τότε είναι προτιμότερο να μην αντιδράσετε σε κάποιο σχόλιο ή πράξη και να προσπαθήσετε να βρείτε κάποιο τρόπο να ασχοληθείτε με την κατάσταση αργότερα. Ωστόσο, το να σας ανησυχεί η αντίδραση κάποιου άλλου προσώπου δεν αποτελεί και δικαιολογία για να μην κάνετε τίποτα. Η συνειδητοποίηση των φόβων σας δεν αποτελεί δικαιολογία για να ενδίδετε σε αυτούς. Αντιθέτως, σας επιτρέπει να προσπαθήσετε να ελέγξετε τους φόβους σας, ώστε να μην παραλύετε όταν χρειάζεται να αντιδράσετε.

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

Το πιο σημαντικό κομμάτι αυτής της Δραστηριότητας είναι να αλλάξει η στάση "Δεν είναι δική μου δουλειά να κάνω κάτι." Στο τέλος της δραστηριότητας δώστε στους/στις μαθητές/-τριες το **Φυλλάδιο 11**: "Επεμβαίνοντας σε μια κατάσταση βίας".

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ

Στη συνέχεια παρουσιάζονται κάποιες προτάσεις για να μπορέσετε να επεκτείνετε τη συζήτηση για συγκεκριμένες στρατηγικές:

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ: "Ζήτα διευκρινήσεις..."

Τα άτομα που εκφράζουν αντιλήψεις συμβατές με τη χρήση βίας περιμένουν και από τους υπόλοιπους να έχουν τις ίδιες αντιλήψεις, να γελούν, να συμφωνούν, να συμμερίζονται τη χρήση βίας. Δεν περιμένουν να αμφισβητηθούν. Λέγοντας: "Δεν καταλαβαίνω τι θέλεις να πεις με αυτό που λες. Μήπως μπορείς να το εξηγήσεις;" ή ζητώντας κάποια άλλη παρόμοια διευκρίνηση μπορείτε να αλλάξετε τη δυναμική και τη ροή της συνομιλίας. Επίσης με αυτό τον τρόπο τους κάνετε να σκεφτούν τι κρύβεται πίσω από τα λόγια και τη στάση τους. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό η ερώτηση να μη γίνεται με επιθετικό τρόπο.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ: "Δώσε... πρόσωπο στο θύμα..."

Αυτή η στρατηγική εξανθρωπίζει το άτομο που υποβαθμίζεται. Υπενθυμίζοντας σε κάποιον ότι θα μπορούσε να ήταν η αδερφή, η μητέρα ή το κορίτσι του εκείνη που της μιλάνε ή της φέρονται κατά αυτόν τον τρόπο, συχνά επαναφέρει στο άτομο την ιδέα ότι οι γυναίκες είναι ανθρώπινα όντα.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ: "Μην κατηγορείς... Διατύπωσε ξεκάθαρα τη θέση σου"

Ρωτήστε τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες πως αισθάνονται όταν κάποιος τους/τις κατηγορεί, όταν κάποιος λέει με έντονο τόνο στη φωνή: "**ΕΣΥ.....**" Συζητήστε για το πώς τις "Φράσεις που ξεκινάνε με το ΕΓΩ..." είναι πιο εύκολο να τις ακούσουν οι άλλοι καθώς αναφέρονται στο άτομο που λέει κάτι, και άρα είναι λιγότερο πιθανό να κάνουν τους άλλους ανθρώπους να πάρουν αμυντική στάση. Αντί να πείτε: "ΕΣΥ είσαι σεξιστής και αυτό είναι η μεγαλύτερη βλακεία που έχω ακούσει", κάτι που θα κάνει το άλλο άτομο να υιοθετήσει αμυντική στάση, μπορείτε να πείτε: "Δεν συμφωνώ με αυτό που λες· πιστεύω ότι σε κανένα δεν αξίζει να του/της συμπεριφέρονται έτσι".

Δραστηριότητα 4.2.1

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ: "Χρησιμοποίησε το χιούμορ σου..."

Αυτή είναι πιθανώς η δυσκολότερη από όλες τις στρατηγικές καθώς το χιούμορ μπορεί εύκολα να κλιμακώσει τις εντάσεις αν το άτομο θεωρήσει ότι τον/την κοροϊδεύουν. Ωστόσο αν χρησιμοποιείτε το χιούμορ σας αποτελεσματικά, αυτό μπορεί να μειώσει τις εντάσεις που είναι συνυφασμένες με τις παρεμβάσεις. Να είστε προσεκτικοί/-ές, μην είστε τόσο αστείοι/-ες ώστε τελικά να υπονομεύσετε αυτό που προσπαθείτε να κάνετε.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ: "... χωρίς λόγια"

Αυτή η στρατηγική μπορεί να είναι αποτελεσματική σε νεαρά άτομα εάν συνδεθεί με τους γονείς τους, οι οποίοι έχουν την παράξενη ικανότητα να δείχνουν τη δυσαρέσκεια τους στα παιδιά τους απλά κοιτώντας τα. Δεν χρειάζεται να ειπωθούν λόγια.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ: "Αναζήτησε άτομα σαν και σένα"

Μελέτες δείχνουν ότι το 90% των αγοριών/ανδρών κατά διαστήματα νιώθουν άβολα με τον τρόπο που οι άλλοι συνομήλικοί τους μιλούν ή συμπεριφέρονται στα κορίτσια/γυναίκες, αλλά σχεδόν όλοι παραμένουν σιωπηλοί γιατί πιστεύουν ότι είναι οι μόνοι που αισθάνονται έτσι. Αυτή η στρατηγική μπορεί να τους κάνει να καταλάβουν ότι δεν είναι οι μόνοι που δυσαρεστούνται. Για παράδειγμα, μπορείτε απλά να στραφείτε προς τους άλλους και να ρωτήσετε: "Μόνο σε μένα δεν αρέσει αυτό που συμβαίνει;" Αυτή η στρατηγική μπορεί να είναι χρήσιμη όταν γνωρίζετε κάποιο άτομο που έχει ως μοτίβο να εκφράζεται και να έχει στάση υποστηρικτική προς τη βία. Οι φίλοι και/ή η οικογένεια μπορούν να παρέμβουν ως ομάδα.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ: "Ζήτησε ή πρόσφερε βοήθεια"

Αν γίνετε μάρτυρας ενός περιστατικού βίας ίσως χρειαστεί να καλέσετε την αστυνομία και να ζητήσετε βοήθεια από τους ανθρώπους γύρω σας. Μην παρέμβετε αν είστε μόνος/-η και θεωρείτε ότι μπορεί να είναι επικίνδυνο.

Άλλος ένας χρήσιμος τρόπος για να προσφέρετε βοήθεια είναι να κάνετε αισθητή την παρουσία σας στο δράστη ώστε να γνωρίζει ότι υπάρχει κάποιος αυτόπτης μάρτυρας της πράξης του.

Μπορείτε επίσης να προσφέρετε τη βοήθεια σας στο θύμα με το να του/της μιλήσετε. Αυτό θα τον/την κάνει να αισθανθεί πιο ασφαλής, αλλά θα πρέπει να γνωρίζετε ότι ίσως είναι προτιμότερο να του/της μιλήσετε μετά το βίαιο επεισόδιο.

Πως μπορούμε να αλλάξουμε αυτή την κατάσταση;

Αποτελεί προσωπική δέσμευση να μην ανεχόμαστε τις πράξεις βίας, να μη βρίσκουμε δικαιολογίες για τους δράστες και να μη θεωρούμε ότι ένα κορίτσι/γυναίκα "τα 'θελε και τα 'παθε." Αποτελεί προσωπική δέσμευση να μην παραμένουμε σιωπηλοί/-ές και να εμπνεύσουμε τους ανθρώπους γύρω μας να ενεργήσουν με τρόπο που θα οδηγήσει στον τερματισμό της βίας.

Ας εναντιωθούμε στη σεξιστική γλώσσα και τα αστεία που μειώνουν τα κορίτσια/γυναίκες. Τα σεξιστικά αστεία και η σεξιστική γλώσσα βοηθούν να δημιουργηθεί ένα κλίμα όπου μορφές βίας και κακοποίησης έχουν γίνει για πολύ καιρό αποδεκτές. Οι λέξεις που μειώνουν τις γυναίκες και τα κορίτσια αντανακλούν μια κοινωνία που ιστορικά έχει τοποθετήσει τις γυναίκες σε δευτερεύουσα θέση. Αντανακλώντας αυτή την πραγματικότητα, για άλλη μια φορά τοποθετούν τις γυναίκες και τα κορίτσια "στη θέση τους" έστω κι αν δεν είναι αυτή η πρόθεσή τους.

Ένα από τα δυσκολότερα πράγματα για τα αγόρια είναι να μάθουν να εναντιώνονται στα άλλα αγόρια. Να εναντιώνονται στη σεξιστική γλώσσα, στα αγόρια που μιλούν υποστηρικτικά ως προς τη βία κατά των γυναικών και να εναντιώνονται σε άτομα που ασκούν βία.

Δραστηριότητα 4.2.1

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Τόσο τα σενάρια όσο και οι στρατηγικές που προτείνονται ίσως χρειαστούν προσαρμογή ανάλογα με τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των μαθητών/-τριών. Επίσης μπορείτε να προσθέσετε και άλλα σενάρια σε περίπτωση που η ομάδα αποτελείται από πολλά άτομα.

Οδηγίες προς τον/την εκπαιδευτικό: Εάν ένα μόνο άτομο έβαζε τις φωνές κάθε φορά που ένα άλλο άτομο έλεγε, έκανε ή έδειχνε ότι υποστηρίζει τη βία κατά των γυναικών ο θόρυβος που θα προέκυπτε θα ήταν συνεχής και βροντερός. Προς το παρόν, ωστόσο, οι φωνές που υποστηρίζουν τη βία είναι περισσότερες και δυνατότερες από αυτές που μιλάνε εναντίον της. Γι' αυτό το λόγο είναι τόσο σημαντικό να ενώσουμε τη φωνή μας στην όλο και μεγαλύτερη χορωδία που εναντιώνεται στις στάσεις, τις συμπεριφορές, τις πεποιθήσεις και τη γλώσσα που συμβάλλει στη δημιουργία και διατήρηση ενός κλίματος βίας εις βάρος των γυναικών, και γι' αυτό το λόγο είναι τόσο σημαντικό να μιλάμε υπέρ των τρόπων επικοινωνίας που προωθούν τον αμοιβαίο σεβασμό και τη φροντίδα.

Η δραστηριότητα των στρατηγικών παρέμβασης θα βοηθήσει τους νέους ανθρώπους να αναπτύξουν κριτικούς τρόπους αμφισβήτησης και εναντίωσης. Καθώς εξετάζετε την πιθανότητα να εναντιωθείτε σε αυτές τις καταστάσεις, **είναι ιδιαίτερα σημαντικό να δείξετε ότι λαμβάνετε πολύ σοβαρά την ασφάλεια του ατόμου.** Αφού το υπογραμμίσετε μην επιμείνετε τόσο πολύ στους φόβους και τους κινδύνους της παρέμβασης. Αν το κάνετε ελλοχεύει ο κίνδυνος να προκαλέσετε φόβο και να σιωπήσουν. Βεβαιωθείτε ότι πάντα θα επιστρέψετε στο θετικό μήνυμα ότι μπορούμε να ξεπεράσουμε τους φόβους μας και να βρούμε ένα τρόπο να αναλάβουμε δράση και **να μην ενθαρρύνετε τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες με οποιοδήποτε τρόπο να συμμετάσχουν σε επικίνδυνες συμπεριφορές.**

Καθώς αυτή η δραστηριότητα ζητάει συγκεκριμένα από τους/τις μαθητές/-τριες να φανταστούν πως θα παρέμβαιναν σε περιπτώσεις που έχουν συνηθίσει να μένουν σιωπηλοί/-ές, ίσως υπάρξει κάποια αντίσταση στην ανάπτυξη στρατηγικών. Μερικές φορές οι μαθητές/-τριες θα αντισταθούν στην ανάπτυξη στρατηγικών εξηγώντας ότι αν βρίσκονταν μπροστά σε μια τέτοια κατάσταση δεν θα παρέμβαιναν. Σε αυτή την περίπτωση ζητήστε τους να σκεφτούν υποθετικά. Τι θα μπορούσαν να πουν που θα μπορούσε να κάνει τη διαφορά;

Επιπρόσθετα, δώστε ιδιαίτερη προσοχή όταν προτείνουν επιθετικές ή βίαιες παρεμβάσεις (π.χ. "θα τον έσπαγα στο ξύλο"). Οι παραδοσιακές αντιλήψεις του ανδρισμού (π.χ. ο ήρωας, ο μαχητής) μπορούν συχνά να κάνουν χειρότερα τα πράγματα αντί για καλύτερα. Αντίθετα, **ενθαρρύνετε τους/τις μαθητές/-τριες να αντισταθούν στην πρόκληση να καταπολεμήσουν τη βία χρησιμοποιώντας βία**, να σκεφτούν πριν αντιδράσουν, και να αναζητήσουν μη βίαιες μεθόδους αντίστασης στη βία που ελαχιστοποιούν τον κίνδυνο να υπάρξει σωματική βλάβη. Διαφορετικά, υπάρχει μικρή διαφορά ανάμεσα στο δικό μας τρόπο παρέμβασης και την εκδικητικότητα.

Άλλο ένα επιχείρημα που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για να πείσουμε τους νέους ανθρώπους να αποφεύγουν την καταπολέμηση της βίας με βία είναι να τους **εξηγήσουμε τις ομοιότητες μεταξύ αυτής της συμπεριφοράς και της συμπεριφοράς ενός βίαιου δράστη.** Η επιθετική συμπεριφορά κατά του δράστη μεταφέρει το μήνυμα τόσο στα θύματα όσο και στην κοινωνία ότι πάντα κερδίζει ο ισχυρότερος και ότι το θύμα δεν έχει έλεγχο της ζωής του είτε όταν κακοποιείται είτε όταν διασώζεται από ένα βίαιο άτομο μέσω μιας βίαιης πράξης.

Δώστε ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι μια μη βίαιη κοινωνία ή μια κοινωνία με μηδενική ανοχή προς τη βία δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσω βίαιων πράξεων.

Δραστηριότητα 4.2.2: Παίρνοντας Θέση

Πηγή: Liz Claiborne Inc. (2000). What you need to know about dating violence: A teen's handbook (σσ. 20-22). USA: Liz Claiborne Inc. Ανακτήθηκε 20 Μαΐου 2010 από: www.loveisnotabuse.com

Σύντομη Εισαγωγή

Η σχέση της Αγγελική Με το Γιάννη είναι βίαιη. Γύρω από το ζευγάρι υπάρχει ένας κύκλος θεατών, κάποιοι/-ες από τους/τις οποίους/-ες είναι πρόθυμοι/-ες να επέμβουν ενώ κάποιοι/-ες άλλοι/-ες είναι απρόθυμοι/-ες να εμπλακούν. Η δραστηριότητα ασχολείται με το πρόβλημα παρέμβασης/αντίδρασης, όταν κάποιος/-α είναι μάρτυρας βίαιης συμπεριφοράς.

Μαθησιακοί Στόχοι

Η ιστορία θα βοηθήσει τους/τις μαθητές/-τριες να αναγνωρίζουν τις προειδοποιητικές ενδείξεις της βίας στις σχέσεις, να συζητήσουν τις επιλογές που υπάρχουν για το πώς και πότε μπορούν οι φίλοι/-ες να εμπλακούν και τέλος να μάθουν εφικτούς τρόπους αντίδρασης και απομυθοποίησης των σχετικών μύθων γύρω από αυτό το θέμα.

Υλικό & Προετοιμασία

♦ Φύλλο Εργασίας 21

- ♦ Μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ♦ Μαρκαδόροι
- ♦ **Φυλλάδιο 11:** "Επεμβαίνοντας σε μια κατάσταση βίας" και/ή **Φυλλάδιο 4** «Τι μπορείς να κάνεις αν κάποιος φίλος σου συμπεριφέρεται βίαια σε μια σχέση του», και/ή **Φυλλάδιο 7:** "Πώς μπορείς να βοηθήσεις ένα φίλο/ μια φίλη σου..."
- ♦ **Φυλλάδιο 10:** "Τα δικαιώματά μου στις σχέσεις μου"
- ♦ **Φυλλάδιο 8:** "Κατάλογος υπηρεσιών υποστήριξης"

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Αφήστε τους/τις μαθητές/-τριες να διαβάσουν τη σελίδα 1 της ιστορίας (Φύλλο Εργασίας 21) σε μικρές ομάδες (ή μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να διαβάσει τη σελίδα 1 της ιστορίας) και ζητήστε τους να δώσουν το δικό τους τέλος στην ιστορία. Θα συζητήσουν ή θα γράψουν πως μπορεί να τελειώνει η ιστορία.
- 2** Στη συνέχεια μπορείτε να διαβάσετε πως τελειώνει η ιστορία και να το συζητήσετε.
- 3** Συζητήστε τις διαφορετικές δυνατότητες αντίδρασης που θα μπορούσαν να έχουν οι μαθητές/-τριες.

Δραστηριότητα 4.2.3: Από τη Βία στο Σεβασμό σε μια Ερωτική Σχέση

Προσαρμοσμένο από Program H., Program Coordination: Instituto Promundo, Rio de Janeiro, Brazil, <http://toolkit.endabuse.org/Resources/>

Σύντομη Εισαγωγή

Αυτή η δραστηριότητα χρησιμοποιείται για να συζητήσετε πως η βία επηρεάζει τις ερωτικές μας σχέσεις και για να σκεφτούν οι μαθητές/-τριες πως είναι στην πραγματικότητα μια ερωτική σχέση που βασίζεται στο σεβασμό.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ♦ να γίνει κατανοητό ότι η βία στις ερωτικές σχέσεις αποτελεί ένα μέσο επιβολής εξουσίας, προνομίων και ελέγχου
- ♦ να γίνει κατανοητό ότι μια υγιής ερωτική σχέση βασίζεται στο σεβασμό

Υλικό & Προετοιμασία

- ♦ Μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ♦ Μαρκαδόροι
- ♦ **Φυλλάδια 12 & 13**

Προτεινόμενη βήμα-προς-βήμα διαδικασία

- 1** Ο στόχος μας σε αυτή τη δραστηριότητα είναι να συζητήσουμε και να αναλύσουμε τις διαφορετικές μορφές βίας που ορισμένες φορές εμφανίζονται στις ερωτικές σχέσεις καθώς και τους τρόπους να αναπτύσσουμε σχέσεις που βασίζονται στο σεβασμό.
- 2** Χωριστείτε σε 4 ομάδες (μεικτές ομάδες)
- 3** Το έργο κάθε ομάδας είναι να επινοήσει μια σύντομη ιστορία, να σκηνοθετήσει ένα έργο βασισμένο στο σενάριο και να ερμηνεύσει ένα παιχνίδι ρόλων για τους/τις υπόλοιπους/-ες μαθητές/-τριες στο ακροατήριο.
- 4** Δύο από τις ομάδες θα παρουσιάσουν μια βίαιη ερωτική σχέση· η βία μπορεί να είναι σωματική αλλά αυτό δεν είναι απαραίτητο· προσπαθήστε να είστε όσο πιο ρεαλιστικοί/-ές γίνεται· μπορείτε να χρησιμοποιήσετε παραδείγματα ανθρώπων και περιστατικών στα οποία ήσασταν μάρτυρες ή για τα οποία έχετε ακούσει.
- 5** Οι άλλες δύο ομάδες θα παρουσιάσουν μια ερωτική σχέση που βασίζεται στον αμοιβαίο σεβασμό. Μπορεί να υπάρχουν συγκρούσεις ή διαφορές γνώμης, αλλά η ιστορία θα πρέπει να δείχνει ότι υπάρχει σεβασμός σε αυτή τη σχέση και να μην περιλαμβάνει σκηνές βίας.
- 6** Έχετε 15 λεπτά για να ετοιμάσετε και να συζητήσετε την ιστορία και τις σκηνές· μετά κάθε ομάδα θα μας παρουσιάσει την ιστορία της.
- 7** Κάθε ομάδα θα έχει περίπου 3-4 λεπτά για να παρουσιάσει την ιστορία της στις υπόλοιπες ομάδες και οι άλλες ομάδες μπορούν να κάνουν ερωτήσεις στο τέλος.
- 8** Καθοδηγήστε τη συζήτηση ρωτώντας όλους/-ες τους/τις μαθητές/-τριες:

Σενάρια βίαιων ερωτικών σχέσεων:

- ♦ Ήταν τα παραδείγματα που χρησιμοποιήθηκαν ρεαλιστικά; Συναντάμε τέτοιου είδους καταστάσεις στην καθημερινή μας ζωή;

Δραστηριότητα 4.2.3

- ♦ Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του ατόμου ή και της ίδιας της σχέσης, όπως παρουσιάστηκαν στην ιστορία, που φανερώνουν **βίαιους ή μη υγιείς τρόπους** επικοινωνίας και επίλυσης διαφορών;
- ♦ Ποιους τύπους βίας είδαμε;
- ♦ Τι προκάλεσε τη βία στη σχέση;
- ♦ Όταν βλέπετε αυτόν τον τύπο βίας στην πραγματική ζωή, τι κάνετε συνήθως; Τι μπορείτε να κάνετε;

Σενάρια μη βίαιων ερωτικών σχέσεων:

- ♦ Ήταν τα παραδείγματα που χρησιμοποιήθηκαν ρεαλιστικά; Συναντάμε αυτού του είδους σχέσεις στην καθημερινή μας ζωή;
- ♦ Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του ατόμου ή και της ίδιας της σχέσης, όπως παρουσιάστηκαν στην ιστορία, που φανερώνουν **αμοιβαίο σεβασμό και υγιείς τρόπους** επικοινωνίας και επίλυσης διαφορών;
- ♦ Ποια ήταν τα υγιή χαρακτηριστικά αυτής της σχέσης;
- ♦ Πως νομίζετε ότι κατόρθωσαν να χτίσουν μια τέτοια σχέση;
- ♦ Είναι εφικτό να χτιστεί μια σχέση που βασίζεται στο σεβασμό;
- ♦ Τι μπορούμε εμείς ως άτομα για να χτίσουμε υγιείς ερωτικές σχέσεις;

9 Ο/η εκπαιδευτικός, είτε κατά τη διάρκεια της συζήτησης είτε μετά, φτιάχνει τρεις καταλόγους, χρησιμοποιώντας το μεγάλο φύλλο χαρτιού: **ποια είναι τα χαρακτηριστικά που κάνουν μια σχέση υγιή, μη υγιή ή βίαιη;** Ενθαρρύνετε τους/τις μαθητές/-τριες να σκεφτούν διαφορετικούς τύπους βίας στις ερωτικές σχέσεις (έλεγχος, εξαναγκασμός, φωνές ...) καθώς και τη σωματική βία.

10 Μοιράστε το Φυλλάδιο 12 στους/στις μαθητές/-τριες προκειμένου να αξιολογήσουν πόσο υγιείς είναι οι σχέσεις τους, διευκρινίζοντας ότι οι απαντήσεις τους είναι αυστηρά προσωπικές και ότι πρόκειται να κρατήσουν τα συμπληρωμένα φύλλα. Μετά τη συμπλήρωση, ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να εξηγήσει στους/στις μαθητές/-τριες τι δείχνει το τεστ που έκαναν αναφορικά με τη φύση της σχέσης τους (βλ. "Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό").

11 Μοιράστε το Φυλλάδιο 13, στο οποίο αναγράφονται τα χαρακτηριστικά μιας υγιούς σχέσης και τον τρόπο που μπορείτε να αποκτήσετε μία υγιή σχέση.

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

Χαρακτηριστικά μίας Μη Υγιούς Σχέσης	Χαρακτηριστικά μίας Βίαιης Σχέσης	Χαρακτηριστικά μίας Υγιούς Σχέσης
Έλλειψη σεβασμού Έλλειψη εμπιστοσύνης ...	Σωματική Βία Ψυχολογική Βία Εξουσιαστική συμπεριφορά ...	Αμοιβαίες αποφάσεις Εμπιστοσύνη Σεβασμός ...

Δραστηριότητα 4.2.3

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Μπορείτε επίσης να προσπαθήσετε να μιλήσετε για τη σιωπή και την αδυναμία που όλοι/ες αισθανόμαστε όταν γινόμαστε μάρτυρες βίας, καθώς μπορεί να μας επαναλάβουν τη φράση "μη χώνεις τη μύτη σου όταν ένα ζευγάρι τσακώνεται" (για περισσότερες πληροφορίες βλ. επίσης τη δραστηριότητα 3.2.).

Κάτι που παρατηρεί κανείς υλοποιώντας αυτή τη δραστηριότητα είναι ότι οι νέοι άνθρωποι έχουν περιορισμένες γνώσεις για τις σχέσεις που βασίζονται στον αμοιβαίο σεβασμό και το διάλογο. Ο βαθμός των συγκρούσεων στις καθημερινές σχέσεις είναι εξαιρετικά υψηλός, και καταδεικνύει την ανάγκη να εργαστούμε με τα αγόρια και τα κορίτσια και να τα κινητοποιήσουμε να αναλογιστούν το ερώτημα: *πώς μπορούμε να χτίσουμε σχέσεις ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια που να βασίζονται στο σεβασμό;*

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ/ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ 12

Εξηγήστε στους/στις μαθητές/-τριες τι δείχνει το τεστ, ως εξής:

Οι ερωτήσεις με αριθμό 1, 3, 6, 7, 9 και 11 είναι δείγμα αγάπης και σεβασμού.

Εάν σας συμπεριφέρονται σωστά, θα πρέπει να τις έχετε τσεκάρει όλες.

Εάν έχετε σημειώσει άλλες απαντήσεις, τότε υπάρχουν ενδείξεις ότι δεν σας φέρονται σωστά.

Υπογραμμίστε ότι θα πρέπει να έχουν διαρκώς στο νου τους ότι:

Σε κανένα/καμία δεν αξίζει να μην του/της φέρονται καλά. Εάν το αγόρι/κορίτσι σας δεν σας φέρεται καλά ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΔΙΚΟ ΣΑΣ ΛΑΘΟΣ.

(Πηγή: Domestic Violence Crisis Service, <http://www.dvcs.org.au/domesticviolencd.html>)

Δραστηριότητα 4.2.4 : Κοίτα, Άκου και Μάθε-Ο Δρόμος για την Επίτευξη Καλής Επικοινωνίας

Προσαρμοσμένο από: WRC Canada, www.whiteribbon.ca available at: [/www.eurowrc.org/05.education/education_en/18.edu_en.htm](http://www.eurowrc.org/05.education/education_en/18.edu_en.htm), ανακτήθηκε 12.04.2010

Σύντομη Εισαγωγή

Ξεκινήστε επανεξετάζοντας τον τρόπο με τον οποίο οι μύθοι και τα στερεότυπα μας διαχωρίζουν και μας κατηγοριοποιούν ανάλογα με το κοινωνικό μας φύλο, καθιστώντας δύσκολη την αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ μας. Αυτή η δραστηριότητα χρησιμοποιεί ένα σκετς το οποίο απεικονίζει με υποδειγματικό τρόπο τη συναισθηματική κακοποίηση. Θα μπορούσε, μαζί με το σκετς, να υπάρξει εκτεταμένη συζήτηση για τις αιτίες συνηθισμένων μορφών συναισθηματικής κακοποίησης στις ερωτικές σχέσεις.

Μαθησιακοί Στόχοι

- ◆ Να αναπτυχθούν επικοινωνιακές δεξιότητες
- ◆ Να εντοπιστούν οι θετικές μέθοδοι επίλυσης διαφορών

Υλικό & Προετοιμασία

- ◆ Μεγάλο φύλλο χαρτιού
- ◆ Μαρκαδόροι
- ◆ **Φυλλάδιο 14α** (για τον/την εκπαιδευτικό) και 14β (για τον/την μαθητή/-τρια)

Προτεινόμενη διαδικασία

1 Ρωτήστε τους/τις μαθητές/-τριες: Τι σημαίνει για σας η φράση “πραγματική επικοινωνία σε μία ερωτική σχέση;” (Γράψτε τις απαντήσεις στο μεγάλο φύλλο χαρτιού)

2 Προσθέστε τα ακόλουθα στις απαντήσεις των μαθητών/-τριών: Η επικοινωνία αποτελεί ένα από τα θεμέλια μιας υγιούς σχέσης. Η πραγματική επικοινωνία είναι μια αμφίδρομη αλληλεπίδραση η οποία περιλαμβάνει ενεργητική ακρόαση, ερμηνεία και ελεύθερη έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων και πεποιθήσεων. Όταν δεν μπαίνουμε στον κόπο να ακούσουμε πραγματικά ή να μιλήσουμε με τον/τη σύντροφό μας, τότε κάνουμε υποθέσεις για την προσωπικότητα του/της που μας οδηγούν να τον/τη βλέπουμε και να του/της συμπεριφερόμαστε με συγκεκριμένους τρόπους.

Η αποτελεσματική επικοινωνία μας επιτρέπει: να μοιραζόμαστε τις ανάγκες μας, αυτά που μας αρέσουν και αυτά που δεν μας αρέσουν· να λαμβάνουμε και να προσφέρουμε συναισθηματική υποστήριξη· να καθορίζουμε τα προσωπικά μας όρια· και να νιώθουμε ότι μας ακούνε και μας καταλαβαίνουν.

Επίσης μας επιτρέπει να επιλύουμε συγκρουσιακές καταστάσεις και να μαθαίνουμε από αυτές. Οι συγκρούσεις αποτελούν κομμάτι μιας υγιούς σχέσης εφόσον και οι δύο σύντροφοι συνεργάζονται για να εντοπίζουν, εκφράζουν και αντιμετωπίζουν τα ζητήματα που ανακύπτουν. Η εποικοδομητική επίλυση συγκρούσεων περιλαμβάνει την ειλικρινή επικοινωνία σκέψεων και συναισθημάτων – όχι την προσπάθεια να επιβάλει το ένα άτομο την άποψη του στο άλλο ή την προσπάθεια να επιβάλλεται στο άλλο άτομο.

3 Μοιράστε σε κάθε μαθητή/-τρια το Φυλλάδιο 14β.

Δραστηριότητα 4.2.4

- 4 Ξεκινήστε τη συζήτηση λέγοντας: **έχουμε δει μέχρι τώρα πως οι μύθοι και τα στερεότυπα μας ξεχωρίζουν και μας κατηγοριοποιούν ανάλογα με το κοινωνικό μας φύλο και επίσης πως οι περιορισμοί που δημιουργούνται από τους κοινωνικούς μύθους και τα στερεότυπα μας δυσκολεύουν στην αποτελεσματική επικοινωνία. Ωστόσο η επικοινωνία είναι μια δεξιότητα που μαθαίνεται, μια αλληλεπιδραστική διαδικασία που περιλαμβάνει τη χρήση των οπτικών, ακουστικών και λεκτικών μας δεξιοτήτων.**
- 5 Διαβάστε δυνατά το σκετς από το Φυλλάδιο 14β (του/της μαθητή/-τριας) και δώστε στους/στις μαθητές/-τριες την οδηγία να αναλογιστούν (καθώς διαβάζουν και ακούνε το σκετς) το επικοινωνιακό στυλ των δύο πρωταγωνιστών: **ποιο είναι το κρυμμένο νόημα στα λόγια κάθε πρωταγωνιστή/-τριας και πως σχετίζονται μεταξύ τους.**
- 6 Μετά το σκετς, συζητήστε με τους/τις μαθητές/-τριες τα περιστατικά που συνέβησαν. Για να σας βοηθήσουν στη συζήτηση, βασικές έννοιες με τις οποίες ασχολείται το σκετς εμφανίζονται με **έντονους χαρακτήρες** στον κατάλογο των σημείων της συζήτησης στο Φυλλάδιο 14α (για τον/την εκπαιδευτικό).
- 7 Ζητήστε από τους/τις μαθητές/-τριες να: **αλλάξουν το σκετς για να παρουσιάσουν αποτελεσματικές και υγιείς επικοινωνιακές δεξιότητες** (αυτό μπορεί να γίνει είτε ατομικά είτε σε μικρές ομάδες).

Αναμενόμενο Αποτέλεσμα

Να αναγνωρίσουν τα μη υγιή λεκτικά και μη λεκτικά μηνύματα (που περιγράφονται στις βασικές έννοιες του Φυλλαδίου 14α), να προσδιορίσουν πως επηρεάζουν τη σχέση της Ιουλίας και του Σπύρου· να βρουν υγιέστερα λεκτικά και μη λεκτικά μηνύματα για να τα αντικαταστήσουν.

Χρήσιμες πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Μπορείτε να τροποποιήσετε το σενάριο ανάλογα με τις ανάγκες της ομάδας.

Εναλλακτική διαδικασία: Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να χωρίσει τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες σε ζευγάρια και να τους ζητήσει να παρουσιάσουν ένα παιχνίδι ρόλων με βάση το σκετς. Το αναθεωρημένο σκετς μπορεί να παρουσιαστεί ως παιχνίδι ρόλων.

Συζητήστε τις διαφορές μεταξύ των διαφορετικών παιχνιδιών ρόλων που παρουσιάστηκαν και προσπαθήστε να εξηγήσετε πως οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται το ίδιο πράγμα με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Συγκρίνετε αυτές τις διαφορές με τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τα μεταξύ μας συναισθήματα, τις λέξεις και τις πράξεις· συζητήστε τρόπους με τους οποίους ένα άτομο μπορεί να αντιδρά με βάση τη δική του αντίληψη και πόσο διαφορετική μπορεί να είναι αυτή από το μήνυμα που ήθελε να περάσει ο/η σύντροφός του. Ζητήστε από τους/τις συμμετέχοντες/-ουσες να θυμηθούν μια δική τους εμπειρία κατά την οποία προσπαθούσαν να περάσουν ένα μήνυμα και ο/η αποδέκτης έλαβε ένα τελείως διαφορετικό μήνυμα ή αντιστρόφως. Συγκρίνετε τις εμπειρίες σας από παρανοήσεις των συναισθημάτων άλλων ανθρώπων και υπογραμμίστε τη σημασία της επικοινωνίας προκειμένου να επαληθεύουμε ότι αυτό που λαμβάνουμε είναι το σωστό μήνυμα για τα συναισθήματα του/της συντρόφου, φίλου/-ης κτλ. ή αντιστρόφως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ

- Amnesty International. (2004). Making Rights a Reality: Gender Awareness Workshops. London: Amnesty International.
- Attawell, K., Bhagbanprakash. Dr., Dagar, R., et al. (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People. London: The Commonwealth Secretariat. Retrieved July 5, 2009 from www.unicef.org/lifeskills/index_14927.html
- Bissuti, R., Wagner, G., Wöfl, G. (2002). "Stark! aber wie?". Methodensammlung und Arbeitsunterlagen zur Jungenarbeit mit dem Schwerpunkt Gewaltprävention. Austria: White Ribbon Austria, Ministry of Education. Retrieved 1 April 2010 from <http://www.bmukk.gv.at/medienpool/7653/starkaberwie.pdf>
- Cesar, S., Bijelić, N., Kobaš, V., Hodžić, A. (2006). Better Safe than Sorry: Prevention of teen-dating violence. Croatia: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Retrieved 26 February 2010 from <http://www.cesi.hr/hr/bolje-sprijeciti-nego-lijeciti-prevenција-nasilja-u-adolescentskim-vezama/>
- de Bruyn, M., & France, N. (2001). Gender or sex: who cares? Skills-building resource pack on gender and reproductive health for adolescents and youth workers. Chapel Hill: Ipas [Available at: www.ipas.org/Publications/Gender_or_sex_Who_cares.aspx (in English), www.ipas.org/Publications/Genero_o_sexo_A_quien_le_importa.aspx (in Spanish)]
- Foshee, V., Langwick, S. (2004). SafeDates: An Adolescent Dating Abuse Prevention Curriculum. MN: Hazelden Publishing and Educational Services
- Hodžić, A., Bijelić, N., & Cesar, S. (2003). Sex and Gender under Magnifying Glass: Manual on identities, sexuality and process of socialisation (Spol i rod pod povećalom - priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije). Zagreb: CESI - Center for Education, Counselling and Research. Retrieved 1 April 2010 from <http://www.cesi.hr/hr/spol-i-rod-pod-povecalom-2-prosireno-izdanje/>
- Högger, D., Weber, H., Haberthür, R. (2005). Harmo-nie?: Zeigen unsere Schäfchen plötzlich Zähne? - Beziehungsgestaltung im schulischen Alltag. Switzerland: Fachhochschule Nordschweiz.
- Instituto Promundo, Salud y Género, ECOS, Instituto PAPAÍ & World Education. (2009). Working with Young Women: Empowerment, Rights and Health. Rio de Janeiro: Instituto Promundo. Retrieved July 30, 2009 from www.promundo.org.br/materiais%20de%20apoio/publicacoes/MANUAL%20M.pdf
- Kivel, P. (2002). The Power Chart Revisited. Retrieved April 10, 2010 from: www.paulkivel.com/articles/powerchartrevisited.pdf
- Kivel, P. (1998). The Benefits of Being Male: An Exercise inspired by the work of McIntosh, P. and Nach einer Vorlage von Men's Work: How to stop the Violence that Tears our Lives Apart. Accessed on 10 April 2010, from: <http://www.paulkivel.com/resources/benefitsofbeingmale.pdf>
- Leeb, P., Tanzberger, R., Traunsteiner, B. (2008). Gender, Equality, Gender Justice (Gender, Gleichstellung, Geschlechtergerechtigkeit) Austria: Zentrum polis - Politik lernen in der Schule. Retrieved April 1, 2010 from <http://www.politik-lernen.at/site/gratisshop/shop.item/103760.html>
- Liz Claiborne Inc. (2006). Love is Not Abuse: a teen dating violence prevention curriculum (p. 20). Liz Claiborne Inc. Retrieved July 5, 2009 from www.loveisnotabuse.com/

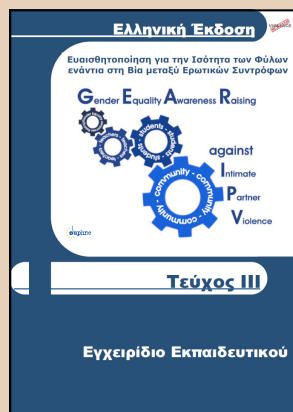
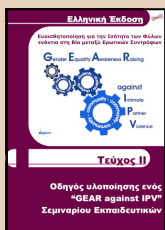

- Liz Claiborne Inc. (2000). What you need to know about dating violence: A teen`s handbook (pp. 20-22). USA: Liz Claiborne Inc. Retrieved May 20, 2010 from www.loveisnotabuse.com
- Media Awareness Network. (2010). Lesson Plan: Gender Stereotypes and Body Image. Retrieved April 10, 2010 from: http://www.media-awareness.ca/english/resources/educational/lessons/elementary/body_image/gndr_stereo_body_image.cfm
- Petroulaki, K., Nikolaidis, G., Tsigoti, A. (2008). Deconstruction of Gender Stereotypes as a Vehicle for Intimate Partner Violence Primary Prevention: Interventions in Educational Settings. Poster at the XVIIth ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, Hong Kong SAR, China, September 7-10, 2008.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV)-Trainer`s Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006b). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainee`s Handouts. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006c). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): PowerPoint Presentations. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Rothe, A., Bönold, F. (2006). Geschlecht bewusst gemacht: Ein Training für Jugendliche. Germany: Frauenakademie München e.V. (http://www.frauenakademie.de/dokument/img/Geschlecht-bewusst-gemacht_2006.pdf)
- Schad, U. (2006). Männer, Machos, Memmen. München: Kreisjugendring München-Stadt. Retrieved June 9, 2010 from: www.eduhi.at/dl/doku_maenner_machos_memmen.pdf
- Stachl-Astleithner, A., Henschl, M. (2006). Startpaket PLUS. Partnerschaftlich lernen und Schule. Geschlechtssensible Pädagogik, Mädchen- und Bubenarbeit, Gender Mainstreaming in der Klasse. Austria: Stadtschulrat für Wien. Retrieved April 1, 2010 from <http://www.eduhi.at/dl/startpaket.pdf>
- The White Ribbon Campaign. (2007). White Ribbon Campaign in a Box - Promoting Healthy Equal Relationships: A guide book for teachers and community leaders for Ontario youth ages 11 to 14. Toronto: White Ribbon Campaign
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2003). Training of Trainers on Gender-Based Violence: Focusing on Sexual Exploitation and Abuse. United Nations Children's Fund (UNICEF). Retrieved July 20, 2009 from: www.reliefweb.int/library/documents/2003/unicef-tot-25sep.pdf.
- US Agency for International Development. (2009). Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response. Washington, DC. Retrieved July 5, 2009 from [www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/Doorways I Student Manual.pdf](http://www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/Doorways_I_Student_Manual.pdf)
- Williams, S. (1994). The Oxfam Gender Training Manual. Oxfam UK and Ireland.

ΆΛΛΕΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ

- ◆ Active Learning: Gender and Song. Retrieved April 10, 2010 from: <http://faculty.uncfsu.edu/hgriffit/GenderSong.htm>
- ◆ Alberta Health Services. Retrieved April 10, 2010 from: www.teachingsexualhealth.ca/media/lessons/CALM_RelationshipsLess4.pdf. (Original source: Beyond the Basics: A Source book on Sexual and Reproductive Health)
- ◆ Center for Relationship Abuse Awareness. Retrieved April 10, 2010 from: www.stoprelationshipabuse.org/signs.html
- ◆ Curriculum Corporation. Primary Lesson Plan: Gender Stereotypes. Retrieved April 10, 2010 from: http://www.curriculum.edu.au/verve/resources/Gender_stereotypes.pdf
- ◆ Daphe Program: Artsafe & Conflict Transformation [JLS/2006/DAP-1/127/Y]
- ◆ Domestic Abuse Intervention Project in Duluth. Retrieved September 15, 2005 from: www.duluth-model.org
- ◆ Family Violence Prevention Fund.
  - ◆ Continuum of Harm to Women. Retrieved April 10, 2010 from: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/ContinuumOfHarm.html>
  - ◆ Power Chart (adapted from Paul Kivel: www.paulkivel.com). Retrieved September 15, 2005 from: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/PowerChart.html>
  - ◆ "The Gender Box/ Act Like a Man", by Paul Kivel. Retrieved April 10, 2010 from <http://toolkit.endabuse.org/Resources/ActLikeAMan.html>
  - ◆ Men Can Stop Rape. Retrieved September 15, 2005 from: <http://toolkit.endabuse.org/Resources/AToolBox/>
- ◆ Gender or Sex: Who Cares? Skills-Building Resource Pack on Gender and Reproductive Health for Adolescents and Youth Workers: Notes for training of trainers (available at: www.ipas.org/Publications/Gender_or_sex_Notes_for_Training_of_Trainers.aspx (in English) and at www.ipas.org/Publications/Genero_o_sex_o_a_quien_le_importa_Notas_para_capacitacion_de_capacitadores.aspx (in Spanish))
- ◆ "Getting into the Mix", Oakland Men's Project. by Paul Kivel and Alan Creighton (1995). Retrieved September 15, 2005 from http://toolkit.endabuse.org/Resources/Getting/FVPFResource_viewccb4.html?searchterm=None
- ◆ Helpguide.org. Retrieved April 10, 2010 from: www.helpguide.org/mental/domestic_violence_abuse_types_signs_causes_effects.htm;
- ◆ Men Against Sexual Assault. Retrieved September 15, 2005 from: <http://sa.rochester.edu/masa/myths.html>
- ◆ Men Can Stop Rape. Retrieved September 15, 2005 from: www.mencanstoprape.org
- ◆ Metropolitan Center for Women & Children: www.mcwcgno.org/gethelp/battering-more.html & www.mcwcgno.org/downloads/TeenBrochure.pdf;
- ◆ Michigan Domestic Violence Prevention & Treatment Board. Retrieved September 15, 2005 from: www.michigan.gov/documents

- ◆ Monklands, Women's Aid. Myths and Realities of Abuse. Accessed April 10, 2010 from: <http://www.monklandwomensaid.co.uk/what%20is%20abuse.htm>
- ◆ Myths and realities for rape. Retrieved April 10, 2010 from: www.watervalley.net/users/rcs/geninfo.html#myths
- ◆ Oregon Coalition against Domestic and Sexual Abuse. Retrieved September 15, 2005 from:
  - ◇ www.ocadsv.com/OCADSV_WhatYouShouldKnow_TeensAndYouth.asp
  - ◇ www.ocadsv.com/red.htm.
  - ◇ www.ocadsv.com/dvmyths.htm
- ◆ Program H., Program Coordination: Instituto Promundo, Rio de Janeiro, Brazil, <http://toolkit.endabuse.org/Resources/>
- ◆ Riverland Domestic Violence Service. Myths about Domestic Violence. Retrieved April 10, 2010 from: <http://www.rdvu.com.au/domesticviolence.php?id=118>
- ◆ Seventeen Signs to Look for in a Battering Personality-Project for Victims of Family Violence, Inc.
- ◆ Stop Violence against Women. Retrieved September 15, 2005 from: www.stopvaw.org
- ◆ The Oakland Men's Project
- ◆ The Western Massachusetts Gender Equity Center. Gender Equity: Lesson Plans and Teacher Guide and Media Literacy and Gender Equity Curriculum. Activity: "Act Like a Man/Act Like a Lady". Retrieved September 15, 2005 from: <http://www.genderequity.org/book/contents.html>
- ◆ The White Ribbon Campaign UK. Retrieved September 15, 2005 from:
  - ◇ www.whiteribboncampaign.co.uk/educational-resources/#5
  - ◇ www.whiteribboncampaign.co.uk
  - ◇ Activity "Boys Will Be Boys?": www.whiteribbon.ca/
- ◆ Women's Rural Advocacy Programs. Retrieved September 15, 2005 from: www.letswrap.com/dvinfo/warning.htm
- ◆ Women's Rural Advocacy Programs. Retrieved September 15, 2005 from:
  - ◇ <http://www.letswrap.com/>
  - ◇ Battering: The Facts: www.letswrap.com/dvinfo/myths.htm
- ◆ www.adcouncil.org/issues/Domestic_Violence_Prevention (Retrieved September 15, 2005)
- ◆ Choose – Respect: www.chooserespect.org/scripts/teens/healthy.asp
- ◆ www.lilaclane.com/relationships/emotional-abuse/
- ◆ www.stopvaw.org/
- ◆ www.theredflagcampaign.org/index.php/dating-violence/red-flags-for-abusive-relationships/
- ◆ WRC Canada, www.whiteribbon.ca available at: www.euowrc.org/05.education/education_en/18.edu_en.htm, accessed on 12.04.2010

Παραρτήματα

Α

Β

Γ

Δ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Α.1. (ΑΝ) ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

- Α.1.1. Έμφυλοι Ρόλοι, Στερεότυπα του φύλου και Ισότητα των φύλων
- Α.1.2. Πατριαρχικές Κοινωνίες και Ανισότητα των Φύλων
- Α.1.3. Η (Αν)Ισότητα των Φύλων στην Ελλάδα

Α.2. ΒΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΕΡΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΤΡΟΦΩΝ/ΒΙΑ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ/ΕΜΦΥΛΗ ΒΙΑ

- Α.2.1. Τι είναι η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ);
- Α.2.2. Η έκταση του προβλήματος της ΒΕΣ
- Α.2.3. Έκθεση των παιδιών στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων
- Α.2.4. Τι είναι η Βία στις Σχέσεις;
- Α.2.5. Τι είναι η Έμφυλη Βία;
- Α.2.6. Πρωτογενής Πρόληψη της ΒΕΣ/Βίας στις Σχέσεις
- Α.2.7. Πώς να αναγνωρίζετε την κακοποίηση
- Α.2.8. Πώς να αντιδράσετε αν υποψιάζεστε/σας αποκαλύφθηκε Κακοποίηση Παιδιού & Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων
  - Α.2.8.1. Αναφορά και/ή παραπομπή περιστατικού Κακοποίησης ή Παραμέλησης Παιδιού που σας αποκαλύφθηκε
  - Α.2.8.2. Αναφορά και/ή παραπομπή περιστατικών Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων/Βία στις Σχέσεις που σας αποκαλύφθηκαν
- Α.2.9. Βιβλιογραφία

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

- Β.1. ΠΡΟ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ
- Β.2. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ
- Β.3. ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

- Γ.1. ΦΟΡΜΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δ.1. Κατάλογος προτεινόμενης βιβλιογραφίας στα Αγγλικά
- Δ.2. Κατάλογος προτεινόμενης βιβλιογραφίας στα Ελληνικά

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΓΕΝΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Α.1. (ΑΝ) ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Α.1.1. Έμφυλοι Ρόλοι, Στερεότυπα του Φύλου και Ισότητα των Φύλων

Τι είναι η ισότητα των φύλων;

Ισότητα των φύλων σημαίνει "ίση εξουσία και συμμετοχή ανδρών και γυναικών σε όλη τη σφαίρα της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής". Ωστόσο, "αυτό δεν υπονοεί ότι τα δύο φύλα είναι ίδια αλλά ότι είναι ισότιμα" (Council of Europe, 2009). Για "περισσότερα από 150 χρόνια, το κίνημα χειραφέτησης των γυναικών έχει επικεντρωθεί στην εξάλειψη των διάχυτων διακρίσεων που βιώνει η πλειοψηφία των γυναικών και στην επίτευξη της ισότιμης συμμετοχής ανδρών και γυναικών στη ζωή της κοινότητας. Ως εκ τούτου, οι ζωές των περισσότερων γυναικών και ανδρών διαφέρουν σήμερα σημαντικά από εκείνες του προηγούμενου αιώνα". Τομείς που έχει επιτευχθεί πρόοδος για τις γυναίκες είναι (Council of Europe, 2009):

- ♦ ίση πρόσβαση στην εκπαίδευση
- ♦ είσοδος μεγάλου αριθμού γυναικών στην αγορά εργασίας
- ♦ το οικονομικό επίπεδο των γυναικών
- ♦ κατανομή της εργασίας στο σπίτι και στη φροντίδα των παιδιών
- ♦ δομή της οικογένειας
- ♦ κουλτούρα των νέων
- ♦ νέες τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνίας.

"Παρά το γεγονός ότι έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος όσον αφορά την ισότητα των φύλων [...] ορισμένα εμπόδια για την ισότητα των φύλων εξακολουθούν να είναι καθημερινή πραγματικότητα στην Ευρώπη" (Council of Europe, 2009).

Τι είναι το Κοινωνικό Φύλο;

Το βιολογικό φύλο (γένος) και το κοινωνικό φύλο (φύλο) δεν είναι το ίδιο πράγμα: το βιολογικό φύλο είναι ένα βιολογικό δεδομένο (όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται με έναν από τους δύο βιολογικά διαφοροποιημένους τύπους: κορίτσι ή αγόρι (Council of Europe, 2009). Ενώ το κοινωνικό φύλο αποτελεί κοινωνική κατασκευή· αναφέρεται σε εκείνα τα χαρακτηριστικά των ανδρών και γυναικών τα οποία είναι κοινωνικά προσδιορισμένα σε αντίθεση με εκείνα που είναι βιολογικά προκαθορισμένα. Με άλλα λόγια:

- ♦ "Το βιολογικό φύλο" αναφέρεται στα βιολογικά χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τους άνδρες από τις γυναίκες
- ♦ "Το κοινωνικό φύλο" αναφέρεται στους κοινωνικά κατασκευασμένους ρόλους, συμπεριφορές, δραστηριότητες και ιδιότητες που μια δεδομένη κοινωνία θεωρεί κατάλληλα για τους άνδρες και τις γυναίκες.

Για να το θέσουμε διαφορετικά (WHO, 2010): "αρσενικό" και "θηλυκό" είναι κατηγορίες του βιολογικού φύλου, ενώ "αρρενωπότητα" και "θηλυκότητα" είναι κατηγορίες του κοινωνικού φύλου. Ορισμένα χαρακτηριστικά του βιολογικού φύλου είναι:

- ♦ Τα κορίτσια έχουν έμμηνο ρήση ενώ τα αγόρια όχι
- ♦ Τα αγόρια έχουν όρχεις ενώ τα κορίτσια όχι
- ♦ Οι γυναίκες μπορούν να θηλάζουν με το στήθος τους ενώ οι άνδρες όχι.

Ορισμένα χαρακτηριστικά του κοινωνικού φύλου είναι:

- ♦ στις Ηνωμένες Πολιτείες (και στις περισσότερες άλλες χώρες), η αμοιβή των γυναικών για την ίδια εργασία είναι σημαντικά χαμηλότερη από των ανδρών
- ♦ στο μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη, οι γυναίκες αναλαμβάνουν περισσότερες οικιακές εργασίες από ότι οι άνδρες

♦ στη Σαουδική Αραβία επιτρέπεται στους άνδρες να οδηγούν σε αντίθεση με τις γυναίκες. Οι ρόλοι του φύλου σχηματίζονται μέσω της κοινωνικοποίησης. Στις μέρες μας, "αυτού του είδους η κοινωνικοποίηση δεν επηρεάζεται μόνο από την οικογένεια, το σχολείο και το χώρο εργασίας, αλλά επίσης από τα μέσα επικοινωνίας και ψυχαγωγίας, συμπεριλαμβανομένων των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης, της μουσικής και του κινηματογράφου. Παραδοσιακές και νέες δυνάμεις κοινωνικοποίησης βρίσκονται στην υπηρεσία διατήρησης και διάδοσης των στερεοτύπων του φύλου" (Council of Europe, 2009).

Στερεότυπα του Φύλου

Από τη γέννησή του κάθε άτομο λαμβάνει συνεχώς από την οικογένεια, το σχολείο και την κοινότητα καταιγισμό ρητών ή άρρητων μηνυμάτων που καθορίζουν το "ορθό" πρότυπο θηλυκότητας και ανδρισμού. Αυτά τα μηνύματα ασκούν πίεση στα άτομα να συμμορφώνονται με μια πληθώρα ρόλων και προσδοκιών που προκύπτουν σύμφωνα με το κοινωνικά κατασκευασμένο κοινωνικό τους φύλο. Επιπρόσθετα, στις πατριαρχικές κοινωνίες, οι αξίες που αναμένεται να υιοθετήσουν τα άτομα υπερτονίζουν τις διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών (Petroulaki, et al., 2008).

Υπό αυτές τις συνθήκες άνδρες και γυναίκες, "παγιδευμένοι/-ες" στα δικά τους στερεότυπα του φύλου, πείθονται να αποδεχτούν και να εκπληρώσουν τους αντίθετους ρόλους που τους επιβάλλονται (π.χ. ο άνδρας πρέπει να είναι πάντα ο "νικητής", να "έχει τον έλεγχο", να είναι "επιθετικός" και να μη δέχεται το "όχι" ως απάντηση, ενώ η γυναίκα πρέπει να είναι "ευαίσθητη", "παθητική", και να "αυτοθυσιάζεται"). Με γερά εδραιωμένες αυτές τις αντιλήψεις, δεν είναι καθόλου περίεργο όταν εμφανίζεται Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ) στις σχέσεις τους.

Επιπλέον, οι άνθρωποι συχνά θεωρούν ότι το βιολογικό φύλο αποτελεί σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης για τις ικανότητες, τα ενδιαφέροντα και τη συμπεριφορά, και τις περισσότερες φορές θεωρούν ότι αν γνωρίζουμε το φύλο κάποιου ατόμου τότε γνωρίζουμε και πολλά για αυτόν/-αυτήν. Αλλά αυτό είναι λάθος· γνωρίζοντας το βιολογικό φύλο ενός ατόμου, μπορεί να γνωρίζουμε πολλά γι' αυτόν/-ήν από βιολογικής απόψεως αλλά γνωρίζουμε ελάχιστα, ή και τίποτα, για τις ικανότητες, τα ενδιαφέροντα, τις συμπεριφορές κτλ. αυτού του ατόμου.

Η κοινωνία ενισχύει τα παραδοσιακά στερεότυπα του φύλου. Στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ψυχαγωγίας, για παράδειγμα, οι γυναίκες κατά κύριο λόγο παρουσιάζονται ως άτομα που φροντίζουν κάποιον/-α, ή ως "σύμβολα του σεξ", ενώ οι άνδρες παρουσιάζονται ως δημιουργικοί, δυνατοί και έξυπνοι. Ενώ τα μέσα υπερτονίζουν "τα επιτεύγματα και τη δύναμη του άνδρα, μια γυναίκα συνήθως αξιολογείται κατά πρώτο λόγο από την εμφάνισή της" (Council of Europe, 2009). Με αυτόν τον τρόπο τα Μ.Μ.Ε. (π.χ. τηλεόραση, ραδιόφωνο, περιοδικά, κινηματογράφος) και άλλες μορφές σύγχρονης ηλεκτρονικής επικοινωνίας (π.χ. διαδίκτυο) συντηρούν και διαδίδουν τα στερεότυπα του φύλου για τους άνδρες και τις γυναίκες, τα αγόρια και τα κορίτσια.

Πέρα από τα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας, η οικογένεια και το σχολείο ευθύνονται επίσης για τη διατήρηση και την ενίσχυση των στερεοτύπων του φύλου. Μία μελέτη στην οποία εξετάστηκε η υπόθεση ότι τα στερεότυπα του φύλου των εκπαιδευτικών θα επηρέαζαν με μεροληπτικό τρόπο τις αντιλήψεις τους για τις ικανότητες και την προσπάθεια που καταβάλουν οι μαθητές/-τριες τους στα μαθηματικά, κατέδειξε ότι γενικά οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών ήταν σύμφωνες με τις στερεοτυπικές απόψεις για τις διαφορές των φύλων: τα αγόρια έχουν περισσότερες αναπτυξιακές δυνατότητες στα μαθηματικά (Tiedemann, 2002). Υπάρχει η τάση τα αγόρια να ευνοούνται στις τάξεις των Μαθηματικών λόγω των στερεοτυπικών αντιλήψεων που έχουν οι δάσκαλοι/-ες τους για τις διαφορές ανάμεσα στα φύλα: τόσο οι γονείς όσο και οι εκπαιδευτικοί έχουν έμφυλα διαφοροποιημένες απόψεις για τις ακαδημαϊκές ικανότητες των παιδιών τους.

Οι εκπαιδευτικοί, όπως και οι γονείς, συγχαίρουν πιο συχνά τα αγόρια όταν είναι δυναμικά, δυνατά, επιθετικά, ανεξάρτητα και ανταγωνιστικά ενώ τα κορίτσια δέχονται πιο συχνά θετικά σχόλια όταν είναι υπάκουα, ευγενικά, τρυφερά και παθητικά (Council of Europe, 2009). Αποτελεί επίσης γεγονός ότι τα στερεότυπα του φύλου και οι διακρίσεις δεν είναι πάντα εμφανείς καθώς μπορούν να εκφραστούν τόσο μέσω λεκτικών όσο και μη λεκτικών μηνυμάτων. Τα κορίτσια και τα αγόρια που δεν συμμορφώνονται με τις κοινωνικά κατασκευασμένες στερεοτυπικές προσδοκίες για την αρρενωπότητα και τη θηλυκότητα συνήθως γίνονται θύματα αρνητικής κριτικής, σχολικού εκφοβισμού (bullying), αποκλεισμού και διακρίσεων και, γι' αυτό το λόγο, κορίτσια και αγόρια αποθαρρύνονται από το να συμπεριφέρονται και να ασχολούνται με δραστηριότητες που δεν θεωρούνται ότι αρμόζουν στο κοινωνικό τους φύλο.

Αρρενωπότητα & Θηλυκότητα ^{1,2}

Η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα ορίζονται διαφορετικά από κάθε κοινωνία. Οι περισσότερες κοινωνίες έχουν ένα συγκεκριμένο σύνολο προσδοκιών που αφορούν στη συμπεριφορά αγοριών και κοριτσιών, ανδρών και γυναικών.

Η "κυρίαρχη" μορφή αρρενωπότητας αναφέρεται στον ορισμό που είναι αποδεκτός από κάθε κουλτούρα και κοινωνία. Η κυρίαρχη μορφή της αρρενωπότητας στις περισσότερες δυτικές κοινωνίες περιλαμβάνει ορισμένα χαρακτηριστικά που πρέπει να εκπληρώνει ο άνδρας, όπως να είναι δυνατός, ισχυρός, εξουσιαστικός, προστάτης, αυτός που παίρνει τις αποφάσεις, να έχει τον έλεγχο, να είναι ετεροφυλόφιλος και σεξουαλικά ενεργός. Κανένας άνδρας δεν μπορεί να ανταποκριθεί πλήρως σε αυτές τις προσδοκίες και το κόστος για τη μη επίτευξη αυτής της ιδανικής μορφής αρρενωπότητας μπορεί να οδηγήσει σε συναισθηματικό αναβρασμό και δυσφορία, φόβο μήπως θεωρηθεί αδύναμος, θηλυπρεπής και/ή ομοφυλόφιλος. Πολλοί άνδρες εκπαιδεύονται να πιστεύουν ότι για να είναι κάποιος άνδρας πρέπει να κρύβει τα συναισθήματά του, όπως τον πόνο, το φόβο και τις ανασφάλειες και ότι το μόνο αποδεκτό συναισθηματικό είναι ο θυμός. Αυτό δημιουργεί μεγάλο κόστος

¹ Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV)-Trainer's Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.

² Προσαρμογή από:

◇ US Agency for International Development. (2009). Doorways I: Student Training Manual on School-Related Gender-Based Violence Prevention and Response. Washington, DC. Retrieved July 5, 2009 from www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/Doorways_I_Student_Manual.pdf

◇ Attawell, K., Bhagbanprakash. Dr., Dagar, R., et al. (2001). Gender and Relationships: A Practical Action Kit for Young People. London: The Commonwealth Secretariat. Retrieved July 5, 2009 from www.unicef.org/lifskills/index_14927.html

για τους άνδρες καθώς εξαναγκάζονται να καταπνίγουν τα συναισθήματά τους αντί να μάθουν πώς να τα διαχειρίζονται με υγιή τρόπο. Και καθώς μετατρέπουν τα υπόλοιπα συναισθήματά τους σε θυμό, δεν είναι δύσκολο αυτός ο θυμός να μετατραπεί σε βία εναντίον ενός άλλου ατόμου ή και εναντίον του ίδιου τους του εαυτού. Η προσπάθεια να καταπνίξουν ή να μεταβάλλουν τα συναισθήματα τους μπορεί επίσης να οδηγήσει σε αυτοκαταστροφική συμπεριφορά όπως η χρήση ναρκωτικών και/ή κατάχρηση αλκοόλ. Μαθαίνοντας από νεαρή ηλικία να μην εκφράζουν ή ακόμη και να μην έχουν συναισθήματα, οι άνδρες μπορούν να οδηγηθούν στο να αναπτύξουν μειωμένη ικανότητα να συμπάσχουν με τον πόνο ενός άλλου ατόμου και να μην είναι ικανοί να αξιολογήσουν τον πόνο και τις ανάγκες ενός άλλου ατόμου ως το ίδιο σημαντικές με τις δικές τους, κάτι που αποτελεί επιπρόσθετο παράγοντα πρόκλησης ΒΕΣ.

Από την άλλη πλευρά, οι γυναίκες διδάσκονται να είναι παθητικές, υπάκουες, τρυφερές και δοτικές. Με άλλα λόγια από τα κορίτσια και τις γυναίκες αναμένεται να φροντίζουν τους άλλους, να είναι ευγενικές και υπάκουες και να δείχνουν σεβασμό· να φροντίζουν το νοικοκυριό και τα παιδιά· να είναι ντροπαλές και να ντύνονται σεμνά· να υπακούουν στους άνδρες και να ελέγχουν τη σεξουαλικότητα τους. Από τα "Καλά Κορίτσια" αναμένεται να απέχουν από το σεξ. Πολλοί άνδρες και γυναίκες αποδέχονται τα στερεότυπα του φύλου καθώς επίσης αποδέχονται ή θεωρούν τη βία κατά των γυναικών ως "φυσιολογική" και/ή βιολογικά προκαθορισμένη. Η σεξουαλική κακοποίηση των γυναικών θεωρείται επίσης από πολλούς ότι οφείλεται στην ανικανότητα του άνδρα να ελέγξει τις σεξουαλικές του ορμές και ότι είναι ευθύνη της γυναίκας να μην ερεθίζει τον άνδρα, διαφορετικά, θεωρείται συχνά ότι είναι δικό της λάθος αν ένας άνδρας τη βιάσει.

Η πίστη και η υποταγή σε τέτοιου είδους στερεότυπα μπορεί να οδηγήσει σε ΒΕΣ. Όταν ένας άνδρας αισθάνεται ότι πρέπει "να έχει τον έλεγχο", να είναι "επιθετικός" και "να μη δέχεται το όχι ως απάντηση", ενώ η σύντροφός του αισθάνεται ότι πρέπει να είναι "παθητική", "να αυτοθυσιάζεται" και να είναι "ευαίσθητη", είναι εύκολο να δει κανείς γιατί διαφορετικοί τύποι ΒΕΣ μπορεί να εμφανιστούν σε μια σχέση.

Τα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας, συμπεριλαμβανομένου του κινηματογράφου, των τηλεοπτικών σειρών, των περιοδικών, των διαφημίσεων, της μουσικής και της λογοτεχνίας καθώς και η πορνογραφία, βοηθάνε στην ενίσχυση των στερεοτύπων του φύλου και προτρέπουν τους άνδρες και τις γυναίκες, τα αγόρια και τα κορίτσια, να προσπαθούν να ανταποκρίνονται σε αυτά τα στερεότυπα. Συγκεκριμένα παραδείγματα αυτού του γεγονότος είναι ο τρόπος που παρουσιάζονται οι "ήρωες" στις ταινίες, ως δυνατοί, χωρίς συναισθήματα και βίαιοι.

A.1.2. Πατριαρχικές Κοινωνίες και Ανισότητα των Φύλων³

Οι περισσότερες σύγχρονες κοινωνίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν πατριαρχικές κοινωνίες (ανδροκρατούμενες), που σημαίνει ότι οι κύριοι θεσμοί (πολιτικά κόμματα και κυβέρνηση, αστυνομία, νομικό και δικαστικό σύστημα, εταιρείες, επιχειρήσεις, εκπαιδευτικό σύστημα και σύστημα υγείας, και τα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας) κατά το μεγαλύτερο μέρος ελέγχονται από άνδρες.

Τα μέλη αυτής της κυρίαρχης ομάδας έχουν σημαντικά οφέλη, όπως υψηλότερους μισθούς και θέσεις με μεγαλύτερη εξουσία, καλύτερη μόρφωση και σε γενικές γραμμές περισσότερο κύρος, εξουσία και έλεγχο.

Αυτός ο τύπος συστήματος χρησιμοποιεί τη βία και τον εκφοβισμό ως μηχανισμούς αστυνόμευσης προκειμένου να διατηρήσει την εξουσία και τον έλεγχο, καθώς και όλα τα προνόμια που συνάδουν με τη θέση του μέλους της κυρίαρχης ομάδας μέσα στην κοινωνία. Οι άνδρες μαθαίνουν να αισθάνονται ότι ορισμένα προνόμια και πλεονεκτήματα τους ανήκουν δικαιωματικά και, σε σχέση με τις γυναίκες, αυτό συχνά περιλαμβάνει να περιμένουν από τις γυναίκες να σέβονται τους άνδρες και να εξυπηρετούν τις ανάγκες και τα θέλω τους. Αυτή η αίσθηση, ότι δηλαδή δικαιούνται πράγματα, είναι και μία από τις αιτίες που οι άνδρες κακοποιούν τις συζύγους/συντρόφους τους (επειδή δεν δείχνουν "σεβασμό" ή δεν ικανοποιούν τις ανάγκες και/ή τις προσδοκίες του άνδρα), και κακοποιούν σεξουαλικά τις γυναίκες (επειδή πιστεύουν ότι οι γυναίκες θα πρέπει να ικανοποιούν τις σεξουαλικές επιθυμίες του άνδρα).

Ωστόσο υπάρχει και κόστος για τους άνδρες που ζουν σε πατριαρχικές κοινωνίες, καθώς υπάρχουν ιεραρχίες και ανάμεσα στους ίδιους τους άνδρες οι οποίες καθορίζονται από το κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, τη θρησκεία, τη φυλή, το μορφωτικό επίπεδο, τις σεξουαλικές προτιμήσεις, την ηλικία κτλ., οι οποίες διατηρούνται ανέπαφες μέσω της άσκησης βίας και του εκφοβισμού.

Ελάχιστοι άνδρες ανήκουν στην υψηλότερη βαθμίδα της ιεραρχίας· οι περισσότεροι ανήκουν τόσο στην "εξουσιαστική ομάδα" όσο και στην "καταπιεσμένη ομάδα", π.χ. ενώ ένας άνδρας έχει περισσότερη ισχύ από μία γυναίκα, αν είναι φτωχός, αμόρφωτος ή ομοφυλόφιλος, τότε είναι σε χαμηλότερο επίπεδο από ένα πλούσιο, μορφωμένο ή ετεροφυλόφιλο άνδρα. Τα αγόρια περιλαμβάνονται σε αυτήν την ομάδα γιατί ενώ διδάσκονται ότι θα έχουν προνόμια όταν γίνουν άνδρες, ως αγόρια είναι ακόμη υποτελή στους άνδρες. Η ιεραρχίες που περιγράφηκαν παραπάνω ισχύουν και για τα προνόμια και για τα οφέλη, τα οποία πολλοί άνδρες στερούνται για τους ίδιους λόγους.

Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν αυτές οι διαφορές μεταξύ των ανδρών, οι άνδρες εξακολουθούν να προικοδοτούνται με περισσότερα πλεονεκτήματα, προνόμια και εξουσία από τις γυναίκες.

Το επιπρόσθετο κόστος των πατριαρχικών συστημάτων για τους άνδρες είναι ότι τα προνόμια και η εξουσία πρέπει να προστατευτούν, κάτι που συχνά οδηγεί στη βία ή στην απειλή άσκησης βίας, όχι μόνο εναντίον των γυναικών αλλά και εναντίον των ανδρών που βρίσκονται σε χαμηλότερη βαθμίδα της κοινωνικής ιεραρχίας. Το ίδιο γεγονός συνεπάγεται συναισθηματικό και ψυχολογικό κόστος για τους άνδρες για τον ίδιο ακριβώς λόγο.

Ένα άλλο σημαντικό κόστος για όλους/-ες μας είναι ότι οι πατριαρχικές κοινωνίες χρησιμοποιούν τη βία προκειμένου να διατηρήσουν τις ανισότητες και την καταπίεση εις βάρος μιας πλειοψηφίας των πολιτών. Οι διακρίσεις με βάση το φύλο, τη φυλή, την τάξη, το οικονομικό επίπεδο, τη θρησκεία και το σεξουαλικό προσανατολισμό είναι απαραίτητες προκειμένου να διατηρηθεί μια πατριαρχική κοινωνία.

³ Petroulaki et al, 2006a

A.1.3. (Αν)Ισότητα των Φύλων στην Ελλάδα

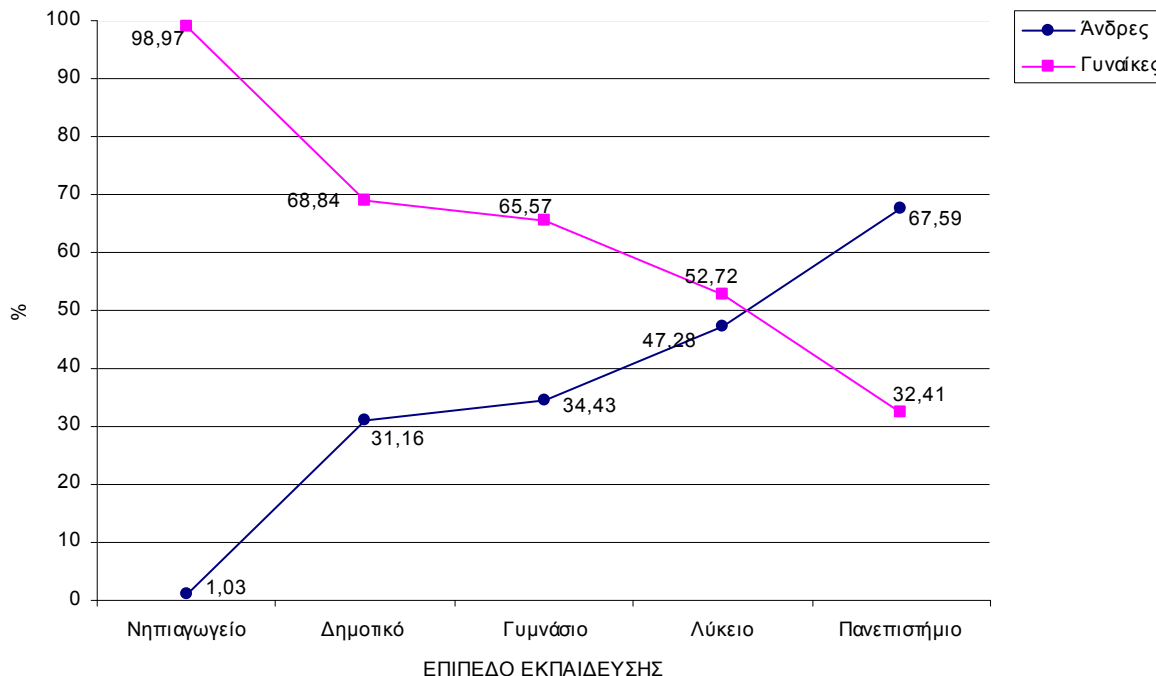
Το φύλο συνδέεται σημαντικά με πολλούς τομείς της ζωής, όπως, την εκπαίδευση, την εργασία και την πολιτική, και αποτελεί έναν από τους βασικούς άξονες γύρω από τον οποίο παρατηρείται μια σειρά από διακρίσεις και ανισότητες εις βάρος των γυναικών. Παρόλο που στη χώρα μας, από το 1980 μέχρι και σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικές νομοθετικές και θεσμικές αλλαγές με απώτερο στόχο τη διασφάλιση της ισότητας μεταξύ γυναικών και αντρών και την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης κατά των γυναικών, πληθώρα στατιστικών και ερευνητικών δεδομένων επισημαίνουν ότι οι γυναίκες στη χώρα μας βιώνουν μια κατάσταση εντελώς διαφορετική στην καθημερινότητά τους.

Σχολεία Γένους Θηλυκού και Πανεπιστήμια Γένους Αρσενικού;⁴

Στο παρόν κεφάλαιο επιχειρείται, με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας⁵, η αποτύπωση της συμμετοχής ανδρών και γυναικών εκπαιδευτικών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Στον Πίνακα 1 και το Διάγραμμα 1 παρουσιάζεται η κατανομή κατά φύλο του διδακτικού προσωπικού σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης για το σχολικό/ακαδημαϊκό έτος 2009-2010.

Πίνακας 1. Κατανομή διδακτικού προσωπικού⁶ κατά φύλο, στα πέντε επίπεδα εκπαίδευσης της Ελληνικής επικράτειας (σχολικό/ακαδημαϊκό έτος 2009-2010)

Επίπεδο Εκπαίδευσης	Σύνολο Εκπαιδευτικών	Άνδρες		Γυναίκες	
		N	%	N	%
Νηπιαγωγείο	13.488	139	1,03	13.349	98,97
Δημοτικό	64.268	20.031	31,16	44.237	68,84
Γυμνάσιο	41.865	14.413	34,43	27.452	65,57
Λύκειο	27.548	13.024	47,28	14.524	52,72
Πανεπιστήμιο	13.058	8.826	67,59	4.232	32,41

Διάγραμμα 1. Κατανομή διδακτικού προσωπικού κατά φύλο, στα πέντε επίπεδα εκπαίδευσης της Ελληνικής επικράτειας (σχολικό/ακαδημαϊκό έτος 2009-2010).

⁴ Πετρουλάκη, και συν. (2008, σελ. 137-159). Αναδημοσίευση μετά από προσαρμογή του Μέρους Δ: *Φυλομετρώνας... την Ισότητα των Φύλων στην Ελληνική Εκπαίδευση*, κατόπιν αδείας από το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

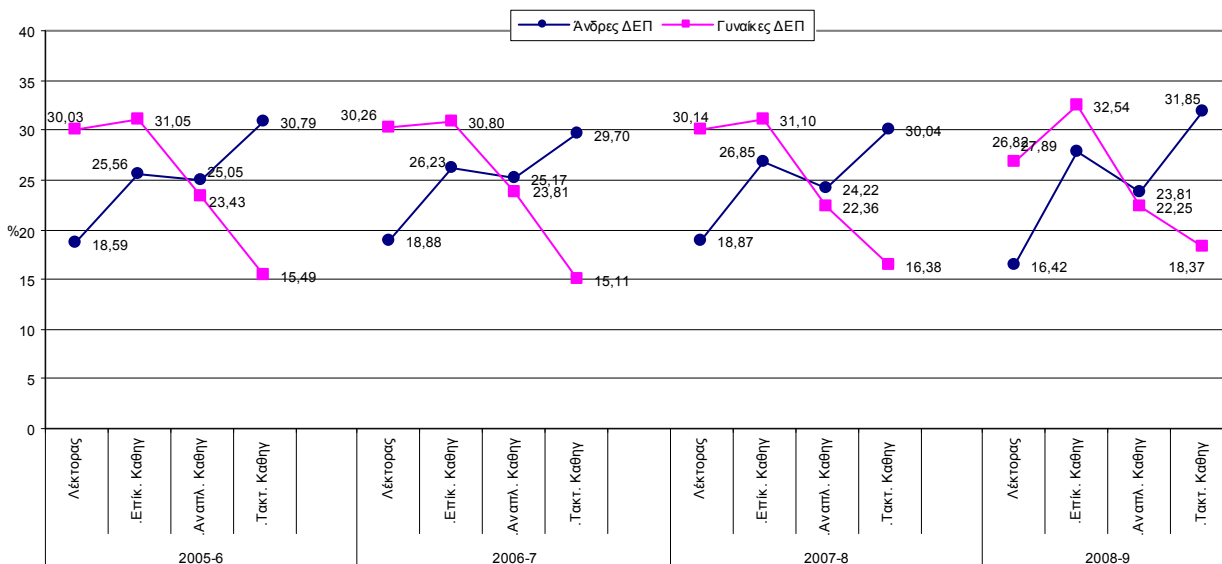
⁵ Όλα τα στοιχεία του Υποκεφαλαίου Α.1.3. έχουν ανασυρθεί από τα δημοσιευμένα αρχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, από την ενότητα Στατιστικά Θέματα/Εκπαίδευση (www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE).

⁶ Στο Γυμνάσιο και το Λύκειο, τα δεδομένα αναφέρονται στο διδακτικό προσωπικό με πλήρες ωράριο, ενώ στο Πανεπιστήμιο στο Τακτικό Διδακτικό-Ερευνητικό Προσωπικό (μέλη ΔΕΠ) όλων των βαθμίδων.

Από τα παραπάνω στοιχεία είναι φανερή η **έντονη ασυμμετρία** στο **φύλο** των εκπαιδευτικών σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, με μόνη εξαίρεση το Λύκειο, όπου καταγράφεται μια σχετική ισορροπία. Όπως φαίνεται, η αναλογία ανδρών-γυναικών στο Νηπιαγωγείο είναι 1:96, στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο περίπου 1:2, στο Λύκειο φαίνεται να εξισώνεται και γίνεται περίπου 1:1, ενώ στο Πανεπιστήμιο η αναλογία αντιστρέφεται, καθώς φαίνεται σε κάθε γυναίκα να αντιστοιχούν περίπου δύο άνδρες πανεπιστημιακοί.

Μια ενδεχόμενη ερμηνεία των παραπάνω δεδομένων θα μπορούσε να είναι ότι η εκπαίδευση που προηγείται του Λυκείου δεν αξιολογείται ως επαρκώς "σοβαρή", ώστε να ασχοληθεί με αυτήν μεγάλος αριθμός ανδρών ή ότι η χαμηλή σπουδαιότητά της και/ή οι χαμηλές απαιτήσεις της, ως προς τις απαραίτητες δεξιότητες που πρέπει να διαθέτει ο/η διδάσκων/-ουσα, επιτρέπει την "παραχώρησή" της στο γυναικείο φύλο. Μια τέτοιου είδους ερμηνεία, ωστόσο, κινδυνεύει να χαρακτηριστεί ως "κακόβουλη". Από την άλλη, η "καλοπροαίρετη" ερμηνεία των δεδομένων θα ήταν ότι στις γυναίκες είναι πιο ελκυστική η διδασκαλία σε μικρότερα παιδιά ή ότι οι μικρές ηλικιακές ομάδες έχουν μεγαλύτερη ανάγκη μια παιδαγωγό-μητέρα, η οποία είναι πολύ καλύτερη σε αυτό το ρόλο σε σχέση με τον άνδρα παιδαγωγό. Ακόμη και σε αυτή την ερμηνεία, όμως, υποκρύπτεται ο στερεοτυπικός και παγιωμένος ρόλος της γυναίκας-μητέρας, ως ο ρόλος στον οποίο οι γυναίκες θεωρείται ότι αποδίδουν καλύτερα.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η εξέλιξη γυναικών και ανδρών διδασκόντων Πανεπιστημίου στις διάφορες βαθμίδες, όπου και σε αυτά τα δεδομένα είναι παραπάνω από εμφανής η ανισότητα εις βάρος των γυναικών. Στο Διάγραμμα 2 στο οποίο παρουσιάζεται η εξέλιξη των μελών Δ.Ε.Π. στις διάφορες πανεπιστημιακές βαθμίδες σε χρονικό διάστημα τεσσάρων ακαδημαϊκών ετών, 2005-2006 έως 2008-2009, παρατηρείται ότι οι γυναίκες αποτελούν την πλειοψηφία μεταξύ των δύο χαμηλότερων πανεπιστημιακών βαθμίδων, σε αντίθεση με τους άνδρες που αποτελούν την πλειοψηφία στην ανώτατη πανεπιστημιακή βαθμίδα, του τακτικού καθηγητή, ενώ υπάρχει σχετική ισορροπία στη μεσαία βαθμίδα του/της αναπληρωτή/-τριας καθηγητή/-τριας.

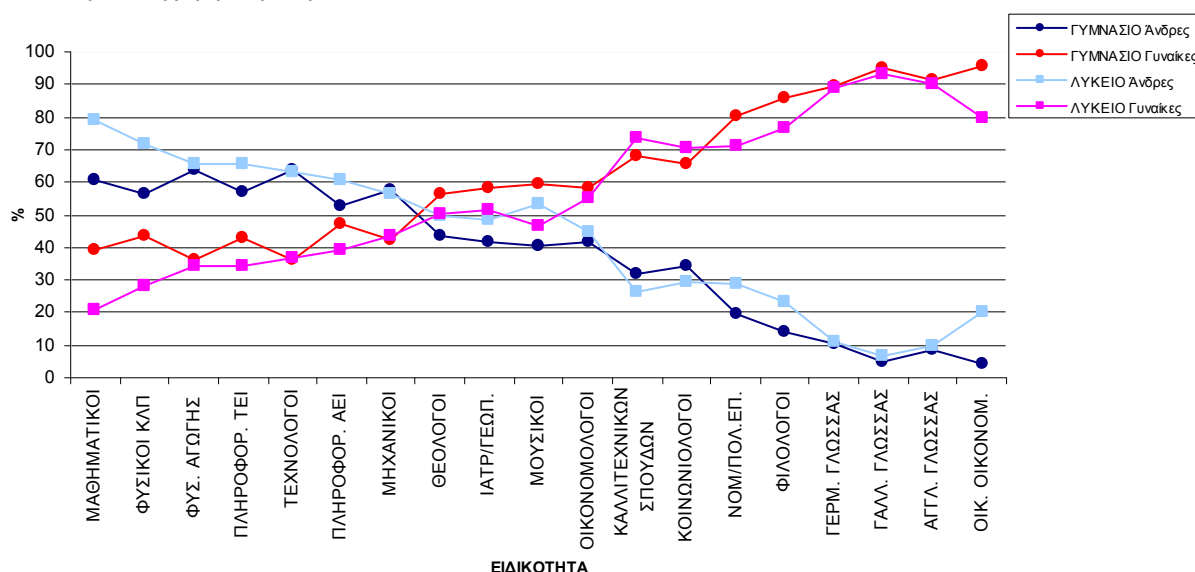
Διάγραμμα 2. Κατανομή ανδρών και γυναικών μελών ΔΕΠ των ελληνικών Α.Ε.Ι., κατά βαθμίδα, στο χρονικό διάστημα 2005-2006 έως 2008-2009.

Επίσης, παρατηρείται ότι η πορεία όλων των καμπυλών για τις γυναίκες είναι καθοδική, ενώ για τους άνδρες ανοδική. Το πρότυπο που αποκαλύπτεται επισημαίνει ότι οι γυναίκες έχουν πολύ υψηλότερη πιθανότητα να βρίσκονται στις δύο χαμηλότερες βαθμίδες της

ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ οι άνδρες στην υψηλότερη βαθμίδα του τακτικού καθηγητή. Η μόνη βαθμίδα η οποία φαίνεται να κατακτάται από ίσο ποσοστό ανδρών και γυναικών μελών ΔΕΠ είναι εκείνη του/της αναπληρωτή/-ριας καθηγητή/-ριας. Από τις υπόλοιπες διαφορές, ωστόσο, θα μπορούσαμε, με κάποια ασφάλεια, να συμπεράνουμε ότι αυτό συμβαίνει επειδή οι άνδρες δεν μένουν για πολύ διάστημα σε αυτή τη βαθμίδα επειδή γίνονται πρωτοβάθμιοι, ενώ οι γυναίκες συνήθως δεν φτάνουν σε αυτή τη βαθμίδα επειδή μένουν για μεγάλο διάστημα στις προηγούμενες. Ένα εύρημα που είναι πραγματικά εντυπωσιακό αφορά τη μορφή των συγκεκριμένων καμπυλών, η οποία ουσιαστικά παραμένει αμετάβλητη στο χρόνο για το διάστημα των τεσσάρων ετών που μελετήθηκαν.

Έμφυλη Διαστρωμάτωση Ειδικοτήτων Εκπαιδευτικών

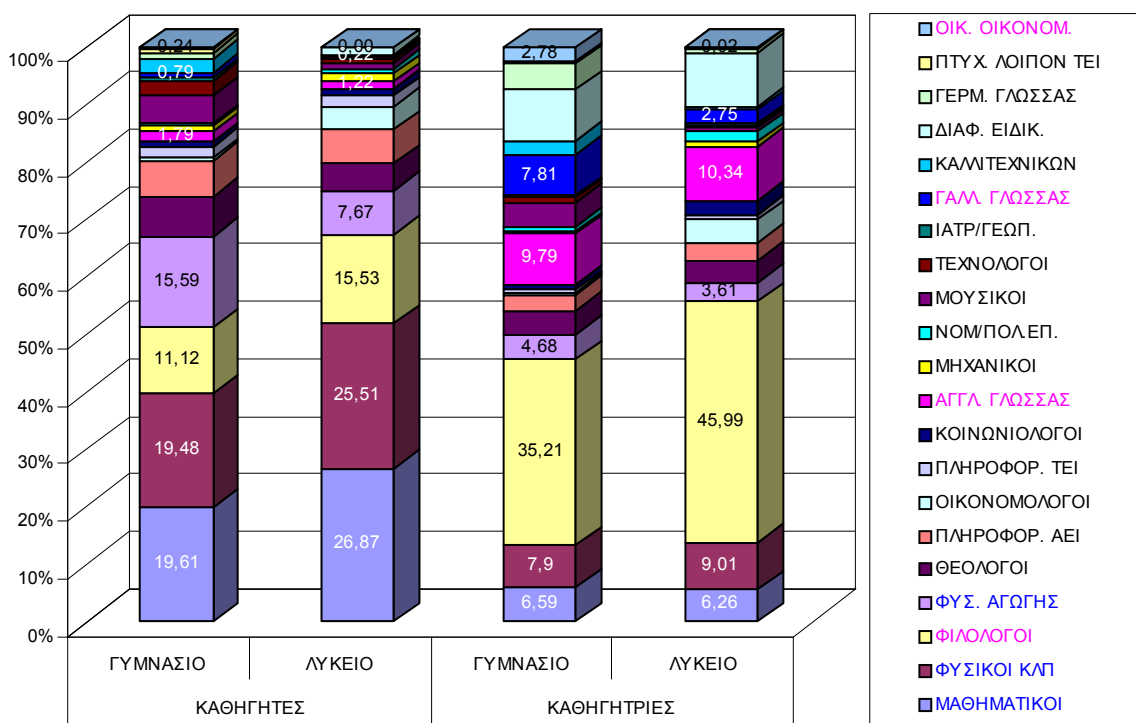
Άλλη μια ενδιαφέρουσα διάσταση σχετικά με την κατανομή γυναικών και ανδρών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αφορά στην έμφυλη διαστρωμάτωση των επιμέρους ειδικοτήτων του διδακτικού προσωπικού. Η έμφυλη διαστρωμάτωση μεταβιβάζει και ενισχύει καθημερινά σε μαθητές και μαθήτριες το στερεότυπο των παραδοσιακά “γυναικείων” και “ανδρικών” μαθημάτων, κατευθύνσεων και, κατ’ επέκταση, επαγγελμάτων. Είναι γεγονός πως όταν ακούμε τις λέξεις “μαθηματικός”, “φυσικός”, “φιλόλογος” και “πληροφορική”, “φυσική αγωγή”, “αγγλικά”, “γαλλικά”, “οικιακή οικονομία”, δεν έρχεται εξίσου συχνά στο νου μας η εικόνα ενός καθηγητή και μιας καθηγήτριας και όλοι/-ες θα συμφωνήσουμε για το ποιες από τις λέξεις αυτές είναι συνειρμικά συνδεδεμένες με το κάθε φύλο. Στο Διάγραμμα 3 παρουσιάζονται, για το σχολικό έτος 2009-2010, οι κατανομές των εκπαιδευτικών που απαρτίζουν κάθε ειδικότητα στα Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας μας κατά φύλο, ενώ το Διάγραμμα 4 απεικονίζει την κατανομή των ειδικοτήτων στους καθηγητές και τις καθηγήτριες Γυμνασίου και Λυκείου.

Διάγραμμα 3. Κατανομή διδακτικού προσωπικού Γυμνασίων και Λυκείων κάθε ειδικότητας κατά φύλο (Σχολικό έτος 2009-2010).

Η αναλογία ανδρών:γυναικών είναι περίπου στο 1:2 στις ειδικότητες των καλλιτεχνικών και των κοινωνιολόγων, περίπου 2:3 στις ειδικότητες των θεολόγων, μουσικών, ιατρών/γεωπόνων και οικονομολόγων, ενώ κυμαίνεται από 1:6 μέχρι 1:19 στις ειδικότητες των φιλολόγων και ξένων γλωσσών, και φτάνει στο 1:22 για την ειδικότητα της οικιακής οικονομίας. Στο Λύκειο, η διαφορά φαίνεται να μειώνεται και υπάρχει σχεδόν ισόρροπη εκπροσώπηση ανδρών και γυναικών στις ειδικότητες των θεολόγων, μουσικών, ιατρών/γεωπόνων. Με μόνη εξαίρεση αυτή των καλλιτεχνικών, όπου η διαφορά αυξάνεται στο 1:2.8, στις υπόλοιπες ειδικότητες, η διαφορά είτε διατηρείται είτε μειώνεται όπως για παράδειγμα στην ειδικότητα των φιλολόγων (1:3.3). Η φαινομενική μείωση της διαφοράς στην ειδικότητα της οικιακής οικονομίας δεν σχολιάζεται γιατί αναφέρεται σε δείγμα 5 ατόμων.

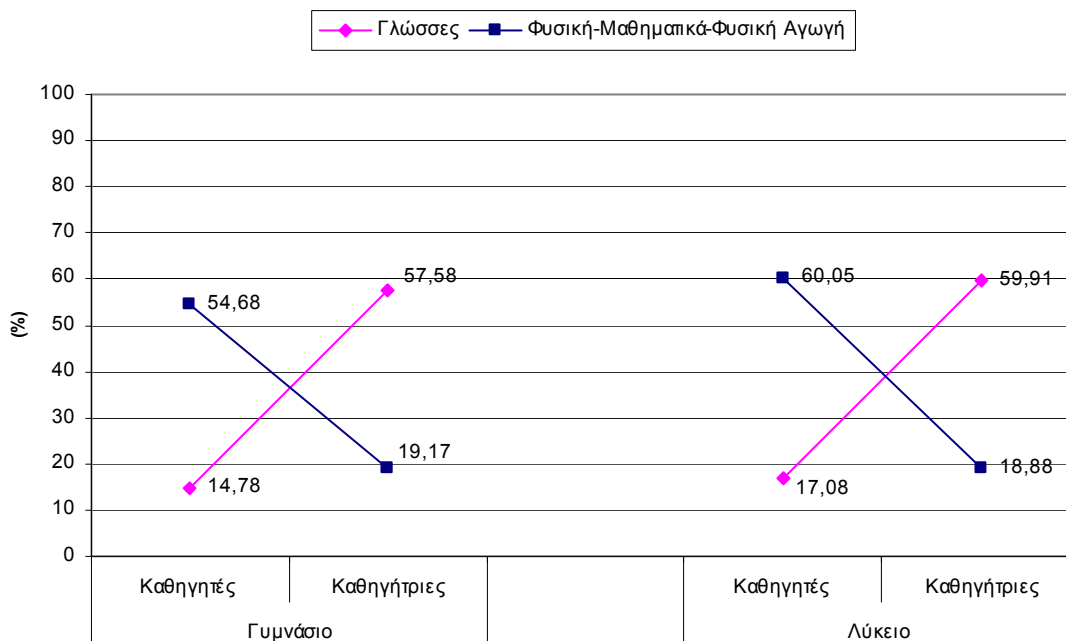
Το αντίστροφο, ωστόσο, συμβαίνει για τις ειδικότητες των μαθηματικών, της φυσικής και συναφών αντικειμένων και της φυσικής αγωγής, όπου οι άνδρες υπερτερούν των γυναικών από το Γυμνάσιο και η διαφορά αυτή είτε διατηρείται είτε αυξάνεται στο Λύκειο. Πιο συγκεκριμένα, στην ειδικότητα της φυσικής αγωγής, η αναλογία ανδρών:γυναικών είναι 1,7:1 στο Γυμνάσιο και 1,9:1 στο Λύκειο. Στην ειδικότητα της φυσικής και συναφών αντικειμένων η αναλογία 1,3:1 μετατρέπεται σε 2,5:1 ενώ στην ειδικότητα των μαθηματικών από το 1,6:1 (στο Γυμνάσιο) φτάνει στο 3,8:1 στο Λύκειο. Φαίνεται δηλαδή ότι παρότι οι άνδρες καθηγητές αυξάνονται από το Γυμνάσιο στο Λύκειο σε όλες τις ειδικότητες, η αύξησή τους στις ειδικότητες των μαθηματικών και της φυσικής αγωγής φτάνει το 18% (και φτάνει σε ποσοστά 79,4% και 71,7%, γεγονός που δείχνει ότι στο Λύκειο, 8/10 μαθηματικούς και 7/10 φυσικούς είναι άνδρες).

Διάγραμμα 4. Κατανομή των ειδικοτήτων των καθηγητών και καθηγητριών Γυμνασίου και Λυκείου (Σχολικό έτος 2009-2010).

Στο Υπόμνημα του διαγράμματος 4, έχουν σημειωθεί με ροζ χρώμα οι “γυναικείες” ειδικότητες, δηλαδή εκείνες που συγκεντρώνουν υψηλά ποσοστά καθηγητριών, ενώ με γαλάζιο οι “ανδρικές” ειδικότητες, στις οποίες τα ποσοστά των καθηγητών είναι ιδιαίτερα αυξημένα. Όπως είναι εμφανές, το μεγαλύτερο ποσοστό των καθηγητριών διδάσκει “γλώσσες” (φιλολογικά μαθήματα και ξένες γλώσσες), με το ποσοστό των φιλολόγων να αυξάνεται μάλιστα κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες από το Γυμνάσιο στο Λύκειο, αγγίζοντας το 46%. Την ακριβώς αντίθετη κατανομή παρουσιάζουν οι ειδικότητες των ανδρών με το ποσοστό των καθηγητών που διδάσκουν φιλολογικά μαθήματα και ξένες γλώσσες να φτάνει μόλις το 14,78% στο Γυμνάσιο και το 17,08% στο Λύκειο, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά των καθηγητών μαθηματικών, φυσικής και φυσικής αγωγής αποτελούν το 54,68% και 60,05% των ανδρών διδασκόντων στο Γυμνάσιο και το Λύκειο αντίστοιχα.

Το Διάγραμμα 5 αναπαριστά αυτό τον πολύ έντονο διαχωρισμό των ειδικοτήτων με βάση το φύλο, έχοντας ενοποιήσει τις “ανδρικές” και «γυναικείες» ειδικότητες του Διαγράμματος 4. Όπως μπορεί να παρατηρήσει κανείς, εμφανίζεται μία σχεδόν τέλεια αλληλεπίδραση φύλου και ειδικότητας, σχεδόν πανομοιότυπη, τόσο στο Γυμνάσιο όσο και στο Λύκειο.

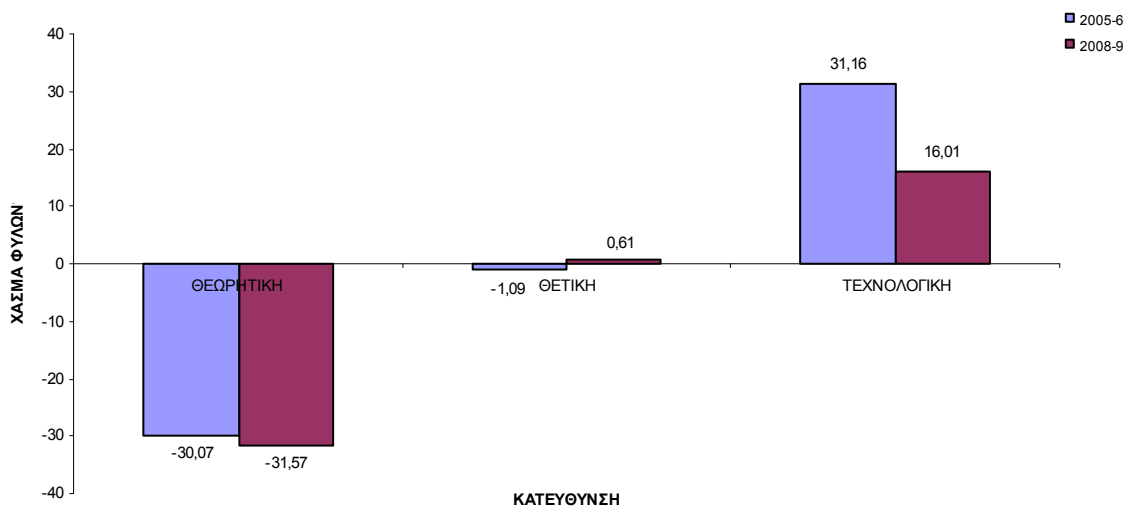
Διάγραμμα 5. Ποσοστό καθηγητών και καθηγητριών γυμνασίου και λυκείου που διδάσκουν γλώσσες (φιλόλογοι και ξένων γλωσσών) και φυσική, μαθηματικά και φυσική αγωγή (Σχολικό έτος 2009-2010).

Μαθητικός Πληθυσμός: επιλογή κατευθύνσεων σπουδών βάσει κλίσεων και δεξιοτήτων ή βάση στερεοτύπων; *

Με βάση τα προαναφερθέντα στοιχεία, εύλογα μπορεί να προκύψει το ερώτημα εάν τα κορίτσια έχουν, πράγματι, “κλίση” στις γλώσσες και τα αγόρια στα φυσικομαθηματικά και τα αθλήματα ή μήπως τελικά ο διαχωρισμός των φύλων στους συγκεκριμένους τομείς είναι τόσο στενά και παγιωμένα συνυφασμένος με την στερεοτυπική ταυτότητα του φύλου, ώστε η συχνότερη ενασχόληση με τους αντίστοιχους τομείς να είναι σχεδόν μονόδρομος και για τα δύο φύλα; Και φυσικά, η συχνότερη ενασχόληση είναι αναμενόμενο ότι θα οδηγεί σε βελτιωμένη επίδοση. Αναμενόμενο είναι, επίσης, και ότι θα οδηγεί τα παιδιά και των δύο φύλων, στην επιλογή των παραδοσιακά “κατάλληλων” για το φύλο τους κατευθύνσεων, σπουδών και επαγγελμαμάτων, με αποτέλεσμα τον έντονο διαχωρισμό των φύλων στην αγορά εργασίας, για τον οποίο γίνεται πολύς λόγος, τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και σε εθνικό επίπεδο. Προκειμένου να διερευνηθεί το ερώτημα αυτό, επιχειρείται η αποτύπωση των επιλογών κατεύθυνσης σπουδών του μαθητικού πληθυσμού στο Ενιαίο Λύκειο κατά τα σχολικά έτη 2005-06 και 2008-09, όπου οι κατευθύνσεις που καλούνταν να επιλέξουν οι μαθητές/-τριες κατά την έναρξη της Β΄ τάξης του Ενιαίου Λυκείου ήταν η Θεωρητική, η Θετική και η Τεχνολογική.

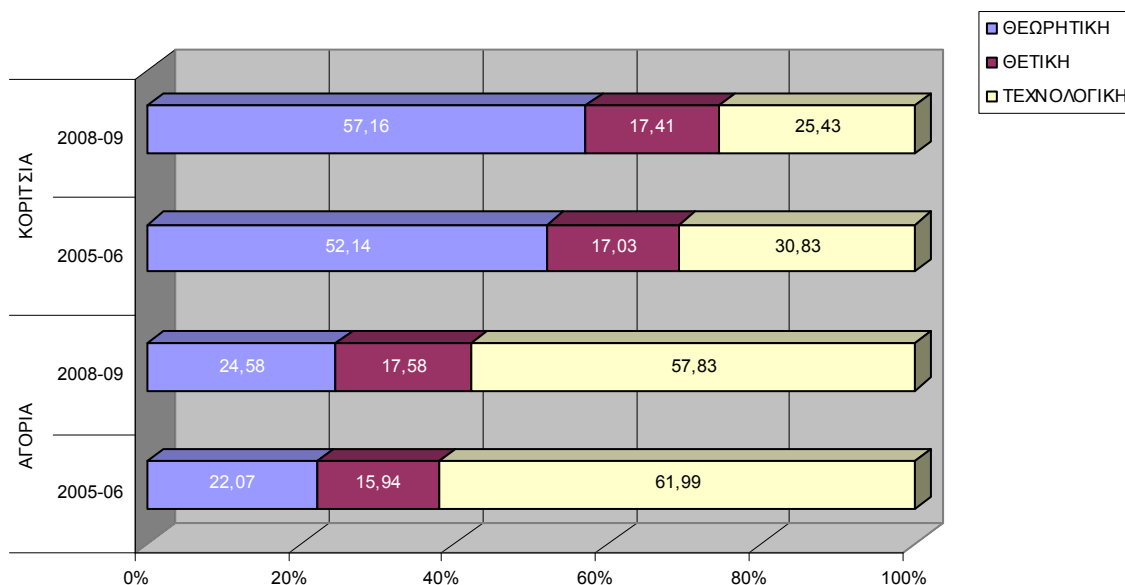
Στο Διάγραμμα 6 απεικονίζονται οι κατευθύνσεις που επέλεξαν οι μαθητές και μαθήτριες της χώρας μας και συγκρίνονται οι μεταβολές τους για χρονικό διάστημα μιας τριετίας, και συγκεκριμένα κατά τα σχολικά έτη 2005-06 και 2008-09. Τα στοιχεία καταδεικνύουν ότι η ελάχιστη διαφορά (1,09%) υπέρ των κοριτσιών που υπήρχε κατά το έτος 2005-2006 ανάμεσα στα παιδιά των δύο φύλων που επιλέγουν τη θετική κατεύθυνση έχει εξαφανιστεί το έτος 2008-09, όπου μάλιστα φαίνεται να υπερτερούν ελάχιστα τα αγόρια (σε ποσοστό 0,61%). Αντίθετα, το μεγάλο χάσμα μεταξύ των φύλων που υπήρχε στις άλλες δύο κατευθύνσεις, εξακολουθεί να υφίσταται και να μεγαλώνει στη θεωρητική κατεύθυνση ενώ μειώνεται στην τεχνολογική. Ειδικότερα, το 2008-09, 31,57% περισσότερα κορίτσια από ότι αγόρια επέλεξαν τη θεωρητική κατεύθυνση (αύξηση του χάσματος που υπήρχε το 2005-06 κατά 1,5%), ενώ 16,01% περισσότερα αγόρια από ότι κορίτσια επέλεξαν την τεχνολογική κατεύθυνση (γεγονός που συνιστά μια αξιοσημείωτη μείωση του χάσματος που υπήρχε το 2005-06, κατά 15,15%).

* Πετρουλάκη, και συν. (2008, σελ. 137-159). Αναδημοσίευση μετά από προσαρμογή του Μέρους Δ: *Φυλομετρήντας... την Ισότητα των Φύλων στην Ελληνική Εκπαίδευση*, κατόπιν αδείας από το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

Διάγραμμα 6. Διαφορά στο ποσοστό κοριτσιών και αγοριών που επιλέγουν τις τρεις κατευθύνσεις στη Β' και Γ' Λυκείου κατά τα σχολικά έτη 2005-2006 και 2008-2009 [* Χάσμα φύλων = (% αγοριών) – (% κοριτσιών) που επιλέγουν κάθε κατεύθυνση].

Εάν, ωστόσο, εξετάσει κανείς τα ποσοστά αγοριών και κοριτσιών που επιλέγουν την κάθε κατεύθυνση (Διάγραμμα 7) θα διαπιστώσει ότι αυτές οι διαφοροποιήσεις οφείλονται σε μετατοπίσεις των μαθητών και μαθητριών μεταξύ των κατευθύνσεων. Πιο αναλυτικά, στο Διάγραμμα 7 αυτό που φαίνεται να έχει συμβεί στο διάστημα της συγκεκριμένης τριετίας είναι ότι το 5,40% των κοριτσιών μετατοπίστηκε, κυρίως από την τεχνολογική προς τη θεωρητική κατεύθυνση. Από την άλλη, το 4,16% των αγοριών μετατοπίστηκε από την τεχνολογική προς τη θετική και τη θεωρητική κατεύθυνση (αυξάνοντας τα ποσοστά τους κατά 1,64% και 2,51 αντίστοιχα).

Διάγραμμα 7. Ποσοστό αγοριών και κοριτσιών που επέλεξαν τις τρεις κατευθύνσεις στη Β' και Γ' Λυκείου κατά τα σχολικά έτη 2005-2006 και 2008-2009.

Συνοψίζοντας, φαίνεται ότι τα κορίτσια μετακινούνται, κατά κύριο λόγο, προς την «παραδοσιακά» επιλεγόμενη από κορίτσια θεωρητική κατεύθυνση και λιγότερο προς την θετική κατεύθυνση, εγκαταλείποντας την «παραδοσιακά» ανδρική τεχνολογική κατεύθυνση. Λιγότερο «στερεοτυπική» δείχνει η μετακίνηση των αγοριών, αφού μειώνεται παραδόξως το ποσοστό των αγοριών στην «ανδρική», τεχνολογική κατεύθυνση και αυξάνεται η παρουσία τους όχι μόνο στη θετική αλλά στην «παραδοσιακά γυναικεία» θεωρητική κατεύθυνση.

Ολοκληρώνοντας την ενότητα αυτή, κρίνεται απαραίτητη η γενικότερη αναφορά στη συμβολή του σχολείου ως θεσμού στην αναπαραγωγή των ανισοτήτων μεταξύ των δύο φύλων και στη διατήρηση των στερεοτύπων που σχετίζονται με την ανδρική και τη γυναικεία ταυτότητα.

Οι **εκπαιδευτικοί** φαίνεται να διοχετεύουν συχνά στερεοτυπικές αντιλήψεις και στάσεις για τα δύο φύλα εντός του σχολικού πλαισίου, ενισχύοντας έτσι τους παραδοσιακούς έμφυλους ρόλους. Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα (Φρόση & Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, 2002) οι εκπαιδευτικοί διαφοροποιούν τις στάσεις τους απέναντι στα δύο φύλα και μάλιστα αποδίδουν τη συμπεριφορά κάθε φύλου συχνά σε βιολογικούς παράγοντες, και όχι σε κοινωνικές επιδράσεις. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το ζήτημα της επιθετικότητας, το οποίο συνδέουν σχεδόν αποκλειστικά με το ανδρικό φύλο.

Στην έρευνα των Φρόση και Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, το 2002, μελετήθηκαν επίσης οι αναπαραστάσεις και οι απόψεις των εκπαιδευτικών για τους εφήβους και τις έφηβες, από όπου και αναδύθηκε ξεκάθαρα η χρησιμοποίηση διχοτομικών κατηγοριών και αντιθετικών εικόνων εκ μέρους των εκπαιδευτικών προκειμένου να περιγράψουν το κάθε φύλο. Οι αντιθετικές εικόνες που προέκυψαν μέσα από το λόγο των εκπαιδευτικών συνίστανται, συνοπτικά, στις εξής:

- ♦ τα «άνωριμα συναισθηματικά αγόρια» και τα «ώριμα συναισθηματικά κορίτσια»
- ♦ τα «αθώα αγόρια» και τα «πονηρά, καχύποπτα κορίτσια»
- ♦ τα «επιθετικά αγόρια» και τα «ήσυχα και υπάκουα κορίτσια»
- ♦ τα «έξυπνα αγόρια» και τα «μελετηρά κορίτσια», και
- ♦ τα «άτακτα και τσαπατσούλικά αγόρια» και τα «επιμελή και τακτικά κορίτσια».

Επιπλέον, διαφορετική στάση φαίνεται να τηρούν οι εκπαιδευτικοί όσον αφορά στην αξιολόγηση των επιδόσεων των μαθητών και μαθητριών τους, και κυρίως όταν καλούνται να ερμηνεύσουν τις καλές ή κακές επιδόσεις των αγοριών και των κοριτσιών, όπου οι κακές επιδόσεις των αγοριών αποδίδονται συνήθως στη μειωμένη προσπάθειά τους, ενώ η σχολική επιτυχία τους στο αυξημένο νοητικό δυναμικό τους (Γαργαλιάνος, 2007). Από την άλλη, τα κορίτσια, κατά τους/τις εκπαιδευτικούς, αποτυγχάνουν γιατί έχουν μειωμένες δυνατότητες, ενώ αντιθέτως παρουσιάζουν υψηλές επιδόσεις όταν καταβάλλουν μεγάλη προσπάθεια.

Οι ανισότητες των φύλων φαίνεται να ενισχύονται και μέσα από τις διαφορετικές προσδοκίες, απαιτήσεις και προκαταλήψεις των εκπαιδευτικών απέναντι στα δύο φύλα. Είναι πολύ συχνή η πρακτική των εκπαιδευτικών να κατηγοριοποιούν εμφανώς τα αγόρια και τα κορίτσια και να εκφράζουν γενικές κρίσεις για τα δύο φύλα. Αυτή όμως η ενέργεια, χωρίς να γίνεται άμεσα συνειδητή τόσο από τους/τις εκπαιδευτικούς, όσο και από τους/τις μαθητές/-τριες, συντελεί στην εδραίωση του έμφυλου ανταγωνισμού, ενώ αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την εδραίωση της συνεργασίας που, εκτός από τα όρια της σχολικής τάξης, είναι δυνατόν να επεκταθεί και σε άλλους τομείς της κοινωνικής ζωής των ατόμων (Πετρουλάκη et al, 2008).

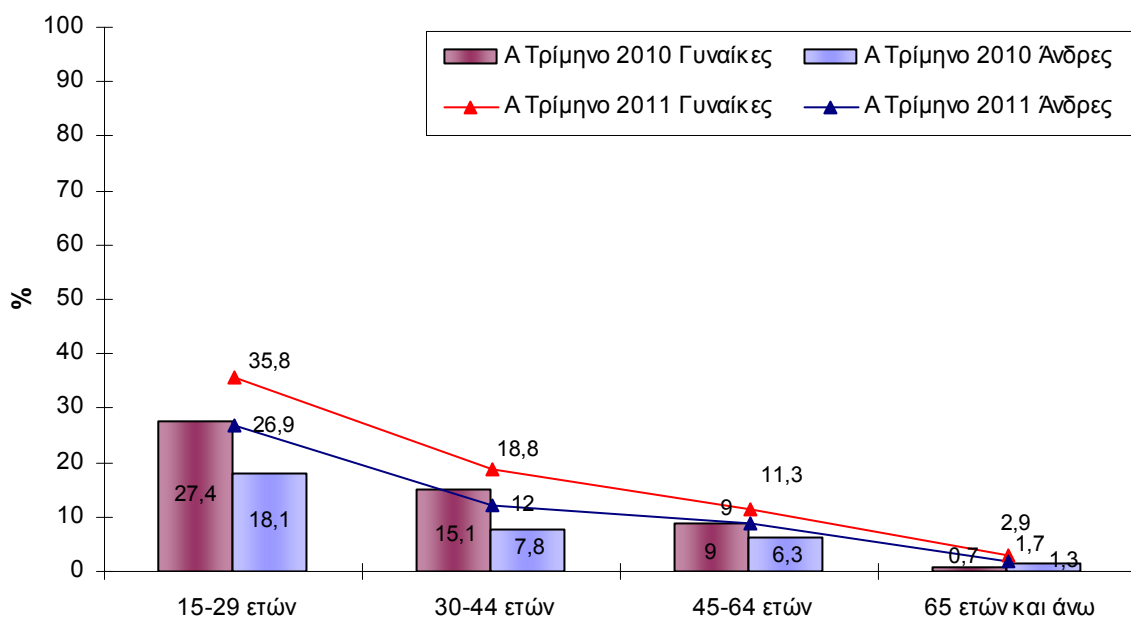
Ο διαχωρισμός των παιδιών, εντός και εκτός της τάξης, αντανακλάται και από επιμέρους πρακτικές που χρησιμοποιούνται στην εκπαιδευτική διαδικασία, όπως είναι η τιμωρία. Πολύ συχνά, οι εκπαιδευτικοί επιδιώκοντας να επιβάλλουν την πειθαρχία, εφαρμόζουν διαφορετικού είδους τιμωρίες για τα αγόρια και τα κορίτσια. Μάλιστα, τα αγόρια, λόγω της προκατάληψης που υπάρχει ότι είναι περισσότερο απείθαρχα από τη «φύση» τους, γίνονται αποδέκτες συχνότερης και πιο σκληρής τιμωρίας.

Αφετέρου, δε, τα σχολικά εγχειρίδια, που έχουν γίνει συχνά αντικείμενο μελετών σχετικά με τα σεξιστικά μηνύματα που μεταφέρουν, έχει καταγραφεί ότι σε πολλές περιπτώσεις αναπαράγουν ανισότητες και ασυμμετρίες μεταξύ των φύλων, συντελώντας με αυτό τον τρόπο στη αναπαραγωγή των έμφυλων ρόλων και στερεοτύπων (Πετρουλάκη et al., 2008).

Ανισότητα των Φύλων στην Αγορά Εργασίας

Παρά τη νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων των γυναικών και την υιοθέτηση πολιτικών και δράσεων για την καταπολέμηση των έμφυλων διακρίσεων, η ισότητα των φύλων στην αγορά εργασίας δε φαίνεται να έχει επιτευχθεί ακόμα σε μεγάλο βαθμό. Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2010) για την Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση για το έτος 2009-2010, οι επιμέρους όψεις της έμφυλης ανισότητας στο χώρο της εργασίας αποτυπώνονται στις εξής διαστάσεις: στη μικρότερη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, στη συγκέντρωσή τους σε ορισμένους επαγγελματικούς κλάδους και την απουσία ή την υποεκπροσώπηση τους σε άλλους, στα μεγάλα ποσοστά ανεργίας των γυναικών και τη μεγάλη παρουσία τους σε επαγγέλματα ευέλικτων μορφών απασχόλησης, στο χάσμα των αμοιβών ανδρών και γυναικών, τη μη κάλυψή τους από συλλογικές συμβάσεις, την έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης, την αδυναμία εναρμόνισης επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, τις περιορισμένες δυνατότητες για επαγγελματική εξέλιξη, καθώς και τη μειωμένη συμμετοχή τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και παρουσία τους σε θέσεις ευθύνης.

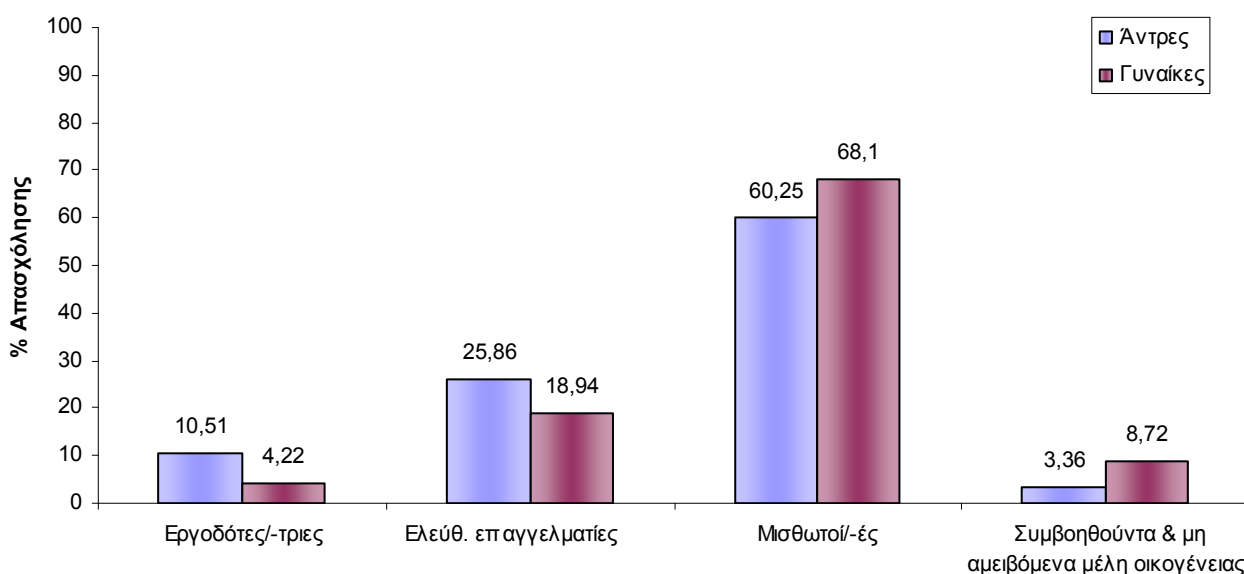
Στο Διάγραμμα 8 παρουσιάζονται τα ποσοστά ανεργίας ανδρών και γυναικών κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο για το Α' τρίμηνο του 2010 και του 2011 αντίστοιχα, σύμφωνα με στοιχεία από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας⁷. Συγκεκριμένα, για το Α' τρίμηνο του 2011, το ποσοστό ανεργίας των γυναικών ανέρχεται στο 19,5% (ανεξαρτήτως ηλικίας) και είναι αρκετά υψηλότερο από το αντίστοιχο των ανδρών που φτάνει το 13,3%, ενώ το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας παρατηρείται στις ηλικίες 15-29 ετών (30,9%), το οποίο στις νέες γυναίκες φθάνει στο 35,8% έναντι των ανδρών που κυμαίνεται στο 26,9%. Ωστόσο, μικρότερα φαίνεται να είναι τα ποσοστά ανεργίας ανδρών και γυναικών κατά το Α' τρίμηνο του 2010, όπου και πάλι όμως το συνολικό ποσοστό ανεργίας των γυναικών (15,5%) είναι υψηλότερο από των ανδρών (9,0%). Αναφορικά με την κατανομή των ποσοστών ανεργίας κατά ομάδες ηλικιών για το Α' τρίμηνο του 2010, η εικόνα φαίνεται να είναι η ίδια με το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας (22,3%) να παρατηρείται στις ηλικίες 15-29 ετών και στις νέες γυναίκες (27,4% έναντι του 18,1% των νέων ανδρών).

Διάγραμμα 8. Ποσοστό ανεργίας ανδρών και γυναικών κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο για το Α' τρίμηνο του 2010 και 2011.

⁷ Τα στοιχεία του Υποκεφαλαίου έχουν ανασυρθεί από τα δημοσιευμένα αρχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, από την ενότητα Στατιστικά Θέματα/Αγορά Εργασίας/Απασχόληση-Ανεργία/Εργατικό Δυναμικό (http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?p_param=A0101&breadcrumbparameter=SJO01).

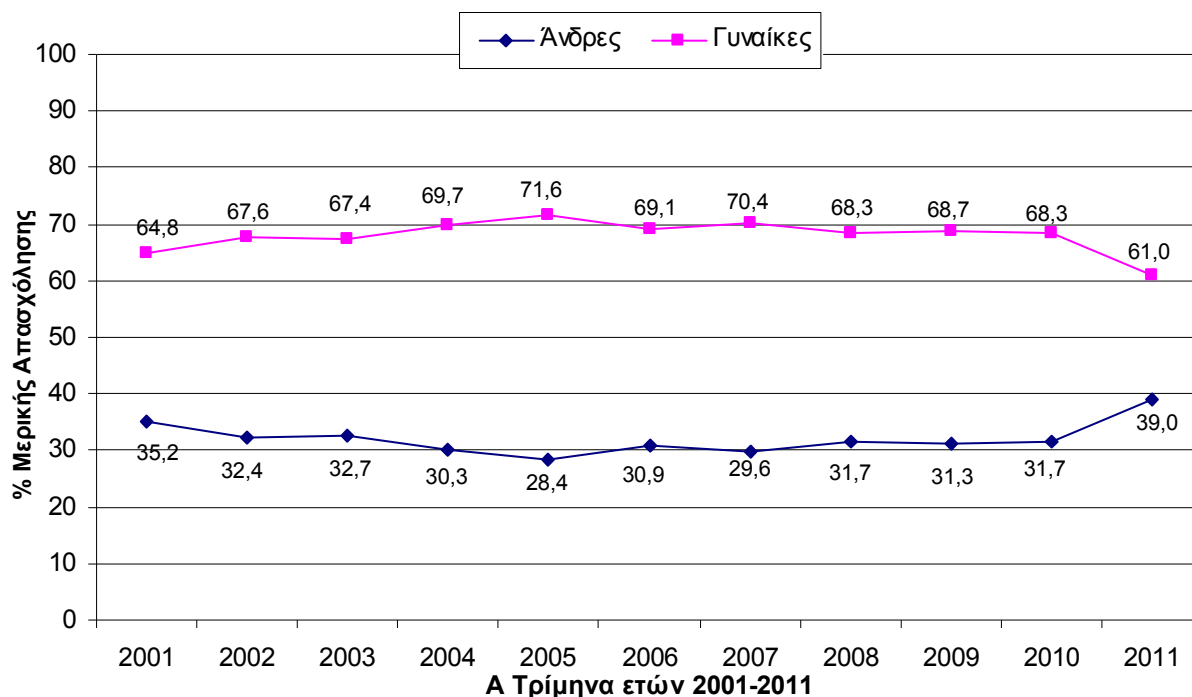
Αναφορικά με τους δείκτες απασχόλησης για το Α' τρίμηνο του 2011, τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας επισημαίνουν ότι το 59,7% των ανδρών ανήκουν στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της χώρας, έναντι ενός αρκετά χαμηλότερου ποσοστού της τάξης του 40,3% για τις γυναίκες. Στο Διάγραμμα 9 παρουσιάζονται τα ποσοστά απασχόλησης ανδρών και γυναικών κατά θέση στο επάγγελμα. Όπως παρατηρούμε, η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων και των Ελληνίδων απασχολούνται ως μισθωτοί, με τις γυναίκες να έχουν υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης ως μισθωτές (68,1%) σε σχέση με τους άνδρες (60,25%). Ωστόσο, φαίνεται ότι υψηλότερα ποσοστά ανδρών απασχολούνται ως ελεύθεροι επαγγελματίες (25,86% έναντι του 18,94% των γυναικών) και είναι εργοδότες (10,51% έναντι του 4,22% των γυναικών). Επίσης, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι το 8,72% των απασχολούμενων γυναικών αναφέρουν ως κύρια απασχόλησή τους την ενασχόληση με το σπίτι και την οικογένεια, κατηγοριοποιημένες στην ομάδα των συμβοηθούντων και μη αμειβόμενων μελών της οικογένειας, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των ανδρών φτάνει στο 3,36%.

Διάγραμμα 9. Ποσοστά απασχόλησης ανδρών και γυναικών κατά θέση στο επάγγελμα για το Α' τρίμηνο του 2011.

Όσον αφορά στις πιο ευέλικτες μορφές εργασίας, όπως είναι η μερική απασχόληση, τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, για το Α' τρίμηνο του 2011, σημειώνουν ότι το 61% των εργαζομένων σε καθεστώς μερικής απασχόλησης είναι γυναίκες και μάλιστα το μεγαλύτερο ποσοστό εξ αυτών (30,65%) είναι απόφοιτες Λυκείου. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 10, τα ποσοστά μερικής απασχόλησης παρουσιάζονται σχεδόν αμετάβλητα κατά την τελευταία δεκαετία, ωστόσο είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι οι γυναίκες κατέχουν σταθερά υψηλότερα ποσοστά μερικής απασχόλησης συγκριτικά με τους άντρες, καθώς η αναλογία ανδρών-γυναικών είναι μεγαλύτερη από 1:2 από το 2002 έως και το 2010.

Είναι φανερό, λοιπόν, ότι η μερική απασχόληση αποτελεί μία μορφή εργασίας που απευθύνεται σε γυναίκες και για αυτό το λόγο πολλές ερευνητικές εργασίες τη χαρακτηρίζουν ως «γυναικείο φαινόμενο» (Αβραμίκου, 2001; Αθανασιάδου, Πετροπούλου & Μιμίκου, 2001; Bolle, 2007). Επίσης, θεωρούν ότι η μερική απασχόληση τείνει να ενισχύει και να αναπαράγει τον «παραδοσιακό» ρόλο της γυναίκας και όχι να τον ανατρέψει, καθώς εντείνει την έμφυλη ανισότητα στον εργασιακό χώρο, κρατώντας τις γυναίκες σε χαμηλά

Διάγραμμα 10. Κατανομή της μερικής απασχόλησης ανδρών και γυναικών κατά τα έτη 2001-2011.

αμειβόμενες και χαμηλής ειδίκευσης θέσεις, χωρίς κοινωνική ασφάλιση και με περιορισμένα εργασιακά δικαιώματα, χωρίς προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης και χωρίς ουσιαστική δυνατότητα ενσωμάτωσης τους στην αγορά εργασίας (Αβραμίου, 2001; Bolle, 2007).

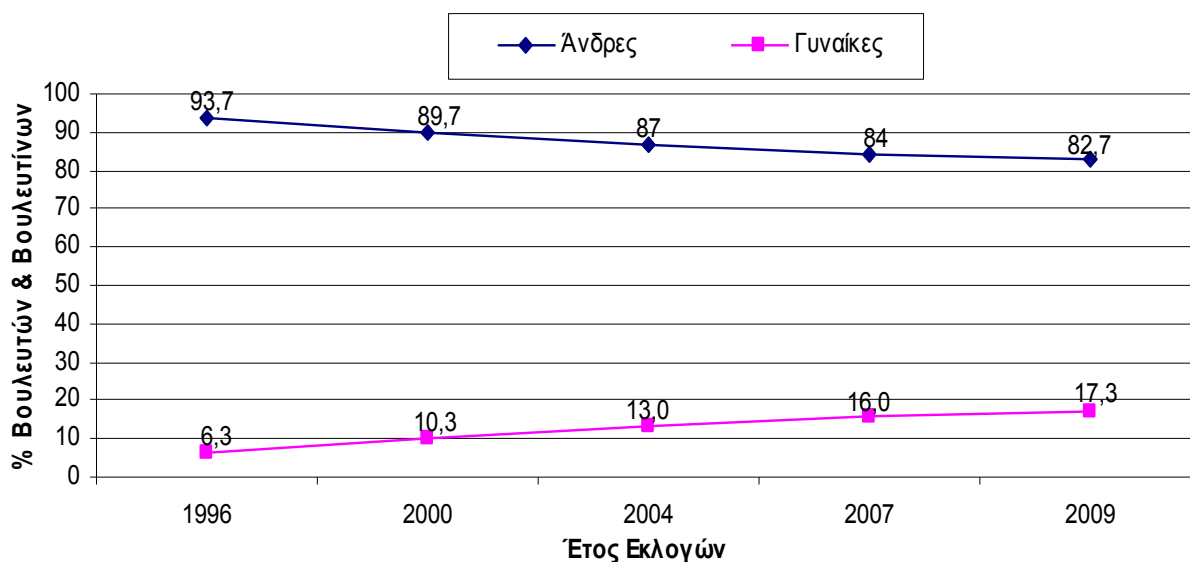
Ενδιαφέρουσα είναι ωστόσο η παρατήρηση ότι ήδη από το πρώτο τρίμηνο του 2011 φαίνεται να μειώνεται η ψαλίδα μεταξύ ανδρών και γυναικών, καθώς υπάρχει μείωση του ποσοστού των γυναικών που απασχολούνται μερικώς, από το 68,3% στο 61%, και αύξηση του αντίστοιχου ποσοστού των ανδρών από το 31,7% στο 39%, δηλαδή αναλογία 1:1,6, γεγονός που θα μπορούσε να αποδοθεί στην επίδραση της οικονομικής κρίσης που πλήττει περισσότερο τις γυναίκες παρά τους άνδρες.

Μία επιπλέον ανισότητα που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη εργασιακή πραγματικότητα στη χώρα μας αφορά στις οικονομικές αποδοχές ανδρών και γυναικών, το λεγόμενο μισθολογικό χάσμα, όπου οι γυναίκες φαίνεται να αμείβονται λιγότερο από τους άνδρες για ίση αξίας εργασία. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα επίσημα στοιχεία της Eurostat (European Commission, 2009) για το έτος 2007-2008, στη χώρα μας οι γυναίκες αμείβονται κατά 22,2% χαμηλότερα από τους άνδρες καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους, έναντι 17,5% κατά μέσο όρο στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, στοιχεία προερχόμενα από ελληνικούς φορείς πιστοποιούν ότι το μισθολογικό χάσμα είναι μικρότερο. Χαρακτηριστικά, το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2010) αναφέρει ότι οι άνδρες πληρώνονται με 10% υψηλότερες αμοιβές σε σχέση με τις γυναίκες, και μάλιστα κατά 3,8% περισσότερο στο δημόσιο τομέα και κατά 15,2% στον ιδιωτικό.

Ανισότητα των Φύλων στην Πολιτική

Παρόλο που έχει καταγραφεί σημαντική πρόοδος όσον αφορά την εκπροσώπηση και τη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων, αλλά και την προώθηση και την εφαρμογή μέτρων για την αντιμετώπιση της πολιτικής περιθωριοποίησης των γυναικών, το πολιτικό πεδίο της χώρας μας παραμένει ανδροκρατούμενο. Η σύγχρονη πολιτική πραγματικότητα αποκαλύπτει ένα σοβαρό δημοκρατικό έλλειμμα όσον αφορά τη συμμετοχή των γυναικών στα πολιτικά δρώμενα, όπου αν και οι γυναίκες αποτελούν το 51% του εκλογικού σώματος, φαίνεται να υποαντιπροσωπεύονται στα κέντρα χάραξης πολιτικής και λήψης αποφάσεων με τη συμμετοχή τους σε αυτά να βρίσκεται σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα.

Στο Διάγραμμα 11 παρουσιάζονται τα ποσοστά⁸ συμμετοχής γυναικών και ανδρών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο από τις βουλευτικές εκλογές του 1996 έως και σήμερα. Όπως μπορεί να παρατηρήσει κανείς, οι άντρες πλειοψηφούν απόλυτα στο χώρο της Βουλής, ωστόσο υπάρχει μια αυξανόμενη τάση της παρουσίας των γυναικών, οι οποίες στις εκλογές του 2009 φτάνουν στο 17,33% των εκλεγμένων βουλευτών/-ίνων, ένα ποσοστό σχεδόν τρεις φορές υψηλότερο από το αντίστοιχο στις εκλογές του 1996 και το μεγαλύτερο στην ιστορία όσον αφορά την παρουσία των γυναικών στη Βουλή.

Διάγραμμα 11. Ποσοστά συμμετοχής ανδρών και γυναικών στο Ελληνικό Κοινοβούλιο από το 1996 έως και σήμερα.

Στο επίπεδο της τοπικής και της περιφερειακής αυτοδιοίκησης, η εικόνα που επικρατεί φαίνεται να είναι μάλλον απογοητευτική, με την παρουσία των γυναικών να είναι ιδιαίτερα ισχνή. Στις τελευταίες Δημοτικές και Νομαρχιακές εκλογές, το Νοέμβριο του 2010⁹, στο σύνολο των 325 Δήμων, εκλέχθηκαν μόνο 8 δημαρχίνες (2,5%). Χαρακτηριστικό, δε, είναι ότι από τις 8 Δημαρχίνες, μόνο μία εκλέχθηκε σε πρωτεύουσα νομού, και συγκεκριμένα στη Βέροια, και άλλες δύο σε δήμους του Νομού Αττικής, του Αγίου Δημητρίου και της Νέας Φιλαδέλφειας/Νέας Χαλκηδόνας, ενώ καμία δεν εκλέχθηκε σε κάποιον από τους υπόλοιπους μεγάλους Δήμους της χώρας.

Σε σχέση με τις προηγούμενες εκλογές του 2006, όπου, σε σύνολο 1000 Δήμων είχαν εκλεγεί 30 δημαρχίνες (ποσοστό 3%), παρατηρείται μια μείωση της τάξης του 0,5%.

⁸ Τα στοιχεία έχουν ανασυρθεί από τα δημοσιευμένα αρχεία της ιστοσελίδας της Βουλής των Ελλήνων, από την ενότητα Βουλή/Σύνθεση/Κοινοβουλευτικές Ομάδες (<http://www.parliament.gr/synthesi/koinovomadades.asp>).

⁹ Τα στοιχεία έχουν ανασυρθεί από τα δημοσιευμένα αρχεία της ιστοσελίδας του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, από την ενότητα Εκλογές/Δημοτικές και Νομαρχιακές Εκλογές/Αποτελέσματα Δημοτικών και Νομαρχιακών Εκλογών 2010 (<http://ekloges-prev.singularlogic.eu/2010static/default.html>).

Αξίζει, μάλιστα, να σημειωθεί ότι στις εκλογές του 2010 η πρόθεση συμμετοχής των γυναικών στα κοινά ήταν μεγαλύτερη (μεταξύ των 1.321 υποψηφίων, οι υποψήφιες Δημαρχίνες ήταν 103, ποσοστό 7,8%) από ότι στις εκλογές του 2006 (μεταξύ των 3.128 υποψηφίων Δημάρχων/-ίνων και Προέδρων Κοινοτήτων 180 ήταν γυναίκες, δηλαδή ποσοστό 5,8%). Αν, ωστόσο, συνυπολογιστούν οι υποψηφιότητες για χαμηλότερες θέσεις στην ιεραρχία της τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως αυτές των Περιφερειακών και Δημοτικών Συμβούλων, τα πράγματα ως προς την πρόθεση συμμετοχής των γυναικών στα κοινά είναι πιο ενθαρρυντικά, λόγω βέβαια και της επιβεβλημένης από το νόμο ποσόστωσης μεταξύ ανδρών και γυναικών¹⁰. Στις τελευταίες περιφερειακές εκλογές, επί συνόλου 3.204 υποψηφίων για όλα τα αξιώματα, οι γυναίκες ήταν 846, αποτελώντας το 26,4% των υποψηφίων, ενώ στις αντίστοιχες δημοτικές εκλογές το ποσοστό είναι ακόμη υψηλότερο και φτάνει στο 29,2% καθώς, σε σύνολο 37.982 υποψηφίων οι γυναίκες ήταν 11.099.

Η εικόνα για την πολιτική συμμετοχή των γυναικών στην αυτοδιοίκηση, συμπληρώνεται από το γεγονός ότι καμιά γυναίκα δεν εξελέγη ως Περιφερειάρχισσα. Το εντυπωσιακότερο όμως είναι ότι δεν υπήρχε καν η πιθανότητα κάποια γυναίκα να εκλεγεί, καθώς και οι 26 υποψήφιοι Περιφερειάρχες που υποστηρίχθηκαν από τα δύο μεγάλα κόμματα, και είχαν επομένως μεγάλες πιθανότητες εκλογής, ήταν μόνο άνδρες. Ωστόσο, λίγο πιο αισιόδοξη φαίνεται να είναι η κατάσταση στις θέσεις των Αντιπεριφερειάρχισσών, όπου το ποσοστό γυναικών ανέρχεται στο 20%, όσο περίπου είναι και στις θέσεις των μελών των Περιφερειακών Συμβουλίων.

---

¹⁰ Σύμφωνα με το Ν3852/2010 "Καλλικράτης" και πιο συγκεκριμένα το άρθρο 18 §3, ο αριθμός των υποψηφίων δημοτικών συμβούλων, συμβούλων δημοτικής κοινότητας και συμβούλων τοπικής κοινότητας από κάθε φύλο ανέρχεται τουλάχιστον στο ένα τρίτο (1/3) του συνολικού αριθμού των μελών του δημοτικού συμβουλίου ή του συμβουλίου δημοτικής ή τοπικής κοινότητας που υπολογίζεται διακεκριμένα για κάθε δημοτικό συμβούλιο και κάθε συμβούλιο δημοτικής ή τοπικής κοινότητας. Επίσης, το άρθρο 120 §3 αναφέρει χαρακτηριστικά ότι ο αριθμός των υποψηφίων περιφερειακών συμβούλων κάθε συνδυασμού από κάθε φύλο πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό ίσο τουλάχιστον με το ένα τρίτο (1/3) του συνολικού αριθμού των μελών του περιφερειακού συμβουλίου.

A.2. Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων/Βία στις Σχέσεις/Έμφυλη Βία

Η βία κατά των γυναικών έχει πλέον ευρέως αναγνωριστεί ως η πιο διαδεδομένη και σοβαρή παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο τον κόσμο. Η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ) αποτελεί παγκοσμίως μία από τις πιο σοβαρές αιτίες τραυματισμού και θανάτου μεταξύ των γυναικών.

Η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ)- που συχνά αναφέρεται και ως ενδοοικογενειακή βία- μπορεί πολύ γενικά να οριστεί ως ένα πλέγμα συμπεριφορών κακοποίησης όπως η σωματική ή η σεξουαλική κακοποίηση, ή και τα δύο, ή η λεκτική/ψυχολογική κακοποίηση από ένα σύντροφο σε μια ερωτική σχέση (με ή χωρίς γάμο ή/και συγκατοίκηση). Η βία των ανδρών εναντίον των γυναικών (έμφυλη βία) και των παιδιών αποτελεί την πιο κοινή μορφή ενδοοικογενειακής βίας και συνιστά μείζον κοινωνικό πρόβλημα και σοβαρό θέμα δημόσιας υγείας, το οποίο υποεκτιμάται σε παγκόσμιο επίπεδο λόγω του μικρού αριθμού αναφορών και της ελλιπούς καταγραφής των περιστατικών (Breiding, Black & Ryan, 2008; MacMillan, Wathen, Jamieson, Boyle, McNutt, Worster, Lent, & Webb, 2006).

Η πατριαρχική δομή των κοινωνιών και τα στερεότυπα του φύλου αναγνωρίζονται ευρέως ως δύο από τους βασικούς αιτιώδεις παράγοντες της ΒΕΣ. Η αποτελεσματική πρωτογενής πρόληψη της ΒΕΣ μπορεί να επιτευχθεί μέσω παρεμβάσεων που στοχεύουν στην πρόληψη της εδραίωσης ή στη μεταβολή των ήδη εδραιωμένων στερεοτυπικών αντιλήψεων του ρόλου των φύλων, καθώς και στη διαμόρφωση εκείνων των πεποιθήσεων που είναι απαραίτητες για τη δημιουργία υγιών ερωτικών σχέσεων. Το ιδανικό πλαίσιο για να εφαρμοστούν τέτοιου είδους παρεμβάσεις που στοχεύουν στο γενικό πληθυσμό των νέων ανθρώπων είναι το εκπαιδευτικό σύστημα.

A. 2.1. Τι Είναι η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (ΒΕΣ);

Πιο συγκεκριμένα, η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων είναι «ένα σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα που εμφανίζεται σε όλους τους πολιτισμούς και σε όλες τις κοινωνικές ομάδες. Έχει ολέθριες σωματικές, συναισθηματικές, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις για τις γυναίκες, τα παιδιά, τις οικογένειες και τις κοινότητες σε όλον τον κόσμο» (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, σελ. 1). Η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων «θέτει σε κίνδυνο τις ζωές, τη σωματική και ψυχολογική ακεραιότητα και την ελευθερία των γυναικών και έχει κατονομαστεί ως η πιο διαδεδομένη αλλά ακόμη ελάχιστα αναγνωρισμένη καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο. Η βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών αποκαλείται 'έμφυλη' βία επειδή, εν μέρει, οφείλεται στην κατώτερη θέση της γυναίκας στην κοινωνία» (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, σελ. 1).

Ο όρος Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων αναφέρεται στη βία που ασκεί ένα άτομο εναντίον ενός άλλου ατόμου με το οποίο έχει, ή είχε, ερωτική σχέση. Η ΒΕΣ είναι ένα πλέγμα συμπεριφορών κακοποίησης και απειλητικών συμπεριφορών στις οποίες μπορεί να περιλαμβάνονται η σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία. Στη ΒΕΣ «μπορεί να περιλαμβάνονται απειλές για άσκηση βίας, σωματική βλάβη, καταστροφή της περιουσίας ή επιθέσεις στα κατοικίδια» ή άλλες πράξεις εκφοβισμού, παρενόχλησης, οικονομικής κακοποίησης, συναισθηματικής κακοποίησης, απομόνωσης και στέρησης, αλλά και χρήσης των παιδιών ως εργαλείων για την άσκηση ελέγχου (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, σελ. 1). «Μία μοναδική πράξη μπορεί να ισοδυναμεί με κακοποίηση» ή μπορεί «ένα σύνολο πράξεων που σχηματίζουν ένα μοτίβο συμπεριφορών να ισοδυναμούν με κακοποίηση, παρόλο που κάποιες από αυτές τις πράξεις, ή και όλες, εάν εξεταστούν μεμονωμένες μπορεί να φαίνονται ήσσονος σημασίας ή ασήμαντες» (Ministry of Justice, Domestic Violence Act 1995, σ. 13-14).

Η ΒΕΣ είναι σκόπιμη συμπεριφορά. Ο σκοπός της ΒΕΣ είναι ένα άτομο «να επιβάλει και να ασκεί εξουσία και έλεγχο πάνω σε κάποιο άλλο». «Οι άνδρες τις περισσότερες φορές τη χρησιμοποιούν εναντίον των ερωτικών τους συντρόφων, κατηγορία η οποία μπορεί να περιλαμβάνει τις νυν αλλά και τις πρώην συζύγους τους, τις κοπέλες με τις οποίες έχουν δεσμό ή με τις οποίες απλώς βγαίνουν ραντεβού». Στον Τροχό της Ισχύος και του Ελέγχου, «παρουσιάζονται διάφορες μορφές συμπεριφοράς που χρησιμοποιούν οι δράστες για να αποκτήσουν εξουσία και έλεγχο πάνω στα θύματα τους» (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, σελ. 2).

Τα «άτομα που κακοποιούν χρησιμοποιούν ένα ευρύ φάσμα εξαναγκαστικών και βίαιων συμπεριφορών εναντίον των θυμάτων τους» που δεν καταλήγουν απαραίτητα σε σωματικές βλάβες αλλά που πάντα οδηγούν στην πρόκληση ψυχολογικής βλάβης στο θύμα. Ορισμένες από τις συμπεριφορές κακοποίησης που χρησιμοποιούν οι δράστες καταλήγουν σε σωματικές βλάβες που τραυματίζουν το θύμα σωματικά και ψυχολογικά. Άλλες τεχνικές που χρησιμοποιούν οι δράστες αφορούν συμπεριφορές συναισθηματικής κακοποίησης. Παρόλο που αυτές οι συμπεριφορές δεν προκαλούν σωματικούς τραυματισμούς, εξακολουθούν να είναι ψυχολογικά επιζήμιες για το θύμα (Minnesota Advocates for Human Rights, 2003, σελ. 2). Οι τακτικές που χρησιμοποιούνται από τους δράστες διαιρούνται σε 8 κατηγορίες:

- ◆ οικονομική κακοποίηση
- ◆ εξαναγκασμός και απειλές
- ◆ εκφοβισμός
- ◆ συναισθηματική κακοποίηση
- ◆ απομόνωση
- ◆ μείωση, άρνηση και εξαπόλυση κατηγοριών
- ◆ χρησιμοποίηση των παιδιών
- ◆ χρήση ανδρικών προνομίων

Ποιος είναι ο ορισμός της ΒΕΣ;

ΒΕΣ είναι όταν «ένα άτομο προσπαθεί να ελέγξει το άλλο άτομο με το οποίο είναι παντρεμένο ή έχει ερωτική σχέση. Ο δράστης χρησιμοποιεί το φόβο και τον εκφοβισμό και μπορεί να απειλεί ότι θα ασκήσει ή και να ασκεί σωματική βία» (de Benedictis, Jaffe, & Segal, 2006, σελ. 1).

Τα θύματα της ΒΕΣ είναι στη μεγάλη τους πλειοψηφία γυναίκες. «Η κακοποίηση μπορεί να συμβαίνει κατά τη διάρκεια της σχέσης, κατά τη διάρκεια που το ζευγάρι χωρίζει ή και αφού έχει τερματιστεί η σχέση» (de Benedictis et al., 2006, σελ. 1). «Η ΒΕΣ συνήθως κλιμακώνεται, από απειλές και λεκτική κακοποίηση σε σωματική βία και μπορεί να καταλήξει ακόμη και στο φόνο. Τα κύρια στοιχεία της ΒΕΣ είναι:

- ◆ εκφοβισμός
- ◆ εξευτελισμός
- ◆ σωματική βλάβη

Η ΒΕΣ δεν είναι το αποτέλεσμα της απώλειας ελέγχου· πρόκειται για σκόπιμες πράξεις που στοχεύουν στον έλεγχο του άλλου ατόμου. Ο δράστης χρησιμοποιεί σκόπιμα λεκτικά, μη λεκτικά ή σωματικά μέσα για να αποκτήσει τον έλεγχο του άλλου ατόμου.

Σε ορισμένες κοινωνίες, ο έλεγχος των γυναικών από τους άνδρες αποτελεί το καθιερωμένο πρότυπο. Σήμερα παρατηρούμε ότι πολλές κοινωνίες κινούνται από την καθυπόταξη των γυναικών στην ενίσχυση της ισότητας των γυναικών μέσα στις σχέσεις» (De Benedictis et al., 2006, σελ. 2).

Ποιες είναι οι διαφορετικές μορφές της ΒΕΣ;

Οι διάφορες μορφές της ΒΕΣ (de Benedictis et al., 2006, σελ. 2) μπορεί να είναι:

- ◆ σωματική κακοποίηση
- ◆ ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση (λεκτική ή μη λεκτική κακοποίηση)
- ◆ σεξουαλική κακοποίηση
- ◆ παρενόχληση/καταδίωξη (stalking) ή ηλεκτρονική παρενόχληση/καταδίωξη (cyberstalking)
- ◆ οικονομική κακοποίηση
- ◆ πνευματική κακοποίηση.

Τι είναι σωματική κακοποίηση ενός/μίας ερωτικού/-ής συντρόφου;

«Σωματική κακοποίηση είναι η χρήση σωματικής βίας εναντίον ενός άλλου ατόμου με τέτοιο τρόπο που να καταλήγει στον τραυματισμό του ατόμου ή να θέτει το άτομο σε κίνδυνο να τραυματιστεί. Η σωματική κακοποίηση κυμαίνεται από το σωματικό περιορισμό μέχρι το φόνο (de Benedictis et al., 2006, σελ. 2). Ο όρος Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων πολύ συχνά χρησιμοποιείται για να δηλώσει τη σωματική κακοποίηση μίας συζύγου ή ερωτικής συντρόφου. «Η σωματική κακοποίηση ή ο ξυλοδαρμός είναι έγκλημα, είτε συμβαίνει μέσα στην οικογένεια είτε έξω από αυτήν» (de Benedictis et al., 2006, σελ. 2). Η σωματική κακοποίηση (de Benedictis et al., 2006, σελ. 3) περιλαμβάνει:

- ◆ σπρωξίματα, πέταγμα αντικειμένων, κλωτσιές
- ◆ χαστούκια, άρπαγμα, μπουνιές, χτυπήματα, τρικλοποδιές, ξυλοδαρμό, μώλωπες, πνίξιμο, ταρακούνημα
- ◆ τσιμπήματα, δαγκωνιές
- ◆ περιορισμός, δέσιμο, περιορισμός της ελευθερίας (π.χ. κλειδώμα στο σπίτι ή σε δωμάτιο)
- ◆ κατάγματα
- ◆ επίθεση με όπλο ή αιχμηρό αντικείμενο (π.χ. μαχαίρι, πιστόλι)
- ◆ εγκαύματα
- ◆ φόνο.

Τι είναι ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση (λεκτική ή μη λεκτική) ερωτικού/-ής συντρόφου;¹¹

Η ψυχολογική ή συναισθηματική κακοποίηση μπορεί να είναι λεκτική ή μη λεκτική. Η λεκτική ή μη λεκτική κακοποίηση του/της συζύγου ή ερωτικού/-ής συντρόφου περιλαμβάνει πιο δυσδιάκριτες πράξεις ή συμπεριφορές σε σχέση με τη σωματική κακοποίηση. Και παρότι η σωματική κακοποίηση μπορεί να φαίνεται πιο επώδυνο, τα σημάδια που αφήνει η λεκτική και συναισθηματική κακοποίηση είναι εξίσου βαθιά ή ακόμη και βαθύτερα. Μελέτες έχουν δείξει ότι η λεκτική ή μη λεκτική κακοποίηση μπορεί να είναι πολύ περισσότερο επιβλαβής από τη σωματική. Η λεκτική ή μη λεκτική κακοποίηση του/της συζύγου ή ερωτικού/-ής συντρόφου μπορεί να περιλαμβάνει:

- ◆ απειλές ή εκφοβισμό μέσω των οποίων επιδιώκεται η συμμόρφωση του θύματος
- ◆ καταστροφή της προσωπικής περιουσίας του θύματος και των υπάρχόντων του ή απειλές ότι θα το πράξει
- ◆ βία κατά ενός αντικειμένου (όπως ένας τοίχος ή ένα έπιπλο) ή ενός κατοικίδιου, παρουσία του θύματος, ως ένα μέσο πρόκλησης φόβου στο θύμα για περαιτέρω βία
- ◆ φωνές ή κραυγές
- ◆ χρήση υποτιμητικών ονομάτων
- ◆ συνεχή παρενόχληση
- ◆ ταπείνωση, εμπαιγμό ή κοροϊδία του θύματος είτε όταν είναι μόνος στο σπίτι είτε δημόσια μπροστά σε άλλους (π.χ. οικογένεια ή φίλους/-ες)
- ◆ επικριτικά ή υποτιμητικά σχόλια για τις επιτυχίες ή τους στόχους του θύματος
- ◆ έλλειψη εμπιστοσύνης στην ικανότητα του θύματος να παίρνει αποφάσεις
- ◆ να λέει ο δράστης στο θύμα ότι, χωρίς εκείνον, δεν αξίζει τίποτα
- ◆ υπερβολική κτητικότητα, απομόνωση του θύματος από φίλους/-ες και την οικογένειά του/της
- ◆ υπερβολικός έλεγχος του θύματος για να σιγουρευτεί ο δράστης ότι βρίσκεται στο σπίτι ή όπου αλλού είχε πει ότι θα βρίσκεται
- ◆ να μιλάει άσχημα υπό την επήρεια αλκοόλ ή ναρκωτικών, και να χρησιμοποιεί τις ουσίες ως δικαιολογία για να λέει τέτοια πράγματα
- ◆ να κατηγορεί το θύμα ότι εκείνο φταίει για τις δικές του πράξεις ή τα συναισθήματα του
- ◆ να υποχρεώνει το θύμα να παραμένει στο χώρο μετά από ένα καβγά ή να το εγκαταλείπει κάπου αλλού μετά από ένα καβγά, μόνο και μόνο για να "δώσει ένα μάθημα" στο θύμα
- ◆ να κάνει το θύμα να αισθάνεται ότι δεν έχει καμία δυνατότητα εξόδου από τη σχέση.

---

¹¹ de Benedictis et al., 2006, σελ. 3

Τι είναι σεξουαλική κακοποίηση ή σεξουαλική εκμετάλλευση ερωτικού/-ής συντρόφου;¹²

Η σεξουαλική κακοποίηση περιλαμβάνει:

- ♦ **σεξουαλική επίθεση:** εξαναγκασμός του ενός ατόμου από το άλλο να συμμετέχει σε ανεπιθύμητη, μη ασφαλή ή υποτιμητική σεξουαλική δραστηριότητα
- ♦ **σεξουαλική παρενόχληση** στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η γελιοποίηση ενός ατόμου με στόχο τον περιορισμό της σεξουαλικότητάς ή των αναπαραγωγικών του επιλογών
- ♦ **σεξουαλική εκμετάλλευση,** όπως ο εξαναγκασμός του ενός ατόμου από το άλλο να δει πορνογραφικό υλικό ή να συμμετάσχει σε πορνογραφική ταινία.

Η σεξουαλική κακοποίηση συνδέεται συχνά με τη σωματική κακοποίηση· μπορεί να συμβαίνουν ταυτόχρονα ή μπορεί η σεξουαλική κακοποίηση να συμβαίνει μετά τη σωματική κακοποίηση.

Τι είναι η Καταδίωξη/Παρενόχληση (Stalking);¹²

Καταδίωξη είναι όταν ένα άτομο παρενοχλεί ή απειλεί κάποιο άλλο, με τρόπο επαναλαμβανόμενο και δόλιο που στοιχειώνει το άτομο σωματικά και συναισθηματικά. Η καταδίωξη του/της συντρόφου μπορεί να συμβαίνει κατά τη διάρκεια της σχέσης, με συνεχή υπερβολική παρακολούθηση των δραστηριοτήτων του/της. Ή μπορεί να συμβαίνει μετά τη διακοπή της σχέσης. Ο/Η δράστης μπορεί να προσπαθεί να κερδίσει πίσω τον/τη σύντροφό του/της, ή απλά να θέλει να τον/τη βλάψει ως τιμωρία που έφυγε. Σε κάθε περίπτωση πάντως, το θύμα φοβάται για την προσωπική του ασφάλεια.

Η καταδίωξη μπορεί να συμβαίνει μέσα ή κοντά στο σπίτι του θύματος, στο σχολείο ή στη δουλειά του, στο δρόμο καθώς πηγαίνει στα μαγαζιά ή σε άλλο προορισμό ή ακόμη και στο Διαδίκτυο (cyberstalking). Η καταδίωξη μπορεί να γίνεται από το τηλέφωνο, μέσω διαδικτύου ή κατά πρόσωπο. Οι δράστες μπορεί να μην αποκαλύπτουν ποτέ την ταυτότητά τους ή μπορεί να εμφανίζονται παντού, ως φυσικές παρουσίες. Οι δράστες χρησιμοποιούν πολλές απειλητικές τακτικές:

- ♦ επαναλαμβανόμενα τηλεφωνήματα, όπου μερικές φορές κλείνουν το τηλέφωνο
  - ♦ παρακολουθούν ή εντοπίζουν το άτομο
  - ♦ βρίσκουν το άτομο μέσω δημόσιων εγγράφων, μέσω αναζήτησης στο διαδίκτυο ή μέσω ιδιωτικών ντετέκτιβ
  - ♦ παρακολουθούν το θύμα με κρυφές κάμερες
  - ♦ εμφανίζονται ξαφνικά στο χώρο που βρίσκεται το θύμα, στο σπίτι του, στο σχολείο ή στην εργασία του
  - ♦ στέλνουν στο άτομο e-mails, επικοινωνούν μαζί του σε chat rooms ή μέσω msn (ηλεκτρονική καταδίωξη - cyberstalking)
  - ♦ στέλνουν ανεπιθύμητα πακέτα, κάρτες, δώρα ή γράμματα
  - ♦ παρακολουθούν τις τηλεφωνικές κλήσεις του θύματος ή τον υπολογιστή του
  - ♦ επικοινωνούν με τους/τις φίλους/-ες του θύματος, συμμαθητές/-τριες, συναδέλφους, την οικογένεια ή τους γείτονες για να συλλέξουν πληροφορίες για το θύμα
  - ♦ ψάχνουν τα σκουπίδια του θύματος
  - ♦ απειλούν ότι θα κάνουν κακό στο θύμα, την οικογένεια, τους/τις φίλους/-ες ή τα κατοικίδια του
  - ♦ καταστρέφουν το σπίτι ή το αυτοκίνητο του θύματος, ή άλλα περιουσιακά του στοιχεία
- Η καταδίωξη είναι απρόβλεπτη και πρέπει πάντα να θεωρείται επικίνδυνη.

¹² de Benedictis et al., 2006, σελ. 4

Τι είναι η ηλεκτρονική παρενόχληση/καταδίωξη;¹³

Ηλεκτρονική παρενόχληση/ καταδίωξη είναι η χρήση τηλεπικοινωνιακών τεχνολογιών όπως το Διαδίκτυο ή το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο για την καταδίωξη/παρενόχληση ενός ατόμου. Η ηλεκτρονική παρενόχληση/καταδίωξη μπορεί να είναι μία επιπρόσθετη μορφή καταδίωξης ή μπορεί να είναι η μοναδική μέθοδος που χρησιμοποιεί ο δράστης. Η ηλεκτρονική καταδίωξη είναι σκόπιμη, επίμονη και έχει προσωπικό χαρακτήρα.

Η αποστολή ανεπιθύμητης αλληλογραφίας (spamming) διαφέρει από την ηλεκτρονική παρενόχληση/καταδίωξη επειδή δεν εστιάζεται σε ένα συγκεκριμένο άτομο, όπως η ηλεκτρονική καταδίωξη, αλλά σε ομαδικό επίπεδο. Αντίθετα στην ηλεκτρονική παρενόχληση/καταδίωξη ο δράστης μεθοδικά ανακαλύπτει το θύμα και επικοινωνεί μαζί του. Όπως ακριβώς τα μηνύματα ανεπιθύμητης αλληλογραφίας με σεξουαλικό περιεχόμενο έτσι και τα μηνύματα του δράστη ηλεκτρονικής παρενόχλησης/καταδίωξης μπορεί να είναι ενοχλητικά και με ανάρμοστο περιεχόμενο. Και, όπως γίνεται και με την ανεπιθύμητη αλληλογραφία, δεν είναι εφικτό να τα σταματήσετε με μια αναφορά. Στην πραγματικότητα όσο περισσότερο διαμαρτύρεστε ή απαντάτε, τόσο μεγαλύτερη ανταμοιβή αισθάνεται ότι αποκομίζει ο δράστης. Η καλύτερη απάντηση στην ηλεκτρονική παρενόχληση/καταδίωξη είναι να μην απαντάτε.

Η ηλεκτρονική παρενόχληση/καταδίωξη μερικές φορές εξελίσσεται σε πραγματική καταδίωξη και σωματική βία.

Πόσο πιθανό είναι η καταδίωξη να μετατραπεί σε βία;¹³

Η καταδίωξη μπορεί να μετατραπεί σε βία είτε απειλεί είτε δεν απειλεί με χρήση βίας ο δράστης, ακόμη και όταν ο δράστης δεν έχει ιστορικό βίας. Οι γυναίκες δράστες καταδίωξης είναι εξίσου πιθανό να γίνουν βίαιες όπως ακριβώς και οι άνδρες. Σε κίνδυνο βρίσκονται και τα άτομα που βρίσκονται γύρω από το θύμα καταδίωξης. Για παράδειγμα, ένας γονιός, ένας σύζυγος ή σωματοφύλακας που προστατεύει το θύμα μπορεί να τραυματιστούν ή να σκοτωθούν καθώς ο δράστης καταδιώκει το θύμα του.

Τι είναι οικονομική κακοποίηση;¹⁴

Η οικονομική κακοποίηση περιλαμβάνει:

- ◆ παρακράτηση οικονομικών πόρων όπως χρήματα ή πιστωτικές κάρτες
- ◆ κλοπή των χρημάτων ή των περιουσιακών στοιχείων του/της συντρόφου ή εξαπάτηση
- ◆ εκμετάλλευση των οικονομικών πόρων του/της συντρόφου για προσωπικό όφελος
- ◆ αποστέρηση φυσικών πόρων όπως το φαγητό, τα ρούχα, τα απαραίτητα φάρμακα ή την στέγη του/της συντρόφου
- ◆ παρεμπόδιση ή αποτροπή της/του συζύγου ή συντρόφου να εργαστεί ή να επιλέξει ένα επάγγελμα

Τι είναι πνευματική κακοποίηση;¹⁴

Η πνευματική κακοποίηση περιλαμβάνει:

- ◆ χρησιμοποίηση των θρησκευτικών ή πνευματικών πεποιθήσεων του/της συζύγου ή συντρόφου, με στόχο τη χειραγώγησή του/της
- ◆ παρεμπόδιση ή αποτροπή του/της συντρόφου από την άσκηση των θρησκευτικών ή πνευματικών του/της πεποιθήσεων
- ◆ γελιοποίηση των θρησκευτικών ή πνευματικών πεποιθήσεων του άλλου ατόμου
- ◆ εξαναγκασμός των παιδιών σε ένα συγκεκριμένο δόγμα για το οποίο δεν έχει συμφωνήσει ο/η σύντροφος

¹³ de Benedictis et al., 2006, σελ. 5

¹⁴ de Benedictis et al., 2006, σελ. 6

A.2.2. Έκταση του Προβλήματος της ΒΕΣ

Παγκοσμίως

Η βία των ανδρών εναντίον των γυναικών και των παιδιών είναι η πιο συχνή μορφή βίας και αποτελεί μείζον κοινωνικό πρόβλημα.

Η ΒΕΣ φαίνεται ότι αποτελεί μία από τις κύριες αιτίες νοσηρότητας, προκαλώντας σοβαρά, οξεία και χρόνια προβλήματα υγείας όπως κακή γενική κατάσταση υγείας, σωματικούς τραυματισμούς και ψυχική νοσηρότητα. Πέρα από τις εγκληματολογικές έρευνες, δεν έχουν γίνει μελέτες μεγάλης κλίμακας για τον επιπολασμό της ΒΕΣ μετά από την Εθνική Έρευνα για τη Βία εις βάρος των Γυναικών του 1996 στις ΗΠΑ. Η έλλειψη συστηματικής, συνεχούς παρακολούθησης και οι διαφορές στους ορισμούς και τις ερευνητικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται στις μελέτες διαφόρων χωρών, αποτελούν μερικούς από τους φραγμούς που εμπόδισαν τις προσπάθειες για την ανίχνευση της ΒΕΣ. Επιπρόσθετα η έλλειψη εθνικών δεδομένων δυσχέρανε τις προσπάθειες σχεδιασμού και αξιολόγησης τοπικών προγραμμάτων πρόληψης της ΒΕΣ (Breiding, Black & Ryan, 2008). Εντούτοις, ο αυξανόμενος όγκος των ερευνητικών μελετών έχει αρχίσει να παρέχει μια επισκόπηση της έκτασης της ΒΕΣ σε παγκόσμιο επίπεδο. Στη συνέχεια του υποκεφαλαίου γίνεται μια προσπάθεια να συνοψιστεί η έκταση μίας από τις σοβαρότερες παραβιάσεις των δικαιωμάτων των γυναικών, δηλαδή της Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων. Δεδομένου ότι η βία κατά των γυναικών είναι ένα θέμα που υπο-αναφέρεται, είναι πολύ σημαντικό να έχουμε υπόψη ότι τα ευρήματα που ακολουθούν δεν μπορεί παρά να απεικονίζουν μόνο το ελάχιστο μέγεθος του προβλήματος.

Τα πιο ακριβή δεδομένα για τον επιπολασμό της ΒΕΣ προέρχονται από συγχρονικές πληθυσμιακές μελέτες. Τα τελευταία 20 χρόνια, περισσότερες από 50 πληθυσμιακές μελέτες για τη βία που ασκείται από ερωτικούς συντρόφους έχουν διεξαχθεί σε διάφορα μέρη του πλανήτη. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (Π.Ο.Υ.), η ΒΕΣ «συμβαίνει σε όλες τις χώρες ανεξαρτήτως κοινωνικής, οικονομικής, θρησκευτικής ή πολιτισμικής ομάδας» (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano, 2002, σελ. 89). Οι μελέτες υποδηλώνουν ότι «ένα τέταρτο με μισό του παγκόσμιου γυναικείου πληθυσμού έχει υποστεί κακοποίηση από τους ερωτικούς συντρόφους τους» (The Advocates for Human Rights, 2006). Το 2002 ο Π.Ο.Υ. ανέφερε ότι σε 48 πληθυσμιακές μελέτες «ποσοστό μεταξύ 10% και 69% των γυναικών ανέφεραν ότι έχουν κακοποιηθεί σωματικά από ένα ερωτικό σύντροφο κάποια στιγμή στη ζωή τους» (Krug et al., 2002, σελ. 89). Ο Π.Ο.Υ. επίσης αναφέρει ότι μελέτες από πολλές χώρες, ανάμεσα τους η Αυστραλία, ο Καναδάς, το Ισραήλ, η Νότια Αφρική και οι Ηνωμένες Πολιτείες, δείχνουν ότι 40% με 70% των δολοφονημένων γυναικών δολοφονήθηκαν από ένα ερωτικό σύντροφο (Krug et al., 2002, σελ. 93). Επιπλέον, η πιθανότητα δολοφονίας από βίαιο ερωτικό σύντροφο (Rennison & Welchans, 2000) είναι 5 φορές μεγαλύτερη για τις γυναίκες σε σύγκριση με τους άνδρες (767 γυναίκες και 146 άνδρες ανά 100.000 ανθρώπους, αντίστοιχα). Αν και τα δεδομένα διαφέρουν ελαφρώς οι γυναίκες αποτελούν περίπου το 95% των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας.

«Στις ΗΠΑ κάθε χρόνο περίπου 1.5 εκατομμύριο γυναίκες βιάζονται ή κακοποιούνται σωματικά από ένα ερωτικό σύντροφο. Η ΒΕΣ έχει ως αποτέλεσμα περίπου 2 εκατομμύρια τραυματισμούς και 1.300 θανάτους ετησίως στο σύνολο της χώρας» (DVRT, 2007, σελ. 6).

Η Πολυεθνική Μελέτη του Π.Ο.Υ. για την Υγεία των Γυναικών και την Ενδοοικογενειακή Βία εναντίον των Γυναικών έδειξε ότι 15% - 71% των γυναικών που συμμετείχαν (συνολικό δείγμα 24.097 γυναίκες) ανέφεραν ότι κατά τη διάρκεια της ζωής τους είχαν κακοποιηθεί σωματικά ή σεξουαλικά από το σύζυγο ή τον ερωτικό τους σύντροφο (Garcia-Moreno, C., Jansen, H., Ellsberg, M., Heise, L., Watts, C., 2006).

Στην ίδια μελέτη, «μεταξύ 4 - 12% των γυναικών ανέφεραν ότι κακοποιήθηκαν σωματικά κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης» (WHO, 2009). Επιπρόσθετα, ο ΠΟΥ (2009) αναφέρει ότι σε όλον τον κόσμο κάθε χρόνο, «περίπου 5.000 γυναίκες δολοφονούνται από μέλη της οικογένειάς τους για λόγους τιμής». Επιπλέον, «1/5 γυναίκες και 1/10 άνδρες παγκοσμίως, ανέφεραν ότι υπέστησαν σεξουαλική κακοποίηση ως παιδιά. Όσοι/-ες κακοποιήθηκαν σεξουαλικά ως παιδιά έχουν περισσότερες πιθανότητες να υποστούν και άλλες μορφές κακοποίησης στη συνέχεια της ζωής τους» (WHO, 2009).

Επειδή πολλά από τα θύματα κακοποιούνται περισσότερες από μία φορές, ο αριθμός των επιθέσεων κακοποίησης ετησίως ξεπερνά τον αριθμό των θυμάτων ΒΕΣ. Υπολογίζεται ότι κάθε χρόνο συμβαίνουν στις Ηνωμένες Πολιτείες περίπου 4.8 εκατομμύρια βιασμοί και σωματικές επιθέσεις εναντίον γυναικών (Tjaden & Thoennes, 2000).

Είναι σημαντικό όλα τα άτομα μιας κοινότητας να κατανοήσουν ότι η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων συνιστά πρόβλημα δημόσιας υγείας και ότι μπορεί να προληφθεί.

Στην Ευρώπη

Στην Ευρώπη, παρόλο που οι μελέτες που αφορούν τη ΒΕΣ είναι ελάχιστες, τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα δεν είναι λιγότερο ανησυχητικά. Το 1996, Η Βρετανική Εγκληματολογική Μελέτη (Mirreles - Black, 1996), ανέφερε ένα επιπολασμό της ΒΕΣ της τάξης του 23% κατά τη διάρκεια της ζωής των γυναικών και 15% των ανδρών αντίστοιχα, ενώ στην Ολλανδία μία μελέτη της Römken (1997) ανέφερε ένα επιπολασμό της τάξης του 21% για τις Ολλανδέζες. Στην Ελβετία, μία έρευνα από τους Gillioz et al. (WHO, 1997) αποκάλυψε ότι το 20% των γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα έχουν εμπειρίες κακοποίησης από σύντροφο. Στη Νορβηγία, ο ΠΟΥ (WHO, 1997) ανέφερε επιπολασμό της ΒΕΣ της τάξης του 18% ανάμεσα στις γυναίκες. Στη Γαλλία, η Μελέτη ENVEFF 2000 (Jaspard & the ENVEFF team, 2001), ανέφερε ένα επιπολασμό της τάξης του 10% για την κακοποίηση μεταξύ ερωτικών συντρόφων κατά τη διάρκεια του προηγούμενου χρόνου, ανάμεσα στις γυναίκες του δείγματος της έρευνας. Στη Σουηδία, έχει εκτιμηθεί (Lundgren, Heimer, Westerstrand & Kalliokoski, 2001) ότι 1/3 γυναίκες που έχουν παντρευτεί ή συγκατοικήσει με ένα άνδρα έχουν υποστεί βία από αυτούς τους συντρόφους. Πιο συγκεκριμένα, το 2002, μετά από ανάλυση 10 ξεχωριστών ερευνών επιπολασμού της ενδοοικογενειακής βίας, το Συμβούλιο της Ευρώπης κατέληξε ότι «1 στις 4 γυναίκες έχουν βιώσει ενδοοικογενειακή βία στη διάρκεια της ζωής τους και 6% με 10% των γυναικών στην Ευρώπη υφίστανται ενδοοικογενειακή βία κάθε χρόνο» (Council of Europe, Committee of Ministers, 2002).

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία που παρουσιάστηκαν από την Επιτροπή για την Ισότητα μεταξύ Ανδρών και Γυναικών στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης το 2004, περίπου 600 γυναίκες πεθαίνουν κάθε χρόνο εξαιτίας της ΒΕΣ (Council of Europe, Committee on Equal Opportunities for Women and Men, 2004). Σε προγενέστερη αναφορά της Επιτροπής το 2002, σημειωνόταν ότι 20% με 50% των γυναικών είναι θύματα ΒΕΣ στην Ευρώπη και ότι οι πρώην και νυν ερωτικοί σύντροφοι είναι οι κύριοι δράστες άσκησης σωματικής βίας, σεξουαλικής βίας και δολοφονιών εναντίον των γυναικών (Council of Europe, 2002a).

Αν και δεν έχουν ακόμη πραγματοποιηθεί εκτενείς εθνικές έρευνες στα περισσότερα κράτη-μέλη, υπάρχουν κάποια δεδομένα για τον επιπολασμό της ΒΕΣ σε μερικές χώρες.

Μία εθνική έρευνα σε 10.000 γυναίκες στη Γερμανία το 2003 αποκάλυψε ότι περίπου το 25% των γυναικών έχουν υποστεί κάποια μορφή σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης, ή και τα δύο από πρώην ή νυν συντρόφους τους, άνδρες και γυναίκες (στο 99% των περιστατικών κακοποίησης ο δράστης ήταν άνδρας και μόνο στο 1% ήταν γυναίκα) (Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth, 2004).

Στη Νορβηγία, μια χώρα με πληθυσμό 4 εκατομμυρίων, κάθε χρόνο 10.000 γυναίκες αναζητούν ιατρική θεραπεία για τραυματισμούς που προκλήθηκαν από ΒΕΣ (Council of Europe, 2002a). Το 45% όλων των φόνων γυναικών που διαπράχθηκαν κατά το έτος 2003 σχετιζόνταν με ΒΕΣ (FOCUS, 2007).

Σύμφωνα με το Δίκτυο Astra, το 29% των γυναικών στη Ρουμανία, το 22% στη Ρωσία και το 21% στην Ουκρανία, ανέφεραν ότι έχουν βιώσει σωματική κακοποίηση από τον ερωτικό τους σύντροφο, και ότι στη Λιθουανία ποσοστό μεγαλύτερο από το 42% όλων των παντρεμένων γυναικών ή των γυναικών που συγκατοικούν με το σύντροφό τους ανέφεραν πως έχουν υποστεί σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση ή λεκτικές απειλές από τον νυν σύντροφό τους, αν και από αυτές μόνο το 10.6% ανέφερε τα πιο σοβαρά περιστατικά στην αστυνομία (The Advocates for Human Rights, 2006).

Το 2004, το Υπουργείο Εσωτερικών της Βρετανίας διεξήγαγε μια έρευνα (Walby & Allen, 2004) βασισμένη στη Βρετανική Εγκληματολογική Έρευνα του 2003 στην οποία συμμετείχαν 22.463 γυναίκες και άνδρες ηλικίας 16-59 ετών. Αναφορικά με τη ΒΕΣ, μη συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής κακοποίησης, διαπιστώθηκε ότι περίπου 529.000 (3.4%) γυναίκες και περίπου 338.000 (2.2%) άνδρες υπήρξαν θύματα σωματικής κακοποίησης κατά τη διάρκεια του προηγούμενου από την έρευνα έτους, και ότι το 18.6% των γυναικών και το 9.6% των ανδρών ήταν θύματα σωματικής ΒΕΣ από την ηλικία των 16 ετών. Από το 3.6% των γυναικών που είχαν βιασθεί από την ηλικία των 16 και έπειτα, ο βιαστής ήταν ο ερωτικός σύντροφος στο 54% των πιο σοβαρών περιστατικών, ενώ στο 4% δράστης ήταν το άτομο με το οποίο το θύμα είχε βγει ραντεβού.

Το 2004, «67 γυναίκες δολοφονήθηκαν στην Ισπανία από τους πρώην ή νυν συζύγους/ερωτικούς συντρόφους τους» (Loewenberg, 2005). Περίπου 100 γυναίκες το χρόνο δολοφονούνται από πρώην ή νυν συζύγους/ερωτικούς συντρόφους.¹⁵ Μεταξύ του 2001 και του 2007, 425 γυναίκες σκοτώθηκαν εξ αιτίας ενδοοικογενειακής βίας στην Ισπανία, εκ των οποίων οι 71 φόνοι έγιναν σε μία μόνο χρονιά, το 2007.¹⁶ Μία μελέτη που διεξήχθη το 2002 από το Ισπανικό Ινστιτούτο Γυναικείων Θεμάτων κατέδειξε ότι περισσότερο από 2 εκατομμύρια γυναίκες έχουν υποστεί σωματική και/ή συναισθηματική κακοποίηση ΒΕΣ, ενώ το 97% των θυμάτων δεν αναφέρει τα περιστατικά στις αρμόδιες αρχές (Amnesty International, 2004).

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO, 1996), τη UNICEF (2000), και το Βρετανικό Ιατρικό Σύλλογο (The British Medical Association, 1998) οι επιπτώσεις της ΒΕΣ στην υγεία των γυναικών είναι εκτενείς, συχνά πολύ σοβαρές, και μερικές φορές ακόμη και θανατηφόρες.

¹⁵ <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,1401277,00.html>

¹⁶ <http://womensphere.wordpress.com/2008/05/22/fight-against-domestic-violence-in-spain-only-strong-on-paper/>

Στη Γαλλία, η πρώτη Εθνική έρευνα για τη ΒΕΣ πραγματοποιήθηκε το 2001. Από τη μελέτη φάνηκε ότι από τις 5.908 γυναίκες που ρωτήθηκαν εάν υπέστησαν ΒΕΣ κατά τη διάρκεια του προηγούμενου χρόνου, το 37% ανέφερε ότι υπήρξε θύμα ψυχολογικής ΒΕΣ, εκ των οποίων το 24.2% ανέφερε επαναλαμβανόμενη κακοποίηση· το 2.5% ανέφερε σωματική ΒΕΣ, εκ των οποίων το 1.4% ανέφερε επαναλαμβανόμενη κακοποίηση· και το 0.9% ανέφερε ότι υπήρξε θύμα σεξουαλικής ΒΕΣ. Λεκτική κακοποίηση αναφέρθηκε στο 4.3% των περιστατικών κακοποίησης που σχετίζονται με ΒΕΣ (Jaspard & the ENVEFF team, 2001).

Ωστόσο για τα 2/3 των γυναικών που βίωσαν σεξουαλική βία από ερωτικό σύντροφο, ήταν η πρώτη φορά που ανέφεραν την κακοποίηση, πιθανώς εξαιτίας συναισθημάτων ντροπής και ενοχής. Επιπλέον, αναφορικά με το βιασμό γενικά στη Γαλλία, η μελέτη εκτιμά ότι μόνο το 5% των βιασμών αναφέρεται στις αρχές (Ο' Hanlon & Benninger-Budel, 2003).

Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφέρει ότι τα στατιστικά δεδομένα δείχνουν ότι η ΒΕΣ αποτελεί την κύρια αιτία θανάτου και αναπηρίας, για τις γυναίκες ηλικίας 16-44 ετών, δηλαδή καταλαμβάνει υψηλότερη θέση στον κατάλογο νοσηρότητας από τον καρκίνο, τα τροχαία ατυχήματα, ακόμη και από τον πόλεμο (Council of Europe, 2002b).

Στην Ελλάδα

Τα ευρήματα της πρώτης και μοναδικής Ελληνικής Εθνικής Επιδημιολογικής Έρευνας για την ενδοοικογενειακή βία (Κ.Ε.Θ.Ι., 2003), η οποία διεξήχθη το 2002-2003 σε 1.200 γυναίκες (ηλικίας 18-60 ετών), κατέδειξαν ότι το 56% των γυναικών ανέφερε ότι έχει βιώσει λεκτική και/ή ψυχολογική κακοποίηση, το 3.6% ότι έχει υποστεί σωματική κακοποίηση και το 3.5% ότι έχει υποστεί σεξουαλική κακοποίηση. Καθώς μόνο το 8.8% των γυναικών θεωρούν το σύζυγο/σύντροφο τους βίαιο, είναι εμφανές ότι η ελληνική κοινωνία είναι, σε γενικές γραμμές, πολύ ανεκτική απέναντι στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων, αφού η πλειοψηφία των θυμάτων δεν θεωρεί ότι η λεκτική/ψυχολογική κακοποίηση που υπέστησαν από το σύζυγο/σύντροφό τους είναι "βίαιη συμπεριφορά". Μια πολύ ισχυρή ένδειξη ότι αυτά τα μικρά ποσοστά αναφερόμενης σωματικής και σεξουαλικής βίας παρουσιάζουν ένα κατά πολύ υποεκτιμημένο μέγεθος του προβλήματος της ΒΕΣ στην Ελλάδα και δεν αντανakλούν την πραγματική κατάσταση, είναι το γεγονός ότι από το 5.3% των γυναικών που είχαν ένα προηγούμενο γάμο ή ερωτική σχέση, το 39.7% ανέφερε ότι είχε βιώσει ΒΕΣ από τον πρώην σύντροφό τους.

Επιπλέον, στα πλαίσια του προγράμματος DAPHNE "Improving the Response to Intimate Partner Violence (IPV) in Military Settings" (Petroulaki et al., 2006b), που εφαρμόστηκε στην Ελλάδα και άλλες χώρες της ΕΕ, επιχειρήθηκε η έμμεση και άμεση εκτίμηση του μεγέθους της Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων, καθώς ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες στο πρόγραμμα (227 άνδρες νεοσύλλεκτοι, με μέσο όρο ηλικίας 22,4 ετών) η αναφορά περιστατικών ΒΕΣ τα οποία γνωρίζουν αλλά και η αναφορά προσωπικών τους εμπειριών που ανέφεραν ως παρατηρητές, θύματα ή δράστες. Οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι γνώριζαν ζευγάρια στα οποία υπήρχαν βίαιες συμπεριφορές, όπως προσβολές, χτυπήματα και εξαναγκασμός για σεξ. Ένα υψηλό ποσοστό των συμμετεχόντων δήλωσε ότι ήξεραν τουλάχιστον ένα ζευγάρι όπου ο άνδρας χτυπούσε τη σύντροφό του στη γειτονιά τους (27%), ανάμεσα στους φίλους τους (16%) ή στην οικογένεια τους (3%). Πίστευαν επίσης ότι η λεκτική, σωματική και σεξουαλική βία ασκείται περισσότερο συχνά από άνδρες εναντίον γυναικών.

Περισσότεροι του 60% των συμμετεχόντων πίστευαν ότι “στα μισά ή και σε περισσότερα από τα μισά” ζευγάρια ο άνδρας προσβάλλει τη σύζυγο/σύντροφό του. Ένα σημαντικό ποσοστό επίσης απάντησε θετικά στην ερώτηση αν είχαν ασκήσει λεκτική βία εναντίον των συντρόφων τους (44,9%) ή τους είχε ασκηθεί (36,3%). Επιπλέον, αν και σε μικρότερο ποσοστό, ανέφεραν ότι υπήρξε σωματική βία (το 13.5% ανέφερε ότι είχε χτυπήσει τη σύντροφό του και το 6.4% ότι τους είχε χτυπήσει) και σεξουαλική κακοποίηση (το 10.8% ανέφερε ότι ανάγκασε τη σύντροφό του να κάνουν σεξ και το 19.8% ότι τους ανάγκασε η σύντροφός τους) στη σχέση τους. Ένα ποσοστό της τάξης του 11.4% των Ελλήνων νεοσυλλέκτων δήλωσε ότι είχαν δει ως παιδιά τον πατέρα τους να προσβάλλει τη μητέρα τους, το 3,2% είχε δει τον πατέρα του να χτυπάει τη μητέρα του και σχεδόν 1% ανέφεραν ότι ο πατέρας τους εξαναγκάζει της μητέρα τους να κάνουν σεξ. Τα ποσοστά για τα αντίστροφα περιστατικά η μητέρα να προσβάλλει, να χτυπάει ή να εξαναγκάζει τον πατέρα τους να κάνουν σεξ ήταν 5%, 1,8% και 1.8% αντίστοιχα.

Σύμφωνα με έρευνα της Πενταράκη (2003) σε 486 ελληνίδες έφηβες (15-21 ετών) σχεδόν η 1 στις 2 (61.5%) ανέφεραν ότι είχαν υποστεί κάποια μορφή Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική κακοποίηση) είτε σε κάποια προηγούμενη είτε στην τωρινή τους σχέση. Μία στις 3 έφηβες ανέφεραν ότι είχαν υποστεί σωματική κακοποίηση (35.2%) και 37.9% ανέφεραν σεξουαλική κακοποίηση. Υπήρχε και ένα πολύ υψηλό ποσοστό που είχαν εξαναγκαστεί σε κάποια σεξουαλική συμπεριφορά από τους συντρόφους τους (52.1%). Η πιο συχνή μορφή κακοποίησης ήταν η ψυχολογική (απειλές, λεκτική κακοποίηση, κυριαρχική και εξουσιαστική συμπεριφορά από το σύντροφό τους). Επιπλέον, 1 στις 5 έφηβες πίστευαν ότι η σωματική βία εναντίον των γυναικών είναι αποδεκτή «υπό ορισμένες συνθήκες» (π.χ. εάν η σύζυγος είχε απατήσει τον άνδρα της) όπως και η εξαναγκαστική σεξουαλική πράξη, ιδιαίτερα μέσα στο γάμο.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα DAPHNE “Περιπτώσεις βιασμού σε ραντεβού σε νεαρές γυναίκες και ανάπτυξη καλών πρακτικών για την υποστήριξη και την πρόληψη”¹⁷ 142 κορίτσια (18-24 ετών) από το δείγμα της Ελλάδας ανέφεραν ότι έχουν αναγκαστεί να κάνουν σεξ παρά τη θέλησή τους: 24 κορίτσια από τα 328 ανέφεραν ότι βιάστηκαν από κάποιο άτομο που είχε κάποια μορφή εξουσίας πάνω τους και 32 κορίτσια από τα 332 ανέφεραν ότι βιάστηκαν επειδή φοβόντουσαν να πουν όχι.

¹⁷ Daphne project: Date rape cases amongst young women and development of good practices for support and prevention [2005-1-041-WY]. (Available at: http://www.medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/date-rape-resource-book_final.pdf, accessed 10 March 2009).

Α.2.3. Έκθεση των Παιδιών στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων

«Τα παιδιά που ζουν σε σπίτια όπου ο ένας γονιός ή το άτομο που τα φροντίζει υφίσταται κακοποίηση χαρακτηρίζονται ως "παιδιά-μάρτυρες βίας" δηλαδή "παιδιά που είναι μάρτυρες" της Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων. Ο όρος "έκθεση των παιδιών" στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων, όμως, παρέχει ένα πληρέστερο ορισμό γιατί περιλαμβάνει τους ποικίλους τρόπους με τους οποίους τα παιδιά βιώνουν τη ΒΕΣ. Αν και τα άτομα που φροντίζουν τα παιδιά συχνά πιστεύουν ότι τα προστατεύουν και δεν γίνονται μάρτυρες της κακοποίησής τους, τα παιδιά που ζουν σε αυτά τα σπίτια αναφέρουν μια διαφορετική πραγματικότητα. Μελέτες δείχνουν ότι το 80% με 90% των παιδιών που ζουν σε σπίτια που υπάρχει ΒΕΣ μπορούν να δώσουν λεπτομερείς περιγραφές για τη βία στα σπίτια τους. Οι ερευνητικές μελέτες αναφορικά με την έκθεση των παιδιών στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων, τα προβλήματα που δημιουργούνται όταν τα παιδιά γίνονται μάρτυρες της βίας και τους προστατευτικούς παράγοντες που επηρεάζουν την αντίδρασή τους στη βία έχουν πολλαπλασιαστεί τελευταία. Η έκθεση των παιδιών στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων τυπικά διαιρείται σε τρεις κύριες κατηγορίες (Bragg, 2003, σελ. 9):

- ◆ να γίνονται τα παιδιά αυτήκοοι μάρτυρες ενός βίαιου περιστατικού
- ◆ να εμπλέκονται άμεσα, είτε ως αυτόπτες μάρτυρες του περιστατικού, είτε παρεμβαίνοντας είτε λαμβάνοντας μέρος στο περιστατικό (π.χ. να χρησιμοποιούνται ως ασπίδα σε βίαιες πράξεις)
- ◆ να βιώνουν τα επακόλουθα ενός βίαιου περιστατικού»

Έκθεση των παιδιών στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων είναι επίσης όταν τα παιδιά «χρησιμοποιούνται ως κατάσκοποι για να ανακρίνουν το ενήλικο θύμα, εξαναγκάζονται να παρακολουθούν ή να συμμετέχουν στην κακοποίηση και χρησιμοποιούνται ως πιόνια από το δράστη για να εξαναγκαστεί το θύμα να επιστρέψει στη βίαιη σχέση. Ο σωματικός τραυματισμός ορισμένων παιδιών μπορεί να αποτελεί άμεση συνέπεια της Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων. Ορισμένοι δράστες εκουσίως κακοποιούν σωματικά, συναισθηματικά ή σεξουαλικά τα παιδιά τους προσπαθώντας με αυτόν τον τρόπο να εκφοβίσουν και να ελέγξουν τη σύντροφό τους. Αν και κάτι τέτοιο αποτελεί ξεκάθαρα κακοποίηση παιδιού, σε άλλες περιπτώσεις η κακοποίηση δεν είναι τόσο εμφανής. Μερικές φορές τα παιδιά τραυματίζονται κατά λάθος κατά τη διάρκεια μιας επίθεσης στο ενήλικο θύμα. Ένα αντικείμενο που εκτοξεύεται ή ένα όπλο που χρησιμοποιείται εναντίον του ενήλικου θύματος μπορεί να χτυπήσει το παιδί. Τα μικρότερης ηλικίας παιδιά μπορούν να τραυματιστούν όταν η επίθεση γίνεται ενόσω το ενήλικο θύμα κρατάει το παιδί στην αγκαλιά του, ενώ τα μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά μπορεί να τραυματιστούν καθώς προσπαθούν να παρέμβουν κατά τη διάρκεια του βίαιου επεισοδίου. Πέρα από το γεγονός ότι εκτίθενται σε βίαιη συμπεριφορά, πολλά παιδιά θυματοποιούνται περαιτέρω από την αναγκαστική σιωπή που τους επιβάλλεται, να μην αποκαλύψουν την κακοποίηση και να κρατήσουν κρυφό το οικογενειακό μυστικό» (Bragg, 2003, σελ. 10).

Η συνύπαρξη Κακοποίησης Παιδιού και Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων

«Τις τελευταίες δεκαετίες έχουμε αρχίσει να συνειδητοποιούμε ότι η Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων συνυπάρχει με την κακοποίηση παιδιού [...]. Οι έρευνες υποστηρίζουν ότι σε ένα εκτιμώμενο 30% με 60% των οικογενειών στις οποίες υπάρχει είτε Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων είτε κακοποίηση παιδιού, το πιθανότερο είναι να συνυπάρχουν και οι δύο αυτές μορφές κακοποίησης. Μελέτες έχουν δείξει ότι τα παιδιά των θυμάτων που υφίστανται πολύ σοβαρές μορφές Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων, κινδυνεύουν επίσης από σοβαρό σωματικό τραυματισμό. Σε μια εθνική έρευνα που διεξήχθη σε περισσότερες από 6.000 αμερικανικές οικογένειες, διαπιστώθηκε ότι το 50% των ανδρών που κακοποιούσαν συχνά τις συζύγους τους κακοποιούσαν επίσης και τα παιδιά τους. Άλλες μελέτες έχουν καταδείξει ότι οι δράστες ΒΕΣ που είχαν κακοποιηθεί ως παιδιά είναι πιο πιθανό να κακοποιήσουν σωματικά τα παιδιά τους» (Bragg, 2003, σελ. 7).

Σύμφωνα με την Πετρουλάκη (2010) αρκετές μελέτες και ανασκοπήσεις δείχνουν ότι η κακοποίηση των παιδιών συχνά συνυπάρχει με την κακοποίηση της μητέρας του παιδιού (Gewirtz & Edleson, 2004; Felitti, Anda, Nordenberg, et al., 1998; Humphreys, Houghton & Ellis, 2008; Edleson, 1999a; Hartley, 2002). Στη μελέτη των Felitti et al. (1998), για παράδειγμα, από τα παιδιά που ήταν μάρτυρες ΒΕΣ, το 34% είχε επίσης υποστεί ψυχολογική κακοποίηση, το 31% σωματική κακοποίηση και το 41% είχε βιώσει σεξουαλική κακοποίηση.

«Περίπου 3.3 με 10 εκατομμύρια παιδιά εκτιμάται ότι κινδυνεύουν κάθε χρόνο να εκτεθούν σε Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων [...]. Μία μελέτη εκτιμά ότι 10 περίπου εκατομμύρια έφηβοι κάθε χρόνο εκτίθενται σε ενδοοικογενειακή βία. Αυτή η εκτίμηση προέρχεται από τα ευρήματα μιας έρευνας στην οποία ενήλικα άτομα ρωτήθηκαν «αν, κατά τη διάρκεια της εφηβείας τους, ο πατέρας τους χτυπούσε τη μητέρα τους και πόσο συχνά» και το αντίστροφο για τη μητέρα. Στη μελέτη διαπιστώθηκε ότι περίπου 1/8 άτομα του δείγματος (12.6%), ανακάλεσαν παρόμοιο περιστατικό. Σε αυτές τις περιπτώσεις το 50% θυμόταν τον πατέρα να χτυπάει τη μητέρα, το 19% θυμόταν τη μητέρα να χτυπάει τον πατέρα και ποσοστό 31% ανακάλεσε και τους δύο γονείς να χτυπάνε ο ένας τον άλλον. Επιπρόσθετα, σε έρευνα που εξετάστηκε η σχέση θυματοποίησης και χρήσης βίας από τα θύματα, διαπιστώθηκε ότι κάποιος/-α που κακοποιείται από το/τη σύζυγο ή σύντροφο είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιήσει βία εναντίον των παιδιών του/της σε σύγκριση με κάποιον/-α που δεν κακοποιείται» (Bragg, 2003, σελ. 8).

Ποιες είναι οι Επιπτώσεις της Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων στα Παιδιά;

Τα παιδιά που εκτίθενται σε ενδοοικογενειακή βία μπορεί να αναπτύξουν σοβαρά συναισθηματικά, ψυχολογικά ή αναπτυξιακά προβλήματα, ή προβλήματα συμπεριφοράς ή σχολικής επίδοσης. Τα παιδιά από οικογένειες όπου υπάρχει βία μπορεί να εμφανίσουν κατάθλιψη και χαμηλή αυτοεκτίμηση. Σύμφωνα με την Πετρουλάκη (2010) τα παιδιά που εκτίθενται στη ΒΕΣ, σε σύγκριση με αυτά που δεν εκτίθενται, εμφανίζουν σε υψηλότερο ποσοστό συμπτώματα άγχους, κατάθλιψης και διαταραχής μετατραυματικού στρες (Hughes, 1988; Edleson, 1999b; Maker, Kemmelmeier, Peterson, 1998; Sternberg, Lamb, Greenbaum et al., 1993). Καθώς αναπτύσσονται, τα παιδιά και οι έφηβοι που μεγαλώνουν σε περιβάλλον ενδοοικογενειακής βίας (Kaur & Garg, 2008) είναι πιθανότερο να:

- ♦ χρησιμοποιήσουν βία στο σχολείο ή στην κοινότητα
- ♦ αποπειραθούν να αυτοκτονήσουν
- ♦ κάνουν χρήση ναρκωτικών
- ♦ διαπράξουν εγκλήματα
- ♦ να χρησιμοποιήσουν βία για να ενισχύσουν τη φήμη τους και την αυτοεκτίμησή τους
- ♦ να γίνουν οι ίδιοι/-ες δράστες ή θύματα κακοποίησης στις σχέσεις τους στη μετέπειτα ζωή τους.

Τα παιδιά που ζουν σε οικογένειες όπου υφίσταται Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων «αντιμετωπίζουν αναρίθμητους κινδύνους, όπως ο κίνδυνος έκθεσης σε τραυματικά γεγονότα, ο κίνδυνος της παραμέλησης, ο κίνδυνος να κακοποιηθούν και τα ίδια, και ο κίνδυνος να χάσουν έναν ή και τους δύο γονείς τους. Όλα αυτά μπορούν να οδηγήσουν σε αρνητικά αποτελέσματα και να έχουν αντίκτυπο στα παιδιά. Ανεξάρτητα από το αν κακοποιούνται τα ίδια, οι συναισθηματικές επιπτώσεις της έκθεσής τους σε περιστατικά Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων είναι παρόμοιες με αυτές του ψυχολογικού τραύματος των παιδιών που κακοποιούνται. Τα ευρήματα διαφόρων μελετών (Bragg, 2003, σελ. 10) συγκλίνουν στην ύπαρξη τριών κατηγοριών προβλημάτων που εμφανίζουν τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων:

- ♦ **Συμπεριφορικά, κοινωνικά και συναισθηματικά προβλήματα:** υψηλότερα επίπεδα επιθετικότητας, θυμού, εχθρικότητας, αντιδραστικής συμπεριφοράς και ανυπακοής· φόβου, άγχους, απόσυρσης και κατάθλιψης· κακές σχέσεις με τους/τις συνομήλικους, τα αδέρφια τους και περιορισμένες κοινωνικές σχέσεις· χαμηλή αυτοεκτίμηση.
- ♦ **Γνωστικά προβλήματα και προβλήματα συμπεριφοράς:** χαμηλά επίπεδα γνωστικής λειτουργικότητας, χαμηλή σχολική επίδοση, απουσία δεξιοτήτων επίλυσης συγκρούσεων, περιορισμένες δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων, αποδοχή βίαιων συμπεριφορών και στάσεων, προσκόλληση σε άκαμπτα στερεότυπα του φύλου και ανδρικά προνόμια.
- ♦ **Μακροχρόνια προβλήματα:** υψηλότερα επίπεδα κατάθλιψης ως ενήλικοι και συμπτώματα τραύματος, αυξημένη ανοχή στη χρήση βίας στις ενήλικες σχέσεις τους».

Τα παιδιά εμφανίζουν επίσης «συγκεκριμένα προβλήματα ως προς τη σωματική, ψυχολογική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Για παράδειγμα, τα βρέφη που εκτίθενται σε βία μπορεί να δυσκολεύονται να αναπτύξουν συναισθηματικό δεσμό με τα άτομα που τα φροντίζουν και σε εξαιρετικά σοβαρές περιπτώσεις μπορεί να αναστέλλεται η ανάπτυξή τους» (Bragg, 2003, σελ. 10).

Πρέπει, βέβαια, να σημειωθεί ότι υπάρχουν περιορισμοί στις έρευνες αυτού του είδους καθώς υπάρχουν και παιδιά τα οποία δεν εμφανίζουν αυξημένα προβλήματα ακόμη και υπό παρόμοιες συνθήκες. Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορεί να παλινδρομήσουν αναπτυξιακά ή να υποφέρουν από διατροφικές διαταραχές και διαταραχές του ύπνου. Τα παιδιά σχολικής ηλικίας μπορεί να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στις σχέσεις τους με τους/τις συνομηλίκους τους, στην ακαδημαϊκή τους επίδοση και στη συναισθηματική τους σταθερότητα. Οι έφηβοι/-ες βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο είτε να γίνουν δράστες είτε θύματα βίας στις εφηβικές/ρομαντικές τους σχέσεις. Αναφορές από ενήλικες που είχαν επανειλημμένα υπάρξει μάρτυρες ενδοοικογενειακής βίας ως παιδιά δείχνουν ότι πολλοί/-ές υποφέρουν από μετα-τραυματικά συμπτώματα, κατάθλιψη και χαμηλή αυτοεκτίμηση (Bragg, 2003, σελ. 10).

Ορισμένα πιθανά συμπτώματα που εμφανίζουν τα παιδιά που εκτίθενται στη Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (Bragg, 2003, σελ. 11) είναι τα ακόλουθα:

- ◆ διαταραχές ύπνου (π.χ. αϋπνία, φοβούνται να πάνε για ύπνο, εφιάλτες)
- ◆ σωματικά συμπτώματα, όπως πονοκέφαλοι ή στομαχόπονοι
- ◆ υπερεγρήγορη απέναντι στον κίνδυνο ή στο φόβο τραυματισμού
- ◆ εμπλοκή σε καβγάδες, πρόκληση τραυματισμών σε άλλα παιδιά ή σε ζώα
- ◆ εκρήξεις οργής ή εναντιωματική συμπεριφορά
- ◆ απόσυρση από ανθρώπους ή από δραστηριότητες που συνήθιζε να ασχολείται
- ◆ νωθρότητα, κατάθλιψη, χαμηλή ενέργεια
- ◆ χαμηλή αυτοεκτίμηση
- ◆ αισθήματα απομόνωσης και μοναχικότητας και δυσκολία αλληλεπίδρασης με συνομηλικούς και ενήλικους
- ◆ κατανάλωση ουσιών (αλκοόλ/ναρκωτικά) είτε ως παιδιά είτε αργότερα στη ζωή τους
- ◆ υψηλότερος κίνδυνος ανήλικης παραβατικότητας
- ◆ απόπειρες αυτοκτονίας ή επικίνδυνη συμπεριφορά
- ◆ χαμηλή σχολική επίδοση και απουσίες από το σχολείο
- ◆ δυσκολίες στη συγκέντρωση και προσοχή
- ◆ φόβος αποχωρισμού από το μη βίαιο ενήλικο ή φόβοι ότι θα τα εγκαταλείψουν
- ◆ ανάληψη ευθύνης για την κακοποίηση
- ◆ αίσθημα ενοχής επειδή δεν μπορούν να σταματήσουν την κακοποίηση ή επειδή αγαπούν το δράστη
- ◆ ανάληψη ευθυνών ενήλικων ή γονικών ευθυνών
- ◆ άγχος, υπερβολική ανησυχία και διαταραχές που σχετίζονται με το άγχος
- ◆ βραδινή ενούρηση ή παλινδρόμηση σε προγενέστερα αναπτυξιακά στάδια
- ◆ προβλήματα στη γλώσσα και το λόγο
- ◆ ψυχική αποσύνδεση
- ◆ ταύτιση με ή αντανάκλαση των συμπεριφορών του δράστη· τα αγόρια που γίνονται μάρτυρες ΒΕΣ είναι πιο πιθανό να κακοποιούν τις συντρόφους τους ως ενήλικες σε αντίθεση με αγόρια που έχουν μεγαλώσει σε μη βίαια σπίτια.

Προστατευτικοί Παράγοντες

Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο πως ορισμένα παιδιά, παρά την έκθεσή τους σε ΒΕΣ, εμφανίζονται ιδιαίτερα ανθεκτικά (Πετρουλάκη, 2010). Η αντίδραση των παιδιών στη βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων φαίνεται ότι διαφέρει καθώς κάποια από αυτά επηρεάζονται περισσότερο, κάποια ανακάμπτουν αμέσως μόλις αποκατασταθούν οι συνθήκες στο περιβάλλον τους, ενώ υπάρχουν και παιδιά που επηρεάζονται ελάχιστα ή και καθόλου, και συνεχίζουν κανονικά την αναπτυξιακή τους πορεία (Hughes, Graham-Bermann, Gruber, 2001; Anthony & Kohler, 1987).

Οι αντιδράσεις των παιδιών στη βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων φαίνεται να εκτείνονται σε ένα συνεχές, καθώς μερικά παιδιά παρουσιάζουν τεράστια ανθεκτικότητα ενώ κάποια άλλα εμφανίζουν σημάδια σοβαρής δυσπροσαρμοστικότητας (Bragg, 2003, σελ. 11).

Προστατευτικοί παράγοντες όπως η κοινωνική επάρκεια, η ευφυΐα, η υψηλή αυτοεκτίμηση, ο εξωστρεφής χαρακτήρας, οι ισχυροί δεσμοί με τα αδέρφια ή τα συνομήλικα άτομα και μια υποστηρικτική σχέση με έναν ενήλικο, θεωρείται ότι αποτελούν σημαντικούς παράγοντες που προστατεύουν τα παιδιά από τις δυσμενείς επιπτώσεις της έκθεσής τους στη βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων (Bragg, 2003, σελ. 11). Σύμφωνα με τους Gewirtz & Edleson (2004), όπως αναφέρει η Πετρουλάκη (2010), οι προστατευτικοί παράγοντες μπορούν να ταξινομηθούν στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες: (α) η επάρκεια γονικής φροντίδας και η ανάπτυξη ασφαλούς συναισθηματικού δεσμού, που σημαίνει ύπαρξη καλής σχέσης είτε με τον ένα τουλάχιστον γονιό είτε με κάποια άλλη γονική φιγούρα, (β) το υποστηρικτικό εξω-οικογενειακό περιβάλλον, που μπορεί να προέλθει από ένα άτομο που επέχει θέση μέντορα για το παιδί, όπως κάποιος/-α δάσκαλος/-α, ο/η ανάδοχος του παιδιού, κλπ. και (γ) τα ατομικά χαρακτηριστικά του παιδιού όπως, για παράδειγμα, υψηλή νοημοσύνη, φυσική ελκυστικότητα, ισχυρή αυτοεκτίμηση, κάποιο ιδιαίτερο ταλέντο ή κλίση, κλπ.

Επιπρόσθετα, μελέτες (Bragg, 2003, σελ. 11-12) δείχνουν ότι ο αντίκτυπος της βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων στα παιδιά μπορεί να μετριαστεί από ορισμένους παράγοντες, όπως:

- ♦ Η φύση της βίας. Τα παιδιά που εκτίθενται συχνά σε σοβαρές μορφές βίας, αντιλαμβάνονται τη βία ως δικό τους λάθος. Επειδή δεν έχουν την ευκαιρία να παρατηρήσουν τα άτομα που τα φροντίζουν να επιλύουν τις συγκρούσεις τους, αυτά τα παιδιά ίσως έχουν περισσότερο άγχος από τα παιδιά που γίνονται μάρτυρες λιγότερων περιστατικών σωματικής βίας. Η συχνότητα των θετικών αλληλεπιδράσεων που παρατηρούν μεταξύ των ατόμων που τα φροντίζουν έχει επίσης επιπτώσεις πάνω τους.
- ♦ Στρατηγικές και δεξιότητες αντιμετώπισης. Τα παιδιά με φτωχές δεξιότητες αντιμετώπισης δύσκολων καταστάσεων είναι πιο πιθανό να αντιμετωπίσουν προβλήματα σε σύγκριση με τα παιδιά που έχουν ισχυρές δεξιότητες αντιμετώπισης και υποστηρικτικά κοινωνικά δίκτυα. Τα παιδιά που χρησιμοποιούν στοχευμένες στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων εμφανίζουν λιγότερα συμπτώματα δυσπροσαρμοστικότητας. Ωστόσο, οι συναισθηματικά εστιασμένες στρατηγικές είναι λιγότερο επιθυμητές διότι συχνά στοχεύουν στην εσωτερική αντίδραση σε μια στρεσογόνο κατάσταση, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε λιγότερο αποτελεσματικές μεθόδους αντιμετώπισης (π.χ. παιδιά που φαντασιώνονται ότι οι γονείς τους "τα πάνε καλά μεταξύ τους").

- ◆ Η ηλικία του παιδιού. Τα μικρότερα παιδιά φαίνεται να εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα συναισθηματικής και ψυχολογικής δυσφορίας σε σύγκριση με τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας. Αυτή η ηλικιακή διαφοροποίηση ίσως προκύπτει από το γεγονός ότι τα μεγαλύτερα παιδιά έχουν πιο αναπτυγμένες γνωστικές ικανότητες που τους επιτρέπουν να κατανοούν τη βία και να επιλέγουν διαφορετικές στρατηγικές αντιμετώπισης που μετριά- ζουν τα αρνητικά τους συναισθήματα.
- ◆ Η παρέλευση του χρόνου. Έχει παρατηρηθεί ότι τα παιδιά έχουν αυξημένα επίπεδα άγχους και φόβου αμέσως μετά από ένα βίαιο επεισόδιο. Λιγότερες επιπτώσεις παρατη- ρούνται στα παιδιά όσο μεγαλύτερος είναι ο χρόνος που έχει περάσει από τότε που έγιναν μάρτυρες ενός βίαιου επεισοδίου.
- ◆ Το φύλο. Σε γενικές γραμμές, τα αγόρια εμφανίζουν περισσότερες "εξωτερικευμένες" συμπεριφορές (π.χ. επιθετικότητα) ενώ τα κορίτσια περισσότερες "εσωτερικευμένες" συμπεριφορές (π.χ. απόσυρση ή κατάθλιψη). Επιπρόσθετα, τα αγόρια ταυτίζονται πε- ρισσότερο με τον άνδρα δράστη και τα κορίτσια ταυτίζονται περισσότερο με τη γυναίκα θύμα· και τα δύο φύλα έχουν αυξημένες πιθανότητες να είναι είτε δράστες είτε θύματα βίας στην μετέπειτα ζωή τους αν δεν υπάρξει κάποια αντιμετώπιση.
- ◆ Ύπαρξη κακοποίησης παιδιού. Τα παιδιά-μάρτυρες ΒΕΣ που κακοποιούνται και τα ίδια σωματικά επιδεικνύουν αυξημένη συναισθηματική και ψυχολογική δυσπροσαρμοστικό- τητα σε σύγκριση με τα παιδιά που μόνο γίνονται μάρτυρες της βίας και δεν κακοποι- ούνται τα ίδια.

A.2.4. Τι Είναι η Βία στις Ρομαντικές Σχέσεις των Εφήβων;

Τις τελευταίες δεκαετίες πληθαίνουν οι έρευνες για τη βία στις ρομαντικές σχέσεις των εφήβων (Teen Dating Violence), καθώς έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον για την έκταση της βίας που συμβαίνει κατά την περίοδο της εφηβείας και στα πρώτα χρόνια της ενήλικης ζωής.

Το Εθνικό Κέντρο Πληροφόρησης των Η.Π.Α. για την Ενδοοικογενειακή Βία δίνει τον ακόλουθο ορισμό για την βία στις εφηβικές ρομαντικές σχέσεις:

Αποτελεί ένα μοτίβο πραγματικών ή επαπειλούμενων πράξεων σωματικής, σεξουαλικής και/ή συναισθηματικής κακοποίησης, που ασκείται από ένα/μία έφηβο εναντίον του/της νυν ή πρώην συντρόφου του/της. Η κακοποίηση μπορεί να περιλαμβάνει προσβολές, εξαναγκασμό, καταδίωξη, σεξουαλική παρενόχληση, απειλές και/ή πράξεις σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης. Ο/η έφηβος/-η που κακοποιεί χρησιμοποιεί αυτό το μοτίβο βίαιης και εξαναγκαστικής συμπεριφοράς, σε μια ετεροφυλοφιλική ή ομοφυλοφιλική σχέση, προκειμένου να αποκτήσει εξουσία και να διατηρήσει τον έλεγχο του/της συντρόφου του/της (NRCDV, 2004, σελ. 2).

Με άλλα λόγια, «η βία στις ρομαντικές σχέσεις των εφήβων είναι ένα μοτίβο επιθετικών και εξουσιαστικών συμπεριφορών που ένα άτομο χρησιμοποιεί εναντίον ενός άλλου για να αποκτήσει ή να διατηρήσει την εξουσία στη σχέση. Το άτομο που κακοποιεί, συμπεριφέρεται εκούσια με τέτοιο τρόπο που να προκαλεί φόβο, ταπείνωση και εξευτελισμό ώστε να ελέγχει το άλλο άτομο. Οι μορφές κακοποίησης μπορεί να είναι η σωματική, η σεξουαλική, η συναισθηματική και η ψυχολογική» (MDVPTB, n.d.). Υπάρχουν τρεις κύριες μορφές κακοποίησης:

- ◆ λεκτική ή Συναισθηματική
- ◆ σωματική
- ◆ σεξουαλική

Η λεκτική ή συναισθηματική κακοποίηση είναι μια μορφή βίαιης συμπεριφοράς που περιλαμβάνει κάθε συμπεριφορά η οποία απειλεί, εκφοβίζει και μειώνει το αίσθημα αυτοεκτίμησης ή αυτοαξίας του θύματος ακόμη και μπροστά σε άλλους, κάνοντας έτσι το θύμα να νιώθει ντροπή ή ταπείνωση. Περιλαμβάνει επίσης συμπεριφορές που συνιστούν μια προσπάθεια ελέγχου των συναισθημάτων και της συμπεριφοράς του θύματος, ακόμη και της ελευθερίας του. **Η σωματική κακοποίηση** περιλαμβάνει κάθε εκούσια ανεπιθύμητη επαφή με το σώμα του άλλου ατόμου η οποία μπορεί να προκαλέσει πόνο, τραυματισμό ή άλλη σωματική βλάβη. Τέλος, **η σεξουαλική κακοποίηση** περιλαμβάνει κάθε συμπεριφορά που είναι ανεπιθύμητη ή παρεμποδίζει το δικαίωμα του άλλου ατόμου να πει «όχι» σε σεξουαλικές πράξεις και μπορεί να κυμαίνεται από ένα ανεπιθύμητο φιλή ή άγγιγμα μέχρι ανεπιθύμητη σεξουαλική επαφή, βιασμό κτλ. (Soroptimist, 2008).

Τα εμπειρικά δεδομένα για τον επιπολασμό της βίας στις ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις μεταξύ εφήβων και νεαρών ενηλίκων είναι ελάχιστα. Ωστόσο, σύμφωνα με τις διαθέσιμες μελέτες, είναι εμφανές ότι: οι γυναίκες ηλικίας 16-24 ετών διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο να υπάρξουν θύματα βίας στη σχέση τους, σε σχέση με γυναίκες άλλων ηλικιών (Rennison, 2001; Rennison & Welchans, 2000/2002). Στις Η.Π.Α., περίπου 1 στα 4 άτομα εφηβικής ηλικίας αναφέρουν κάθε χρόνο ότι έχουν υποστεί λεκτική, σωματική, συναισθηματική ή σεξουαλική κακοποίηση (Foshee et al., 1996; Avery-Leaf et al., 1997). Περίπου το 10% όλων των κοριτσιών ηλικίας 12-15 ετών και το 22% όλων των κοριτσιών ηλικίας 16-19 ετών που δολοφονήθηκαν από το 1993 έως το 1999, δολοφονήθηκαν από το σύντροφό τους (Hickman, Jaycox & Aronoff, 2004, σελ. 124).

Ο επιπολασμός της βίας στις ρομαντικές σχέσεις των εφήβων κυμαίνεται από 9% σε 46%, ανάλογα με τον πληθυσμό της μελέτης, τον ορισμό της βίας και τις χρονικές περιόδους που μελετώνται κάθε φορά (Glass, Fredland, Campbell, Yonas, Sharps & Kub, 2003; Raiford, Wingood & Diclemente, 2007; Bonomi & Kelleher, 2007; CDC, 2006a; Marcus, 2005; O'Keefe, 1997; Silverman et al., 2001). Για παράδειγμα, μια μεγάλη αναδρομική έρευνα σε πάνω από 4.000 μαθήτριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έδειξε ότι 1 στις 5 έφηβες (20.2%) αναφέρουν ότι έχουν βιώσει κάποια στιγμή στη ζωή τους σωματική και/ή σεξουαλική κακοποίηση από το σύντροφό τους (Silverman et al., 2001). Σύμφωνα με το CDC (2006b) 1 στα 11 άτομα εφηβικής ηλικίας αναφέρουν ότι έχουν βιώσει σωματική βία στις ρομαντικές τους σχέσεις και 1 στα 5 αναφέρουν συναισθηματική κακοποίηση. Σύμφωνα με την Blythe και συν. (Blythe et al., 2006), σε μια έρευνα σε 279 κορίτσια ηλικίας 14-17 ετών, το 40,9% ανέφεραν σεξουαλική επαφή παρά τη θέλησή τους, κυρίως λόγω φόβου ότι ο/η σύντροφος θα θύμωνε εάν αρνιόντουσαν τη σεξουαλική επαφή.

Τα ερευνητικά δεδομένα αποκαλύπτουν ότι η βία στις ρομαντικές σχέσεις μαθητών/-τριών Β' βάθμιας εκπαίδευσης είναι πιο εκτεταμένη από ότι υποθέταμε παλιότερα και ότι μπορεί να επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις στην αναπτυξιακή τους πορεία. Οι έφηβοι/-ες είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι/-ες σε αυτή τη μορφή βίας η οποία μπορεί να αποτελέσει σοβαρό εμπόδιο στην υγιή κοινωνική τους ανάπτυξη η οποία αποτελείται από δύο αναπτυξιακές διαδικασίες: η πρώτη είναι να αναπτύξουν υγιείς, ουσιαστικές σχέσεις και η δεύτερη να δημιουργήσουν διαπροσωπική οικειότητα. Η «σύγκριση των ποσοστών επιπολασμού στις έφηβες και στις ενήλικες γυναίκες υποδηλώνει ότι τα περιστατικά βίας από σύντροφο εναντίον εφήβων κοριτσιών ίσως είναι υψηλότερα από εκείνα του ενήλικου πληθυσμού» (Silverman et al., 2001, σελ. 577) δεδομένης επίσης και της έλλειψης εμπειρίας, της επιθυμίας τους για ανεξαρτησία και του γεγονότος ότι βασίζονται στα συνομήλικά τους άτομα τα οποία όμως δεν διαθέτουν την απαιτούμενη εμπειρία (Callahan, 2003). Αυτοί οι παράγοντες περιορίζουν την ικανότητα τους να αντιδράσουν στη βία και να αναζητήσουν αποτελεσματική παρέμβαση. Επιπρόσθετα, τα άτομα που υφίστανται βία από το/τη σύντροφό τους κατά την εφηβεία διατρέχουν και μεγαλύτερο κίνδυνο εμπλοκής σε διαπροσωπική βία στην ενήλικη ζωή τους, είτε ως δράστες είτε ως θύματα (Powers & Kerman, 2006).

Είναι φανερό ότι η βία στις εφηβικές ρομαντικές σχέσεις είναι το ίδιο συχνή όσο η βία στις ερωτικές σχέσεις των ενηλίκων. Παράλληλα με την έρευνα για τη ΒΕΣ στις σχέσεις των ενηλίκων, οι μελέτες που αφορούν τη βία στις ρομαντικές σχέσεις των εφήβων έχουν καταδείξει ότι η βία που ασκείται από συντρόφους αποτελεί ένα πρόβλημα με παγκόσμιες διαστάσεις.

Παράγοντες Κινδύνου

Η γνώση που υπάρχει για τους παράγοντες που συνδέονται με τη συντροφική βία και τη σεξουαλική κακοποίηση προέρχεται κυρίως από έρευνες που έχουν διεξαχθεί σε υπερανεπτυγμένες χώρες και από συγχρονικές μελέτες, γεγονός το οποίο δεν μας επιτρέπει να κάνουμε λόγο για σχέση αιτίου-αποτελέσματος (Harvey, Garcia-Moreno & Butchart, 2007). Επίσης, το συγκεκριμένο πρόβλημα αποτελεί φαινόμενο πολυπαραγοντικό και ως τέτοιο πρέπει να αντιμετωπίζεται.

Σύμφωνα με έρευνες, «είναι πολλοί και διαφορετικοί οι παράγοντες εκείνοι που μπορεί να συσχετίζονται με τη βία στις ρομαντικές σχέσεις των εφήβων. Κάποιοι από αυτούς τους παράγοντες μπορεί να είναι: οι προηγούμενες εμπειρίες κακοποίησης του ατόμου, το σύστημα αξιών και πεποιθήσεών του, οι γνώσεις και οι δεξιότητες του ατόμου στο χειρισμό

των σχέσεων, η κατανάλωση αλκοόλ και ναρκωτικών, η σοβαρότητα της σχέσης, η επιρροή των συνομηλίκων και η πορνογραφία» (Department of Justice Canada, 2003).

Η κακοποίηση ενός ατόμου όταν ήταν παιδί (συμπεριλαμβανομένης και της βίας μεταξύ αδελφών) αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα κινδύνου για βία στις ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις του. Οι αξίες και πεποιθήσεις του ατόμου μπορούν επίσης να παίξουν σημαντικό ρόλο. Για παράδειγμα, ορισμένα άτομα πιστεύουν ότι είναι αποδεκτό να αναγκάσεις ένα κορίτσι/μία γυναίκα να κάνει σεξ εάν (Department of Justice Canada, 2003):

- ◆ θεωρούν ότι είναι “πειραχτήρι” ή “εύκολη”
- ◆ είναι μεθυσμένη
- ◆ ντύνεται με τρόπο που θεωρείται σεξι ή προκλητικός
- ◆ ερεθίζει σεξουαλικά κάποιον
- ◆ ζητάει από ένα άνδρα να βγουν, πάει σπίτι του ή πάει εκείνος στο δικό της.

Η Καναδική Εθνική Έρευνα (CNS) διαπίστωσε ότι οι άνδρες που έχουν πατριαρχικές αντιλήψεις και στάσεις (π.χ. πιστεύουν ότι ο άνδρας έχει το δικαίωμα να αποφασίζει εάν η σύζυγος/σύντροφός του θα βγει ή δεν θα βγει έξω με τους/τις φίλους/-ες της ή αν θα δουλέψει, ότι πρέπει να της δείχνει κατά καιρούς ποιος είναι η κεφαλή του σπιτιού, ότι έχει το δικαίωμα να κάνει σεξ με τη σύζυγο/σύντροφό του όποτε θέλει, ακόμη και αν εκείνη δε θέλει) είναι πιο πιθανό να κακοποιούν σεξουαλικά, σωματικά και ψυχολογικά τις συντρόφους τους (Department of Justice Canada, 2003).

Η «έλλειψη γνώσεων και δεξιοτήτων σχετικά με την επικοινωνία, την επίλυση προβλημάτων, τη διαχείριση συναισθημάτων και σχέσεων μπορεί να αποτελούν πολύ σημαντικούς παράγοντες της βίας στις ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις. Για τα έφηβα άτομα, το ξεκίνημα της ερωτικής τους ζωής είναι περίοδος πειραματισμού, και ο τρόπος που χειρίζονται αυτούς τους νέους ρόλους και τις προσδοκίες μπορεί να αντικατοπτρίζει τα (κατάλληλα ή ακατάλληλα) πρότυπα που είχαν και τις γνώσεις τους για την επίλυση των συγκρούσεων» (Department of Justice Canada, 2003).

Σύμφωνα με την έρευνα CNS, «η κακοποίηση των γυναικών σε κολέγια και πανεπιστήμια επιβεβαιώνει ότι η βία στις ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις συχνά συνυπάρχει με την κατανάλωση αλκοόλ. Όσο περισσότερο πίνουν οι άνδρες και οι γυναίκες, και όσο πιο συχνά πίνουν μαζί με τους/τις συντρόφους τους, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες να γίνουν δράστες ή θύματα βίας στις σχέσεις τους. Οι άνδρες που καταναλώνουν συχνά αλκοόλ είναι ανάμεσα σε αυτούς που είναι πιο πιθανό να κακοποιούν τις συντρόφους τους, ενώ οι γυναίκες διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να κακοποιηθούν. Έχει βρεθεί ότι υπάρχει ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στην αναφορά επιθετικής συμπεριφοράς στις σχέσεις των εφήβων, και στην χρήση ουσιών» (Department of Justice Canada, 2003).

Επίσης, σύμφωνα με την ίδια έρευνα (CNS) «όσο πιο σοβαρή είναι η σχέση, τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος ο άνδρας να κακοποιήσει σωματικά ή σεξουαλικά τη σύντροφο του. Αν και αυτό είναι κάτι που χρειάζεται περαιτέρω έρευνα, ίσως να συμβαίνει γιατί οι άνδρες στις ερωτικές τους σχέσεις εξαρτώνται περισσότερο συναισθηματικά από τις συντρόφους τους σε σύγκριση με τους άνδρες που έχουν περισσότερο περιστασιακές σχέσεις. Ένας άνδρας μπορεί να κακοποιήσει τη σύντροφό του σε μια προσπάθεια να αποκτήσει ή να διατηρήσει τη δέσμευση ή την εξάρτησή της από αυτόν» (Department of Justice Canada, 2003).

Στους νεαρούς άνδρες, η επιρροή των συνομηλίκων τους συνδέεται με την επιθετικότητα στις εφηβικές σχέσεις. Η έρευνα CNS έδειξε ότι η ύπαρξη συνομηλίκων που τους ενθαρρύνουν να κακοποιούν τις συντρόφους τους σεξουαλικά, σωματικά και ψυχολογικά αποτελεί σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει τη συμπεριφορά τους. Επίσης, οι άνδρες που έχουν φίλους που κακοποιούν σωματικά, σεξουαλικά ή συναισθηματικά τις συντρόφους τους είναι πιο πιθανό να συμπεριφερθούν με τον ίδιο τρόπο (Department of Justice Canada, 2003).

Η βιομηχανία του πορνό – όπως και τα άλλα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας – τείνουν να κανονικοποιούν και να προωθούν τη βία και τις βίαιες συμπεριφορές και έτσι μπορεί να δημιουργούν παρανοήσεις για τις σχέσεις και τη σεξουαλική συμπεριφορά. Για παράδειγμα, στην έρευνα CNS υπάρχουν ενδείξεις ότι η πορνογραφία παίζει σημαντικό ρόλο στη σεξουαλική και σωματική κακοποίηση των γυναικών στις σχέσεις τους κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Ιδιαίτερα τα νεαρά άτομα, με βάση αυτές τις εξωτερικές επιρροές, ενδέχεται να αναπτύξουν ακατάλληλες προσδοκίες ή εσφαλμένες αντιλήψεις για τις σχέσεις και τη σεξουαλικότητα. Ενδέχεται, για παράδειγμα, να δυσκολεύονται να ξεχωρίσουν ορισμένες προειδοποιητικές ενδείξεις της κακοποίησης, όπως την υπερβολική ζήλεια από την αγάπη (Department of Justice Canada, 2003).

Πολλοί άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν και περιθωριοποιούν άτομα και κοινότητες, όπως οι διακρίσεις, οι διακρίσεις λόγω ηλικίας, ο ρατσισμός, η ομοφοβία, η αναπηρία και η έλλειψη πρόσβασης στην πληροφόρηση, σε υποστηρικτικές δομές και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένου του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, μπορεί να αυξάνουν την ευαλωτότητα ορισμένων ατόμων σε βία στις ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις τους ή και να επιτείνουν τις επιπτώσεις της βίας και να μειώσουν την πιθανότητα αναφοράς της (Department of Justice Canada, 2003).

Στην Εικόνα 1 παρουσιάζονται οι παράγοντες κινδύνου (Virginia Sexual & Domestic Violence Action Alliance, 2009; Harvey, et al, 2007; Heise, 1998; Morrison, Ellsberg, & Bott, 2007), ανά επίπεδο επιρροής (π.χ. ατομικό, διαπροσωπικό) σύμφωνα με το Οικολογικό Μοντέλο για την κατανόηση της Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων και της σεξουαλικής βίας (Dahlberg & Krug, 2002). Δεν αποτελεί ωστόσο ένα πλήρη κατάλογο και κατά κανένα τρόπο δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι απεικονίζει κάποια σχέση αιτίας και αποτελέσματος.

Παράγοντες Κινδύνου	
Ατομικοί	
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Στερεοτυπικές πεποιθήσεις για τους ρόλους των φύλων ◆ Πεποιθήσεις περί υπεροχής/κυριαρχίας συγκεκριμένων ομάδων ατόμων πάνω σε άλλες ομάδες (καταπίεση) ◆ Μαθημένες πεποιθήσεις και αξίες αποδοχής των στερεοτύπων και της ανισότητας των φύλων καθώς και της πεποίθησης ότι η χρήση βίας είναι αποδεκτή (ανοχή στη βία) ◆ Ιστορικό διάπραξης βίαιων πράξεων ◆ Μάρτυρας ή θύμα βίας ως παιδί ◆ Ανασφάλεια/ χαμηλή αυτοεκτίμηση ◆ Κατάχρηση ουσιών και αλκοόλ 	
Διαπροσωπικοί	
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Αρνητική επιρροή από συνομήλικους, αδέρφια, οικογένεια, φίλους και ερωτικούς συντρόφους ◆ Κυριαρχία και έλεγχος στη σχέση ◆ Δυσλειτουργικές, μη υγιείς σχέσεις που χαρακτηρίζονται από ανισότητα, ανισορροπία δύναμης και συγκρούσεις ◆ Πρότυπα που προάγουν τη χρήση βίας στις σχέσεις ◆ Ανασφαλής συναισθηματικός δεσμός με τα μέλη της οικογένειας 	
Κοινοτικοί	
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Κοινωνικό περιβάλλον που υποστηρίζει τη βία ◆ Έλλειψη θεσμικής υποστήριξης από την αστυνομία και το δικαστικό σύστημα ◆ Επικεική μέτρα αντιμετώπισης και καταστολής ◆ Χαμηλό κοινωνικό κεφάλαιο ◆ Φτώχεια, υψηλή ανεργία, εύκολη πρόσβαση σε όπλα & ναρκωτικά ◆ Έκθεση στη βία & άλλους σχετικούς παράγοντες 	
Κοινωνικοί	
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Κοινωνικά πρότυπα που υποστηρίζουν τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων, τη βία μεταξύ ερωτικών συντρόφων και τη σεξουαλική βία ◆ Κοινωνικές στάσεις που συνδέουν την επιθετικότητα με την αρρενωπότητα ◆ Ανισότητα των φύλων και ανισορροπία ισχύος μεταξύ διαφόρων ομάδων ανθρώπων ◆ Στάσεις που υποστηρίζουν τη χρήση βίας ως μέσο επίλυσης διαφορών ή τιμωρίας ◆ Πολιτικές και νομοθεσία που προωθούν τις διακρίσεις εναντίον των γυναικών 	

Εικόνα 1. Παράγοντες κινδύνου εμφάνισης Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων σε ενήλικες και εφήβους/-ες.

Επιπτώσεις της Βίας στις Ρομαντικές Σχέσεις

Η «βία στις ρομαντικές σχέσεις των εφήβων μπορεί να έχει άμεσες όπως και μακροπρόθεσμες συνέπειες για τα θύματα, τους δράστες, τις οικογένειες τους και την κοινότητα» (Department of Justice Canada, 2003). Η βία στις σχέσεις μπορεί να βλάψει τα θύματα σωματικά, σεξουαλικά ή ψυχολογικά, και οι επιπτώσεις μπορούν να σημαδέψουν τα θύματα για την υπόλοιπη ζωή τους. Μπορεί να έχει επιβλαβείς συνέπειες στην αυτοεκτίμηση του ατόμου, την αυτοπεποίθηση και το αίσθημα προσωπικής ασφάλειας, και να επηρεάσει την ανάπτυξη και τη λειτουργικότητά του. Μπορεί επίσης να καταλήξει σε σωματικούς τραυματισμούς, σε σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, σε HIV/AIDS, ή και θάνατο. Τα άτομα που βίωσαν βία στις εφηβικές ρομαντικές σχέσεις τους διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο κακοποίησης και στις μελλοντικές τους σχέσεις (Department of Justice Canada, 2003).

Οι έρευνες υποδηλώνουν ότι «η βία στις σχέσεις επηρεάζει με διαφορετικό τρόπο τις νεαρές γυναίκες και τους νεαρούς άνδρες. Για παράδειγμα, οι νεαρές γυναίκες που υπήρξαν θύματα σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης στις σχέσεις τους διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο χρήσης ουσιών, ανθυγιεινό τρόπο ελέγχου του βάρους τους, ριψοκίνδυνης σεξουαλικής συμπεριφοράς, εγκυμοσύνης και αυτοκτονικής συμπεριφοράς. Μια ανασκόπηση των ερευνών έδειξε ότι οι γυναίκες που κακοποιούνται σωματικά από το σύντροφό τους τείνουν να υφίστανται μεγαλύτερη σωματική και ψυχολογική βλάβη σε σύγκριση με τους κακοποιημένους άνδρες. Επίσης είναι πιο πιθανό να είναι θύματα πιο συχνά και να είναι πιο σοβαρές οι επιπτώσεις από αυτόν τον τύπο βίας, όπως τραυματισμοί, συναισθηματικό τραύμα, φόβος και άγχος. Η έρευνα έχει καταδείξει ότι οι έφηβες γυναίκες είναι πιο πιθανό να εξαναγκάζονται σε σεξουαλική δραστηριότητα και αντιδρούν συνήθως σε αυτή τη συμπεριφορά κλαίγοντας, αντεπιτιθέμενες, φεύγοντας ή υπακούοντας στο σύντροφό τους. Τους έφηβους, ωστόσο, είναι πιο πιθανό να τους τους χαστουκίσουν, να τους γρατζουνήσουν ή να τους κλωτσήσουν και αντιδρούν συνήθως στην κακοποίηση γελώντας ή υποτιμώντας το γεγονός». (Department of Justice Canada, 2003).

«Οι επιπτώσεις της βίας στις ρομαντικές σχέσεις των εφήβων επηρεάζουν αρνητικά και τον οικογενειακό περίγυρο των θυμάτων. Πολλές από τις αρνητικές επιπτώσεις που μπορεί να βιώσουν τα θύματα –όπως ψυχικά προβλήματα ή ακατάλληλες στρατηγικές αντιμετώπισης όπως η χρήση ουσιών– μπορεί να έχουν άμεση επίδραση στις οικογένειές τους. Με παρόμοιο τρόπο, επηρεάζονται και οι κοινότητες όταν η βία θεωρείται φυσιολογική συμπεριφορά» (Department of Justice Canada, 2003).

A.2.5 Τι Είναι η Έμφυλη Βία;

Ο όρος “Έμφυλη Βία” αναφέρεται σε «οποιαδήποτε βλάβη που προκαλείται εναντίον ενός ατόμου λόγω του κοινωνικού ή βιολογικού του φύλου, και είναι το αποτέλεσμα της άνιση κατανομής ισχύος που εκμεταλλεύεται τις διαφοροποιήσεις μεταξύ αρσενικού και θηλυκού αλλά και τις διαφοροποιήσεις μεταξύ των ανδρών και μεταξύ των γυναικών» (Ward, 2002, σελ. 8-9).

Η έμφυλη βία έχει οριστεί από την Επιτροπή CEDAW ως βία εναντίον ενός ατόμου λόγω του βιολογικού ή του κοινωνικού του φύλου.

Σύμφωνα με το Άρθρο 1 της Διακήρυξης του ΟΗΕ για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών, βία κατά των γυναικών θεωρείται «κάθε πράξη έμφυλης βίας που καταλήγει ή είναι πιθανό να καταλήξει σε σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή πόνο στις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, του εξαναγκασμού ή της αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, είτε στη δημόσια είτε στην ιδιωτική ζωή».

Με άλλα λόγια, η Έμφυλη Βία είναι ένας όρος που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει κάθε μορφή βίας -σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική, οικονομική ή κοινωνικο-πολιτισμική- η οποία έχει αρνητική επίπτωση στη σωματική ή ψυχολογική υγεία, την ανάπτυξη και την ταυτότητα ενός ατόμου, και είναι αποτέλεσμα των ανισοτήτων ισχύος ανάμεσα στα δύο φύλα οι οποίες εκμεταλλεύονται τις διαφοροποιήσεις μεταξύ αρσενικού και θηλυκού αλλά και μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου. Η έμφυλη βία μπορεί να έχει επιπτώσεις τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες, αλλά επηρεάζει δυσανάλογα τις γυναίκες και τα κορίτσια και γι’ αυτό το λόγο η έμφυλη βία συχνά απλοποιείται με τον όρο ‘βία κατά των γυναικών’ (Council of Europe, 2009). Από κάθε άποψη η έμφυλη βία συνιστά σοβαρό εμπόδιο για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών και αποτελεί παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η έμφυλη βία αποτελεί φαινόμενο κάθε χώρας και ξεπερνάει τα πολιτισμικά σύνορα, τα σύνορα κοινωνικο-οικονομικής τάξης, μόρφωσης, εθνικότητας και προσωπικού ιστορικού. Για παράδειγμα, τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι 12% με 15% των κοριτσιών και των γυναικών στην Ευρώπη βρίσκονται αντιμέτωπες καθημερινά με τη βία στο σπίτι τους. Ο εκφοβισμός και η σεξουαλική παρενόχληση εναντίον των γυναικών είναι παρούσες σε διάφορους χώρους, όπως τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και οι χώροι εργασίας (Council of Europe, 2009).

Ωστόσο η έμφυλη βία επηρεάζει και τους άνδρες. Για παράδειγμα, άνδρες και αγόρια που δεν εμφανίζουν παραδοσιακές ‘ανδρικές αρετές’ αντιμετωπίζουν πειράγματα και βία. Παρομοίως οι ομοφυλόφιλοι υφίστανται συχνά σωματική και λεκτική βία, κυρίως στο σχολικό περιβάλλον (Council of Europe, 2009).

A.2.6. Πρωτογενής Πρόληψη της ΒΕΣ/Βίας στις Ρομαντικές Σχέσεις

Ενημερωθείτε για τη Βία ¹⁸

Δεν αφήνουν όλες οι μορφές βίας ορατά σημάδια και ορισμένες μορφές βίας έχουν πιο σοβαρές σωματικές ή ψυχολογικές επιπτώσεις από άλλες. Αλλά κάθε μορφή βίας κάνει τις γυναίκες στην κοινωνία μας να υποφέρουν και συμβάλει στην πρόκληση φόβου. Βασικά δικαιώματα που οι περισσότεροι άνδρες απολαμβάνουν –αίσθημα ασφάλειας στο σπίτι τους, δυνατότητα να κυκλοφορήσουν έξω τη νύχτα χωρίς φόβο, να εργάζονται χωρίς να παρενοχλούνται– αποτελούν πηγή φόβου για τις γυναίκες σχεδόν σε όλο τον κόσμο.

Γιατί κάποιοι άνδρες είναι βίαιοι;¹⁸

Οι άνδρες δεν είναι βίαιοι εκ φύσεως. Υπήρξαν κοινωνίες με ελάχιστη ή καθόλου βία. Μελέτες τον περασμένο αιώνα ανακάλυψαν ότι στις μισές από τις φυλετικές κοινωνίες που μελετήθηκαν υπήρχε ελάχιστη ή και καθόλου βία εναντίον των γυναικών, παιδιών και ανδρών. Ακόμη και σήμερα σε πολλές χώρες οι πλειοψηφία των ανδρών δεν είναι σωματικά βίαιοι.

Η βία είναι κάτι που μαθαίνουν κάποιοι άνδρες. Η βία είναι αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο πολλοί άνδρες μαθαίνουν να εκφράζουν τον ανδρισμό τους στις σχέσεις τους με τις γυναίκες, τα παιδιά και τους άλλους άνδρες. Πολλοί άνδρες μαθαίνουν να θεωρούν την ισχύ ως τη δυνατότητα κυριαρχίας και ελέγχου των ανθρώπων και του κόσμου γύρω τους. Αυτός ο τρόπος σκέψης κάνει τη βία αποδεκτή για πολλούς άνδρες.

Πώς μπορούμε να αλλάξουμε αυτή την κατάσταση;¹⁸

Η αλλαγή θα προκύψει εάν ο καθένας και η καθεμία από μας αποδεχτεί την προσωπική του/της ευθύνη και προσπαθήσει να αλλάξει την κατάσταση. Σαν άνδρες που ενδιαφερόμαστε για τις γυναίκες στη ζωή μας, μπορούμε να αναλάβουμε την ευθύνη να βοηθήσουμε και να βεβαιωθούμε ότι οι γυναίκες θα ζουν απαλλαγμένες από το φόβο και τη βία.

Αποτελεί προσωπική δέσμευση να μην ανεχόμαστε τις πράξεις βίας, να μη βρίσκουμε δικαιολογίες για τους δράστες και να μη θεωρούμε ότι μια γυναίκα «πήγαινε γυρεύοντας». Αποτελεί προσωπική δέσμευση να μην παραμένουμε σιωπηλοί/-ές και να παρακινήσουμε τους ανθρώπους γύρω μας να συμβάλουν με τις ενέργειές τους στον τερματισμό της βίας. Χρειάζεται να ενθαρρύνουμε τη συζήτηση, την αντιπαράθεση και την αυτοκριτική μεταξύ των ανδρών γύρω μας.

Θα πρέπει να σταματήσουμε να ανεχόμαστε τη χρήση σεξιστικής γλώσσας και αστείων που μειώνουν τις γυναίκες. Τα σεξιστικά αστεία και η σεξιστική γλώσσα βοηθούν στη δημιουργία ενός κλίματος όπου μορφές βίας και κακοποίησης έχουν γίνει για πολύ καιρό αποδεκτές. Οι λέξεις που μειώνουν τις γυναίκες αντανάκλουν μια κοινωνία που ιστορικά έχει τοποθετήσει τις γυναίκες σε μια θέση «δεύτερης κατηγορίας». Αντανάκλώντας αυτή την πραγματικότητα, για άλλη μια φορά τοποθετούν τις γυναίκες «στη θέση τους» έστω κι αν δεν είναι αυτή η πρόθεσή τους.

Ένα από τα δυσκολότερα πράγματα για τους άνδρες είναι να μάθουν να εναντιώνονται στους άλλους άνδρες. Να εναντιώνονται στη σεξιστική γλώσσα, στους άνδρες που μιλούν με ταπεινωτικό τρόπο για τις γυναίκες και να εναντιώνονται σε ανθρώπους που ασκούν βία.

¹⁸ Πηγή: White Ribbon Campaign: "Listen to women...learn from women"

Πρόληψη και Αντίδραση στη ΒΕΣ/Βία στις Ρομαντικές Σχέσεις

Δεδομένης της σοβαρότητας της βίας στις ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις –καθώς και της πολυπλοκότητας αυτού του προβλήματος– μια αποτελεσματική αντιμετώπιση απαιτεί διαρκή δέσμευση και συνεργασία των μελών της κοινότητας, των επαγγελματιών και των υπεύθυνων χάραξης πολιτικής.

Οι νέοι άνθρωποι που ασκούν ή είναι θύματα βίας στις σχέσεις τους, διατρέχουν σε αυξημένο κίνδυνο να συνεχίσουν να προκαλούν ή να υφίστανται βία και ως ενήλικοι στις ερωτικές τους σχέσεις, στο γάμο τους και στην οικογενειακή τους ζωή. Η αντιμετώπιση της βίας στις σχέσεις των νέων ανθρώπων μπορεί να αποτρέψει μελλοντική κακοποίηση συζύγων και άλλες μορφές ενδοοικογενειακής βίας. Μέχρι σήμερα, μεγάλο μέρος των δράσεων κατά της βίας στις σχέσεις έχει πρωταρχικά εστιαστεί στην πρόληψη μέσω εκπαίδευσης στο σχολικό πλαίσιο, προγραμμάτων ευαισθητοποίησης, εκστρατειών και άλλων πρωτοβουλιών στους πανεπιστημιακούς χώρους. Αυτές και άλλες στρατηγικές πρόληψης που αναγνωρίζουν το ρόλο του κοινωνικού φύλου στις εμπειρίες και τις συνέπειες της βίας στις σχέσεις και που προσφέρουν δεξιότητες που βοηθάνε τους νέους ανθρώπους να αποφεύγουν επικίνδυνες καταστάσεις είναι πολύ σημαντικές (Department of Justice Canada, 2003). Η εφαρμογή ενός προγράμματος πρωτογενούς πρόληψης της ΒΕΣ/βίας στις σχέσεις στα σχολεία αποτελεί μια πολύ σημαντική πρωτοβουλία από μόνη της δεδομένου ότι μεταφέρει το μήνυμα ότι η βία δεν είναι αποδεκτή. Φέρνοντας το θέμα της βίας προς συζήτηση με τους/τις μαθητές/-τριες, τους/τις ευαισθητοποιεί ώστε να μην έχουν καμία ανοχή απέναντι στη βία, ενθαρρύνοντάς τους/τις παράλληλα να μιλήσουν σε κάποιον/-α σε περίπτωση που είναι ή γίνονται θύματα ΒΕΣ στο μέλλον.

A.2.7 Πώς να Αναγνωρίζετε την Κακοποίηση

ΠΟΙΑ ΣΗΜΑΔΙΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ;

Στη συνέχεια παρατίθεται ένας κατάλογος συμπεριφορών που εμφανίζουν άτομα που κακοποιούν τους/τις συντρόφους τους¹⁹, οι οποίες, συνήθως, αναφέρονται ως Προειδοποιητικές Ενδείξεις. Ενώ όλοι οι βίαιοι άνθρωποι δεν εμφανίζουν τα ίδια σημάδια ούτε παρουσιάζουν τις ίδιες τάσεις στον ίδιο βαθμό, εάν κάποιο άτομο εμφανίζει ορισμένα από αυτά τα συμπεριφορικά χαρακτηριστικά, τότε μπορεί να υπάρχει ένδειξη ότι αυτό το άτομο μπορεί να είναι βίαιο. Σε γενικές γραμμές όσο περισσότερες ενδείξεις υπάρχουν, τόσο πιο πιθανό είναι να υπάρχει βία. Σε μερικές περιπτώσεις, ένα άτομο που κακοποιεί μπορεί να εμφανίζει μόνο ένα-δύο χαρακτηριστικά που μπορούν να αναγνωριστούν, αλλά συνήθως αυτά εμφανίζονται σε υπερβολικό βαθμό (π.χ. υπερβολική ζήλεια, υπερβολικές αντιδράσεις/ξεσπάσματα).

Συμπεριφορές που παρατηρούνται στα ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΚΑΚΟΠΟΙΟΥΝ:

- ◆ Υπερβολική ζήλεια και κτητικότητα
- ◆ Ελεγκτική-εξουσιαστική συμπεριφορά
- ◆ Γρήγορη εμπλοκή-ανάμειξη
- ◆ Εξωπραγματικές/μη ρεαλιστικές προσδοκίες
- ◆ Άκαμπτοι έμφυλοι ρόλοι – αρνητική στάση απέναντι στις γυναίκες – στερεοτυπικές απόψεις για τις σχέσεις ανδρών – γυναικών (οι άνδρες έχουν τον έλεγχο, οι γυναίκες είναι υποτακτικές κτλ.)
- ◆ Απομόνωση του θύματος
- ◆ Φτωχή αυτοεικόνα ή χαμηλή αυτοεκτίμηση
  - ◇ κατηγορεί άλλους για τα προβλήματά του/της
  - ◇ κατηγορεί άλλους για τα συναισθήματά του/της
  - ◇ Υπερευαίσθησία
- ◆ Χρησιμοποιεί “παιχνιδιάρικη” βία στο σεξ
- ◆ Λεκτική κακοποίηση - απειλές
- ◆ Αλλαγές στη διάθεση – γίνεται πολύ σοβαρός/-ή ξαφνικά (Δρ. Jekyll & κ. Hyde)
- ◆ Απειλές σωματικής βίας
- ◆ Σπάει ή πετάει αντικείμενα – χρησιμοποιεί βία κατά τη διάρκεια μιας διαφωνίας
- ◆ Βάναυση μεταχείριση ζώων και κακομεταχείριση παιδιών
- ◆ Ιστορικό κακοποίησης στην πατρική οικογένεια ή ιστορικό σχέσεων κακοποίησης.

¹⁹ Προσαρμοσμένο από:

- ◆ Heart-2-Heart: Support Network and Self-Help Data Base for Abused Men. Relationship Warning Signs. Retrieved July 10, 2010 from: <http://www.heart-2-heart.ca/men/page17.htm>
- ◆ Hidden Hurt. Domestic Abuse Information. Retrieved July 10, 2010 from: <http://www.hiddenhurt.co.uk/Abuser/signs.htm>
- ◆ Metropolitan Center for Women & Children: www.mcwcgno.org/gethelp/battering-more.html & www.mcwcgno.org/downloads/TeenBrochure.pdf;
- ◆ Helpguide.org: www.helpguide.org/mental/domestic_violence_abuse_types_signs_causes_effects.htm;
- ◆ www.theredflagcampaign.org/index.php/dating-violence/red-flags-for-abusive-relationships/;
- ◆ www.lilaclane.com/relationships/emotional-abuse/;
- ◆ Oregon Coalition against Domestic and Sexual Abuse. Accessed 15 September 2005 from: www.ocadsv.com/OCADSV_WhatYouShouldKnow_TeensAndYouth.asp
- ◆ Women's Rural Advocacy Programs. Accessed 15 September 2005 from: www.letswrap.com/dvinfo/warning.htm
- ◆ www.adcouncil.org/issues/Domestic_Violence_Prevention (Accessed 15 September 2005)
- ◆ Center for Relationship Abuse Awareness. Accessed 10 April 2010 www.stoprelationshipabuse.org/signs.html
- ◆ <http://www.smartbitchstrashybooks.com/index.php/weblog/comments/in-defense-of-awesomeness/>
- ◆ Department of Justice Canada, 2003

Το άτομο που κακοποιεί μπορεί επίσης να:

- ♦ παίρνει όλες τις αποφάσεις
- ♦ χειραγωγεί και να ελέγχει τις επαφές του θύματος με τους/τις φίλους/-ες, την οικογένεια, τις άλλες του/της δραστηριότητες, ή να το απομονώνει από την οικογένεια και τους/τις φίλους/-ες
- ♦ περιφρονεί τη γνώμη του θύματος, τους/τις φίλους/-ες, την οικογένεια ή την εμφάνισή του/της
- ♦ κατηγορεί ότι φταίει το θύμα για διάφορα πράγματα
- ♦ προκαλεί ενοχές στο θύμα (εάν με αγαπάς...)
- ♦ κατηγορεί το θύμα για ανεντιμότητα
- ♦ κάνει συνεχώς τηλεφωνήματα και να ελέγχει συνεχώς το θύμα
- ♦ ακολουθεί και να παρακολουθεί το θύμα (stalking)
- ♦ απαιτεί να γνωρίζει διαρκώς που βρίσκεται και τι κάνει
- ♦ αρνείται να δεχτεί το "όχι" ως απάντηση (και αυτό μπορεί να περιλαμβάνει και άρνηση για χωρισμό)
- ♦ έχει χαμηλή ανοχή στις ματαιώσεις
- ♦ είναι ευέξαπτος/-η ή επιρρεπής στο θυμό (τείνει να εκφράζει το φόβο ή το άγχος ως θυμό ή αρνείται να συζητήσει για τα συναισθήματά του/της και στην συνέχεια εκρήγνυται με ένα ανεξέλεγκτο θυμό)
- ♦ οδηγεί πολύ γρήγορα ή εμπλέκεται σε άλλου είδους ριψοκίνδυνη συμπεριφορά
- ♦ καταναλώνει αλκοόλ και/ή κάνει χρήση ναρκωτικών (και μετά θυμώνει ή γίνεται βίαιος/-η).

Πιο λεπτομερώς...

- ♦ **Ζήλια.** Στην αρχή μιας σχέσης, ο δράστης μπορεί να υποστηρίζει ότι η ζήλεια είναι ένδειξη αγάπης. Η ζήλεια δεν έχει να κάνει τίποτα με την αγάπη· είναι ένδειξη κτητικότητας και έλλειψης εμπιστοσύνης. Ο δράστης μπορεί να ρωτάει το θύμα με ποιον/-α μιλάει, να τον/την κατηγορεί ότι φλερτάρει με άλλους/ες ή να δυσφορεί για την ώρα που περνάει με την οικογένεια του/της και τους/τις φίλους του/της. Ο δράστης μπορεί να τηλεφωνεί συχνά ή να εμφανίζεται μπροστά του/της απρόσμενα.
- ♦ **Ελεγκτική συμπεριφορά.** Στην αρχή ο δράστης μπορεί να υποστηρίζει ότι αυτή η συμπεριφορά είναι ένδειξη ενδιαφέροντος για την ασφάλεια και την ευημερία του θύματος. Ο δράστης μπορεί να θυμώνει αν το θύμα αργεί και να ρωτάει που ήταν, με ποιον/-α κτλ. Όσο συνεχίζεται αυτή η συμπεριφορά ελέγχου, ο δράστης μπορεί να αρχίσει να μην επιτρέπει στο θύμα να παίρνει προσωπικές αποφάσεις -π.χ. αποφάσεις που αφορούν τα ρούχα που φοράει ή αν θα βγει έξω. Ο δράστης μπορεί να υποχρεώσει το θύμα να ζητάει την άδεια του για να κάνει κάτι.
- ♦ **Γρήγορη Εμπλοκή.** Πολλοί δράστες γνώριζαν το θύμα για λιγότερο από έξι μήνες πριν παντρευτούν, αρραβωνιαστούν ή συγκατοικήσουν. Ο δράστης μπορεί να εμφανιστεί σαν ανεμοστρόβιλος, υποστηρίζοντας ότι, *«είσαι το μόνο άτομο με το οποίο μπορώ να μιλήσω»* ή *«ποτέ δεν έχω νιώσει να με αγαπάνε τόσο πολύ»*. Ο δράστης μπορεί να πιέζει το θύμα να δεσμευτεί στη σχέση με τέτοιο τρόπο που να του/της δημιουργεί αισθήματα ενοχής εάν το θύμα θέλει να επιβραδύνει την εμπλοκή τουστη σχέση ή να χωρίσει αργότερα.
- ♦ **Εξωπραγματικές Προσδοκίες.** Οι δράστες περιμένουν από τους/τις συντρόφους τους να εκπληρώνουν όλες τις ανάγκες τους, να είναι τέλειοι σύντροφοι, γονείς ή φίλοι και μπορεί να λένε πράγματα όπως, *«είσαι τα πάντα για μένα»*.

- ◆ **Άκαμπτοι Έμφυλοι Ρόλοι.** Ο δράστης μπορεί να περιμένει από το θύμα να τον υπηρετεί και να είναι υπάκουο, μπορεί να βλέπει το θύμα ως κατώτερο άτομο, ικανό μόνο για υποδεέστερες εργασίες, χαζό και ανίκανο να είναι ένα ολοκληρωμένο άτομο εκτός από αυτή τη σχέση.
- ◆ **Απομόνωση.** Ένας σύντροφος που κακοποιεί μπορεί να προσπαθήσει να αποκόψει το θύμα από τις κοινωνικές του συναναστροφές. Μπορεί να κατηγορεί τους/τις φίλους/-ες και την οικογένεια του/της ότι «δημιουργούν προβλήματα» και μπορεί να αποτρέπει το θύμα να βγαίνει έξω με τους/τις φίλους/-ες του, να πηγαίνει σχολείο ή να ασχολείται με άλλες δραστηριότητες.
- ◆ **Φτωχή Αυτοεικόνα** και μια φαινομενική αδυναμία να αντιμετωπίσει το άγχος, που απεικονίζονται στις ακόλουθες συμπεριφορές:
  - ◇ κατηγορεί τους άλλους για τα προβλήματά του. τα πάντα είναι λάθος κάποιου άλλου. Ο δράστης μπορεί να κάνει λάθος και μετά να κατηγορεί το θύμα ή μπορεί να λέει στο θύμα ότι φταίει για όλα όσα συμβαίνουν.
  - ◇ κατηγορεί τους άλλους για τα συναισθήματά του. Ο δράστης μπορεί να λέει στο θύμα «*Με κάνεις έξαλλο*», «*με πληγώνεις όταν δεν κάνεις ότι σου λέω*», ή «*δεν μπορώ να μη θυμώνω*». Ο δράστης θα χρησιμοποιήσει τα συναισθήματα του/της για να χειραγωγήσει το θύμα.
  - ◇ υπερευαίσθησία. Ο δράστης προσβάλλεται εύκολα, υποστηρίζοντας ότι πληγώνονται τα αισθήματα του όταν θυμώνει ή εκλαμβάνει την παραμικρή κριτική ως προσωπική επίθεση. Γκρινιάζει για την αδικία στα πράγματα που συμβαίνουν - που στην πραγματικότητα δεν είναι παρά μέρος της ζωής, όπως να πηγαίνει σχολείο, να του λένε ότι η συμπεριφορά του είναι ενοχλητική ή να του ζητάνε βοήθεια με τις μικροδουλειές του σπιτιού.
- ◆ **“Παιχνιδιάρικη” χρήση βίας στο σεξ.** Ο δράστης μπορεί να πετάξει κάτω το θύμα ή να το κρατάει ακινητοποιημένο κατά τη διάρκεια του σεξ. Μπορεί να ενδιαφέρεται ελάχιστα αν το θύμα θέλει να κάνει σεξ ή όχι και στραβομουτσουνιάζει ή θυμώνει για να χειραγωγήσει το θύμα ώστε να υποκύψει.
- ◆ **Λεκτική κακοποίηση και υποβιβασμός.** Εκτός από να λέει πράγματα που επίτηδες είναι κακόβουλα και οδυνηρά, ο δράστης υποβιβάζει το θύμα βρίζοντας το ή μειώνοντας τα επιτεύγματά του. Ο δράστης μπορεί να λέει στο θύμα ότι είναι ηλίθιος/-α και ανίκανος/-η να λειτουργήσει χωρίς το δράστη.
- ◆ **Γίνεται πολύ σοβαρός/-ή πολύ γρήγορα.** Παρουσιάζει σοβαρές αλλαγές διάθεσης, όπως ο Δρ. Jekyll & κος Hyde. Πολλά θύματα μπερδεύονται από τις απότομες αλλαγές διάθεσης. Η «κακή διάθεση» είναι τυπικό χαρακτηριστικό των ατόμων που κακοποιούν τους/τις συντρόφους τους.
- ◆ **Απειλές Βίας.** Περιλαμβάνει κάθε απειλή σωματικής βίας που στοχεύει στον έλεγχο του θύματος, όπως «*θα σε σκοτώσω*»
- ◆ **Σπάσιμο ή ρίψη αντικειμένων.** Αυτή η συμπεριφορά μερικές φορές χρησιμοποιείται ως τιμωρία (π.χ. σπάσιμο των αγαπημένων πραγμάτων), αλλά πιο συχνά χρησιμοποιείται για να τρομοκρατηθεί το θύμα και να υποταχθεί. Ένας δράστης μπορεί να χτυπήσει τραπέζια με τη γροθιά του ή να πετάξει αντικείμενα κοντά ή πάνω στο θύμα.
- ◆ **Κακομεταχείριση ζώων.** Μπορεί να τιμωρεί τα ζώα με βαναυσότητα και απάθεια.
- ◆ **Ιστορικό κακοποίησης στην πατρική οικογένεια.** Ο δράστης μπορεί να έχει κακοποιηθεί κατά τη διάρκεια της παιδικής του ηλικίας, όπου είτε ήταν θύμα είτε υπήρξε μάρτυρας ενδοοικογενειακής βίας.

Ενδείξεις ότι ένα άτομο ΚΑΚΟΠΟΙΕΙΤΑΙ

Ως αποτέλεσμα της προαναφερόμενης συμπεριφοράς του δράστη, κάποιος/-α μπορεί να παρατηρήσει στο θύμα κάποιες από τις ακόλουθες ενδείξεις κακοποίησης οι οποίες μπορούν να σας βοηθήσουν να αναγνωρίσετε περιπτώσεις ΒΕΣ σε πρώιμο στάδιο. Κάθε χαρακτηριστικό ξεχωριστά δεν αποτελεί ένδειξη ότι υπάρχει κακοποίηση, αλλά ο συνδυασμός μερικών μπορεί να αποτελέσει λόγο για περαιτέρω διερεύνηση.

Το θύμα ίσως να:

- ♦ δείχνει ενοχή, αμφιθυμία και φόβο για τις συνθήκες ζωής του
- ♦ αισθάνεται απομονωμένο και να μην εμπιστεύεται τους άλλους ανθρώπους
- ♦ είναι συναισθηματικά και οικονομικά εξαρτώμενο
- ♦ έχει φτωχή αυτοεικόνα, χαμηλή αυτοεκτίμηση (αυτό μπορεί να μην ίσχυε ΠΡΙΝ τη σχέση)
- ♦ έχει παρατηρήσει ανθρώπους στην πατρική οικογένεια να κακοποιούνται ή να έχει κακοποιηθεί ως παιδί
- ♦ αισθάνεται θυμό, αμηχανία και ντροπή
- ♦ φοβάται ότι τρελαίνεται
- ♦ έχει μάθει να αισθάνεται αβοήθητο και ανίσχυρο
- ♦ έχει ανεξήγητα τραύματα (π.χ. κοψίματα, μελανιές, γδαρσίματα, εγκαύματα ή δαγκωματιές) για τα οποία δεν υπήρξε θεραπεία
- ♦ πάσχει από κατάθλιψη
- ♦ δείχνει νευρικότητα

Το άτομο που κακοποιείται μπορεί:

- ♦ να σταματήσει να συμμετέχει σε πράγματα που συμμετείχε πριν
- ♦ να έχει λίγο ή καθόλου ενδιαφέρον για τις οικογενειακές δραστηριότητες
- ♦ να έχει δυσκολία να κοιμηθεί
- ♦ να μην μπορεί να συγκεντρωθεί
- ♦ να έχει προβλήματα μνήμης
- ♦ να αρχίσει να απουσιάζει από το σχολείο ή τη δουλειά
- ♦ να πέφτουν οι βαθμοί του/της στο σχολείο ή η παραγωγικότητά του/της στη δουλειά

Ακολουθούν μερικές προειδοποιητικές ενδείξεις της ΒΕΣ:

- ♦ Το θύμα παραμένει σιωπηλό και φαίνεται νευρικό όταν ο/η σύντροφός του/της είναι κοντά του/της. Φαίνεται να φοβάται μην τον/την θυμώσει.
- ♦ Ο δράστης έχει επιδείξει βίαιη συμπεριφορά: λεκτικά, ή σπάζοντας πράγματα ή χτυπώντας/πετώντας αντικείμενα.
- ♦ Το θύμα έχει μώλωπες ή σημάδια που δικαιολογεί με άσχετους τρόπους.
- ♦ Το θύμα ακυρώνει τακτικά την τελευταία στιγμή σχέδια και σταδιακά απομονώνεται από φίλους/-ες και οικογένεια.
- ♦ Ο δράστης ελέγχει τα πάντα: τα χρήματα, τη συμπεριφορά και με ποιον/-α ο/η σύντροφός του περνάει την ώρα του/της.

Τι μπορείτε να κάνετε...

Η σκέψη του να μιλήσετε σε ένα άτομο (φίλο/-η, συγγενή, συνεργάτη/-ίδα) που υποπτεύεστε ότι κακοποιείται μπορεί να σας κάνει να νιώθετε άβολα ή ακόμη και να σας τρομάξει. Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι δεν θα βοηθήσει σε τίποτα. Η αλήθεια είναι όμως ότι αν ξεκινήσετε μια συζήτηση για τη βία, δείχνετε στο θύμα ότι ενδιαφέρεστε, ότι δεν είναι μόνο του και με αυτόν τον τρόπο σπάτε και την απομόνωση. Παρακάτω θα βρείτε μερικές χρήσιμες συμβουλές για το πώς να χειριστείτε τη συζήτηση:

- ◆ Ακούστε προσεκτικά, χωρίς να κρίνετε. Η αυτοεκτίμηση αλλά και το σώμα του/της έχουν διαλυθεί. Πείτε του/της ότι δεν υπάρχει ΚΑΝΕΝΑΣ λόγος να ντρέπεται.
- ◆ Πείτε του/της ότι δεν είναι δικό του/της λάθος, και ότι δεν υπάρχει ΠΟΤΕ καμία δικαιολογία για τη χρήση βίας σε μια σχέση.
- ◆ Προτείνετε να φτιάξει κάποιου είδους σχέδιο ασφαλείας.
- ◆ Πείτε του/της πώς μπορεί να βρει βοήθεια.
- ◆ Πείτε του/της ότι δεν είναι μόνος/-η.

A.2.8. Πώς να Αντιδράσετε εάν Υποψιάζεστε ή εάν σας Αποκαλύφθηκε Κακοποίηση Παιδιού & Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων

Απαιτείται μια συλλογική έλλειψη ανοχής στη βία εναντίον παιδιών, εφήβων και ενηλίκων προκειμένου να τερματιστεί η κακοποίηση παιδιών και η ΒΕΣ.

Παρότι οι μαθητές/-τριες δεν καλούνται άμεσα, στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος, να μοιραστούν προσωπικές εμπειρίες Βίας μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων ή κακοποίησης παιδιού, **ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να είναι προετοιμασμένος/-η για τυχόν αποκάλυψη εμπειριών (στο παρόν ή κατά το παρελθόν) κακοποίησης ανηλίκου ή βίας σε ρομαντική/ερωτική σχέση ή σε άλλο πλαίσιο αλλά και ενδοοικογενειακής βίας στο σπίτι.**

Κάθε παιδί που, είτε εκτίθεται σε Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων ως μάρτυρας ή κακοποιείται το ίδιο, μπορεί να βρίσκεται σε μεγάλο κίνδυνο και να απαιτείται παρέμβαση. Το ίδιο μπορεί να ισχύει και εάν ένας/μία έφηβος/-η έχει υποστεί ή υφίσταται βία στη σχέση του/της ή πειθαναγκάζεται να συμμετέχει σε οποιαδήποτε σεξουαλική πράξη από το αγόρι/κορίτσι του/της ή από οποιοδήποτε άλλο άτομο.

Ακούγοντας ένα/μία μαθητή/-τρια να σας αποκαλύπτει ότι κάποιος/-α τον/την κακοποιεί, μπορεί να είναι τρομακτικό και να σας σοκάρει. Διάφορες σκέψεις μπορεί να περνούν από το νου σας (University of Nevada, n.d.), όπως:

- ◆ μπορεί να μην ξέρετε πώς να αντιδράσετε ή τι να πείτε
- ◆ μπορεί να μην είστε σίγουροι/-ες αν όντως είναι αλήθεια αυτό που περιγράφει το παιδί
- ◆ μπορεί να θυμώσετε με το γονιό του παιδιού ή τον υποτιθέμενο δράστη
- ◆ μπορεί να φοβάστε μην μπλέξετε ή να φοβάστε τυχόν αντίποινα από τον δράστη
- ◆ μπορεί να σας έχει περάσει από το νου ακόμα και να πάρετε το παιδί σπίτι σας προκειμένου να το βοηθήσετε.

Δεν είναι περίεργο λοιπόν να έχετε παρόμοιες αντιδράσεις, αλλά μπορείτε να έχετε προετοιμαστεί ώστε να μην είναι εμφανείς. Η πρώτη σας αντίδραση στο άκουσμα μιας τέτοιας εμπειρίας είναι εξαιρετικά σημαντική και κρίσιμη.

Εάν ένας/μία μαθητής/-τρια σας αποκαλύψει εμπειρίες κακοποίησης θα **πρέπει** (Amnesty International, 2004, σελ. 3):

1. **Να δείξετε σεβασμό και μην κρίνετε το παιδί:** λάβετε σοβαρά υπόψη αυτά που σας αναφέρει και προσφέρετε ένα υποστηρικτικό περιβάλλον στο άτομο που κάνει την αποκάλυψη. Μην αμφισβητήσετε αυτά που σας λέει, όποιος κι αν είναι ο δράστης, και αναγνωρίστε το θάρρος του παιδιού να σας μιλήσει. Τα τρυφερά λόγια και η υποστήριξη από ένα/μία εκπαιδευτικό που δείχνει βαθιά κατανόηση και επίγνωση της εμπειρίας του παιδιού τη στιγμή της αποκάλυψης μπορεί να είναι καθοριστικής σημασίας.
2. **Μην προσπαθήσετε να κάνετε συμβουλευτική:** ο/η εκπαιδευτικός δεν διαθέτει τις απαραίτητες γνώσεις για να κάνει συμβουλευτική σε άτομα που έχουν κακοποιηθεί. Ο ρόλος σας είναι να ευαισθητοποιήσετε τους/τις μαθητές/-τριες ως προς τα στερεότυπα του φύλου, τη ΒΕΣ και τη βία στις ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις των εφήβων και να δημιουργήσετε ένα ασφαλές περιβάλλον που ευνοεί την ενασχόληση και διερεύνηση αυτών των θεμάτων. Εάν βρεθείτε αντιμέτωπος/-η με μια αποκάλυψη, θα πρέπει να φροντίσετε να βρείτε το χρόνο και το χώρο να μιλήσετε με το παιδί σε ένα ασφαλές, σίγουρο και απομονωμένο περιβάλλον. Εξηγήστε τι μπορείτε να του/της προσφέρετε και τι όχι και ενθαρρύνετε το άτομο να επικοινωνήσει (είτε μόνο του είτε μαζί με εσάς) με τους φορείς που μπορούν να προσφέρουν υποστήριξη (βλ. Κεφ. 2.8.1 και 2.8.2).

3. **Έχετε διαθέσιμο τον κατάλογο με στοιχεία επικοινωνίας φορέων και/ή επαγγελματιών που μπορούν να βοηθήσουν:** ενθαρρύνετε το άτομο που αποκαλύπτει την κακοποίηση να επικοινωνήσει με οργανισμούς που ειδικεύονται στην παροχή υπηρεσιών σε θύματα βίας. Η υποστήριξη των θυμάτων κακοποίησης μπορεί να παρασχεθεί μόνο από οργανισμούς και επαγγελματίες που ειδικεύονται σε αυτούς τους τομείς. Συνήθως μπορούν να προσφέρουν υπηρεσίες όπως, συμβουλευτική, ψυχοκοινωνική υποστήριξη, νομική συμβουλευτική, δυνατότητα φιλοξενίας σε ξενώνα, ιατρική περίθαλψη, και παραπομπή. Είναι σημαντικό να έχετε τα στοιχεία επικοινωνίας τέτοιων φορέων που μπορούν να παρέχουν υποστήριξη και βοήθεια σε θύματα κακοποίησης πάντα διαθέσιμα κατά τη διάρκεια των συναντήσεων του προγράμματος και στο γραφείο σας. Στο κεφάλαιο 2.8.1 και 2.8.2 παρέχεται μια λίστα οργανισμών που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε, ανάλογα με το είδος της κακοποίησης.

Πώς να Αντιδράσετε σε περίπτωση Αποκάλυψης Κακοποίησης (University of Nevada, n.d.):

- ◆ **πιστέψτε** και υποστηρίξτε το άτομο που κάνει την αποκάλυψη. Αποδεχτείτε ότι σας λέει ανεξάρτητα από τις λεπτομέρειες που θα επιλέξει να σας αποκαλύψει- μην τον/την πιέζετε να πει περισσότερα
- ◆ μην κάνετε επικριτικά σχόλια, δηλαδή **μην τον/την κρίνετε**
- ◆ μην τον/την κατηγορείτε και διαβεβαιώστε τον/την ότι **δεν ήταν δικό του/της λάθος** (*“δε φταις εσύ για αυτό που σου συνέβη”*). Ποτέ δε φταίει το θύμα για την κακοποίηση που υφίσταται. Μόνο ο δράστης φταίει και αυτό είναι ένα μήνυμα που πρέπει να το περάσετε στο άτομο
- ◆ **επαινέστε** τον/την για το θάρρος του/της να σας μιλήσει και πείτε του/της ότι χαίρεστε που σας το εκμυστηρεύτηκε (*“έκανες πολύ καλά που μουμίλησες για αυτό”*)
- ◆ μην τον/την ανακρίνετε ή κάνετε συνέχεια ερωτήσεις. Αν ζητάτε να σας επαναλάβει την ιστορία του/της ή να πει περισσότερες λεπτομέρειες μπορεί να δημιουργήσετε την εντύπωση ότι δεν τον/την πιστεύετε. Να θυμάστε ότι **είναι αρμοδιότητα των αρχών να τεκμηριώσουν την αλήθεια των ισχυρισμών και όχι δική σας ευθύνη**
- ◆ μην αντιμετωπίσετε/προσεγγίσετε το άτομο που σας αναφέρει ως δράστη
- ◆ **ακούστε** με προσοχή το άτομο. Ακούω προσεκτικά σημαίνει είμαι προσηλωμένος/η σε αυτά που μου λέει και καθώς ακούω δεν σκέφτομαι παράλληλα τι πρέπει να κάνω ή τι να πω
- ◆ προσπαθήστε να βρίσκεστε σε ένα άνετο και απομονωμένο χώρο
- ◆ μη σχολιάζετε την κατάστασή του/της, ως καλή ή κακή
- ◆ **ελέγξτε τις αντιδράσεις σας:** διατηρήσετε την ψυχραιμία σας, μην πανικοβάλλεστε, μη δείχνετε σοκαρισμένος/η και γενικά ελέγχετε τις συναισθηματικές σας αντιδράσεις. Η αντίδρασή σας δεν θα πρέπει να είναι ούτε υπερβολική -γιατί μπορεί να τρομάξετε το άτομο με αποτέλεσμα να φοβηθεί να πει περισσότερα για την εμπειρία του- αλλά ούτε και υποτονική -γιατί τότε μπορεί να θεωρήσει ότι το αγνοείτε ή ότι αυτό που του συμβαίνει δεν είναι σημαντικό. Προσέχετε ιδιαίτερα τις εκφράσεις του προσώπου σας, τις κινήσεις και τον τόνο της φωνής σας
- ◆ πληροφορήστε τον/την για τις πιθανές ενέργειές σας αλλά **μη δώσετε υποσχέσεις που δεν μπορείτε να τηρήσετε**
- ◆ πείτε του/της ότι θα προσπαθήσετε να βρείτε βοήθεια
- ◆ πείτε του/της ότι μπορείτε να μιλήσετε σε κάποιον/-α που η δουλειά του είναι να βοηθάει παιδιά που βιώνουν τέτοιου είδους καταστάσεις
- ◆ μην αποκαλύψετε τις πληροφορίες που σας εμπιστεύθηκε το παιδί σε άλλα άτομα, παρά μόνο στις αρμόδιες υπηρεσίες εφόσον αναφέρεται το περιστατικό
- ◆ επικοινωνήστε με τις αρμόδιες αρχές όταν απαιτείται.

A.2.8.1. Αναφορά και/ή παραπομπή περιστατικού Κακοποίησης ή Παραμέλησης Παιδιού

Σύμφωνα με το άρθρο 37 (§1-2) του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οι **δημόσιοι υπάλληλοι** έχουν την υποχρέωση να **αναφέρουν** αξιόποινες πράξεις που διώκονται αυτεπαγγέλτως, αν πληροφορήθηκαν για αυτές κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Ακόμα και **πολίτες** οφείλουν, αν αντιληφθούν οι ίδιοι αξιόποινη πράξη που διώκεται αυτεπαγγέλτως, να την **αναφέρουν στον εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή σε οποιονδήποτε ανακριτικό υπάλληλο**. Η αναγγελία αυτή μπορεί να γίνει είτε **εγγράφως** με μια αναφορά ή **προφορικά** (άρθρο 40 § 1 του Κ.Π.Δ.).

Όσον αφορά τους/τις εκπαιδευτικούς συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 23 (§1) του Νόμου 3500/2006, **εκπαιδευτικός** (πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δημόσιας ή ιδιωτικής) ο/η οποίος/-α, κατά την εκτέλεση του εκπαιδευτικού του/της έργου, με οποιονδήποτε τρόπο πληροφορήθηκε ή διαπίστωσε ότι έχει διαπραχθεί σε βάρος μαθητή/-τριας έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας, ενημερώνει, χωρίς καθυστέρηση, τον/την Διευθυντή/-τρια της σχολικής μονάδας. Ο/η Διευθυντής/-τρια ανακοινώνει, άμεσα την αξιόποινη πράξη στον **αρμόδιο εισαγγελέα ή στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή**.²⁰ Αξίζει να σημειωθεί, ότι στο πλαίσιο του νόμου αυτού, θύμα ενδοοικογενειακής βίας δεν είναι μόνο ο ανήλικος σε βάρος του οποίου τελούνται οι αξιόποινες πράξεις (π.χ. άσκηση σωματικής βίας κατά ανηλίκου, βιασμός) αλλά και ο ανήλικος ενώπιον του οποίου τελούνται οι πράξεις αυτές. Επίσης, κατά την προδικασία και τη διαδικασία στο ακροατήριο, ο/η Διευθυντής/-τρια του σχολείου, που ανακοίνωσε την αξιόποινη πράξη στις αρμόδιες αρχές, και ο/η εκπαιδευτικός, καλούνται να εξετασθούν ως μάρτυρες, μόνο αν η πληροφορία δεν αποδεικνύεται με οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό μέσο (άρθρο 23 §2).

Σύμφωνα με το άρθρο 352^A (§4) του Ποινικού Κώδικα, κατόπιν αναφοράς κακοποίησης ανηλίκου, «αν κριθεί αναγκαίο για την προστασία του ανηλίκου θύματος, ο εισαγγελέας, ο ανακριτής ή το δικαστήριο διατάσει την **απομάκρυνση του δράστη** από το περιβάλλον του θύματος **ή την απομάκρυνση του θύματος και την προσωρινή διαμονή του σε προστατευμένο περιβάλλον**, καθώς και την απαγόρευση της μεταξύ δράστη και θύματος επικοινωνίας». Επιπλέον, κατόπιν αναφοράς κακοποίησης ανηλίκου μπορεί να διαταχθεί η **διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας** από κοινωνικούς λειτουργούς δήμων ή νομαρχιών (άρθρο 226^A, §6 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας).

Πού Μπορείτε να Απευθυνθείτε

Στη συνέχεια ακολουθεί μια ενδεικτική λίστα φορέων παροχής υπηρεσιών σε περιστατικά κακοποίησης ή παραμέλησης παιδιών στους οποίους μπορείτε να απευθυνθείτε. Εκτός από τις κατά τόπους **Εισαγγελίες Ανηλίκων**, τα **Αστυνομικά Τμήματα και τις Υποδιευθύνσεις Προστασίας Ανηλίκων**, αναφορές/καταγγελίες περιστατικών κακοποίησης-παραμέλησης παιδιών δέχονται και ορισμένοι από τους παρακάτω φορείς (π.χ. Το Χαμόγελο του Παιδιού, Συνήγορος του Παιδιού).

Επίσης, μπορείτε να δώσετε **προφορικά** στον/στην μαθητή/-τρια κάποια από τις παρακάτω τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας (που εμφανίζονται με **κόκκινο χρώμα**) προκειμένου να αναζητήσει περαιτέρω βοήθεια από εξειδικευμένους επαγγελματίες. Αποφεύγετε να δίνετε γραπτές πληροφορίες ή έντυπα που σχετίζονται με την κακοποίηση παιδιών γιατί σε περίπτωση που τα εντοπίσει ο δράστης μπορεί να θέσετε το παιδί σε μεγαλύτερο κίνδυνο από αυτόν που ήδη διατρέχει.

²⁰ Την ίδια υποχρέωση έχουν και οι υπεύθυνοι των πάσης φύσεως Μονάδων Προσχολικής Αγωγής.

Το Χαμόγελο του Παιδιού

Εθνική Τηλεφωνική Γραμμή SOS: **1056**

(δωρεάν, 24ωρη/ 7 ημέρες την εβδομάδα)

Website: www.hamogelo.gr, E-mail: info@hamogelo.gr

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.)

Τηλεφωνική Γραμμή Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας

197 (για κλήσεις από Αττική), **210-197** (για κλήσεις από την υπόλοιπη Ελλάδα)

(δωρεάν, 24ωρη/ 7 ημέρες την εβδομάδα)

Website: www.ekka.org.gr, E-mail: presidentoffice@ekka.org.gr

Ιστοσελίδα για παιδιά: www.aboutyouth.gr

Πανελλαδική Τηλεφωνική Γραμμή «Μαζί για το Παιδί»: 115 25

(χρέωση μία αστική μονάδα για αστικές και υπεραστικές κλήσεις
λειτουργεί 9.00 – 21.00, Δευτέρα - Παρασκευή)

Website: www.mazigiatopaidi.gr, E-mail: info@mazigiatopaidi.gr

---

Ευρωπαϊκή Τηλεφωνική Γραμμή Στήριξης Παιδιών και Εφήβων

Γραμμή για τα Παιδιά: **116 111**

(δωρεάν, λειτουργεί 14.00 – 20.30, Δευτέρα - Παρασκευή)

Γραμμή Σύνδεσμος για γονείς ή εκπαιδευτικούς: **801-801-1177**

(χρέωση μια αστική μονάδα για αστικές και υπεραστικές κλήσεις, λειτουργεί 9.30 – 20.30, Δευτέρα - Παρασκευή)

Website: www.tilefonikigrammi.gr

Συνήγορος του Παιδιού

Γραμμή για τα Παιδιά: **800.11.32000**

Τηλ.: 210-72.89.703 (Γραμματεία)

Website: www.0-18.gr, E-mail: cr@synigoros.gr

Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (Ι.Υ.Π.), Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας, Κέντρο για τη Μελέτη και την Πρόληψη της Κακοποίησης & Παραμέλησης του Παιδιού

Τηλ: 210-77.15.791 & 210-77.93.648

Website: www.ich-mhsw.gr, E-mail: ich-mhsw@otenet.gr

Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Δ/νση Ασφάλειας Αττικής)

1^ο Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων: 210-64.76.370

ΑΡΣΙΣ – Κοινωνική υποστήριξη Νέων

Τηλ: 210-82.59.880

Website: www.arsis.gr, E-mail: info@arsis.gr

Παιδικά Χωριά SOS Ελλάδος

Τηλ.: 210-32.38.048, 210-33.13.661-3

Website: www.sos-villages.gr, E-mail: sosathens@sos-villages.gr

---

A.2.8.2. Παραπομπή περιστατικού ΒΕΣ/Βίας στις Ρομαντικές/ Ερωτικές Σχέσεις Εφήβων

Στη χώρα μας δεν υφίσταται κάποιος νόμος που να υποχρεώνει τον/την εκπαιδευτικό να αναφέρει στις αρμόδιες αρχές περιστατικά εμπειριών βίας στις ρομαντικές/ερωτικές σχέσεις μεταξύ εφήβων. Μπορείτε ωστόσο να προτρέψετε τον/την μαθητή/-τρια να ζητήσει περαιτέρω βοήθεια από εξειδικευμένο προσωπικό.

Παρακάτω παρατίθενται στοιχεία επικοινωνίας φορέων στους οποίους μπορείτε να απευθυνθείτε για πληροφορίες ή να παραπέμψετε ένα έφηβο άτομο που υφίσταται βία στη σχέση του. Και σε αυτή την περίπτωση πρέπει να αποφεύγετε να δίνετε γραπτές πληροφορίες ή έντυπα που σχετίζονται με την βία γιατί σε περίπτωση που τα εντοπίσει ο δράστης μπορεί να θέσετε το άτομο σε μεγαλύτερο κίνδυνο.

Οι φορείς που παρατίθενται παρακάτω προσφέρουν υπηρεσίες σε ενήλικες γυναίκες θύματα ΒΕΣ, ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις προσφέρουν υπηρεσίες και σε κορίτσια ηλικίας άνω των 15 ετών.

Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ)

Τηλεφωνική Γραμμή SOS: **15 900**

(24ωρη/ 7 ημέρες την εβδομάδα, χρέωση μια αστική μονάδα)

Website: www.isotita.gr, E-mail: sos15900@isotita.gr

Συμβουλευτικό Κέντρο για τη Βία κατά των Γυναικών (ΓΓΙΦ)

Τηλ.: 210 33 17 305-6

E-mail: isotita4@otenet.gr

Γραφείο Ισότητας Δήμου Αθηναίων

Τηλ.: 210 5244657

E-mail: isotita@cityofathens.gr

Κέντρο Στήριξης Οικογένειας Ιεράς Αρχιεπισκοπής

Τηλ.: 210 3811274, 210 3841536

E-mail: keso@otenet.gr

Σιγουρευτείτε ότι οι παρεχόμενες υπηρεσίες των παραπάνω φορέων εξακολουθούν να ισχύουν πριν δώσετε οποιαδήποτε πληροφορία στο παιδί. Συστήνεται να έχετε ήδη επικοινωνήσει με το φορέα που σκοπεύετε να παραπέμψετε ένα παιδί προκειμένου εκτός από το τηλέφωνο να είστε σε θέση να του δώσετε και το όνομα ενός προσώπου αναφοράς.

A.2.9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αβραμίκου, Α. (2001). *Ευέλικτες Μορφές Απασχόλησης και Ανισότητες στον Εργασιακό Χώρο*. Αθήνα: Κ.Ε.Θ.Ι. (Retrieved August 22, 2011 from: http://www.kethi.gr/attachments/157_EVELIKTES_MORFES_APASXOLISIS.pdf).
- Αθανασιάδου, Χ., Πετροπούλου, Σ., & Μιμίκου, Γ. (2001). *Οι Συνθήκες της Γυναικείας Απασχόλησης στην Ελλάδα:1980-2000*. Αθήνα: Κ.Ε.Θ.Ι.. (Retrieved August 22, 2011 from: http://www.kethi.gr/attachments/156_GYNAIKEIA_APASXOLISI.pdf).
- Amnesty International. (2004). News Release. Spain: Government must live up to its responsibilities on protection of women's rights (EUR 41/008/2004). Canada: Amnesty International. Retrieved July 10, 2010 from: http://amnesty.ca/resource_centre/news/view.php?load=arcview&article=1673&c=Resource+Centre+News
- Anthony, E.J., Kohler, B.J. (1987). *The invulnerable child*. New York: Guilford Press.
- Avery-Leaf, S., Cascardi, M., O'Leary, K. D., & Cano, A. (1997). Efficacy of a Dating Violence Prevention Program on Attitudes Justifying Aggression. *Journal of Adolescent Health, 21*(1), 1-17.
- Blythe, M. J., Fortenberry, J. D., Temkit, M., Tu, W., & Orr, D. P. (2006). Incidence and Correlates of Unwanted Sex in Relationships of Middle and Late Adolescent Women. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, 160*, 591-595.
- Bolle, P. (2007). Εργασία Μερικής Απασχόλησης: Λύση ή Παγίδα; In Χ. Βιτσιλάκη & Π. Φώκιαλη (Eds.), *Φύλο και Απασχόληση*. Αθήνα: Ατραπός.
- Bonomi, A., & Kelleher, K. (2007). Dating Violence, Sexual Assault, and Suicide Attempts among Minority Adolescents. *Archives of Pediatric & Adolescent Medicine, 161*(6). 609-610.
- Bragg, H.L. (2003). Child Protection in Families Experiencing Domestic Violence. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Administration on Children, Youth and Families, Children's Bureau, Office on Child Abuse and Neglect. Retrieved July 2, 2010 from: www.childwelfare.gov/pubs/usermanuals/domesticviolence/domesticviolence.pdf
- Breiding, M. J., Black, M. C. & Ryan, G. W. (2008). Prevalence and Risk Factors of Intimate Partner Violence in Eighteen U.S. States/Territories, 2005. *American Journal of Preventive Medicine, 34*, 112-118.
- Callahan, M., Tolman, R., Saunders, D. (2003). Adolescent Dating Violence Victimization and Psychological Well-Being. *Journal of Adolescent Research, 18*, 664-681. In J. Powers, & E. Kerman. (2006). Teen Dating Violence. *Act for Youth Upstate Center of Excellence: Research, Facts and Findings*. Ithaca, NY: Cornell University, Act for Youth Upstate Center of Excellence.
- Centers for Disease Control (CDC) (2006a). *Dating Abuse Fact Sheet*. National Center for Injury Prevention and Control. Retrieved on January 20, 2009 from www.cdc.gov/ncipc/dvp/DatingViolence.htm.
- Centers for Disease Control (CDC). (2006b). Physical Dating Violence Among High School Students --- United States, 2003. *Morbidity and Mortality Weekly Report 55*(19), 532-535.
- Council of Europe. (2002a). Recommendation on Domestic violence: Report of the Committee on equal opportunities for women and men [Doc. 9525]. Strasbourg: Council of Europe. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Council of Europe. (2002b). Recommendation 1582 (2002). Domestic violence against women. Strasbourg: Council of Europe. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Council of Europe, Committee of Ministers. (2002). Recommendation Rec(2002)5 on the protection of women against violence and explanatory memorandum. Strasbourg: Council of Europe. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.

- Council of Europe. (2009). *Compassito: Manual on Human Rights Education for Children* (2nd Edition). Budapest: Council of Europe, Directorate of Youth and Sport European Youth Centre Budapest. Retrieved 2 July 2010 from: www.eycb.coe.int/compassito/pdf/Compassito%20EN.pdf
- Council of Europe, Committee on Equal Opportunities for Women and Men (2004). *Campaign to combat domestic violence against women in Europe*. Strasbourg: Council of Europe. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual*. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- de Benedictis, T., Jaffe, J., & Segal, J. (2006). *Domestic Violence and Abuse: Types, Signs, Symptoms, Causes, and Effects*. The American Academy of Experts in Traumatic Stress. Retrieved July 10, 2010 from: www.wellspring.edu.lb/s/696/images/FileLibrary/56286801-f219-44ae-a360-b041455b29ff.pdf
- Dahlberg, L., & Krug, E. (2002). *Violence – A global public health problem*. In E. G. Krug, L.L. Dahlberg, J.A. Mercy, A.B. Zwi & R. Lozano (Eds.), *World Report on Violence and Health* (pp. 1-21). Geneva: World Health Organization.
- Department of Justice, Canada. (2003). *What is Domestic Violence*. Retrieved July 10, 2010 from: www.justice.gc.ca/eng/pi/fv-vf/facts-info/dati-freq.html. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual*. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- DVDRT-Domestic Violence Death Review Team. (2007). *Harris County Adult Violent Death Review Team Report*. Harris County Domestic Violence Coordinating Council. Retrieved July 10, 2010 from: www.hcphes.org/dccp/epidemiology/AVDRT%20report%20June%202007.pdf
- Edleson, J.L.(1999a). The overlap between child maltreatment and woman battering. *Violence Against Women*, 5, 134-154.
- Edleson, J.L. (1999b). Children's witnessing of adult domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 14, 839–70.
- European Commission (2009). *Employment and Social Policy, Equality*. Brussels: European Commission. (Retrieved 24 August 2011 from: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/en/earn_grpgg2_esms.html).
- Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth. (2004). *Health, well-being and personal safety of women in Germany. A representative study of violence against women in Germany. Summary of the central research results*. Berlin: Federal Ministry for Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth – BMFSFJ.
- Felitti, V.J., Anda, R.F., Nordenberg, D., Williamson, D.F., Spitz, A.M., Edwards, V., Koss, M.P., Marks, J.S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine*, 14, 245-258.
- Forum for Women and Development (FOCUS). (2007). *Shadow report to Norway's 7th periodic report on the implementation of CEDAW by women's organisations in Norway*. Oslo: FOCUS. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). *Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual*. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Foshee, V. A., Linder, G. F., Bauman, K. E., Langwick, S. A., Arriaga, X. B., Heath, J. L., et al. (1996). The Safe Dates Project: Theoretical Basis, Evaluation, Design, and Selected Baseline Findings. *American Journal of Preventive Medicine*, 12(Supplement 5), 29–47.
- Φρόση, Λ., & Δεληγιάννη-Κουϊμπτζή, Β. (2002). Τα Κορίτσια Μελετούν, τα Αγόρια Αποδίδουν: Εικόνες Εκπαιδευτικών για τους Εφήβους των Δύο Φύλων. Στο Ε., Γκόβα (επιμ.), *Η Πτώση των Φύλ(λ)ων*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.
- Garcia-Moreno, C., Jansen, H., Ellsberg, M., Heise, L., Watts, C. H., & WHO Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence Against Women Study Team. (2006). Prevalence of intimate partner violence: Findings from the WHO Multi-Country Study on Women's Health and Domestic Violence. *Lancet*, 368, 1260-1269.
- Γαργαλιάνος, Ι. (2007). Η Ισότητα των Φύλων στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. *Επιστημονικό Βήμα*, 8, 37-45.

- Gewirtz, A., Edleson, J.L. (2004). Young Children's Exposure to Adult Domestic Violence: Toward a Developmental Risk and Resilience Framework for Research and Intervention. Iowa: School of Social Work, University of Iowa
- Glass, N., Fredland, N., Campbell, J., Yonas, M., Sharps, P., & Kub, J. (2003). Adolescent Dating Violence: Prevalence, Risk Factors, Health Outcomes, and Implications for Clinical Practice. *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing*, 32, 227-238.
- Hartley, C.C. (2002). The co-occurrence of child maltreatment and domestic violence: examining both neglect and child physical abuse. *Child Maltreatment*, 7, 349-58.
- Harvey, A., Garcia-Moreno, C., & Butchart, A. (2007). *Primary prevention of intimate-partner violence and sexual violence: Background paper for WHO expert meeting*. Geneva: World Health Organization.
- Heise, L. (1998). Violence against women: an integrated, ecological framework. *Violence against women*, 4, 162-290.
- Hickman, L. J., Jaycox, L. H., & Aranoff, J. (2004). Dating violence among adolescents: Prevalence, gender distribution, and prevention program effectiveness. *Trauma, Violence, & Abuse*, 5, 123-142.
- Hughes, H.M. (1988). Psychological and behavioural correlates of family violence in child witness and victims. *American Journal of Orthopsychiatry*, 58, 77-90.
- Hughes, H.M., Graham-Bermann, S.A., Gruber, G. (2001). Resilience in children exposed to domestic violence. In: Graham-Bermann SA, Edleson JL (eds). *Domestic violence in the lives of children: The future of research, intervention, and social policy* (pp. 67-90). Washington, DC: American Psychological Association.
- Humphreys, C., Houghton, C., Ellis, J. (2008). Literature Review: Better Outcomes for Children and Young People Experiencing Domestic Abuse - Directions for Good Practice. Edinburgh: Crown. Retrieved September 19, 2008 from: www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/234221/0064117.pdf
- Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2010). Η Ελληνική Οικονομία και Απασχόληση. Ετήσια Έκθεση 2010. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ. (Retrieved August 23, 2011 from: http://www.gsee.gr/userfiles/file/2010_NEWS_KEIMENA/etisia_ekthesi_2010.pdf).
- Jaspard, M., & the ENVEFF team. (2001). Violence against women: The first French national survey. *Population & Societies*, 364. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual. Athens: CEREPRI, Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Kaur, R., & Garg, S. (2008). Addressing Domestic Violence Against Women: An Unfinished Agenda. *Indian Journal of Community Medicine*, 33(2), 73-76.
- Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ). (2003). Ενδο-οικογενειακή Βία κατά των Γυναικών: πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα. Αθήνα: ΚΕΘΙ.
- Krug, E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi, B., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Loewenberg, S. (2005). Domestic violence in Spain. *The Lancet*, 365, 464. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J., Kalliokoski, A.M. (2001). Captured Queen: Men's violence against women in "equal" Sweden - a prevalence study. Stockholm: Brottsoffermyndigheten & Uppsala University.
- MacMillan, H. L., Wathen, C. D., Jamieson, E., Boyle, M., McNutt, L. A., Worster, A., Lent, B. & Webb, M. (2006). Approaches to Screening for an Intimate Partner Violence in Health Care Settings: A Randomized Trial. *The Journal of the American Medical Association*, 296, 530-536.
- Maker, A.H., Kimmelmeier, M., Peterson, C. (1998). Long-term psychological consequences in women of witnessing parental physical conflict and experiencing abuse in childhood. *Journal of Interpersonal Violence*, 13, 574-89.

- Marcus, R. (2005). Youth Violence in Everyday Life. *Journal of Interpersonal Violence*, 20, 442-447.
- Ministry of Justice (1998). Domestic Violence Act 1995 (Reprint 1998). New Zealand: Ministry of Justice (Available at: www.hsph.harvard.edu/population/domesticviolence/newzealand.dv.95.pdf)
- Minnesota Advocates for Human Rights. (2003). Domestic Violence Training Modules. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual. Athens: CEREPRI, Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Mirreles - Black, C. (1996). *Domestic Violence: Findings from a New British Crime Survey self completion questionnaire*. London: Home Office.
- Michigan Domestic Violence Prevention & Treatment Board (MDVPTB). (n.d.). Defining Dating Violence. Retrieved July 6, 2010 from Web site: www.michigan.gov/datingviolence/0,1607,7-233-46553-169521--,00.html
- Morrison, A., Ellsberg, M., & Bott, S. (2007). Addressing Gender-Based Violence: A Critical Review of Interventions. The World Bank Research Observer Advance Access. Retrieved July 20, 2009 from: <http://wbpro.oxfordjournals.org/cgi/reprint/lkm003v1.pdf>
- National Resource Center on Domestic Violence (NRCDV). (2004), Teen Dating Violence Overview (p. 1). Harrisburg, PA: NRCDV. Retrieved on July 5, 2010 from <http://search.pcadv.net/phpdig/search.php>.
- O'Hanlon, L. & Benninger-Budel, C (Ed.). (2003). Violence against women in France. Report prepared for the Committee on the Elimination of Discrimination against Women by the World Organisation Against Torture (OMCT). Geneva: OMCT. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual. Athens: CEREPRI, Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- O'Keefe, M. (1997). Predictors of Dating Violence Among High School Students. *Journal of Interpersonal Violence*, 12, 546-568.
- Pentarakis M. (2003). Magnitude, forms and consequences of violence that adolescent female High School students suffer in their intimate relationships. Unpublished Doctoral thesis, Department of Sociology, Panteion University, Athens.
- Πετρουλάκη, Κ. (2010). Η επίδραση της βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων στα παιδιά. Στο Ι. Γιαννοπούλου, Α. Δουζένης, & Ε. Λύκουρας, (επιμ.). *Ψυχιατροδικαστική παιδιών & εφήβων*. Αθήνα: Ιατρικές Εκδόσεις Π. Χ. Πασχαλίδης.
- Πετρουλάκη, Κ., Βρυώνης, Μ., Ντιναπόγιας, Α. & Τσιριγώτη, Α. (2008). Σειρά Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Επιπτώσεων των Εκπαιδευτικών Πολιτικών στο Φύλο. Αθήνα: ΚΕΘΙ.
- Petroulaki, K., Nikolaidis, G., Tsigoti, A. (2008). Deconstruction of Gender Stereotypes as a Vehicle for Intimate Partner Violence Primary Prevention: Interventions in Educational Settings. Poster at the XVIIth ISPCAN International Congress on Child Abuse and Neglect, Hong Kong SAR, China, September 7-10, 2008.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A, Morucci, S., Petridou, E. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Petroulaki, K., Dinapogias, A., Morucci, S. (2006b). Final Report: Improving the Response to Intimate Partner Violence (IPV) in Military Settings [JAI/DAP/04-1/101/WY]. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries, Dept. of Hygiene and Epidemiology, Medical School, National and Kapodistrian University of Athens. (Available at: www.euroipn.org/daphne_new/daphne2/CEREPRI_2004-1_101_WY_Final%20Report_printing.doc, accessed 10 March 2009).
- Powers, J. & Kerman, E. (2006). Teen Dating Violence. *Act for Youth Upstate Center of Excellence: Research, Facts and Findings*. Ithaca, NY: Cornell University, Act for Youth Upstate Center of Excellence.
- Raiford, J. L., Wingood, G. M., & Diclemente, R. J. (2007). Prevalence, Incidence, and Predictors of Dating Violence: A Longitudinal Study of African American Female Adolescents. *Journal of Women's Health*, 16, 822-832.
- Rennison, C.M., (2001 revised). Bureau of Justice Statistics Special Report (NCJ 187635): *Intimate partner violence and age of Victim, 1993-99*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Retrieved July 6, 2010 from: <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/pub/pdf/ipva99.pdf>

- Rennison, C.M., & Welchans, S. (2000/2002 revised). Bureau of Justice Statistics Special Report (NCJ 178247): *Intimate partner violence*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Retrieved December 12, 2006 from: www.ojp.usdoj.gov/bjs/pub/pdf/ipv.pdf.
- Römkens, R. (1997). Prevalence of Wife Abuse in the Netherlands: Combining Quantitative and Qualitative Methods in Survey Research. *Journal of Interpersonal Violence*, 12, 99-125
- Silverman, J. G., Raj, A., Mucci, L. A., & Hathway, J. E. (2001). Dating Violence against Adolescent Girls and associated Substance Use, Unhealthy Weight Control, Sexual Risk Behaviour, Pregnancy, and Suicidality. *Journal of the American Medical Association*, 286, 572– 579.
- Soroptimist International of the Americas (2008). White Paper: Teen Dating Violence. Philadelphia, PA: Soroptimist.
- Sternberg, K.J., Lamb, M.E., Greenbaum, C., Cicchetti, D., Dawud, S., Cortes, R.M., Krispin, O., Lorey, F. (1993). Effects of domestic violence on children's behaviour problems and depression. *Developmental Psychology*, 29, 44-52.
- The Advocates for Human Rights. (2006). Prevalence of Domestic Violence. Minneapolis: The Advocates for Human Rights. Retrieved July 10, 2010 from: www.stopvaw.org/Prevalence_of_Domestic_Violence.html
- The British Medical Association. (1998). Domestic violence: a health care issue? Belfast: The British Medical Association
- Tiedemann, J. (2002). Teachers' Gender Stereotypes as Determinants of Teacher Perceptions in Elementary School Mathematics. *Educational Studies in Mathematics*, 50, 49-62.
- Tjaden, P. & Thoennes, N. (2000). Full report of the prevalence, incidence, and consequences of violence against women: Findings from the national violence against women survey. National Institute of Justice: Centers of Disease Control and Prevention: Research Brief (NCJ 183781, pp. 1-71). Washington D. C.: United States Department of Justice: Office of Justice Programs.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2000). Domestic Violence against Women and Girls. Florence: UNICEF, Innocenti Research Centre. Retrieved 2 July 2010 from: www.unicef-icdc.org/publications/pdf/digest6e.pdf. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual. Athens: CEREPRI, Department of Hygiene & Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- University of Nevada. (n.d.). Fact Sheet 01-60. Retrieved July 10, 2010 from: <http://www.unce.unr.edu/publications/files/cy/2001/fs0160.pdf>
- Virginia Sexual & Domestic Violence Action Alliance. (2009). Guidelines for the Primary Prevention of Sexual Violence & Intimate Partner Violence. Retrieved October 1, 2009 from: www.vsdvalliance.org/secPublications/Prevention%20Guidelines%202009%5B1%5D.pdf
- Walby, S., & Allen, J. (2004). Domestic violence, sexual assault and stalking: Findings from the British Crime Survey (Home Office Research Study 276). London: Home Office Research, Development and Statistics Directorate. In K., Petroulaki, A., Dinapogias, S., Morucci, E. Petridou. (2006a). Sensitizing male population against intimate partner violence (IPV): Trainer's Manual. Athens: Center for Research and Prevention of Injuries (CEREPRI), Department of Hygiene and Epidemiology, School of Medicine, Athens University.
- Ward, J. (2002). If Not Now, When? Addressing Gender-based Violence in Refugee, Internally Displaced and Post-conflict Settings - A Global Overview (Reproductive Health for Refugees Consortium (RHRC)).
- World Health Organization (WHO). (2009). Violence Against Women Factsheet 239. Retrieved on July 3, 2010 from www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/index.html
- World Health Organization (WHO). (1997). Violence against women: A priority health issue. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization (WHO). (1996). Violence against women: WHO Consultation, Geneva, World Health Organization (document FRH/WHO/96.27). Retrieved July 10, 2010 from: http://whqlibdoc.who.int/hq/1996/FRH_WHD_96.27.pdf
- World Health Organization (WHO). What do we mean by "sex" and "gender"? Retrieved July 2, 2010 from WHO Web site: www.who.int/gender/whatisgender/en

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Β.1. ΠΡΟ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Χώρα	Ελλάδα		
Ημερομηνία			
Όνομα Σχολείου			
Τάξη			
Τμήμα	Ομάδα	☐ Π	☐ Ε

Οδηγίες δημιουργίας προσωπικού Κωδικού

Συμπλήρωσε κάθε πλαίσιο με τα αντίστοιχα στοιχεία

α. 3^ο γράμμα του ονόματος της μητέρας σου

β. 3^ο γράμμα του ονόματος του πατέρα σου

γ. μήνας γέννησης (01-12)

δ. 2 τελευταία ψηφία του τηλεφώνου σου

α	β	γ	γ	δ	δ

Οι πληροφορίες που θα δώσετε απαντώντας στις ακόλουθες ερωτήσεις είναι **αυστηρά ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΕΣ** και **ΑΝΩΝΥΜΕΣ**. Παρακαλούμε **μη γράφετε το όνομα σας** πουθενά επάνω στο ερωτηματολόγιο. Οι απαντήσεις σας θα μας βοηθήσουν να επιλέξουμε τις καταλληλότερες δραστηριότητες ανάλογα με τις ανάγκες της ομάδας. **Δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις**, το μόνο που μας ενδιαφέρει είναι η προσωπική σας άποψη. Γι' αυτό σας παρακαλούμε να μην συζητάτε τις απαντήσεις μεταξύ σας.

1. Για κάθε μία από τις ακόλουθες προτάσεις, σημείωσε τι **ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ** είναι «σωστό» ή «λάθος», τσεκάροντας το αντίστοιχο κουτάκι.

	Σωστό	Λάθος		Σωστό	Λάθος
οι αληθινοί άνδρες δεν κλαίνε	☐	☐	οι αληθινές γυναίκες δε βρίζουν	☐	☐
η επισκευή των ηλεκτρολογικών του σπιτιού είναι καθαρά ανδρική δουλειά	☐	☐	το καθάρισμα του σπιτιού είναι καθαρά γυναικεία δουλειά	☐	☐
μηχανικοί αυτοκινήτου μπορούν να γίνουν και οι γυναίκες	☐	☐	οικιακοί βοηθοί μπορούν να γίνουν και οι άνδρες	☐	☐
μια μητέρα δεν πρέπει να εργάζεται	☐	☐	το καθήκον να φέρνει χρήματα στο σπίτι το έχει ο άνδρας	☐	☐
τα αγόρια εκφράζουν στους άλλους τα συναισθήματά τους	☐	☐	τα κορίτσια εκφράζουν στους άλλους τα συναισθήματά τους	☐	☐
σε ένα ραντεβού αναμένεται το αγόρι να πληρώσει όλα τα έξοδα	☐	☐	σε ένα ραντεβού αναμένεται το κορίτσι να πληρώσει όλα τα έξοδα	☐	☐
τα αγόρια είναι καλύτερα από τα κορίτσια στις θετικές επιστήμες και τα μαθηματικά	☐	☐	τα κορίτσια είναι καλύτερα από τα αγόρια στη γλώσσα και στις τέχνες	☐	☐
η γυναίκα είναι η κεφαλή της οικογένειας	☐	☐	ο άνδρας είναι η κεφαλή της οικογένειας	☐	☐
τα αγόρια πρέπει να δείχνουν δυνατά και σκληρά	☐	☐	τα κορίτσια πρέπει να δείχνουν αδύναμα και ευαίσθητα	☐	☐
το ποδόσφαιρο είναι αποκλειστικά ανδρική δραστηριότητα	☐	☐	το μπαλέτο είναι αποκλειστικά γυναικεία δραστηριότητα	☐	☐

2. Αξιολόγησε κατά πόσο **συμφωνείς ή διαφωνείς** με τις παρακάτω προτάσεις, τσεκάροντας την απάντηση που περιγράφει καλύτερα **ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ**.

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Δεν είναι τόσο σημαντικό για μια γυναίκα να εργάζεται, όσο είναι για τους άνδρες	☐	☐	☐	☐	☐
Το καθήκον να φροντίζει τα παιδιά το έχει η γυναίκα	☐	☐	☐	☐	☐
Το καθήκον να φροντίζει τα παιδιά το έχει ο άνδρας	☐	☐	☐	☐	☐
Δεν πειράζει αν ο πατέρας μένει στο σπίτι και φροντίζει τα παιδιά και η μητέρα πηγαίνει στη δουλειά	☐	☐	☐	☐	☐
Δεν πειράζει αν η μητέρα μένει στο σπίτι και φροντίζει τα παιδιά και ο πατέρας πηγαίνει στη δουλειά	☐	☐	☐	☐	☐
Είναι πολύ σημαντικό για τις γυναίκες να παντρεύονται και να κάνουν παιδιά	☐	☐	☐	☐	☐
Είναι πολύ σημαντικό για τους άνδρες να παντρεύονται και να κάνουν παιδιά	☐	☐	☐	☐	☐
Οι γυναίκες είναι καλύτερες στη φροντίδα των παιδιών από τους άνδρες	☐	☐	☐	☐	☐
Οι άνδρες είναι καλύτεροι στη φροντίδα των παιδιών από τις γυναίκες	☐	☐	☐	☐	☐
Είναι πιο αποτελεσματικό όταν ο πατέρας επιβάλει την πειθαρχία σε σύγκριση με τη μητέρα	☐	☐	☐	☐	☐
Αποτελεί πρόβλημα για ένα ζευγάρι όταν η γυναίκα «βγάζει» περισσότερα χρήματα σε σύγκριση με τον άνδρα	☐	☐	☐	☐	☐
Όταν διαλύεται μια οικογένεια την ευθύνη την έχει η γυναίκα	☐	☐	☐	☐	☐
Είναι περισσότερο αποδεκτό για έναν άνδρα να έχει πολλές ερωτικές σχέσεις σε αντίθεση με μια γυναίκα	☐	☐	☐	☐	☐
Τα κορίτσια περιμένουν από τα αγόρια να τις προστατέψουν όταν χρειαστεί	☐	☐	☐	☐	☐

3. Στις περισσότερες οικογένειες στη **ΧΩΡΑ ΜΑΣ**, ποιος/-α νομίζεις ότι έχει την ευθύνη για:

	Μητέρα	Πατέρας	Και οι δύο εξίσου		Μητέρα	Πατέρας	Και οι δύο εξίσου
το πλύσιμο των πιάτων;	☐	☐	☐	τη φροντίδα ενός άρρωστου μέλους της οικογένειας;	☐	☐	☐
το πλύσιμο των ρούχων;	☐	☐	☐	το καθάρισμα του σπιτιού;	☐	☐	☐
το σιδέρωμα των ρούχων;	☐	☐	☐	την πληρωμή των λογαριασμών;	☐	☐	☐
το μαγείρεμα;	☐	☐	☐	το πέταγμα των σκουπιδιών;	☐	☐	☐
να βοηθάει τα παιδιά στο διάβασμα;	☐	☐	☐	το πλύσιμο του αυτοκινήτου;	☐	☐	☐
τα ψώνια στο σουπερ μάρκετ;	☐	☐	☐	την επισκευή των ηλεκτρικών του σπιτιού;	☐	☐	☐

4. Για κάθε ένα από τα παρακάτω, σημείωσε εάν υπάρχει διαφορετική αντιμετώπιση των αγοριών και των κοριτσιών από τους/τις καθηγητές/-τριες στο σχολείο:

Τα αγόρια ή τα κορίτσια

	Αγόρια	Κορίτσια	Αγόρια και Κορίτσια εξίσου
αναμένεται ότι θα έχουν καλύτερη σχολική επίδοση;	☐	☐	☐
τιμωρούνται πιο αυστηρά όταν κάνουν φασαρία;	☐	☐	☐
τους/τις ανατίθενται τα πιο βαρετά καθήκοντα;	☐	☐	☐
τους/τις ανατίθενται τα πιο εύκολα καθήκοντα;	☐	☐	☐
τους/τις υποψιάζονται όταν σπάει κάτι;	☐	☐	☐
ανατίθεται να καθαρίσουν κάτι, αν χρειαστεί;	☐	☐	☐
τους/τις ανατίθενται καθήκοντα που απαιτούν υπευθυνότητα;	☐	☐	☐
τους/τις υποψιάζονται συχνότερα αν κλαπεί κάτι;	☐	☐	☐
τους/τις ανατίθεται να κουβαλήσουν κάτι, αν χρειαστεί;	☐	☐	☐
χρειάζεται να διαβάσουν περισσότερο προκειμένου να πάρουν τους ίδιους βαθμούς με το αντίθετο φύλο;	☐	☐	☐
τα επαινούν περισσότερο όταν έχουν καλή σχολική επίδοση;	☐	☐	☐
τα επαινούν περισσότερο όταν είναι ήσυχοι/-ες στην τάξη;	☐	☐	☐
παίρνουν υψηλότερους βαθμούς για την ίδια επίδοση;	☐	☐	☐
αναμένεται να είναι πιο ήσυχοι/-ες στην τάξη;	☐	☐	☐
Άλλο;	☐	☐	☐
Άλλο;	☐	☐	☐

5. Για κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις, σημείωσε τι **ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ** «ισχύει» ή «δεν ισχύει» στη **ΧΩΡΑ ΜΑΣ**, τσεκάροντας το αντίστοιχο κουτάκι.

	Ισχύει	Δεν Ισχύει
Στις περισσότερες οικογένειες τα αγόρια έχουν μεγαλύτερη ελευθερία από τα κορίτσια της ίδιας ηλικίας	☐	☐
Στις περισσότερες οικογένειες τα κορίτσια έχουν μεγαλύτερη ελευθερία από τα αγόρια της ίδιας ηλικίας	☐	☐
Στις περισσότερες οικογένειες τα αγόρια είναι υποχρεωμένα να κάνουν περισσότερες δουλειές στο σπίτι από τα κορίτσια της ίδιας ηλικίας	☐	☐
Στις περισσότερες οικογένειες τα κορίτσια είναι υποχρεωμένα να κάνουν περισσότερες δουλειές στο σπίτι από τα αγόρια της ίδιας ηλικίας	☐	☐
Υπάρχουν γυναίκες που δεν εργάζονται γιατί δεν τους το επιτρέπει ο σύζυγός τους	☐	☐
Υπάρχουν άνδρες που δεν εργάζονται γιατί δεν τους το επιτρέπει η σύζυγός τους	☐	☐
Άλλο;	☐	☐
Άλλο;	☐	☐

6. Παρακαλώ **ιεράρχησε** από το 1 ως το 4 (1= το πιο σημαντικό ... 4= το λιγότερο σημαντικό) καθέναν από τους παρακάτω στόχους ανάλογα με το πόσο σημαντικούς τους θεωρεί η κοινωνία μας: [Βαθμολόγησε **ΟΛΑ** τα παρακάτω]

ΓΙΑ ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ:	
☐	i. να επιτύχει επαγγελματικά
☐	iii. να παντρευτεί
☐	v. να γίνει μητέρα
☐	vii. να επιτύχει οικονομικά

ΓΙΑ ENAN ANΔPA:	
☐	ii. να επιτύχει επαγγελματικά
☐	iv. να παντρευτεί
☐	vi. να γίνει πατέρας
☐	viii. να επιτύχει οικονομικά

7. Για κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις, παρακαλώ **τσέκαρε** το κουτάκι που, κατά τη γνώμη σου, περιγράφει καλύτερα την κατάσταση στη **ΧΩΡΑ ΜΑΣ**

Στις περισσότερες οικογένειες:	Μητέρα	Πατέρας	Και οι δύο εξίσου
το άτομο που παίρνει τις αποφάσεις για τα οικονομικά είναι:	☐	☐	☐
το άτομο που παίρνει τις αποφάσεις σχετικά με τα παιδιά είναι:	☐	☐	☐
το καθήκον της φροντίδας των παιδιών είναι κυρίως ευθύνη:	☐	☐	☐
το άτομο που συνήθως παραιτείται από τη δουλειά του προκειμένου να φροντίσει τα παιδιά είναι:	☐	☐	☐
εάν μόνο ένα άτομο συντηρεί οικονομικά στην οικογένεια, αυτό το άτομο συνήθως είναι:	☐	☐	☐

Στα περισσότερα ζευγάρια/οικογένειες:	Γυναίκα	Ανδρας	Και οι δύο εξίσου
το άτομο που «βγάζει» περισσότερα χρήματα είναι:	☐	☐	☐
το άτομο που υποτίθεται ότι πρέπει να «βγάζει» περισσότερα χρήματα είναι:	☐	☐	☐
το καθήκον των δουλειών του σπιτιού είναι κυρίως ευθύνη:	☐	☐	☐

8^α. Σου έχει ποτέ κάποιος/-α μιλήσει ή συμπεριφερθεί:	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
με ευνοϊκό τρόπο μόνο και μόνο επειδή είσαι κορίτσι/αγόρι;	☐	☐	☐	☐	☐
με άδικο τρόπο μόνο και μόνο επειδή είσαι κορίτσι/αγόρι;	☐	☐	☐	☐	☐
Αν θέλεις, γράψε παράδειγμα(τα):					

8β. Έχεις ποτέ συμπεριφερθεί, μιλήσει ή σκεφτεί με τρόπο που ήταν:	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
ευνοϊκός για ένα κορίτσι μόνο και μόνο επειδή ήταν κορίτσι;	☐	☐	☐	☐	☐
άδικος για ένα κορίτσι μόνο και μόνο επειδή ήταν κορίτσι;	☐	☐	☐	☐	☐
ευνοϊκός για ένα αγόρι μόνο και μόνο επειδή ήταν αγόρι;	☐	☐	☐	☐	☐
άδικος για ένα αγόρι μόνο και μόνο επειδή ήταν αγόρι;	☐	☐	☐	☐	☐
Αν θέλεις, γράψε παράδειγμα(τα):					

9α. Είναι μια μορφή βίας όταν, σε μια σχέση ΕΚΕΙΝΟΣ:

	Σωστό	Λάθος
της βάζει συνέχεια τις φωνές	☐	☐
δεν θέλει να την παίρνει μαζί του όλες τις φορές που βγαίνει με τους φίλους του	☐	☐
της λέει πως, αν ποτέ τον αφήσει, θα πεθάνει χωρίς αυτήν	☐	☐
την βρίζει και την υποβιβάζει	☐	☐
θυμώνει όταν «τον στήνει» στα ραντεβού	☐	☐
τη συνοδεύει παντού και πάντα, όπου και να πηγαίνει	☐	☐
θέλει, όταν βγαίνουν έξω, να πληρώνουν μισά-μισά τα έξοδα	☐	☐
της λέει ποια άτομα μπορεί να βλέπει και ποια όχι	☐	☐
της λέει τι πρέπει να φοράει και τι όχι	☐	☐
την απειλεί ότι θα την βλάψει σωματικά	☐	☐

9β. Είναι μια μορφή βίας όταν, σε μια σχέση, ΕΚΕΙΝΗ:

	Σωστό	Λάθος
του βάζει συνέχεια τις φωνές	☐	☐
δεν θέλει να τον παίρνει μαζί της όλες τις φορές που βγαίνει με τις φίλες της	☐	☐
του λέει πως, αν ποτέ την αφήσει, θα πεθάνει χωρίς αυτόν	☐	☐
τον βρίζει και τον υποβιβάζει	☐	☐
θυμώνει όταν «την στήνει» στα ραντεβού	☐	☐
τον συνοδεύει παντού και πάντα, όπου και να πηγαίνει	☐	☐
θέλει, όταν βγαίνουν έξω, να πληρώνουν μισά-μισά τα έξοδα	☐	☐
του λέει ποια άτομα μπορεί να βλέπει και ποια όχι	☐	☐
του λέει τι πρέπει να φοράει και τι όχι	☐	☐
τον απειλεί ότι θα τον βλάψει σωματικά	☐	☐

10. Αξιολόγησε κατά πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις, τσεκάροντας την απάντηση που περιγράφει καλύτερα ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ.

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Ένα κορίτσι που, ενώ βρίσκεται με το αγόρι της, φλερτάρει με άλλους είναι σαν να τον προκαλεί να τη χτυπήσει	☐	☐	☐	☐	☐
Ένα αγόρι που, ενώ βρίσκεται με το κορίτσι του, φλερτάρει με άλλες είναι σαν να την προκαλεί να τον χτυπήσει	☐	☐	☐	☐	☐
Όταν ένα κορίτσι ζηλεύει πραγματικά, αυτό δείχνει πόσο πολύ αγαπάει το αγόρι της	☐	☐	☐	☐	☐
Όταν ένα αγόρι ζηλεύει πραγματικά, αυτό δείχνει πόσο πολύ αγαπάει το κορίτσι του	☐	☐	☐	☐	☐
Για να την/τον χτυπάει ο/η σύντροφός της/του θα πρέπει να έχει κάνει κάτι που τον/την προκάλεσε	☐	☐	☐	☐	☐

11α. ΕΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙ πρέπει να χωρίσει:

	Σωστό	Λάθος
αν το αγόρι της τη δέρνει	☐	☐
αν το αγόρι της την προσβάλλει συνεχώς	☐	☐
αν το αγόρι της την πιέζει να κάνουν σεξ ενώ εκείνη δε θέλει	☐	☐
αν το αγόρι της δε θέλει να κάνουν σεξ	☐	☐

11β. ΕΝΑ ΑΓΟΡΙ πρέπει να χωρίσει:

	Σωστό	Λάθος
αν το κορίτσι του τον δέρνει	☐	☐
αν το κορίτσι του τον προσβάλλει συνεχώς	☐	☐
αν το κορίτσι του τον πιέζει να κάνουν σεξ ενώ εκείνος δε θέλει	☐	☐
αν το κορίτσι του δε θέλει να κάνουν σεξ	☐	☐

12α. Για να μην ΤΟΝ χωρίζει

	Σωστό	Λάθος
παρόλο που εκείνος την προσβάλλει διαρκώς, σημαίνει ότι αυτό της αρέσει	☐	☐
παρόλο που εκείνος ελέγχει κάθε της κίνηση, σημαίνει ότι αυτό της αρέσει	☐	☐
παρόλο που εκείνος τη χτυπάει, σημαίνει ότι αυτό της αρέσει	☐	☐

12β. Για να μην ΤΗΝ χωρίζει

	Σωστό	Λάθος
παρόλο που εκείνη τον προσβάλλει διαρκώς, σημαίνει ότι αυτό του αρέσει	☐	☐
παρόλο που εκείνη ελέγχει κάθε του κίνηση, σημαίνει ότι αυτό του αρέσει	☐	☐
παρόλο που εκείνη τον χτυπάει, σημαίνει ότι αυτό του αρέσει	☐	☐

13. Για κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις, σημείωσε τι **ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ** είναι «σωστό» ή «λάθος», τσεκάροντας το αντίστοιχο κουτάκι.

	Σωστό	Λάθος
Βία στη σχέση υπάρχει μόνο στα άτομα που είναι φτωχά	☐	☐
Βία στη σχέση υπάρχει μόνο στα άτομα που έχουν χαμηλή μόρφωση	☐	☐
Θύματα βίας στις σχέσεις είναι κυρίως οι γυναίκες	☐	☐
Ένα άτομο είναι κακοποιημένο μόνο όταν υφίσταται σωματική βία	☐	☐
Η καταστροφή προσωπικών αντικειμένων και ιδιοκτησίας δεν είναι μορφή βίας	☐	☐
Βίαια είναι εκείνα τα άτομα που δεν μπορούν να ελέγξουν τα νεύρα τους	☐	☐
Αν εκείνη δεν τον προκαλούσε, εκείνος δεν θα την κακοποιούσε	☐	☐
Από την εμφάνιση ενός ατόμου και μόνο μπορείς να καταλάβεις αν είναι βίαιο ή όχι	☐	☐
Η ζήλεια είναι ένδειξη αγάπης	☐	☐
Τα κορίτσια δεν ασκούν ποτέ σωματική βία στους συντρόφους τους	☐	☐
Όταν ένα αγόρι χαϊδεύει ένα κορίτσι κι εκείνη λέει «όχι», συνήθως εννοεί «ναι»	☐	☐
Αν ένα άτομο κακοποιείται στην ερωτική του/της σχέση, είναι εύκολο απλά να φύγει	☐	☐
Η βίαιη συμπεριφορά ενός ατόμου μπορεί να αλλάξει αν ο/η σύντροφός του το αγαπάει αρκετά	☐	☐
Οι άνδρες είναι εκ φύσεως βίαιοι	☐	☐
Οι γυναίκες είναι εκ φύσεως βίαιες	☐	☐
Τα περισσότερα κορίτσια πιστεύουν ότι πρέπει να «κάνουν τις δύσκολες» πριν δεχτούν να κάνουν σεξ	☐	☐
Τα περισσότερα αγόρια πιστεύουν πως όταν ένα κορίτσι αρνείται να κάνει σεξ μαζί τους, απλώς «κάνει τη δύσκολη»	☐	☐
Η κατάχρηση ουσιών είναι η αιτία για τη βία σε μια σχέση	☐	☐
Τα περισσότερα κακοποιημένα άτομα πιστεύουν ότι εκείνα φταίνε γι' αυτό που τους συμβαίνει	☐	☐

Παρακαλώ, αξιολόγησε κατά πόσο **συμφωνείς ή διαφωνείς** με τις παρακάτω προτάσεις, τσεκάροντας την απάντηση που περιγράφει καλύτερα **ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ**.

14α. Ένα αγόρι έχει δικαίωμα να χτυπήσει το κορίτσι του:	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
αν η συμπεριφορά της τον νευριάζει	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν τον υπακούει	☐	☐	☐	☐	☐
αν μάθει ότι τον απάτησε	☐	☐	☐	☐	☐
αν υποψιάζεται ότι τον απατάει	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν τον φροντίζει «όπως θα έπρεπε»	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν τον σέβεται	☐	☐	☐	☐	☐
αν ασχολείται περισσότερο με τις φίλες της απ' ό,τι μ' αυτόν	☐	☐	☐	☐	☐
αν θέλει να τον χωρίσει	☐	☐	☐	☐	☐
αν τη ζηλεύει	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη τον ζηλεύει	☐	☐	☐	☐	☐

14β. Ένα κορίτσι έχει δικαίωμα να χτυπήσει το αγόρι της:	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
αν η συμπεριφορά του την νευριάζει	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν την υπακούει	☐	☐	☐	☐	☐
αν μάθει ότι την απάτησε	☐	☐	☐	☐	☐
αν υποψιάζεται ότι την απατάει	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν την φροντίζει «όπως θα έπρεπε»	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν την σέβεται	☐	☐	☐	☐	☐
αν ασχολείται περισσότερο με τους φίλους του απ' ό,τι μ' αυτή	☐	☐	☐	☐	☐
αν θέλει να την χωρίσει	☐	☐	☐	☐	☐
αν τον ζηλεύει	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνος την ζηλεύει	☐	☐	☐	☐	☐

15. Ένα αγόρι έχει δικαίωμα να πιέσει ένα κορίτσι να κάνει σεξ μαζί του:	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
αν εκείνη φοράει σέξι ρούχα	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη είναι μεθυσμένη ή υπό την επήρεια άλλων ουσιών	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη του λέει «όχι» αλλά εκείνος πιστεύει πως, κατά βάθος, εννοεί «ναι»	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη βγαίνει μαζί του ένα μήνα αλλά αρνείται να ολοκληρώσουν τη σχέση τους	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη είχε στο παρελθόν σεξουαλική σχέση μαζί του ή με κάποιο άλλο αγόρι	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη έχει δεχτεί να τη φιλήσει ή να τη χαϊδέψει	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη δέχεται τα δώρα που της κάνει	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνος πληρώνει πάντα όταν βγαίνουν μαζί	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνος είναι μεθυσμένος ή υπό την επήρεια άλλων ουσιών	☐	☐	☐	☐	☐

16. Μεταξύ των γνωστών και φίλων σου, στο σχολείο, στη γειτονιά ή αλλού, γνωρίζεις ένα ή περισσότερα ζευγάρια στα οποία να συμβαίνει κάτι από τα παρακάτω;	Ναι	Όχι	Δε θέλω να απαντήσω
Το αγόρι να προσβάλει ή να βρίζει το κορίτσι του	☐	☐	☐
Το αγόρι να χτυπάει το κορίτσι του	☐	☐	☐
Το αγόρι να αναγκάζει το κορίτσι του να κάνει σεξουαλικές πράξεις που εκείνη δεν θέλει	☐	☐	☐
Το κορίτσι να προσβάλει ή να βρίζει το αγόρι της	☐	☐	☐
Το κορίτσι να χτυπάει το αγόρι της	☐	☐	☐
Το κορίτσι να αναγκάζει το αγόρι της να κάνει σεξουαλικές πράξεις που εκείνος δεν θέλει	☐	☐	☐

17. Εσένα μήπως σου έχει συμβεί ποτέ το αγόρι/ κορίτσι σου να σου κάνει κάτι από τα παραπάνω;

- Όχι
- Ναι. Αν θέλεις, γράψε τι: _____
- Δε θέλω να απαντήσω
- Δεν με αφορά η ερώτηση γιατί δεν έχω κάνει ακόμα σχέση

18. Εσύ μήπως έχεις κάνει ποτέ κάτι από τα παραπάνω στο αγόρι/ κορίτσι σου;

- Όχι
- Ναι. Αν θέλεις, γράψε τι: _____
- Δε θέλω να απαντήσω
- Δεν με αφορά η ερώτηση γιατί δεν έχω κάνει ακόμα σχέση

Δημογραφικά Στοιχεία

- Ηλικία _____ ετών
- Φύλο
 Αγόρι
 Κορίτσι
- Εθνικότητα: _____
- Είχες ποτέ στη ζωή σου μέχρι σήμερα κάποια ρομαντική ή ερωτική σχέση;
 Ναι
 Όχι → τέλος ερωτηματολογίου
 Δεν θέλω να απαντήσω → τέλος ερωτηματολογίου
- Σε ποια ηλικία ξεκίνησες την πρώτη σου ρομαντική σχέση;
_____ ετών
 Δεν θέλω να απαντήσω
- Πόσων ετών ήταν το αγόρι/κόριτσι σου τότε;
_____ ετών
 Δεν θέλω να απαντήσω

Ευχαριστούμε πολύ! ☺☺☺

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Β.2. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Χώρα	
Ημερομηνία	
Όνομα Σχολείου	
Τάξη	
Τμήμα	

Οδηγίες δημιουργίας προσωπικού Κωδικού
Συμπλήρωσε κάθε πλαίσιο με τα αντίστοιχα στοιχεία

α. 3^ο γράμμα του ονόματος της μητέρας σου
 β. 3^ο γράμμα του ονόματος του πατέρα σου
 γ. μήνας γέννησης (01-12)
 δ. 2 τελευταία ψηφία του τηλεφώνου σου

α	β	γ	γ	δ	δ

Οι πληροφορίες που θα δώσετε απαντώντας στις ακόλουθες ερωτήσεις είναι **αυστηρά ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΕΣ** και **ΑΝΩΝΥΜΕΣ**. Παρακαλούμε **μη γράφετε το όνομα σας** πουθενά επάνω στο ερωτηματολόγιο. Οι απαντήσεις σας θα μας βοηθήσουν να αξιολογήσουμε το βαθμό καταλληλότητας των δραστηριοτήτων στις οποίες συμμετείχατε για άτομα της ηλικίας σας. **Δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις**, το μόνο που μας ενδιαφέρει είναι η προσωπική σας άποψη. Γι' αυτό σας παρακαλούμε να μην συζητάτε τις απαντήσεις μεταξύ σας.

1. Ηλικία _____ ετών
2. Φύλο
 Αγόρι
 Κορίτσι
3. Εθνικότητα: _____

1. Παρακαλώ βαθμολογήστε από το 0 μέχρι το 10 (0 = καθόλου ... 10 = απόλυτα), τις παρακάτω ερωτήσεις:

1.1. Πόσο ικανοποιημένος/-η έμεινες από:	1.2. Πόσο ΧΡΗΣΙΜΟ νομίζεις ότι θα είναι το πρόγραμμα αυτό στο οποίο συμμετείχες:
i. το πρόγραμμα συνολικά;	i. στην καθημερινή σου ζωή γενικά;
ii. τα θέματα που συζητήθηκαν;	ii. στις προσωπικές σου σχέσεις;
iii. τις δραστηριότητες που χρησιμοποιήθηκαν;	iii. στην περίπτωση που μια γυναίκα/ ένα κορίτσι που γνωρίζεις κακοποιείται στην σχέση της;
iv. τα φύλλα εργασίας που χρησιμοποιήθηκαν;	iv. στην περίπτωση που ένας άνδρας/ ένα αγόρι που γνωρίζεις κακοποιεί τη σύντροφό του;
v. τα ενημερωτικά φυλλάδια που σας δόθηκαν;	1.3. Γενικά, σε ποιο βαθμό:
vi. τον τρόπο με τον οποίο υλοποιήθηκε το πρόγραμμα;	i. το πρόγραμμα εκπλήρωσε τις προσδοκίες που είχες;
vii. τον τρόπο οργάνωσης του προγράμματος;	ii. σου άρεσαν οι δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχες;
viii. την επάρκεια του/της εκπαιδευτικού που υλοποίησε το πρόγραμμα;	iii. τα θέματα που συζητήθηκαν σε αφορούν στην καθημερινή σου ζωή;
ix. από την προσωπική σου εμπειρία από την συμμετοχή σου στο πρόγραμμα;	iv. ωφεληθήκες από το πρόγραμμα;
x. από τη συνολική διάρκεια του προγράμματος;	v. ήταν το πρόγραμμα μια ευχάριστη έκπληξη για σένα;
1.4. Σε ποιο βαθμό νομίζεις ότι ο/η εκπαιδευτικός που συντόνισε το πρόγραμμα:	
i. ήταν καλά προετοιμασμένος/-η	
ii. κατένειμε καλά το χρόνο	
iii. απάντησε ικανοποιητικά στις ερωτήσεις σου	

2. Από το συγκεκριμένο πρόγραμμα:

α. αυτό που μου άρεσε περισσότερο απ' όλα ήταν:

β. κάτι που δεν μου άρεσε ήταν:

γ. ένα θέμα που ήθελα να είχε συζητηθεί, αλλά δεν έγινε, ήταν:

3. Από τη συμμετοχή σου στο πρόγραμμα, έμαθες κάτι που δεν ήξερες ήδη;

σχετικά με το θέμα της Ανισότητας των Φύλων:
[παρακαλώ, τσέκαρε μόνο ένα κουτάκι]

Δεν έμαθα τίποτα καινούριο

Έμαθα τουλάχιστον μία καινούρια πληροφορία

Έμαθα πολλά καινούρια πράγματα

Έμαθα όλα όσα μου χρειάζεται να γνωρίζω

Σχετικά με το θέμα της Βίας στις Σχέσεις:
[παρακαλώ, τσέκαρε μόνο ένα κουτάκι]

Δεν έμαθα τίποτα καινούριο

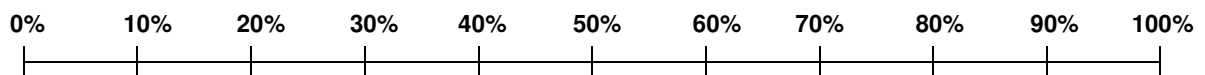
Έμαθα τουλάχιστον μία καινούρια πληροφορία

Έμαθα πολλά καινούρια πράγματα

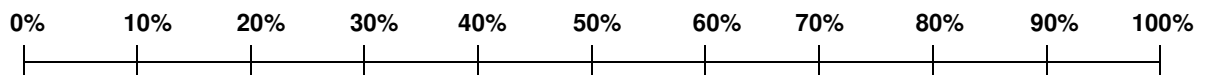
Έμαθα όλα όσα μου χρειάζεται να γνωρίζω

4. Παρακαλώ βάλτε ένα σταυρό επάνω στην κάθε γραμμή (από 0% - 100%) για να δείξετε σε ποιο βαθμό το Πρόγραμμα σας βοήθησε στα παρακάτω θέματα:

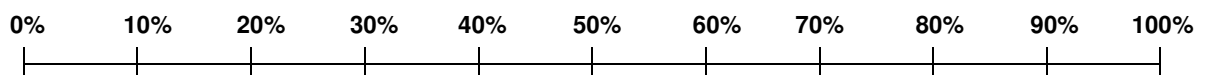
Με βοήθησε να αναγνωρίζω εάν μια σχέση μου είναι υγιής ή όχι.

Με βοήθησε να αναγνωρίζω εάν μια σχέση μου είναι βίαιη ή όχι.

Με βοήθησε να ξέρω τι πρέπει να κάνω, εάν εγώ ή ένα αγαπημένο μου πρόσωπο κακοποιείται.

5. Παρακαλώ, πες μας την γνώμη σου για τα παρακάτω:

	Σίγουρα Ναι	Μάλλον Ναι	Μάλλον Όχι	Σίγουρα Όχι
Θα ήθελες να λάβεις μέρος σε ένα παρόμοιο Πρόγραμμα στο μέλλον;	☐	☐	☐	☐
Παρακαλώ, πες μας ΓΙΑΤΙ;				
Νομίζεις ότι πρέπει να γίνονται τέτοιου είδους προγράμματα στο πλαίσιο του σχολείου;	☐	☐	☐	☐
Παρακαλώ, πες μας ΓΙΑΤΙ;				
Νομίζεις ότι πρέπει να υλοποιούνται τέτοιου είδους προγράμματα από εκπαιδευτικούς;	☐	☐	☐	☐
Παρακαλώ, πες μας ΓΙΑΤΙ;				
Θα συνιστούσες σε έναν φίλο/ μια φίλη σου να λάβει μέρος σε ένα τέτοιο πρόγραμμα;	☐	☐	☐	☐
Παρακαλώ, πες μας ΓΙΑΤΙ;				

6. Για κάθε μία από τις ακόλουθες προτάσεις, σημείωσε τι **ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ** είναι «σωστό» ή «λάθος», τσεκάροντας το αντίστοιχο κουτάκι.

	Σωστό	Λάθος		Σωστό	Λάθος
οι αληθινοί άνδρες δεν κλαίνε	☐	☐	οι αληθινές γυναίκες δε βρίζουν	☐	☐
η επισκευή των ηλεκτρολογικών του σπιτιού είναι καθαρά ανδρική δουλειά	☐	☐	το καθάρισμα του σπιτιού είναι καθαρά γυναικεία δουλειά	☐	☐
μηχανικοί αυτοκινήτου μπορούν να γίνουν και οι γυναίκες	☐	☐	οικιακοί βοηθοί μπορούν να γίνουν και οι άνδρες	☐	☐
μια μητέρα δεν πρέπει να εργάζεται	☐	☐	το καθήκον να φέρνει χρήματα στο σπίτι το έχει ο άνδρας	☐	☐
τα αγόρια εκφράζουν στους άλλους τα συναισθήματά τους	☐	☐	τα κορίτσια εκφράζουν στους άλλους τα συναισθήματά τους	☐	☐
σε ένα ραντεβού αναμένεται το αγόρι να πληρώσει όλα τα έξοδα	☐	☐	σε ένα ραντεβού αναμένεται το κορίτσι να πληρώσει όλα τα έξοδα	☐	☐
τα αγόρια είναι καλύτερα από τα κορίτσια στις θετικές επιστήμες και τα μαθηματικά	☐	☐	τα κορίτσια είναι καλύτερα από τα αγόρια στη γλώσσα και στις τέχνες	☐	☐
η γυναίκα είναι η κεφαλή της οικογένειας	☐	☐	ο άνδρας είναι η κεφαλή της οικογένειας	☐	☐
τα αγόρια πρέπει να δείχνουν δυνατά και σκληρά	☐	☐	τα κορίτσια πρέπει να δείχνουν αδύναμα και ευαίσθητα	☐	☐
το ποδόσφαιρο είναι αποκλειστικά ανδρική δραστηριότητα	☐	☐	το μπαλέτο είναι αποκλειστικά γυναικεία δραστηριότητα	☐	☐

7. Αξιολόγησε κατά πόσο **συμφωνείς ή διαφωνείς** με τις παρακάτω προτάσεις, τσεκάροντας την απάντηση που περιγράφει καλύτερα **ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ**.

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Δεν είναι τόσο σημαντικό για μια γυναίκα να εργάζεται, όσο είναι για τους άνδρες	☐	☐	☐	☐	☐
Το καθήκον να φροντίζει τα παιδιά το έχει η γυναίκα	☐	☐	☐	☐	☐
Το καθήκον να φροντίζει τα παιδιά το έχει ο άνδρας	☐	☐	☐	☐	☐
Δεν πειράζει αν ο πατέρας μένει στο σπίτι και φροντίζει τα παιδιά και η μητέρα πηγαίνει στη δουλειά	☐	☐	☐	☐	☐
Δεν πειράζει αν η μητέρα μένει στο σπίτι και φροντίζει τα παιδιά και ο πατέρας πηγαίνει στη δουλειά	☐	☐	☐	☐	☐
Είναι πολύ σημαντικό για τις γυναίκες να παντρεύονται και να κάνουν παιδιά	☐	☐	☐	☐	☐
Είναι πολύ σημαντικό για τους άνδρες να παντρεύονται και να κάνουν παιδιά	☐	☐	☐	☐	☐
Οι γυναίκες είναι καλύτερες στη φροντίδα των παιδιών από τους άνδρες	☐	☐	☐	☐	☐
Οι άνδρες είναι καλύτεροι στη φροντίδα των παιδιών από τις γυναίκες	☐	☐	☐	☐	☐
Είναι πιο αποτελεσματικό όταν ο πατέρας επιβάλλει την πειθαρχία σε σύγκριση με τη μητέρα	☐	☐	☐	☐	☐
Αποτελεί πρόβλημα για ένα ζευγάρι όταν η γυναίκα «βγάζει» περισσότερα χρήματα σε σύγκριση με τον άνδρα	☐	☐	☐	☐	☐
Όταν διαλύεται μια οικογένεια την ευθύνη την έχει η γυναίκα	☐	☐	☐	☐	☐
Είναι περισσότερο αποδεκτό για έναν άνδρα να έχει πολλές ερωτικές σχέσεις σε αντίθεση με μια γυναίκα	☐	☐	☐	☐	☐
Τα κορίτσια περιμένουν από τα αγόρια να τις προστατέψουν όταν χρειαστεί	☐	☐	☐	☐	☐

8α. Σου έχει ποτέ κάποιος/-α μιλήσει ή συμπεριφερθεί:	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
με ευνοϊκό τρόπο μόνο και μόνο επειδή είσαι κορίτσι/αγόρι;	☐	☐	☐	☐	☐
με άδικο τρόπο μόνο και μόνο επειδή είσαι κορίτσι/αγόρι;	☐	☐	☐	☐	☐
Αν θέλεις, γράψε παράδειγμα(τα):					

8β. Έχεις ποτέ συμπεριφερθεί, μιλήσει ή σκεφτεί με τρόπο που ήταν:	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές Φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
ευνοϊκός για ένα κορίτσι μόνο και μόνο επειδή ήταν κορίτσι;	☐	☐	☐	☐	☐
άδικος για ένα κορίτσι μόνο και μόνο επειδή ήταν κορίτσι;	☐	☐	☐	☐	☐
ευνοϊκός για ένα αγόρι μόνο και μόνο επειδή ήταν αγόρι;	☐	☐	☐	☐	☐
άδικος για ένα αγόρι μόνο και μόνο επειδή ήταν αγόρι;	☐	☐	☐	☐	☐
Αν θέλεις, γράψε παράδειγμα(τα):					

9α. Είναι μια μορφή βίας όταν, σε μια σχέση ΕΚΕΙΝΟΣ :	Σωστό	Λάθος
της βάζει συνέχεια τις φωνές	☐	☐
δεν θέλει να την παίρνει μαζί του όλες τις φορές που βγαίνει με τους φίλους του	☐	☐
της λέει πως, αν ποτέ τον αφήσει, θα πεθάνει χωρίς αυτήν	☐	☐
την βρίζει και την υποβιβάζει	☐	☐
θυμώνει όταν «τον στήνει» στα ραντεβού	☐	☐
τη συνοδεύει παντού και πάντα, όπου και να πηγαίνει	☐	☐
θέλει, όταν βγαίνουν έξω, να πληρώνουν μισά-μισά τα έξοδα	☐	☐
της λέει ποια άτομα μπορεί να βλέπει και ποια όχι	☐	☐
της λέει τι πρέπει να φοράει και τι όχι	☐	☐
την απειλεί ότι θα την βλάψει σωματικά	☐	☐

9β. Είναι μια μορφή βίας όταν, σε μια σχέση, ΕΚΕΙΝΗ :	Σωστό	Λάθος
του βάζει συνέχεια τις φωνές	☐	☐
δεν θέλει να τον παίρνει μαζί της όλες τις φορές που βγαίνει με τις φίλες της	☐	☐
του λέει πως, αν ποτέ την αφήσει, θα πεθάνει χωρίς αυτόν	☐	☐
τον βρίζει και τον υποβιβάζει	☐	☐
θυμώνει όταν «την στήνει» στα ραντεβού	☐	☐
τον συνοδεύει παντού και πάντα, όπου και να πηγαίνει	☐	☐
θέλει, όταν βγαίνουν έξω, να πληρώνουν μισά-μισά τα έξοδα	☐	☐
του λέει ποια άτομα μπορεί να βλέπει και ποια όχι	☐	☐
του λέει τι πρέπει να φοράει και τι όχι	☐	☐
τον απειλεί ότι θα τον βλάψει σωματικά	☐	☐

10. Αξιολόγησε κατά πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις, σεκάροντας την απάντηση που περιγράφει καλύτερα ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ .	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Ένα κορίτσι που, ενώ βρίσκεται με το αγόρι της, φλερτάρει με άλλους είναι σαν να τον προκαλεί να τη χτυπήσει	☐	☐	☐	☐	☐
Ένα αγόρι που, ενώ βρίσκεται με το κορίτσι του, φλερτάρει με άλλες είναι σαν να την προκαλεί να τον χτυπήσει	☐	☐	☐	☐	☐
Όταν ένα κορίτσι ζηλεύει πραγματικά, αυτό δείχνει πόσο πολύ αγαπάει το αγόρι της	☐	☐	☐	☐	☐
Όταν ένα αγόρι ζηλεύει πραγματικά, αυτό δείχνει πόσο πολύ αγαπάει το κορίτσι του	☐	☐	☐	☐	☐
Για να την/τον χτυπάει ο/η σύντροφός της/του θα πρέπει να έχει κάνει κάτι που τον/την προκάλεσε	☐	☐	☐	☐	☐

11α. ΕΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙ πρέπει να χωρίσει:	Σωστό	Λάθος
αν το αγόρι της τη δέρνει	☐	☐
αν το αγόρι της την προσβάλλει συνεχώς	☐	☐
αν το αγόρι της την πιέζει να κάνουν σεξ ενώ εκείνη δε θέλει	☐	☐
αν το αγόρι της δε θέλει να κάνουν σεξ	☐	☐

11β. ΕΝΑ ΑΓΟΡΙ πρέπει να χωρίσει:	Σωστό	Λάθος
αν το κορίτσι του τον δέρνει	☐	☐
αν το κορίτσι του τον προσβάλλει συνεχώς	☐	☐
αν το κορίτσι του τον πιέζει να κάνουν σεξ ενώ εκείνος δε θέλει	☐	☐
αν το κορίτσι του δε θέλει να κάνουν σεξ	☐	☐

12α. Για να μην ΤΟΝ χωρίζει	Σωστό	Λάθος
παρόλο που εκείνος την προσβάλλει διαρκώς, σημαίνει ότι αυτό της αρέσει	☐	☐
παρόλο που εκείνος ελέγχει κάθε της κίνηση, σημαίνει ότι αυτό της αρέσει	☐	☐
παρόλο που εκείνος τη χτυπάει, σημαίνει ότι αυτό της αρέσει	☐	☐

12β. Για να μην ΤΗΝ χωρίζει	Σωστό	Λάθος
παρόλο που εκείνη τον προσβάλλει διαρκώς, σημαίνει ότι αυτό του αρέσει	☐	☐
παρόλο που εκείνη ελέγχει κάθε του κίνηση, σημαίνει ότι αυτό του αρέσει	☐	☐
παρόλο που εκείνη τον χτυπάει, σημαίνει ότι αυτό του αρέσει	☐	☐

13. Για κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις, σημείωσε τι **ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ** είναι «σωστό» ή «λάθος», τσεκάροντας το αντίστοιχο κουτάκι.

	Σωστό	Λάθος
Βία στη σχέση υπάρχει μόνο στα άτομα που είναι φτωχά	☐	☐
Βία στη σχέση υπάρχει μόνο στα άτομα που έχουν χαμηλή μόρφωση	☐	☐
Θύματα βίας στις σχέσεις είναι κυρίως οι γυναίκες	☐	☐
Ένα άτομο είναι κακοποιημένο μόνο όταν υφίσταται σωματική βία	☐	☐
Η καταστροφή προσωπικών αντικειμένων και ιδιοκτησίας δεν είναι μορφή βίας	☐	☐
Βίαια είναι εκείνα τα άτομα που δεν μπορούν να ελέγξουν τα νεύρα τους	☐	☐
Αν εκείνη δεν τον προκαλούσε, εκείνος δεν θα την κακοποιούσε	☐	☐
Από την εμφάνιση ενός ατόμου και μόνο μπορείς να καταλάβεις αν είναι βίαιο ή όχι	☐	☐
Η ζήλεια είναι ένδειξη αγάπης	☐	☐
Τα κορίτσια δεν ασκούν ποτέ σωματική βία στους συντρόφους τους	☐	☐
Όταν ένα αγόρι χαϊδεύει ένα κορίτσι κι εκείνη λέει «όχι», συνήθως εννοεί «ναι»	☐	☐
Αν ένα άτομο κακοποιείται στην ερωτική του/της σχέση, είναι εύκολο απλά να φύγει	☐	☐
Η βίαιη συμπεριφορά ενός ατόμου μπορεί να αλλάξει αν ο/η σύντροφός του το αγαπάει αρκετά	☐	☐
Οι άνδρες είναι εκ φύσεως βίαιοι	☐	☐
Οι γυναίκες είναι εκ φύσεως βίαιες	☐	☐
Τα περισσότερα κορίτσια πιστεύουν ότι πρέπει να «κάνουν τις δύσκολες» πριν δεχτούν να κάνουν σεξ	☐	☐
Τα περισσότερα αγόρια πιστεύουν πως όταν ένα κορίτσι αρνείται να κάνει σεξ μαζί τους, απλώς «κάνει τη δύσκολη»	☐	☐
Η κατάχρηση ουσιών είναι η αιτία για τη βία σε μια σχέση	☐	☐
Τα περισσότερα κακοποιημένα άτομα πιστεύουν ότι εκείνα φταίνε γι' αυτό που τους συμβαίνει	☐	☐

Παρακαλώ, αξιολόγησε κατά πόσο **συμφωνείς ή διαφωνείς** με τις παρακάτω προτάσεις, τσεκάροντας την απάντηση που περιγράφει καλύτερα **ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ**.

14α. Ένα αγόρι έχει δικαίωμα να χτυπήσει το κορίτσι του:

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
αν η συμπεριφορά της τον νευριάζει	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν τον υπακούει	☐	☐	☐	☐	☐
αν μάθει ότι τον απάτησε	☐	☐	☐	☐	☐
αν υποψιάζεται ότι τον απατάει	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν τον φροντίζει «όπως θα έπρεπε»	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν τον σέβεται	☐	☐	☐	☐	☐
αν ασχολείται περισσότερο με τις φίλες της απ' ό,τι μ' αυτόν	☐	☐	☐	☐	☐
αν θέλει να τον χωρίσει	☐	☐	☐	☐	☐
αν τη ζηλεύει	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη τον ζηλεύει	☐	☐	☐	☐	☐

14β. Ένα κορίτσι έχει δικαίωμα να χτυπήσει το αγόρι της:

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
αν η συμπεριφορά του την νευριάζει	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν την υπακούει	☐	☐	☐	☐	☐
αν μάθει ότι την απάτησε	☐	☐	☐	☐	☐
αν υποψιάζεται ότι την απατάει	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν την φροντίζει «όπως θα έπρεπε»	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν την σέβεται	☐	☐	☐	☐	☐
αν ασχολείται περισσότερο με τους φίλους του απ' ό,τι μ' αυτή	☐	☐	☐	☐	☐
αν θέλει να την χωρίσει	☐	☐	☐	☐	☐
αν τον ζηλεύει	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνος την ζηλεύει	☐	☐	☐	☐	☐

15. Ένα αγόρι έχει δικαίωμα να πιέσει ένα κορίτσι να κάνει σεξ μαζί του:	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
αν εκείνη φοράει σέξι ρούχα	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη είναι μεθυσμένη ή υπό την επήρεια άλλων ουσιών	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη του λέει «όχι» αλλά εκείνος πιστεύει πως, κατά βάθος, εννοεί «ναι»	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη βγαίνει μαζί του ένα μήνα αλλά αρνείται να ολοκληρώσουν τη σχέση τους	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη είχε στο παρελθόν σεξουαλική σχέση μαζί του ή με κάποιο άλλο αγόρι	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη έχει δεχτεί να τη φιλήσει ή να τη χαϊδέψει	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη δέχεται τα δώρα που της κάνει	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνος πληρώνει πάντα όταν βγαίνουν μαζί	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνος είναι μεθυσμένος ή υπό την επήρεια άλλων ουσιών	☐	☐	☐	☐	☐

16. Μεταξύ των γνωστών και φίλων σου, στο σχολείο, στη γειτονιά ή αλλού, γνωρίζεις ένα ή περισσότερα ζευγάρια στα οποία να συμβαίνει κάτι από τα παρακάτω;	Ναι	Όχι	Δε θέλω να απαντήσω
Το αγόρι να προσβάλλει ή να βρίζει το κορίτσι του	☐	☐	☐
Το αγόρι να χτυπάει το κορίτσι του	☐	☐	☐
Το αγόρι να αναγκάζει το κορίτσι του να κάνει σεξουαλικές πράξεις που εκείνη δεν θέλει	☐	☐	☐
Το κορίτσι να προσβάλλει ή να βρίζει το αγόρι της	☐	☐	☐
Το κορίτσι να χτυπάει το αγόρι της	☐	☐	☐
Το κορίτσι να αναγκάζει το αγόρι της να κάνει σεξουαλικές πράξεις που εκείνος δεν θέλει	☐	☐	☐

17. Εσένα μήπως σου έχει συμβεί ποτέ το αγόρι/ κορίτσι σου να σου κάνει κάτι από τα παραπάνω;

- Όχι
- Ναι. Αν θέλεις, γράψε τι: _____
- Δε θέλω να απαντήσω
- Δεν με αφορά η ερώτηση γιατί δεν έχω κάνει ακόμα σχέση

18. Εσύ μήπως έχεις κάνει ποτέ κάτι από τα παραπάνω στο αγόρι/ κορίτσι σου;

- Όχι
- Ναι. Αν θέλεις, γράψε τι: _____
- Δε θέλω να απαντήσω
- Δεν με αφορά η ερώτηση γιατί δεν έχω κάνει ακόμα σχέση

19. Υπάρχει κάτι άλλο που θα ήθελες να πεις, και για το οποίο δεν σε ρωτήσαμε;

Ευχαριστούμε πολύ! 😊😊😊

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Β.3. ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Χώρα	Ελλάδα		
Ημερομηνία			
Όνομα Σχολείου			
Τάξη			
Τμήμα	Ομάδα	☐ Π	☐ Ε

Οδηγίες δημιουργίας προσωπικού Κωδικού

Συμπλήρωσε κάθε πλαίσιο με τα αντίστοιχα στοιχεία

α. 3^ο γράμμα του ονόματος της μητέρας σου

β. 3^ο γράμμα του ονόματος του πατέρα σου

γ. μήνας γέννησης (01-12)

δ. 2 τελευταία ψηφία του τηλεφώνου σου

α	β	γ	γ	δ	δ
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

1. Ηλικία _____ ετών

2. Φύλο

- Αγόρι
 Κορίτσι

3. Εθνικότητα: _____

1. Για κάθε μία από τις ακόλουθες προτάσεις, σημείωσε τι **ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ** είναι «σωστό» ή «λάθος», τσεκάροντας το αντίστοιχο κουτάκι.

	Σωστό	Λάθος		Σωστό	Λάθος
οι αληθινοί άνδρες δεν κλαίνε	☐	☐	οι αληθινές γυναίκες δε βρίζουν	☐	☐
η επισκευή των ηλεκτρολογικών του σπιτιού είναι καθαρά ανδρική δουλειά	☐	☐	το καθάρισμα του σπιτιού είναι καθαρά γυναικεία δουλειά	☐	☐
μηχανικοί αυτοκινήτου μπορούν να γίνουν και οι γυναίκες	☐	☐	οικιακοί βοηθοί μπορούν να γίνουν και οι άνδρες	☐	☐
μια μητέρα δεν πρέπει να εργάζεται	☐	☐	το καθήκον να φέρνει χρήματα στο σπίτι το έχει ο άνδρας	☐	☐
τα αγόρια εκφράζουν στους άλλους τα συναισθήματά τους	☐	☐	τα κορίτσια εκφράζουν στους άλλους τα συναισθήματά τους	☐	☐
σε ένα ραντεβού αναμένεται το αγόρι να πληρώσει όλα τα έξοδα	☐	☐	σε ένα ραντεβού αναμένεται το κορίτσι να πληρώσει όλα τα έξοδα	☐	☐
τα αγόρια είναι καλύτερα από τα κορίτσια στις θετικές επιστήμες και τα μαθηματικά	☐	☐	τα κορίτσια είναι καλύτερα από τα αγόρια στη γλώσσα και στις τέχνες	☐	☐
η γυναίκα είναι η κεφαλή της οικογένειας	☐	☐	ο άνδρας είναι η κεφαλή της οικογένειας	☐	☐
τα αγόρια πρέπει να δείχνουν δυνατά και σκληρά	☐	☐	τα κορίτσια πρέπει να δείχνουν αδύναμα και ευαίσθητα	☐	☐
το ποδόσφαιρο είναι αποκλειστικά ανδρική δραστηριότητα	☐	☐	το μπαλέτο είναι αποκλειστικά γυναικεία δραστηριότητα	☐	☐

2. Αξιολόγησε κατά πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις, τσεκάροντας την απάντηση που περιγράφει καλύτερα ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ.

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Δεν είναι τόσο σημαντικό για μια γυναίκα να εργάζεται, όσο είναι για τους άνδρες	☐	☐	☐	☐	☐
Το καθήκον να φροντίζει τα παιδιά το έχει η γυναίκα	☐	☐	☐	☐	☐
Το καθήκον να φροντίζει τα παιδιά το έχει ο άνδρας	☐	☐	☐	☐	☐
Δεν πειράζει αν ο πατέρας μένει στο σπίτι και φροντίζει τα παιδιά και η μητέρα πηγαίνει στη δουλειά	☐	☐	☐	☐	☐
Δεν πειράζει αν η μητέρα μένει στο σπίτι και φροντίζει τα παιδιά και ο πατέρας πηγαίνει στη δουλειά	☐	☐	☐	☐	☐
Είναι πολύ σημαντικό για τις γυναίκες να παντρεύονται και να κάνουν παιδιά	☐	☐	☐	☐	☐
Είναι πολύ σημαντικό για τους άνδρες να παντρεύονται και να κάνουν παιδιά	☐	☐	☐	☐	☐
Οι γυναίκες είναι καλύτερες στη φροντίδα των παιδιών από τους άνδρες	☐	☐	☐	☐	☐
Οι άνδρες είναι καλύτεροι στη φροντίδα των παιδιών από τις γυναίκες	☐	☐	☐	☐	☐
Είναι πιο αποτελεσματικό όταν ο πατέρας επιβάλλει την πειθαρχία σε σύγκριση με τη μητέρα	☐	☐	☐	☐	☐
Αποτελεί πρόβλημα για ένα ζευγάρι όταν η γυναίκα «βγάζει» περισσότερα χρήματα σε σύγκριση με τον άνδρα	☐	☐	☐	☐	☐
Όταν διαλύεται μια οικογένεια την ευθύνη την έχει η γυναίκα	☐	☐	☐	☐	☐
Είναι περισσότερο αποδεκτό για έναν άνδρα να έχει πολλές ερωτικές σχέσεις σε αντίθεση με μια γυναίκα	☐	☐	☐	☐	☐
Τα κορίτσια περιμένουν από τα αγόρια να τις προστατέψουν όταν χρειαστεί	☐	☐	☐	☐	☐

3α. Σου έχει ποτέ κάποιος/-α μιλήσει ή συμπεριφερθεί:

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
με ευνοϊκό τρόπο μόνο και μόνο επειδή είσαι κορίτσι/αγόρι;	☐	☐	☐	☐	☐
με άδικο τρόπο μόνο και μόνο επειδή είσαι κορίτσι/αγόρι;	☐	☐	☐	☐	☐

Αν θέλεις, γράψε παράδειγμα(τα):

3β. Έχεις ποτέ συμπεριφερθεί, μιλήσει ή σκεφτεί με τρόπο που ήταν:

	Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
ευνοϊκός για ένα κορίτσι μόνο και μόνο επειδή ήταν κορίτσι;	☐	☐	☐	☐	☐
άδικος για ένα κορίτσι μόνο και μόνο επειδή ήταν κορίτσι;	☐	☐	☐	☐	☐
ευνοϊκός για ένα αγόρι μόνο και μόνο επειδή ήταν αγόρι;	☐	☐	☐	☐	☐
άδικος για ένα αγόρι μόνο και μόνο επειδή ήταν αγόρι;	☐	☐	☐	☐	☐

Αν θέλεις, γράψε παράδειγμα(τα):

4α. Είναι μια μορφή βίας όταν, σε μια σχέση ΕΚΕΙΝΟΣ :	Σωστό	Λάθος
της βάζει συνέχεια τις φωνές	☐	☐
δεν θέλει να την παίρνει μαζί του όλες τις φορές που βγαίνει με τους φίλους του	☐	☐
της λέει πως, αν ποτέ τον αφήσει, θα πεθάνει χωρίς αυτήν	☐	☐
την βρίζει και την υποβιβάζει	☐	☐
θυμώνει όταν «τον στήνει» στα ραντεβού	☐	☐
τη συνοδεύει παντού και πάντα, όπου και να πηγαίνει	☐	☐
θέλει, όταν βγαίνουν έξω, να πληρώνουν μισά-μισά τα έξοδα	☐	☐
της λέει ποια άτομα μπορεί να βλέπει και ποια όχι	☐	☐
της λέει τι πρέπει να φοράει και τι όχι	☐	☐
την απειλεί ότι θα την βλάψει σωματικά	☐	☐

4β. Είναι μια μορφή βίας όταν, σε μια σχέση, ΕΚΕΙΝΗ :	Σωστό	Λάθος
του βάζει συνέχεια τις φωνές	☐	☐
δεν θέλει να τον παίρνει μαζί της όλες τις φορές που βγαίνει με τις φίλες της	☐	☐
του λέει πως, αν ποτέ την αφήσει, θα πεθάνει χωρίς αυτόν	☐	☐
τον βρίζει και τον υποβιβάζει	☐	☐
θυμώνει όταν «την στήνει» στα ραντεβού	☐	☐
τον συνοδεύει παντού και πάντα, όπου και να πηγαίνει	☐	☐
θέλει, όταν βγαίνουν έξω, να πληρώνουν μισά-μισά τα έξοδα	☐	☐
του λέει ποια άτομα μπορεί να βλέπει και ποια όχι	☐	☐
του λέει τι πρέπει να φοράει και τι όχι	☐	☐
τον απειλεί ότι θα τον βλάψει σωματικά	☐	☐

5. Αξιολόγησε κατά πόσο συμφωνείς ή διαφωνείς με τις παρακάτω προτάσεις, σεκάροντας την απάντηση που περιγράφει καλύτερα ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ .	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Ένα κορίτσι που, ενώ βρίσκεται με το αγόρι της, φλερτάρει με άλλους είναι σαν να τον προκαλεί να τη χτυπήσει	☐	☐	☐	☐	☐
Ένα αγόρι που, ενώ βρίσκεται με το κορίτσι του, φλερτάρει με άλλες είναι σαν να την προκαλεί να τον χτυπήσει	☐	☐	☐	☐	☐
Όταν ένα κορίτσι ζηλεύει πραγματικά, αυτό δείχνει πόσο πολύ αγαπάει το αγόρι της	☐	☐	☐	☐	☐
Όταν ένα αγόρι ζηλεύει πραγματικά, αυτό δείχνει πόσο πολύ αγαπάει το κορίτσι του	☐	☐	☐	☐	☐
Για να την/τον χτυπάει ο/η σύντροφός της/του θα πρέπει να έχει κάνει κάτι που τον/την προκάλεσε	☐	☐	☐	☐	☐

6α. ΕΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙ πρέπει να χωρίσει:	Σωστό	Λάθος
αν το αγόρι της τη δέρνει	☐	☐
αν το αγόρι της την προσβάλλει συνεχώς	☐	☐
αν το αγόρι της την πιέζει να κάνουν σεξ ενώ εκείνη δε θέλει	☐	☐
αν το αγόρι της δε θέλει να κάνουν σεξ	☐	☐

6β. ΕΝΑ ΑΓΟΡΙ πρέπει να χωρίσει:	Σωστό	Λάθος
αν το κορίτσι του τον δέρνει	☐	☐
αν το κορίτσι του τον προσβάλλει συνεχώς	☐	☐
αν το κορίτσι του τον πιέζει να κάνουν σεξ ενώ εκείνος δε θέλει	☐	☐
αν το κορίτσι του δε θέλει να κάνουν σεξ	☐	☐

7α. Για να μην ΤΟΝ χωρίζει	Σωστό	Λάθος
παρόλο που εκείνος την προσβάλλει διαρκώς, σημαίνει ότι αυτό της αρέσει	☐	☐
παρόλο που εκείνος ελέγχει κάθε της κίνηση, σημαίνει ότι αυτό της αρέσει	☐	☐
παρόλο που εκείνος τη χτυπάει, σημαίνει ότι αυτό της αρέσει	☐	☐

7β. Για να μην ΤΗΝ χωρίζει	Σωστό	Λάθος
παρόλο που εκείνη τον προσβάλλει διαρκώς, σημαίνει ότι αυτό του αρέσει	☐	☐
παρόλο που εκείνη ελέγχει κάθε του κίνηση, σημαίνει ότι αυτό του αρέσει	☐	☐
παρόλο που εκείνη τον χτυπάει, σημαίνει ότι αυτό του αρέσει	☐	☐

8. Για κάθε μία από τις παρακάτω προτάσεις, σημείωσε τι **ΚΑΤΑ ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ** είναι «σωστό» ή «λάθος», τσεκάροντας το αντίστοιχο κουτάκι.

	Σωστό	Λάθος
Βία στη σχέση υπάρχει μόνο στα άτομα που είναι φτωχά	☐	☐
Βία στη σχέση υπάρχει μόνο στα άτομα που έχουν χαμηλή μόρφωση	☐	☐
Θύματα βίας στις σχέσεις είναι κυρίως οι γυναίκες	☐	☐
Ένα άτομο είναι κακοποιημένο μόνο όταν υφίσταται σωματική βία	☐	☐
Η καταστροφή προσωπικών αντικειμένων και ιδιοκτησίας δεν είναι μορφή βίας	☐	☐
Βίαια είναι εκείνα τα άτομα που δεν μπορούν να ελέγξουν τα νεύρα τους	☐	☐
Αν εκείνη δεν τον προκαλούσε, εκείνος δεν θα την κακοποιούσε	☐	☐
Από την εμφάνιση ενός ατόμου και μόνο μπορείς να καταλάβεις αν είναι βίαιο ή όχι	☐	☐
Η ζήλεια είναι ένδειξη αγάπης	☐	☐
Τα κορίτσια δεν ασκούν ποτέ σωματική βία στους συντρόφους τους	☐	☐
Όταν ένα αγόρι χαιδεύει ένα κορίτσι κι εκείνη λέει «όχι», συνήθως εννοεί «ναι»	☐	☐
Αν ένα άτομο κακοποιείται στην ερωτική του/της σχέση, είναι εύκολο απλά να φύγει	☐	☐
Η βίαιη συμπεριφορά ενός ατόμου μπορεί να αλλάξει αν ο/η σύντροφός του το αγαπάει αρκετά	☐	☐
Οι άνδρες είναι εκ φύσεως βίαιοι	☐	☐
Οι γυναίκες είναι εκ φύσεως βίαιες	☐	☐
Τα περισσότερα κορίτσια πιστεύουν ότι πρέπει να «κάνουν τις δύσκολες» πριν δεχτούν να κάνουν σεξ	☐	☐
Τα περισσότερα αγόρια πιστεύουν πως όταν ένα κορίτσι αρνείται να κάνει σεξ μαζί τους, απλώς «κάνει τη δύσκολη»	☐	☐
Η κατάχρηση ουσιών είναι η αιτία για τη βία σε μια σχέση	☐	☐
Τα περισσότερα κακοποιημένα άτομα πιστεύουν ότι εκείνα φταίνε γι' αυτό που τους συμβαίνει	☐	☐

Παρακαλώ, αξιολόγησε κατά πόσο **συμφωνείς ή διαφωνείς** με τις παρακάτω προτάσεις, τσεκάροντας την απάντηση που περιγράφει καλύτερα **ΤΗ ΓΝΩΜΗ ΣΟΥ**.

9α. Ένα αγόρι έχει δικαίωμα να χτυπήσει το κορίτσι του:	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
αν η συμπεριφορά της τον νευριάζει	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν τον υπακούει	☐	☐	☐	☐	☐
αν μάθει ότι τον απάτησε	☐	☐	☐	☐	☐
αν υποψιάζεται ότι τον απατάει	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν τον φροντίζει «όπως θα έπρεπε»	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν τον σέβεται	☐	☐	☐	☐	☐
αν ασχολείται περισσότερο με τις φίλες της απ' ό,τι μ' αυτόν	☐	☐	☐	☐	☐
αν θέλει να τον χωρίσει	☐	☐	☐	☐	☐
αν τη ζηλεύει	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη τον ζηλεύει	☐	☐	☐	☐	☐

9β. Ένα κορίτσι έχει δικαίωμα να χτυπήσει το αγόρι της:	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
αν η συμπεριφορά του την νευριάζει	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν την υπακούει	☐	☐	☐	☐	☐
αν μάθει ότι την απάτησε	☐	☐	☐	☐	☐
αν υποψιάζεται ότι την απατάει	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν την φροντίζει «όπως θα έπρεπε»	☐	☐	☐	☐	☐
αν δεν την σέβεται	☐	☐	☐	☐	☐
αν ασχολείται περισσότερο με τους φίλους του απ' ό,τι μ' αυτή	☐	☐	☐	☐	☐
αν θέλει να την χωρίσει	☐	☐	☐	☐	☐
αν τον ζηλεύει	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνος την ζηλεύει	☐	☐	☐	☐	☐

10. Ένα αγόρι έχει δικαίωμα να πιέσει ένα κορίτσι να κάνει σεξ μαζί του:	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος/η	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
αν εκείνη φοράει σέξι ρούχα	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη είναι μεθυσμένη ή υπό την επήρεια άλλων ουσιών	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη του λέει «όχι» αλλά εκείνος πιστεύει πως, κατά βάθος, εννοεί «ναι»	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη βγαίνει μαζί του ένα μήνα αλλά αρνείται να ολοκληρώσουν τη σχέση τους	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη είχε στο παρελθόν σεξουαλική σχέση μαζί του ή με κάποιο άλλο αγόρι	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη έχει δεχτεί να τη φιλήσει ή να τη χαϊδέψει	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνη δέχεται τα δώρα που της κάνει	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνος πληρώνει πάντα όταν βγαίνουν μαζί	☐	☐	☐	☐	☐
αν εκείνος είναι μεθυσμένος ή υπό την επήρεια άλλων ουσιών	☐	☐	☐	☐	☐

11. Μεταξύ των γνωστών και φίλων σου, στο σχολείο, στη γειτονιά ή αλλού, γνωρίζεις ένα ή περισσότερα ζευγάρια στα οποία να συμβαίνει κάτι από τα παρακάτω;	Ναι	Όχι	Δε θέλω να απαντήσω
Το αγόρι να προσβάλει ή να βρίζει το κορίτσι του	☐	☐	☐
Το αγόρι να χτυπάει το κορίτσι του	☐	☐	☐
Το αγόρι να αναγκάζει το κορίτσι του να κάνει σεξουαλικές πράξεις που εκείνη δεν θέλει	☐	☐	☐
Το κορίτσι να προσβάλει ή να βρίζει το αγόρι της	☐	☐	☐
Το κορίτσι να χτυπάει το αγόρι της	☐	☐	☐
Το κορίτσι να αναγκάζει το αγόρι της να κάνει σεξουαλικές πράξεις που εκείνος δεν θέλει	☐	☐	☐

12. Εσένα μήπως σου έχει συμβεί ποτέ το αγόρι/ κορίτσι σου να σου κάνει κάτι από τα παραπάνω;

- Όχι
 Ναι. Αν θέλεις, γράψε τι: _____
 Δε θέλω να απαντήσω
 Δεν με αφορά η ερώτηση γιατί δεν έχω κάνει ακόμα σχέση

13. Εσύ μήπως έχεις κάνει ποτέ κάτι από τα παραπάνω στο αγόρι/ κορίτσι σου;

- Όχι
 Ναι. Αν θέλεις, γράψε τι: _____
 Δε θέλω να απαντήσω
 Δεν με αφορά η ερώτηση γιατί δεν έχω κάνει ακόμα σχέση

14. Υπάρχει κάτι άλλο που θα ήθελες να πεις, και για το οποίο δεν σε ρωτήσαμε;

Ευχαριστούμε πολύ! 😊😊😊

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

Γ.1. ΦΟΡΜΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

Η Φόρμα Αναφοράς που ακολουθεί έχει σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να συμπληρώνεται από τον/την εκπαιδευτικό πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την εφαρμογή του προγράμματος. Εκπαιδευτικοί που έχουν επιλέξει να υλοποιήσουν το πρόγραμμα "GEAR against IPV" παρακαλούνται να αποστείλουν τη συμπληρωμένη φόρμα αναφοράς, τα ερωτηματολόγια των μαθητών/τριών καθώς και υλικά τεκμηρίωσης (π.χ. φωτογραφίες) στη διεύθυνση του αρμόδιου φορέα:

 Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας
Ζαχαρίτσα 12, 11742, Αθήνα
E-mail: info@antiviolence-net.eu

ΦΟΡΜΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ "GEAR against IPV"

Α. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	Όνομα Εκπαιδευτικού	Στοιχεία Επικοινωνίας Εκπαιδευτικού:	
		Τηλ.: _____ E-mail: _____ Διεύθυνση _____ _____	
	Ειδικότητα		
	Όνομα Σχολείου	Τάξη & Τμήμα Εφαρμογής	
	Διεύθυνση Σχολείου		
	Σε πόσα Τμήματα εφαρμόσατε το Πρόγραμμα;		
	_____ Τμήματα <i>Για κάθε ένα από τα Τμήματα, παρακαλούμε συμπληρώστε μία Φόρμα Αναφοράς</i>		Πόσοι μαθητές/τριες συμμετείχαν; ____ αγόρια ____ κορίτσια
Είχατε Τμήματα ελέγχου;			
☐ Ναι ☐ Όχι	Εάν Ναι, Πόσα _____ Τμήματα Εάν Όχι, γιατί: _____ _____	Πόσοι μαθητές/τριες συμμετείχαν; ____ αγόρια ____ κορίτσια	

Β.1 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΝ	Παρακαλούμε περιγράψτε το αρχικό και τελικό χρονοδιάγραμμα του Προγράμματός σας		
		Προγραμματισμένο Χρονοδιάγραμμα	Εφαρμοσμένο Χρονοδιάγραμμα
	Αριθμός συναντήσεων		
	Αριθμός ημερών		
	Αριθμός διδακτικών ωρών		
	Αριθμός συνολικών ωρών (συμπεριλαμβανομένων των εξωσχολικών δραστηριοτήτων)		
	Αριθμός επιλεγμένων δραστηριοτήτων		
Παρατηρήσεις			

Παρακαλούμε σημειώστε στον κάτωθι πίνακα, τις προγραμματισμένες δραστηριότητες και ποιες δραστηριότητες τελικά εφαρμόστηκαν.
 Π= Προγραμματισμένη δραστηριότητα
 Δ= Διεξαχθείσα δραστηριότητα

Β.2 ΔΙΣΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΣΤΗΚΑΝ		ΣΧΟΛΙΑ/ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
☐	Π Δ Ενότητα 1: Εισαγωγή & οριοθέτηση στόχων	
☐	Δραστηριότητα 1.1: Παιχνίδι με ονόματα: Τι σημαίνει το όνομά σου	
☐	Δραστηριότητα 1.2: Προσδοκίες και στόχοι	
☐	Δραστηριότητα 1.3: Κανόνες	
☐	Π Δ Ενότητα 2: Στερέτυπα του φύλου & ισότητα των φύλων	
☐	Δραστηριότητα 2.1.1. Πώς είναι να είσαι κορίτσι... πώς είναι να είσαι αγόρι...	
☐	Δραστηριότητα 2.1.2. Κοινωνικοί ρόλοι των φύλων	
☐	Δραστηριότητα 2.1.3. Τι μου αρέσει – Τι δεν μου αρέσει	
☐	Δραστηριότητα 2.1.4. Άνδρες, γυναίκες και κοινωνία	
☐	Δραστηριότητα 2.1.5. Ανακαλύπτοντας τον εαυτό μας	
☐	Δραστηριότητα 2.1.6. Βιολογικό και κοινωνικό φύλο	
☐	Δραστηριότητα 2.1.7. Συμφωνώ-Διαφωνώ	
☐	Δραστηριότητα 2.1.8. Επαγγέλματα, ρόλοι & δραστηριότητες ανδρών και γυναικών	
☐	Δραστηριότητα 2.1.9. Στο τέλος λέει...	
☐	Δραστηριότητα 2.1.10. Κοινωνικό, όχι βιολογικό φύλο	
☐	Δραστηριότητα 2.1.11. Η «φυλακή» του φύλου μας	
☐	Δραστηριότητα 2.1.12. Αληθινός άνδρας και αληθινή γυναίκα	
☐	Δραστηριότητα 2.1.13. Βήμα μπροστά	
☐	Δραστηριότητα 2.1.14. Μύθοι για τις γυναίκες και τους άνδρες...	
☐	Δραστηριότητα 2.1.15. Το μονοπάτι της ζωής	
☐	Δραστηριότητα 2.1.16. Παροιμίες και αποφθέγματα	
☐	Δραστηριότητα 2.1.17. Δημιουργία στερεοτύπων φύλου	
☐	Δραστηριότητα 2.1.18. Η βιομηχανία της διαφήμισης	
☐	Δραστηριότητα 2.1.19. Αυτή είναι η μουσική μου	
☐	Δραστηριότητα 2.1.20. Απόδοση του κοινωνικού φύλου	
☐	Δραστηριότητα 2.1.21. Παιχνίδι ρόλων	
☐	Δραστηριότητα 2.1.22. Για φαντάσου να...	
☐	Δραστηριότητα 2.2.1. Τα πλεονεκτήματά του να είσαι άνδρας	
☐	Δραστηριότητα 2.2.2. Ο χάρτης της ισχύος	
☐	Δραστηριότητα 2.2.3. Παγωμένες εικόνες	
☐	Δραστηριότητα 2.2.4. Το συνεχές των επιδύσεων συμπεριφορών για καρτίσια & αγάρα	
☐	Δραστηριότητα 2.2.5. Κυριαρχική συμπεριφορά	

B.2 ΔΙΣΤΑ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΤΗΚΑΝ		ΣΧΟΛΙΑ/ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
☐	Δ	Ενότητα 3: Υγιείς & μη υγιείς σχέσεις
☐	☐	Δραστηριότητα 3.1. Τι είναι αγάπη;
☐	☐	Δραστηριότητα 3.2. Εφηβικές σχέσεις
☐	☐	Δραστηριότητα 3.3. Υγιείς και μη υγιείς σχέσεις-Αναγνωρίζοντας τις προετοιμασμένες ενδείξεις
☐	☐	Δραστηριότητα 3.4. Πρόσωπα και πράγματα
☐	☐	Δραστηριότητα 3.5. Η πραγματιστική αντιμετώπιση ενός προβλήματος
☐	☐	Δραστηριότητα 3.6. Γνωρίζοντας το σώμα μας
☐	Δ	Ενότητα 4: Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων
☐	☐	Δραστηριότητα 4.1.1. Ορισμός & τύποι βίας στις σχέσεις/ΒΕΣ
☐	☐	Δραστηριότητα 4.1.2. Η Άννα και ο Δημήτρης
☐	☐	Δραστηριότητα 4.1.3. Τι είναι η έμφυλη βία
☐	☐	Δραστηριότητα 4.1.4. Περιστατικά βίας
☐	☐	Δραστηριότητα 4.1.5. Ο τροχός της ισχύος και του ελέγχου και ο τροχός της ισότητας
☐	☐	Δραστηριότητα 4.1.6. Ευαισθητοποίηση των νέων στις προετοιμασμένες ενδείξεις της ΒΕΣ & και στους τρόπους που μπορούν να προσφέρουν βοήθεια
☐	☐	Δραστηριότητα 4.1.7. Μύθος ή πραγματικότητα;
☐	☐	Δραστηριότητα 4.1.8. Μύθοι για τη βία
☐	☐	Δραστηριότητα 4.2.1. Τι μπορούμε να κάνουμε εμείς για να σταματήσει η ΒΕΣ: μια εργαλειοθήκη στρατηγικών παρέμβασης
☐	☐	Δραστηριότητα 4.2.2. Παίρνοντας θέση
☐	☐	Δραστηριότητα 4.2.3. Από τη Βία στο σεβασμό σε μια ερωτική σχέση
☐	☐	Δραστηριότητα 4.2.4. Κοίτα, άκου και μάθε-Ο δρόμος για την επίτευξη καλής επικοινωνίας
☐	Δ	Ομάδες Εργασίας - Ασκήσεις
☐	☐	Άσκηση 1
☐	☐	Άσκηση 2
☐	☐	Άσκηση 3
☐	☐	Άσκηση 4

Β.3 ΕΞΩΣΧΟΛΙΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Πραγματοποιήσατε εξωσχολικές δραστηριότητες;

- Ναι
 Όχι

Εάν Ναι, παρακαλούμε περιγράψτε τις:

Β.4 ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΙΣ & ΕΜΠΟΔΙΑ

1. Αντιμετωπίσατε κάποιο **εμπόδιο και/ή δυσκολία** κατά την εφαρμογή του Προγράμματος “GEAR against IPV”;

- Ναι
 Όχι

Εάν ναι, παρακαλούμε περιγράψτε κάθε εμπόδιο/δυσκολία και τον τρόπο που το υπερβήκατε:

2. Υπήρξε κάποιος παράγοντας που **διευκόλυne** την εφαρμογή του Προγράμματος “GEAR against IPV”;

- Ναι
 Όχι

Εάν ναι, παρακαλούμε περιγράψτε κάθε παράγοντα που σας διευκόλυne στην εφαρμογή:

3. Υπήρξε κάποιο **απροσδόκητο γεγονός/αποτέλεσμα** κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του Προγράμματος “GEAR against IPV”;

- Ναι
 Όχι

Εάν ναι, παρακαλούμε περιγράψτε το γεγονός/αποτέλεσμα και πώς το χειριστήκατε:

4. Υπήρξε κάποιο **όφελος** για τους/τις μαθητές/τριες από την εφαρμογή του Προγράμματος “GEAR against IPV”;

- Ναι
 Όχι

Εάν ναι, παρακαλούμε περιγράψτε:

5. Υπήρξε κάποιο **όφελος** για σας, ως Εκπαιδευτικό, από την εφαρμογή του Προγράμματος “GEAR against IPV”;

- Ναι
 Όχι

Εάν ναι, παρακαλούμε περιγράψτε ποια:

6. Υπήρξε κάποιο **όφελος** για το σχολείο σας από την εφαρμογή του Προγράμματος “GEAR against IPV”;

- Ναι
 Όχι

Εάν ναι, παρακαλούμε περιγράψτε ποια:

Β.5 ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ ΠΟΥ ΕΓΙΝΑΝ

Παρακαλούμε περιγράψτε τι προσαρμογές κάνατε στις δραστηριότητες που εφαρμόσατε:

Β.6 "ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ"	Με βάση την εμπειρία σας από την εφαρμογή του Προγράμματος, ποια είναι η «χρήσιμη συμβουλή» που θα δίνετε σε συναδέλφους σας που πρόκειται να εφαρμόσουν το Πρόγραμμα "GEAR against IPV" στην τάξη τους;		
	Β.7 ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΜΕΤΑΤΡΟΠΕΣ Με βάση την εμπειρία σας, παρακαλούμε περιγράψτε τι μετατροπές προτείνετε για τη βελτίωση των δραστηριοτήτων ή για τη διαδικασία εφαρμογής του προγράμματος:		
ΟΜΑΔΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ			
Γ. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	Χρησιμοποιήσατε το προ-ερωτηματολόγιο; ☐ Ναι ☐ Όχι	Εάν όχι, γιατί; Εάν ναι, πόσα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια συλλέξατε;	
	Χρησιμοποιήσατε το μετα-ερωτηματολόγιο; ☐ Ναι ☐ Όχι	Εάν όχι, γιατί; Εάν ναι, πόσα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια συλλέξατε;	
	Χρησιμοποιήσατε το επαναληπτικό ερωτηματολόγιο; ☐ Ναι ☐ Όχι	Εάν όχι, γιατί; Εάν ναι, πόσα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια συλλέξατε;	
	Πόσο ήταν το μεσοδιάστημα (σε μήνες) ανάμεσα:	στο προ- και το μετα-ερωτηματολόγιο; ____ μήνες στο μετα- και το επαναληπτικό ερωτηματολόγιο; ____ μήνες	
	ΟΜΑΔΑ ΕΛΕΓΧΟΥ		
	Χρησιμοποιήσατε κάποιο από τα ερωτηματολόγια στην ομάδα ελέγχου; ☐ Ναι ☐ Όχι	Εάν ναι, σημειώστε ποια χρησιμοποιήσατε και πόσα συλλέξατε ☐ προ-ερωτηματολόγιο: συλλέχθηκαν ____ ερωτηματολόγια ☐ μετα-ερωτηματολόγιο: συλλέχθηκαν ____ ερωτηματολόγια ☐ επαναληπτικό ερωτηματολόγιο: συλλέχθηκαν ____ ερωτηματολόγια Εάν όχι, γιατί;	
	Πόσο ήταν το μεσοδιάστημα (σε μήνες) ανάμεσα:	στο προ- και το μετα-ερωτηματολόγιο; ____ μήνες στο μετα- και το επαναληπτικό ερωτηματολόγιο; ____ μήνες	
	Πραγματοποιήσατε σύντομη συνάντηση ευαισθητοποίησης με την Ομάδα Ελέγχου; ☐ Ναι ☐ Όχι	Εάν ναι , για πόσες ώρες; ____ Ποιες δραστηριότητες χρησιμοποιήσατε; Εάν όχι , γιατί όχι;	

Σε μια κλίμακα από το 0 ως το 10 (0 = Καθόλου ... 10 = Απόλυτα), παρακαλούμε βαθμολογήστε

1. Πόσο ικανοποιημένος/-η είστε από:

	i. τη συνολική εφαρμογή του Προγράμματος "GEAR against IPV";
	ii. τη συμμετοχή των μαθητών/-τριών σας στο Πρόγραμμα;
	iii. τον εαυτό σας ως συντονιστή/-τρια στο Πρόγραμμα;
	iv. τον τρόπο που οργανώσατε το Πρόγραμμα;
	v. τον τρόπο που υλοποιήσατε το Πρόγραμμα;
	vi. τα θέματα με τα οποία ασχοληθήκατε;
	vii. τη συνολική διάρκεια του Προγράμματος;
	viii. τα αποτελέσματα του Προγράμματος;

2. Πόσο καλά συντονίσατε το πρόγραμμα στους ακόλουθους τομείς:

	i. ήμουν καλά προετοιμασμένος/-η
	ii. κατένειμα το χρόνο πολύ καλά
	iii. κατόρθωσα να συγκρατήσω την προσοχή της ομάδας
	iv. απάντησα επιδέξια στις ερωτήσεις
	v. κατόρθωσα να παρακινήσω την ενεργή συμμετοχή
	vi. κατόρθωσα να αναγνωρίσω τις ανάγκες της ομάδας
	vii. κατόρθωσα να ανταποκριθώ κατάλληλα στις ανάγκες της ομάδας

3. Τις αντιδράσεις των μαθητών/-τριών σας για το Πρόγραμμα:

	i. τους άρεσαν οι δραστηριότητες
	ii. αντιμετώπισαν με σοβαρότητα τα θέματα με τα οποία ασχοληθήκαμε
	iii. τα θέματα με τα οποία ασχοληθήκαμε τους απασχολούν στην καθημερινή τους ζωή
	iv. θεωρούν τα θέματα με τα οποία ασχοληθήκαμε χρήσιμα για την καθημερινή τους ζωή
	v. επωφελήθηκαν από το Πρόγραμμα
	vi. θεώρησαν το Πρόγραμμα ως μια ευχάριστη έκπληξη
	vii. οι σχέσεις μεταξύ τους βελτιώθηκαν
	viii. οι σχέσεις τους με μένα βελτιώθηκαν
	ix. αφιέρωσαν ελεύθερο χρόνο τους σε ορισμένες δραστηριότητες
	x. άλλο;
	xii. άλλο;

Γ. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Δ. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Στην περίπτωση που μας στέλνετε φωτογραφίες από την εφαρμογή του Προγράμματος, έχουν συναινέσει οι μαθητές/-τριες να παρουσιαστούν οι φωτογραφίες τους;

- Ναι
 Όχι

Ε. ΣΧΟΛΙΑ

Θέλετε να προσθέσετε κάτι άλλο;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Δ.1. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ

Στερεότυπα του Φύλου, Ανισότητα των Φύλων και ΒΕΣ/Βία στις Σχέσεις

- Amnesty International. (2004). Making Rights Reality: Gender awareness workshops. London: Amnesty International Publications. Retrieved 2 July 2010 from: www.amnesty.org/en/library/asset/ACT77/035/2004/en/5a9b03c0-d602-11dd-bb24-1fb85fe8fa05/act770352004en.pdf
- Council of Europe. (2004). Promoting Gender Mainstreaming in Schools: Final Report of the Group of Specialists on Promoting Gender Mainstreaming in Schools [EG-S-GS (2004) RAP FIN]. Strasbourg: Council of Europe. Retrieved 2 July 2010 from: www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/EG-S-GS%282004%29RAPFIN_en.pdf
- Council of Europe. (2007). Gender Matters: A manual on addressing gender-based violence with young people. Budapest: Council of Europe, Directorate of Youth and Sport, European Youth Centre Budapest. Retrieved 2 July 2010 from: www.eycb.coe.int/gendermatters/pdf/Gender_matters_EN.pdf
- Council of Europe, Steering Committee for Equality between Women and Men (CDEG). (2006). Sex-Disaggregated Statistics on the Participation of Women and Men in Political and Public Decision making in Council of Europe member states. Strasbourg: Council of Europe. Retrieved 2 July 2010 from: www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/women-decisionmaking/CDEG%282006%2915_en.pdf
- Skelton, C., Francis, B., & Valkanova, Y. (2007). Breaking down the stereotypes: gender and achievement in schools [Working Paper Series No. 59]. Manchester: Equal Opportunities Commission. Retrieved 2 July 2010 from: www.ttrb.ac.uk/attachments/bd3bac7c-10b4-44ba-b018-07c09889c371.pdf

Βία μεταξύ Ερωτικών Συντρόφων & Βία στις Σχέσεις

- Council of Europe. (2006). The Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, Including Domestic Violence: Fact sheet. Strasbourg: Council of Europe. Retrieved 2 July 2010 from: www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/FS_VAWCampaign_en.pdf
- Tjaden, P., & Thoennes, N. (2000). Extent, nature, and consequences of intimate partner violence [Research NCJ 181867]. Washington, DC: National Institute of Justice and the Centers for Disease Control and Prevention. Retrieved 2 July 2010 from: www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/181867.pdf
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2000). Domestic Violence against Women and Girls. Florence: UNICEF, Innocenti Research Centre. Retrieved 2 July 2010 from: www.unicef-icdc.org/publications/pdf/digest6e.pdf

Δ.2. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

- Αδαμάκη, Ν. (2000). *Η Βία Μέσα στο Σπίτι*. Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.
- Αρτινοπούλου, Β. (2006). *Ενδοοικογενειακή Κακοποίηση Γυναικών*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Γαργαλιάνος, Ι. (2007). Η ισότητα των φύλων στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση. *Επιστημονικό Βήμα*, 8, 37-45.
- Γκόβα, Ε. (2002). *Η Πτώση των Φύλ(λ)ων: Κείμενα-Προτάσεις για το Σεξισμό και τη Βία*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.
- Connell, R. G. (2006). *Το Κοινωνικό Φύλο*. Αθήνα: Επίκεντρο.
- Δημητρούλη, Κ. (2007). *Νέες συνθήκες και νέες δεξιότητες στην αγορά εργασίας*. Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.
- Δημοπούλου-Λαγωνίκα, Α., Κατσίκη, Γ., & Μαρντικιάν-Γαζεριάν, Μ. (Επίμ.) (2008). *Ενδοοικογενειακή Βία: Διεπιστημονική Προσέγγιση στην Πρόληψη και την Αντιμετώπιση*. Αθήνα: Συμβούλιο Επιμόρφωσης στην Κοινωνική Εργασία (Σ.Ε.Κ.Ε.), ΑΩ.
- Ελληνική Εταιρεία Μελέτης και Πρόληψης της Σεξουαλικής Κακοποίησης (2006). *Σεξουαλική Κακοποίηση: Μυστικό; Όχι Πια!* Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Hirigoyen, M. F. (2006). *Η Κακοποιημένη Γυναίκα: Η Βία Μέσα στο Ζευγάρι*. Αθήνα: Πατάκη.
- Κορνάρου, Ε., & Ρουμελιώτη, Α. (Επίμ.) (2008). *Υγεία και Γυναίκα*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Λαμπροπούλου, Β., & Γεωργουλέα, Μ. (1989). Οι ρόλοι των φύλων μέσα από την εκπαίδευση. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 46, 58-69.
- Μηλιώνη, Φ. (2001). *Ενδοοικογενειακή Βία: Η Κακοποιημένη Γυναίκα - Η Νομική Διάσταση από την Οπτική του Φύλου*. Αθήνα: Αντεγκληματική Πολιτική.
- Νικολαΐδης, Γ., & Σταυριανάκη, Μ. (Επίμ.) (2009). *Βία στην Οικογένεια: Τεκμηριωμένη Πρακτική και Τεκμήρια από την Πρακτική*. Αθήνα: ΚΨΜ.
- Παπαταξιάρχης, Ε., & Παραδέλλης, Θ. (1998). *Ταυτότητες και Φύλο στη Σύγχρονη Ελλάδα*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Σιάνου-Κυργίου, Ε. (2006). *Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες. Η μετάβαση από τη Δευτεροβάθμια στην Ανώτατη Εκπαίδευση (1997-2004)*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- Στεφανίδου, Α. Ε. (2011). *Ενδοοικογενειακή Βία: Η Έννοια της Οικογένειας και η Διαδικασία της Ποινικής Διαμεσελάβησης*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Σουλή, Ι. Σ. (2010). *Αθέατη Βία: Η Αγάπη δεν Πρέπει να Πονάει*. Αθήνα: Ψυχογιός.
- Τσουδερού, Ι. (2007). *Ενδοοικογενειακή Βία και Η Θεσμική Προστασία των Γυναικών*. Αθήνα: Παρασκήνιο.
- Χατζηφωτίου, Σ. (2005). *Ενδοοικογενειακή Βία Κατά των Γυναικών και Παιδιών: Διαπιστώσεις και Προκλήσεις για την Κοινωνική Εργασία*. Θεσσαλονίκη: Τζιόλα.

